

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM
DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKİYE’DEKİ SİYASİ PARTİLERİN GEÇİCİ
KORUMA ALTINDAKİ SURİYELİLERE İLİŞKİN
YAKLAŞIM VE POLİTİKA ÖNERİLERİ

2011-2022

Fazilet KÜTÜK

2501180794

TEZ DANIŞMANI

Dr. Öğr. Ü. Mustafa Çağatay ASLAN

İSTANBUL-2022

ÖZ

TÜRKİYE’DEKİ SİYASİ PARTİLERİN GEÇİCİ KORUMA ALTINDAKİ SURİYELİLERE İLİŞKİN YAKLAŞIM VE POLİTİKA ÖNERİLERİ , 2011-2022

FAZİLET KÜTÜK

Suriye’de yaşanan iç savaş sonucu Türkiye, jeopolitik konumu nedeniyle 2011 yılında başlayan kitlesel göç akımları sonucunda yaklaşık 4 milyon Suriyeliye ev sahipliği yapmıştır ve günümüzde de bu süreç devam etmektedir. Türkiye’ye yoğun göç akımının yaşanması ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi gibi pek çok alanda değişimlerin yaşanmasına neden olmuştur. Bu çalışmada, Türkiye gündeminde önemli bir konu haline gelen göç olgusunun hangi konular çerçevesinde karar verici siyasi partiler tarafından ele alındığı üzerinde durulmuştur. Türkiye Büyük Millet Meclisi parlamentosunda grubu bulunan Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti), Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), Milliyetçi Hareket Partisi (MHP), İYİ Parti ve Halkların Demokrat Partisi (HDP) olmak üzere beş siyasal partiye yer verilmiştir. Bu siyasi partilerin göç sorununu nasıl ele aldıkları, bugüne kadar uyguladıkları politikalar, projeler bağlamında bundan sonraki süreçte uygulamayı hedefledikleri politikalar incelenerek partilerin söylemleri ve politikalarındaki tutarlılıklar ve değişimlere değinilmiştir.

Çalışmada, siyasi partilerin seçim beyannameleri, çalıştay raporları, soru önergeleri başta olmak üzere yazılı metinlerin yanında grup toplantıları, miting konuşmaları gibi siyasal söylemlerini içeren sözlü kaynaklar incelenmiştir. Ayrıca parti temsilcileri, il teşkilatları ve yerel yönetimler ile yarı yapılandırılmış mülakatlar gerçekleştirilmiş ve çalışmaları yakından takip etmek amaçlanmıştır. Çalışmada kullanılan teknik nitel içerik analizidir ve bahsi geçen sözlü ve yazılı kaynaklar incelenerek yorumlanması amaçlanmıştır.

Çalışmada siyasi partilerin göç politikaları konusunda her geçen gün daha etkin rol aldıkları, politikalarının geri gönderme ve uyum süreci olmak üzere iki farklı

çerçevede oluşturdukları, belirli dönemlerde iç dinamiklerden de kaynaklı olarak politikaların değışim gösterdiği, pratikte ise yerel yönetimler aracılığıyla çalışmalar yürütüldüğü, ayrıca siyasi partilerin kendi içlerinde çözüm arayışlarına girdikleri ancak ortak bir paydada buluşmayı başaramadıkları gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Suriye, Geçici Koruma, Siyasi Partiler, Politikalar, Entegrasyon, Geri Gönderme

ABSTRACT

POLITICAL PARTIES' APPROACHES AND POLICY PROPOSALS CONCERNING SYRIANS UNDER TEMPORARY PROTECTION IN TURKEY, 2011-2022

FAZİLET KÜTÜK

As a result of the civil war in Syria, Turkey, due to its geopolitical position, has hosted approximately 4 million Syrians following the mass migration flows that began in 2011, and this process continues today. The intensive migration flow to Turkey has led to changes in many areas, including economic, social, cultural, and political spheres. This study focuses on the issues within the framework of which the phenomenon of migration, which has become an important topic on Turkey's agenda, has been addressed by political parties as decision-making actors. Five political parties represented by parliamentary groups in the Grand National Assembly of Turkey were included in the study: the Justice and Development Party (AK Parti), the Republican People's Party (CHP), the Nationalist Movement Party (MHP), the Good Party (İYİ Parti), and the Peoples' Democratic Party (HDP). By examining how these political parties have addressed the migration issue, the policies they have implemented to date, and the policies they aim to implement in the future within the context of their projects, the study discusses the consistency and changes in their discourses and policies.

In the study, in addition to written documents such as election manifestos, workshop reports, and parliamentary questions, oral sources containing political discourses, including parliamentary group meetings and rally speeches, were examined. Furthermore, semi-structured interviews were conducted with party representatives, provincial organizations, and local governments in order to closely follow their activities. The research method employed in the study is qualitative content analysis, and it aims to examine and interpret the aforementioned oral and written sources.

The study observed that political parties have assumed an increasingly active role in migration policies, that they have formulated their policies within two different frameworks, namely repatriation and integration, that these policies have changed during certain periods due to domestic dynamics, and that, in practice, activities have been carried out through local governments. It was also observed that political parties have sought solutions within their own structures; however, they have failed to reach a common ground.

Keywords: Migration, Syria, Temporary Protection, Political Parties, Policies, Integration, Refoulement

ÖNSÖZ

Suriyeliler ve kitlesel göç hareketleri, özellikle son 10 yıl içerisinde tüm dünyayı etkisi altına alan, gündemde sürekli olarak var olan ve belirsizlikler barındıran bir tartışma konusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu denli gündemde var olan bir konunun özellikle iç politika unsuru olarak nasıl ele alındığı, çözüm yolları olarak hangi politikaların üretildiği ve süreç yönetiminin nasıl işlediğini merak etmem bu çalışmanın gerçekleştirilmesine olanak sağlamıştır. Asıl karar verici ve politika üretici siyasi partiler üzerinde neredeyse yok denecek kadar az çalışmanın yapıldığını görmek ise özellikle literatüre katkı sağlaması adına çalışmanın yürütülmesinde önemli bir faktör olmuştur.

Tez araştırmalarına başladığımda Covid 19 salgını başlamıştı ve bu nedenden ötürü tez süreci beklediğimden çok daha uzun ve zorlu geçti. Özellikle pandemi sürecinin başındaki kısıtlamalar nedeniyle şehir dışına çıkmak durumunda kalmam sonrasında ise belediyelerin, parti temsilcilerinin ve il teşkilatlarının yapmış olduğum görüşme taleplerini reddetmesi veya ertelemek istemeleri sürecin tamamlanmasının önünde adete engel teşkil etti ve bu süre zarfında yaptığım araştırmaları süreç ilerledikçe sürekli olarak güncellemek durumunda kaldım. Ayrıca konunun hassasiyeti nedeniyle görüşmek istemeyen hem parti temsilcileri hem yerel yönetimler oldu. Ancak tüm bu süreçlere rağmen görüşmelerimi gerçekleştirdim ve tez çalışmamı tamamladım.

Öncelikle tez konusunu belirleme ile başlayan bu serüvenimde değerli fikirlerini ve yardımlarını esirgemeyen tez danışmanım Dr. Öğr. Ü. Mustafa Çağatay hocama teşekkürü borç bilirim. Tez çalışma sürecim boyunca tüm kahrımı çeken ve her türlü desteklerini esirgemeyen anneme ve kardeşime, son olarak ise bu zamana kadarki çalışmalarına destek olan ve beni her zaman motive eden arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Fazilet KÜTÜK

İSTANBUL,2022

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	vi
TABLolar LİSTESİ.....	ix
GRAFİKLER LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM GÜNÜMÜZ GÖÇLER ÇAĞINDA TÜRKİYE

1.1.Kavramsal Çerçeve.....	12
1.2.Mülteciler Hukukuna İlişkin Ulusal ve Uluslararası Alanda Yapılan Düzenlemeler.....	16
1.2.1.1951 Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Konvansiyonu.....	16
1.2.2. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Öncesi Düzenlemeler	17
1.2.3.Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu	20
1.3.Suriye İç Savaşı ve Türkiye.....	25
1.3.1.Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Güncel Verileri.....	29

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN SURİYELİLERE YÖNELİK SAĞLADIĞI HİZMETLER ve GÖÇ YÖNETİMİ

2.1.Göç İdaresi Başkanlığı'nın Kurulması ve Sağladığı Hizmetler	34
2.2. Suriyelilerin Kayıt Altına Alınması.....	35

2.3.Barınma Hizmeti	38
2.4. Sağlık Hizmeti ve Gerçekleştirilen Projeler	39
2.5. Eğitim Hizmeti ve Gerçekleştirilen Projeler	42
2.6. Suriyelilerin Çalışma Yaşamına Katılımı.....	46
2.7.Çalışmanın Amacı ve Yöntemi	48
2.8.Türkiye’de Göç Yönetimi	52
2.8.1. Göç Yönetiminde Sivil Toplum Kuruluşları	53
2.8.2.Göç Yönetiminde Siyasi Partiler	57

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TBMM'DE GRUBU BULUNAN SİYASİ PARTİLERİN GÖÇ POLİTİKALARININ İNCELENMESİ

3.1.Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti).....	59
3.2.Cumhuriyet Halk Partisi (CHP).....	65
3.2.1.CHP Göç Araştırmaları.....	75
3.2.2.Görüşmeler Çerçevesinde CHP Politikalarının Değerlendirilmesi	83
3.3.Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)	86
3.3.1.MHP’nin Cumhur İttifakı Öncesi Göç Politikası	86
3.3.2. Cumhur İttifakı Sonrası MHP’nin Göç Politikası	94
3.4.İYİ Parti	102
3.4.1.Görüşmeler Çerçevesinde İYİ Parti Politikalarının Değerlendirilmesi ...	113
3.5.Halkların Demokrat Partisi (HDP)	116
SONUÇ.....	128
KAYNAKÇA	141

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1. Türkiye’de Bulunan Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin Şehirlere Dağılımı.....	30
Tablo 2.1. Siyasi Parti Temsilcileri ile Yapılan Görüşmeler.....	49
Tablo 2.2 Yerel Yönetimlerin İlgili Birimleri ile Yapılan Görüşmeler.....	50

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1.1. Türkiye'de Bulunan Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Yıllara Göre Dağılımı.....	29
--	----

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AFAD	: Afet ve Acil Durum
AK Parti	: Adalet ve Kalkınma Partisi
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
BDP	: Barış ve Demokrat Partisi
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
EGM	: Emniyet Genel Müdürlüğü
FRIT	: Mali Yardım Programı
GSM	: Göçmen Sağlığı Merkezleri
HDP	: Halkların Demokrat Partisi
HRW	: İnsan Hakları İzleme Örgütü
IOM	: Uluslararası Göç Örgütü
IPA	: Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı
İBB	: İstanbul Büyükşehir Belediyesi
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MERNİS	: Merkezi Nüfus İdare Sistemi
MEDULA	: Eczane Provizyon Sistemi
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
OBİT	: Orta Doğu Barış ve İş birliği Teşkilatı
ÖSO	: Özgür Suriye Ordusu
PICTES	: Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
SIHHAT	: Geçici koruma altındaki Suriyelilerin Sağlık Statüsünün ve Sunulan İlgili Hizmetlerin Geliştirilmesi Projesi
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
SUKOM	: Suriyeli Kayıt Otomasyon Merkezi
SUT	: Sağlık Uygulama Tebliği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
UNHCR	: United Nations High Commissioner for Refugees
YÖBİS	: Yabancı Öğrenciler Bilgi İşletim Sistemi
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu
WALD	: Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi Vakfı

GİRİŞ

Göç tüm toplumların yaşamış olduğu, her alanda doğrudan veya dolaylı yollardan etkisi olan, coğrafi bir gerçeklik olmasının yanında sosyolojik bir değişimi de beraberinde getiren bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Göç olgusu coğrafya, ekonomi, sosyoloji, psikoloji, demografi, tarih, uluslararası ilişkiler gibi birçok disiplin tarafından ele alınan, toplumlarla doğrudan ilişkili olan, çok boyutlu bir olaydır. Göç olgusunun çok yönlü bir karaktere sahip olması etkilerinin tek taraflı olarak yaşanmamasına neden olmaktadır. Göç olgusunun çok boyutlu olması, çeşitli göç tanımlamaların ve sınıflandırmaların yapılmasını sağlamıştır. Göç kavramı en basit şekliyle nüfus hareketinin bir ülke içerisinde veya sınır aşan boyutta süresine, yapısına ve nedenine bakılmaksızın gerçekleşmesi olarak tanımlanmaktadır. Ancak unutulmamalıdır ki göç yalnızca bedenlerin fiziki olarak yer değiştirmesini sağlayan bir süreçten ibaret değildir. Genel itibariyle demografik değişim çerçevesinde ele alınan göç, boyutu fark etmeksizin sosyal, kültürel ve ekonomik gibi pek çok alanda toplumları etkilemekte ve değişimleri beraberinde getirmektedir. Bu nedenle göçü bir bireyin bulunduğu yerden başka bir yere taşınması şeklindeki coğrafi bir hareketlilik olarak tanımlamak yeterli olmamaktadır.

Göç hareketleri nedenleri çerçevesinde incelendiğinde, gönüllü göç ve zorunlu göç olmak üzere iki sınıfa ayrılmaktadır. Genellikle ekonomik şartların iyileştirilmesi, daha iyi yaşam standardı, eğitim gibi amaçlardan ötürü kişinin iradesi sonucu gerçekleşen göçler 'gönüllü göç', kişinin iradesi dışında doğal afetler, zulüm, savaş, kıtlık, siyasi veya ekonomik gibi süregelen sorunlardan dolayı gerçekleşen göçler ise 'zorunlu göç' olarak tanımlanmaktadır. Göçün nedenleri ve sınıflandırılması aynı zamanda göç eden bireyin tanımlanmasını da etkilemektedir. Ancak bu tanımlamalar devletlerin hukukuna veya uluslararası anlaşmalara tabii olmasına göre değişiklik göstermektedir. Göçmen, sığınmacı ve mülteci kavramları birbirinin yerine kullanılan ve karıştırılan kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadır. En genel tanımıyla dışarıdan gelen ve geldiği topraklarda yabancı olarak görülen kişiye göçmen denir. Göçmen kavramı, göç eden kişi için kullanılan genel bir kavram olarak kullanılmaktadır ancak devletlerin hukukuna göre tanımlamanın kapsamı değişim göstermektedir. Sığınmacı,

zorunlu sebeplerden dolayı kendi ülkesinde bulunmayan ve bu sebeplerden ötürü farklı bir ülkeye sığınma talebinde bulunan ve dolayısıyla talepte bulunduğu ülkenin korumasından yararlanma isteğini belirtmiş kişilerdir. Mülteci ise ırkı, dini, siyasi düşüncesi gibi haklı sebeplerden ötürü zulme uğrayacağını düşünen, vatandaşı olduğu ülkenin dışında yer alan ve korku nedeniyle vatandaşı olduğu ülkenin korumasından yararlanamayan veya ülkeye dönemeyen, dönmek istemeyen kişiye tanınan statüdür. Mülteci statüsüne dair birçok bölgesel ve uluslararası belge bulunmaktadır ancak Cenevre Sözleşmesi, mülteci tanımını ve haklarını içeren ilk uluslararası belge olarak karşımıza çıkmaktadır. Mülteci ile sığınmacı farkına bakıldığında, mülteci kazanılmış bir statüdür ve sığınmacılar, mülteci statüsüne yönelik başvurularda bulunmuş fakat başvuru süreci tamamlanmamış kişilerdir ve ülkelerindeki sorun çözülmesi halinde vatandaşlığı bulunan ülkeye geri gönderilebilirler.

Tarihsel olarak bakıldığında asırlar boyunca doğal afetler, zulüm, savaş, kıtlık, siyasi veya ekonomik gibi sebeplerden ötürü milyonlarca insan göç etmek zorunda kalmıştır. Yaşanılan bu kitlesel göçler, toplumları ekonomik, sosyal, kültürel gibi pek çok yönden etkilemiş ve toplum yapısında önemli değişimleri beraberinde getirmiştir. Sanayi devrimi nedeniyle kırdan kente yaşanan yoğun kitlesel göçler dünya tarihinde önemli örnekler olarak karşımıza çıkmaktadır. Sanayi devrimi ile 18. ve 19. yy'da Avrupa'da küresel göçler yaşanmıştır ve dolayısıyla bu süreçte göçün küreselleşmesine tanıklık edilmiştir. Sanayi devrimi sonrasında devletlerin pazar ve hammadde arayışları sonucunda oluşan I. Dünya Savaşı ise yine kitlesel göçlerin yaşanmasına neden olmuştur. Benzer şekilde II. Dünya Savaşı ve sonrasında yaşanan Soğuk Savaş sürecinde sınırların değişime uğraması, savaş hali ve ülkelerde yaşanan krizler nedeniyle insanlar yaşadıkları toprakları terk etmek zorunda kalmış ve toplumlarda başta demografik olmak üzere pek çok alanda önemli değişimler meydana gelmiştir.

Gerçekleşen göç süreçlerinde Türkiye tarihine bakıldığında gerek Osmanlı gerekse Cumhuriyet döneminde jeopolitik konumdan da ötürü göç alan bir ülke konumunda yer almıştır. Osmanlı'nın son dönemlerinde yaşanan göç hareketlerine örnek olarak Kırım savaşı ve Balkan savaşı örneklerini verebiliriz. 1783 yılında Rusya'nın Kırımı işgali ve sonrasında yaşanan isyanlar ile Çeçen, Abhaza ve Çerkes

kökenli, 1878 yılında ise Balkan savaşı nedeniyle Sırbistan, Karadağ ve Romanya topraklarının kaybedilmesi nedeniyle de Türk kökenli bireylerin göç hareketi yaşanmıştır. Türkiye tarihine bakıldığında ise, Cumhuriyetin ilk yıllarında Lozan Anlaşması'na ek olarak yapılan bir sözleşme çerçevesinde Yunanistan ile nüfus mübadelesi yapılmıştır. Batı Trakya'da bulunan Türkler ve İstanbul'daki Rumlar anlaşma dışında tutulmuş ve diğer bölgelerdeki Rumlar ve Türkler yer değiştirmiştir. Makedonya, Yugoslavya, Bulgaristan ve Romanya başta olmak üzere 1923-45 yılları arasında Balkanlardan yoğun göçler yaşanmıştır. 1950 yılında Çin işgali nedeniyle Doğu Türkistanlılar, II. Dünya savaşı nedeniyle Türkmen, Azer, İngulus, Dağıstan gibi Müslüman kökenliler göç etmiştir. Benzer şekilde 79 devrimi nedeniyle İran'dan, 88 yılında Halepçe katliamı sonrasında Irak'tan göçler yaşanmıştır. Sovyet Rusya'nın Afganistan'ı işgali nedeniyle ise Türk kökenli, Özbek, Kazak ve Kırgızların Anadolu'ya göçü yaşanmıştır. Buraya kadar verilen örnekler Türkiye'nin zorunlu sebeplerden ötürü göç aldığı durumlara örnek olarak gösterilebilir, ancak tersine göç hareketlerine bakıldığında Türkiye'nin göç verdiği en önemli örnek olarak Almanya'ya yaşanan işçi göçüdür. II. Dünya savaşı sonrasında ortaya çıkan işgücü açığını kapatmak amacıyla Almanya, İtalya, Yunanistan, İspanya ve Türkiye ile farklı tarihlerde işgücü anlaşması imzalamıştır ve bu anlaşma çerçevesinde Türkiye'den işçi göçleri yaşanmıştır. Almanya göçünün tezimiz açısından önemi başta geçici olarak planlanan bir göç hareketinin kalıcı göçe evrilmesidir.

Genel olarak Türkiye tarihinde yaşanan göç örneklerine bakıldığında zorunlu ve gönüllü olmak üzere pek çok göç hareketlerinin yaşandığı görülmektedir. Etnik köken, gelişmişlik, sınır ülkesi olma gibi pek çok nedenlerden ötürü ülkeler göç alan veya transit ülke konuma gelebilmektedirler. Küreselleşen dünyada, ülkelere göre farklılıklar gösteren pek çok nedenlerden ötürü yaşanan göçlerin artış gösterdiği, toplumlarda ise yaşanan göçlerin değişimleri de beraberinde getirdiği görülmektedir. Günümüz yakın çağda yaşanan göç olaylarına bakıldığında Ortadoğu coğrafyasında yaşanan olaylar çerçevesinde yaşanan kitlesel göç hareketleri başta sınır komşuları olmak üzere tüm dünyayı etkilemiştir.

Baskıcı rejimlere karşı halkın demokrasi, özgürlük ve insan hakları talepleriyle ortaya çıkan Arap baharı Tunus ve Mısır başta olmak üzere Ortadoğu coğrafyasına

yayılmış ancak her ülkede yansımaları farklı olmuştur. Suriye’de Arap baharının yansımaları Mısır veya Tunus da yaşananlar kadar hızlı olmamıştır. Beşar Esad’ın protestolara şiddet kullanarak karşılık vermesi Suriye’de bir iç savaşın yaşanmasına ve yaşanan iç savaş sonucu milyonlarca insanın yerlerinden edilmesine neden olmuştur. Suriye’de yaşanan iç savaş nedeniyle Türkiye büyük bir göç dalgası ile karşılaşmış ve 2011 yılından itibaren en fazla göç alan ülke konumuna gelmiştir. Türkiye, Suriye’de iç savaşın başlamasından kısa bir süre sonra ‘açık kapı’ politikası izlemiş ve sınırına gelen Suriyelileri ‘misafir’ olarak karşılamıştır. 2011 yılından itibaren yaklaşık 4 milyon Suriyeliye ev sahipliği yapan Türkiye’de, göç hareketiyle birlikte farklı sorunlar meydana gelmiştir. Kentin ve toplumun değişime uğraması, ekonomik sorunların artması, uyumun zorlu geçmesi Suriyeli göçmenlere karşı davranışların şekillenmesinde etkili olmaktadır. Suriyelilerin ‘misafir’ olarak adlandırılması, sürecin kısa süreceği düşünülmesi devleti kısa vadeli çözümler üretmeye itmiştir. Ancak sürecin beklenenden uzun olması ve bugüne kadar 11 yılın geçmesi sürdürülebilir göç politikalarının oluşmasını zorunlu kılmaktadır. Ayrıca son dönemlerde yaşanan düzensiz göçler de göç politikalarını zorunlu hale getirmekte ve toplumun ortaya koyduğu pozitif yaklaşımı olumsuz olarak etkilemektedir. Başta Afgan, Pakistan ve Irak vatandaşlarının düzensiz olarak sınırlardan rahatça içeri girmesi, Suriyelilerin aksine göç edenlerin erkeklerden oluşması göç süreçlerinde kontrolün kaybedildiği, giriş-çıkışların denetlenmediği gibi kaygıların oluşmasına yol açmakta ve panik ortamı yaratmaktadır. Düzensiz göç olarak sınırlara gelen ve ülke içerisine yayılan bu kişilere ait bilgilerin olmaması konunun önemini artırmaktadır. Sınır güvenliğinin sağlanması amacıyla kısa vadede gerçekleştirilemese dahi uzun vadede çalışmalar yürütülmeli ve ülke içerisinde de güvenlik zafiyeti oluşmadan sürdürülebilir göç politikalarının uygulanması gerekmektedir.

Göç politikalarının oluşturulması ve yürütülmesi için ilk önce toplum dinamiklerinin iyi ölçülmesi ve göçmen ihtiyaçlarının gözetilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda göç politikalarının oluşturulması ancak iyi bir göç yönetimiyle gerçekleşebilecektir. Türkiye’de göç yönetimi devlet sorumluluğunda yürütülmektedir. Ülkeye yönelik sığınma hareketleri sonucunda göç yönetimini merkezi yönetimle birlikte yerel yönetim ve sivil toplum kuruluşları paylaşmaktadır.

Göç politikasının oluşturulması noktasında siyasi partiler oldukça önemlidir. Yerel halk dinamiklerini ölçümleyen siyasi partiler, düzenin korunması için çalışmalar gerçekleştirme ve göç sürecini en iyi şekilde yürütmeyi hedeflemektedirler. Türkiye'nin kitlesel göç alan bir ülke olması, siyasi partilerin geçici koruma altındaki Suriyelileri ve göç hareketlerini gündemde tutmalarına ve tartışılan konularının başında yer vermelerine neden olmuştur. Siyasi partilerin konuyu ele alış biçimleri, politika üretme ve toplumun beklentilerini karşılama noktasında önem arz etmektedir. Göç yönetimi noktasında siyasi partilerin ürettikleri politikalar ve yaklaşımlar hem göç edenleri hem de yerel halkı etkilemektedir. Göç politikalarının bu denli toplumu etkileyen bir konu olması ise üzerinde çalışmalar yapılmasını zorunlu hale getirmektedir. Partilerin bu konuda baş aktörler olmaları bu çalışmanın gerçekleşmesine olanak sağlamıştır.

Literatürde yer alan çalışmalara bakıldığında göç çalışmaları üzerine pek çok araştırma yapıldığı, konunun daha çok sosyolojik boyutlarıyla ele alındığı görülmektedir. Asıl politika üretici olan siyasi partilerin göz ardı edildiği ve siyasi partiler özelinde yapılan çalışmaların ise oldukça eksik oldukları gözlemlenmiştir. Suriyeliler ve göç konusunun siyasal söylemde nasıl ele alındığı ve hangi çalışmaların yürütüldüğünü belirten araştırmalar yok denecek kadar az bulunmakla beraber iktidar partisi ve ana muhalefet partisi başta olmak üzere mecliste bulunan muhalif partiler özelinde derinlemesine ve detaylı bir çalışma bulunmamaktadır.

*“Türkiye’de Siyasi Partilerin Göç Politikaları”*¹ başlıklı yüksek lisans tezinde her ne kadar göç politikaları olarak genel bir başlık kullanılsa da Suriyelileri konu edinmiştir. Çalışma başlığında da olduğu gibi direkt olarak siyasi partilerin göç politikalarının inceleneyeceği belirtilmiştir. Ancak tezin geneline bakıldığında parti politikalarının incelenmesi öncesinde ulusal-uluslararası göç kavramları, göç çeşitleri ve nedenleri, göç kuramları, hukuksal çerçeve konuları çok genel olarak anlatılmış ve asıl tez konusu olan siyasi partilerin politikalarına birer sayfada yer verilmiştir. Entegrasyon, geri gönderme, geri kabul gibi genel yaklaşımlara ise bir bölümde yer

¹ **Bkz. :** Pelviz Alu, “Türkiye’de Siyasi Partilerin Göç Politikaları”, **Yüksek Lisans Tezi**, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, 2018

verilmiştir. Partilerin politikalarının incelemesinde yalnızca yazılı kaynaklardan faydalandığı, herhangi bir görüşmeyi kapsamadığı görülmektedir. Kaynakların kısıtlı olarak kullanılması ve çalışmanın asıl konusu olan siyasi partilere yeterli derecede yer verilmemesi, çalışmada eksiklikler olduğunu göstermektedir. Çalışmada siyasi partilerin kendi içlerinde çözüm arayışlarına girdikleri ancak ortak bir paydada buluşmayı başaramadıkları belirtilmiştir. Bu yaklaşım yapılan araştırmalara göre benzerlik göstermektedir ve çalışmanın bulguları arasında yer almaktadır. “*Türkiye’de İktidar ve Ana Muhalefet Partilerinin Suriyeli Mülteci Söylemlerinin Analizi*”² başlıklı yüksek lisans tezinde de benzer olarak yalnızca yazılı ve sözlü kaynaklardan yararlanarak siyasal söylem analizi yapılmıştır. Çalışma kapsamında Türkiye’nin göç tarihi, Suriye savaşı ve gerçekleşen göçün etkileri üzerinde durulmuştur. Siyasi partiler bağlamında ise gerçekleştirilen politikalardan ziyade yaklaşımları ele alınarak söylem analizi yapılmıştır. “*Suriyeli Mültecilerin Siyasal Söylemdeki Yeri (2011-2016): Türkiye Örneği*”³ başlıklı tez çalışmasında Suriyeliler için mülteci tanımlaması kullanılmış ve siyasi partilerin söylemleri üzerinde durulmuştur. Çalışmanın amacı olarak siyasi partilerin kararları ve pratikteki uygulamaları üzerinden söylemlerin uyumlu olup olmadığının inceleneceği ve farklılaşan noktaların ortaya konulacağı söylenmiştir. Ancak ilgili çalışma incelendiğinde, çalışmanın siyasal söylem analizi ile kısıtlı kaldığı ve gerçekleştirilen proje ve politikalara değinilmediği görülmektedir. Benzer şekilde “*Türkiye’de Siyasi Partilerin Program ve Söylemlerindeki Göçmen ve Yabancılar Sorunu*”⁴ başlıklı tez çalışmasında kullanılacak yazılı ve sözlü kaynaklar sınırlandırılarak söylem analizi yapılmıştır. “*Türkiye’nin Göçmen Politikası ve Suriyeli Sığınmacılar*”⁵ başlıklı tez çalışmasında genel olarak göç ve ilgili tanımlamalar incelenmiş ve Türkiye’nin Cumhuriyet sonrası göç politikalarına değinilerek günümüzdeki göç politikaları ve sunulan hizmetlere değinilmiştir. Ancak politikalar iktidar partisi ve devlet politikaları olarak ele alınmıştır. Muhalefet

² **Bkz.:** Zehra Bahadır, “Türkiye’de İktidar ve Ana Muhalefet Partilerinin Suriyeli Mülteci Söylemlerinin Analizi”, **Yüksek Lisans Tezi**, Marmara Üniversitesi, 2021

³ **Bkz.:** Ece ÇİM, “Suriyeli Mültecilerin Siyasal Söylemdeki Yeri (2011-2016) : Türkiye Örneği”, **Yüksek Lisans Tezi**, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, 2017

⁴ **Bkz.:** Ilgaz Sena Köksal, “Türkiye’de Siyasi Partilerin Program ve Söylemlerindeki Göçmen ve Yabancılar Sorunu”, **Yüksek Lisans Tezi**, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, 2021

⁵ **Bkz.:** Mahmut Çökmez, “Türkiye’nin Göçmen Politikası ve Suriyeli Sığınmacılar”, **Yüksek Lisans Tezi**, Muş Alparslan Üniversitesi, 2021

partilerinin yaklaşımları ve politikalarına kısıtlı olarak değinilmiştir. Ayrıca ilgili çalışmada diğer çalışmalara benzer olarak yalnızca yorumlayıcı ve betimleyici metotların uygulandığı görülmektedir.

Göç politikalarını ve siyasi partileri konu alan yukarıdaki çalışmalardan farklı olarak “*Arap Baharı’nın Suriye’ye Etkisi ve Cumhuriyet Halk Partisi’nin Uluslararası Suriye Konferansı: ‘Barışa Açılan Kapı’ Ekseninde Suriye Politikası*”⁶ başlıklı yüksek lisans tezinde Arap baharının tarihsel arka planına değinilerek CHP’nin Ortadoğu politikası adı altında yayınladığı çalışmalar ele alınmıştır. Çalışma kapsamında partinin gerçekleştirdiği Suriye Konferansı detayları ile partinin konuyu nasıl ele aldığı incelenerek aktarılmıştır. Çalışma partinin politikaları özelinde yorumlanmış olsa da gerçekleştirilen panellerin raporu niteliğini taşıdığından eksik kalmaktadır. Ancak ana muhalefet partisi olan CHP’nin konuya yaklaşımı ve uygulamaları noktasında referans olabilecek bir çalışma niteliğini taşımaktadır. Son olarak incelenen bazı çalışmalarda ise yerel yönetimler üzerinden göç politikalarının ele alındığı görülmektedir. Yerel yönetimleri ele alan çalışmalarda Gaziantep, İstanbul, Samsun gibi örnek iller üzerinden yapılan hizmetlere değinilmiştir.⁷

Gerçekleştirilen çalışmalarda göç politikaları ve geçici koruma altındaki Suriyeliler konusunda siyasi partilerin ele alınması ve alanda öncülük etmeleri sebebiyle çalışma kapsamı için oldukça önem arz etmektedir. Ancak siyasi partilerin göç politikalarının incelenmesinde belli başlı kısıtlarında yer alması ve konunun çok geniş bir yelpazeyi kapsamamasından kaynaklı olarak yeterli olmamaktadır. Yürütülen çalışmalarda yalnızca sözlü ve yazılı kaynaklara yer verilmesi ve çalışmaların söylem analizi ile kısıtlı kalması bu konuda yeni çalışmalar yapılmasının önünü açmaktadır. Geçici koruma altındaki Suriyeliler ve göç konusunda asıl politika üreticisi siyasi

⁶ **Bkz.:** Veli Can Çalığışu, “Arap Baharı’nın Suriye’ye Etkisi ve Cumhuriyet Halk Partisi’nin Uluslararası Suriye Konferansı: ‘Barışa Açılan Kapı’ Ekseninde Suriye Politikası”, **Yüksek Lisans Tezi**, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, 2021

⁷ **Bkz.:** Doğan Demirkıran, “Yerel Yönetimlerin Göç ve Entegrasyon Politikaları: Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Örneği”, **Yüksek Lisans Tezi**, TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, 2020; Kamil Özaslan, “Türkiye’nin Değişen Göç Politikası ve Belediyeler: İstanbul Örneği”, **Doktora Tezi**, Marmara Üniversitesi, 2019; Kaan Akman “Türkiye’deki Sığınmacılara Yönelik Politikalarda Belediyelerin Rolü: Samsun İli Örneği”, **Yüksek Lisans Tezi**, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, 2019.

partilerin göz ardı edilmesi ve literatürdeki eksiklik bu çalışmanın yürütülmesine olanak sağlamıştır.

Çalışmada Türkiye Büyük Millet Meclisi parlamentosunda grubu bulunan Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP), Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), Milliyetçi Hareket Partisi (MHP), İYİ Parti ve Halkların Demokrat Partisi (HDP) olmak üzere beş siyasi partiye yer verilecektir. Bu siyasi partilerin göç sorununu nasıl ele aldıkları, bugüne kadar uyguladıkları politikalar, projeler bağlamında bundan sonraki süreçte uygulamayı hedefledikleri politikaları incelenerek parti söylemleri ve uyguladıkları politikalarındaki tutarlılıklar ve değişimlere değinilecektir. Bu amaçlar doğrultusunda, özellikle hayata geçirilmiş olan projelerin işlerliği, proje amaçlarının gerçekleştirilebilmesi bağlamında değerlendirilecektir ve politikaların Suriyeliler üzerindeki etkisi incelenecektir. Bu bağlamda çalışma, parti programlarına ve ilgili diğer yazılı parti materyalleri ve sözlü kaynaklara ek olarak, bugüne kadar hayata geçirilmiş olan projeleri yerinde gözlemleyerek değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Sözlü Kaynaklar olarak parti temsilcilerinin gerçekleştirdikleri miting konuşmaları, sözlü soru önergeleri, grup toplantı konuşmaları gibi sözlü olarak beyan ettikleri konuşmaları incelenmiştir. Yazılı kaynaklar olarak ise 2015 ve 2018 yıllarındaki seçim beyannameleri, çalıştay raporları, yazılı soru önergeleri, TBMM tutanakları, parti programları ve yayınlamış oldukları komisyon çalışmaları, bildiri, konferans çıktıları gibi beyanları incelenmiştir. Çalışmada kullanılan teknik nitel içerik analizidir ve bahsi geçen sözlü ve yazılı kaynaklar incelenerek yorumlanması amaçlanmıştır. Partilerin yayınlamış oldukları yazılı ve sözlü kaynaklar yorumlanırken konuyu nasıl ele aldıkları, genel yaklaşımları, Suriyelilerin statüsünü nasıl tanımladıkları, göç çerçevesinde hangi çalışmaları yürüttükleri ve göçü iç politikada nasıl konumlandıkları, göçün topluma olan yansımaları ve toplumu nasıl yönlendirdikleri resmedilmeye çalışılmış ve geliştirdikleri politikalar çerçevesinde ise hangi çalışmaları yürüttükleri ve hangi politikaları hedefledikleri üzerinde durulmuştur.

Sözlü ve yazılı kaynaklara ek olarak çalışmada yarı yapılandırılmış mülakatlara yer verilmiştir. Gerçekleştirilen görüşmeler çerçevesinde parti temsilcilerinin

beyanıyla parti politikaları ve yürüttükleri çalışmaların resmedilmesi amaçlanmıştır. Gerçekleştirilen görüşmeler 2 kategoriye ayrılmıştır. Bunlardan ilki parti temsilcileri ile yapılan görüşmeler ikinci ise yerel yönetimlerin ilgili birimlerinde görev alan kişiler ile yapılan görüşmelerdir. Mülakatlar çerçevesinde 7 parti temsilcisi ve 11 belediye çalışanı ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Çalışmayı literatürdeki çalışmalardan ayıran önemli özelliklerden biri de konunun bir bütün olarak ele alınması ve siyasi partilere her bölümde yer verilmesidir. Parti yaklaşımları ve politikaları, yalnızca siyasi partilerin yer aldıkları ilgili bölümlerde yer verilmemiş diğer bölümlerde de ilgili konuyla ilgili yaklaşımlarına ve politikalarına değinilmiştir. Örneğin, Suriyelilerin göç hareketinin tanımlandırılması ve statüleriyle ilgili bölümde yalnızca kavramlara değinilmemiş siyasi partilerin Suriyelileri nasıl tanımladıkları, ‘geçici koruma’ statüsüne olan yaklaşımları aktarılmıştır. Benzer şekilde, hukuksal düzenlemelere değinilirken yalnızca tanınan haklar, statülere ve süreçten bahsedilmemiş, bu bilgilerin yanında siyasal partilerin süreçteki etkilerine, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun meclise yansımalarına da değinilmiştir. Bu bağlamda;

Çalışmanın birinci bölümünde göç kavramları üzerinde durularak hukuki çerçevedeki gelişmeler ele alınacaktır. Ayrıca bu bölümde Suriye iç savaşı nedeniyle yaşanan kitlesel göçlere karşın Türkiye’nin ‘açık kapı’ politikası uyguladığı belirtilerek Türkiye’de bulunan mevcut Suriyelilerin verileri ve kayıt altına alınmaları ve süreç aktarılacaktır.

Çalışmanın ikinci bölümünde göç politikalarının oluşturulması ve yürütülmesi çerçevesinde göç yönetimi bağlamında aktörlere değinilerek Türkiye Cumhuriyeti’nin geçici koruma altındaki Suriyelilere sağlamış olduğu hizmetler aktarılacaktır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise TBMM’de grubu bulunan iktidar partisi olan AKP, Cumhur ittifakında yer alan MHP olmak üzere ana muhalefet partisi CHP ve muhalif partiler İYİ Parti ile HDP’nin göç ve Suriyeliler konusuna yaklaşımları incelenerek geliştirdikleri politikalara değinilecektir. Ayrıca parti belediyelerinin yürüttükleri çalışmalara da partilerin başlıkları altında yer verilecektir.

Çalışmanın son bölümü olan sonuç bölümünde ise bu bölüme kadar aktarılan parti politikalarının sınıflandırılması yapılarak genel hatlarıyla partilerin geçici koruma altındaki Suriyelilere yaklaşımı ve göç politikaları değerlendirilecektir.

Özellikle geçici koruma altındaki Suriyeliler bazında değerlendirdiğimizde sürecin devam ediyor olması ve partilerin politikalarındaki değişimler yapılan her çalışmanın bulgularının değişmesine neden olabilmektedir. Hükümet modeli değişikliği nedeniyle seçim dönemlerinde ittifakların meydana gelmesi, süreç içerisinde yaşanan olaylar ve parti içerisinde konuyu ele alan kişilerdeki değişimler partilerin göç konusuna olan yaklaşımlarını ve dolayısıyla politikalarını etkilemektedir. Çalışmanın yürütüldüğü süreçte Ümit Özdağ'ın İYİ Parti'de yer alması ve çalışma devam ederken Zafer Partisi'ni kurması ve Zafer Partisi'nin TBMM'de grubu bulunmamasından dolayı ele alınmaması çalışma açısından önemli bir kısıt olarak karşımıza çıkmaktadır. Özdağ'ın Zafer Partisi'ni kurması ve partinin göç tartışmaları ile gündemde yer alması ileride yapılması planlanan çalışmalar için önemli bir model olmaktadır. Siyasi partilerin geliştirdikleri göç politikaları ve siyasal söylemlerinin seçmen tercihini etkileyip etkilemediği konusu ise yine çalışmanın kapsamı dışında kalmaktadır fakat önemli bir kriter olması sebebiyle üzerinde çalışılması gerektiği düşünülmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

GÜNÜMÜZ GÖÇLER ÇAĞINDA TÜRKİYE

Asırlar boyunca doğal afetler, zulüm, savaş, kıtlık, siyasi veya ekonomik sebeplerden ötürü milyonlarca insan göç etmek zorunda kalmıştır. Göç, engellenemez bir gerçekliktir⁸ ve Mark J. Miller yaşadığımız yüzyılı göçler çağı olarak adlandırmaktadır.⁹ United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) tarafından Haziran 2020’de yayınlanan ‘Global Trends Forces Displacement in 2019’ başlıklı rapora göre savaş, zulüm, insan hakları ihlalleri ve kamu düzenine aykırı olaylar nedeniyle zorla yerinden edilen insan sayısı 2019 yılı sonunda 79,5 milyona yükselmiştir. Yerinden edilen 79,5 milyonun 26 milyonunu mülteciler, 4,2 milyonunu ise sığınmacılar oluşturmaktadır. Dünyada 45,7 milyon insanın kendi ülkesi içinde yerinden edildiği vurgulanan raporda, yerinden edilen 79,5 milyon insanın yaklaşık %38-43’ünün yani 30-34 milyonunun çocuk olduğu tahmin edilmektedir.¹⁰ Rapordaki veriler son 10 yılda neredeyse Almanya nüfusu kadar insanın göç etmek zorunda kaldığını göstermektedir. Yine aynı raporda dünyada yerinden edilmiş insanların üçte ikisinin Suriye, Venezuela, Afganistan, Güney Sudan ve Myanmar olmak üzere 5 ülkeden göç ettiklerini ve Türkiye’nin ise çoğu Suriyeli olmak üzere 3,9 milyon yerinden edilmiş insana ev sahipliği yaptığı belirtilmiştir.¹¹ Rapordan da anlaşıldığı üzere Türkiye, son 10 yıl içerisinde yoğun göç alan ülke konumuna gelmiştir. Türkiye’nin yoğun göç alan ülke konumuna gelmesi göç çalışmalarını ve göç politikalarının üretilmesini zorunlu hale getirmektedir. Aynı şekilde dünya üzerinde bu denli yoğun göç hareketlerinin yaşanması günümüzde göç çalışmalarını zorunlu kılmıştır ve bu durum ise göç literatüründe yer alan kavramların önemini artırmaktadır. Göçlerin nedenlerini, göç çeşitlerini ve göç eden insanların hukuki statülerini belirtmek, yaşanan nüfus hareketlerinin doğru algılanmasına ve göç alan ülkenin

⁸Arda Akçiçek, “Türkiye’deki Suriyelilerin Toplumsal ve Ekonomik Uyum”, **Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırma Merkezi**, 2014, s.52.

⁹Stephen Castles, Mark J. Miller, **Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri**, Çev. Bülent Uğur Bal, İbrahim Akbulut, 1.bs., İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Kütüphanesi, 2008

¹⁰“UNHCR Global Trends: Forced Displacement in 2019”, **UNHCR**, 2019, s.2,3,54.

¹¹ **A.e.** s.2,3.

mülteci ve sığınmacı krizlerinde daha etkin politika üretmesine olanak sağlamaktadır. Çalışmanın konusu olan Suriyelilerin göç literatüründeki yerini ve mülteci hukuku açısından statülerini kavramak adına bu bölümde göç literatürü çerçevesinde bilinmesi gereken kavramlar açıklanarak göç çeşitleri ve göç nedenleri üzerinde durulacaktır.

1.1.Kavramsal Çerçeve

Göç kavramı en basit tanımıyla nüfus hareketinin bir ülke içerisinde veya sınır aşan boyutta süresine, yapısına ve nedenine bakılmaksızın gerçekleşmesidir.¹² Başka bir tanımda ise göç, bir veya birden fazla insanın ekonomik, siyasal, coğrafi, toplumsal bireysel gibi çeşitli nedenlerden dolayı bulunduğu bölgeden başka bir bölgeye yerleşmesidir.¹³ Göç olgusu coğrafya, ekonomi, sosyoloji, psikoloji, demografi, tarih, uluslararası ilişkiler gibi birçok disiplin tarafından ele alınan, toplumlarla doğrudan ilişkili olan, çok boyutlu bir olaydır. Göç olgusunun çok boyutlu olması, çeşitli göç tanımlamaların ve sınıflandırmaların yapılmasına neden olmaktadır. Örneğin göç olgusu, coğrafya açısından mekansal yer değiştirme olarak ele alınmaktadır. Göç olgusunun bir boyutu olan mekansal yer değiştirmeye göre toplumu oluşturan üyelerin gerçekleştirdikleri yer değiştirme hareketleri, yukarıdaki tanımlardan da anlaşıldığı üzere ülke sınırları içerisinde gerçekleşirse ‘iç göç’, sınır aşan boyutlarda farklı bir ülkeye gerçekleşirse ‘dış göç’ diğer bir ifadeyle ‘uluslararası göç’ olarak tanımlanmaktadır.¹⁴

Göç hareketleri nedenleri çerçevesinde incelendiğinde göç olgusu, gönüllü göç ve zorunlu göç olarak sınıflandırılmaktadır. Genellikle ekonomik, daha iyi yaşam standardı, eğitim gibi amaçlardan ötürü kişinin iradesi sonucu gerçekleşen göçlere ‘gönüllü göç’, kişinin iradesi dışında doğal afetler, zulüm, savaş, kıtlık, siyasi veya ekonomik gibi süregelen sorunlardan dolayı gerçekleşen göçlere ise ‘zorunlu göç’ denir.

¹² Bülent Çiçekli, **Yabancılar Hukuku**, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2013, s.23

¹³ Hakan Bostan, “Geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin uyum, vatandaşlık ve iskân Sorunu”, **Göç Araştırmaları Dergisi**, 4(2), 2018, s.41.

¹⁴ Kemal Eker, “Türkiye’de Yasa Dışı Göç Sorunu”, **Dokuz Eylül Üniversitesi**, İzmir, 2008, s.13.

Göç hareketlerini nedenleri çerçevesinde inceleyen yaklaşım aynı zamanda farklı sınıflandırma çeşidi olan, göç akımının boyutunu da ortaya çıkarmaktadır. Bazı göç hareketleri bireyin iradesi çerçevesinde yukarıda da değinildiği gibi isteğe bağlı olarak ‘bireysel’ gerçekleşirken bir diğer göç hareketleri ise doğal afetler, zulüm, çatışma gibi nedenlerden ötürü bireyin isteği dışında zorunlu olarak ‘kitlesele-grup’ halinde gerçekleşmektedir.

Gerçekleştirilen göç sınıflandırmaları ve tanımlamaları göç olgusunu daha iyi kavramayı amaçlamaktadır. Ancak unutulmamalıdır ki göç yalnızca bedenlerin fiziki olarak yer değıştirmesini sağlayan bir süreçten ibaret değildir. H. Sayın’ın da dediğı gibi göç durağan bir olgudan ziyade nedenleri ve sonuçlarıyla ele alınması gereken ve dolısıyla tüm süreçleri içinde barındıran bir kavramdır.¹⁵ Bu nedenle bir bireyin bulunduğu yerden başka bir yere taşınması şeklindeki coğrafi bir hareketlilik olarak adlandırılan göç tanımı, günümüz dünyasında oldukça yetersiz bir tanım olmaktadır. Çünkü gerçekleştirilen göçler sonucunda bedenlerle birlikte bireyi oluşturan kültür, dil, din gibi unsurlar da göçün gerçekleştiğı bölgeye taşınmaktadır. Diğer bir ifadeyle göç eden bireyler geldikleri topraklara sadece yabancı olarak gelmezler aynı zamanda yabancı yaşam dünyalarını da beraberinde getirirler.

Göçmen, en genel tanımıyla dışarıdan gelen ve geldiğı topraklarda yabancı olarak görülen kişidir.¹⁶ Uluslararası alanda evrensel bir göçmen tanımının olduğunu söylemek mümkün değildir. Bu nedenle göçmen tanımı genellikle göç eden bireye verilen ortak tanım olarak kullanılmaktadır.¹⁷

Birleşmiş Milletler (BM) göçmeni “*sebepleri, gönüllü olup olmaması, göç yollarının düzenli olup olmaması fark etmeksizin yabancı bir ülkede bir yıldan fazla ikamet eden bir birey*”¹⁸olarak tanımlamaktadır. Uluslararası Göç Örgütü (IOM) göçmeni, maddi ve sosyal durumunu iyileştirmek gibi ‘kişisel rahatlık’ amacıyla

¹⁵Hüdayi Sayın, “Uluslararası Hukuk ve Türk Hukuku Bakımından Göçmen Kaçakçılığı, İnsan Ticareti, Cinsel Sömürü Suçları ve Bunlarla Mücadelede Uluslararası İşbirliği”, **İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 2010, s.23.

¹⁶Gülay Göksel, **Göçmen Entegrasyonu ve Tanınma Teorisi**, İstanbul, Pinhan yayıncılık, 2019, s.120.

¹⁷Barış Çağırkan, “Göç, Hibrit Kimlik ve Aidiyet: Yeni Toplamlar, Yeni Kimlikler”, **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, C.V, No.8, 2016, s.2614.

¹⁸A.e. s,37

herhangi bir zorlamaya maruz kalmadan, kendi iradesiyle farklı bir ülkeye veya bölgeye göç eden birey olarak tanımlamaktadır.¹⁹ IOM, göçmenin gerçekleştirdiği göçün gönüllük esasına dayalı olması gerektiğini vurgulamaktadır. Burada yer alan gönüllülük esası göçmen tanımını mülteci ve sığınmacı tanımından ayırmaktadır. Çünkü zulüm, baskı, savaş gibi zorunlu nedenlerden ziyade, kişisel iradesi sonucu göç eden birey uluslararası koruma talebinde bulunmaz ve uyruğunun bulunduğu ülkenin korumasından yararlanmaya devam eder. BM ise göç sebebi gözetmeksizin göçmen tanımına 1 yıllık ikamet etme şartı koymaktadır. Bu durum ise göçmenin göç ettiği yerde bulunduğu süre çerçevesinde tanımlandırılmasına neden olmaktadır. 5543 Sayılı İskân Kanunu'na göre ise ülkeye tek başına veya toplu olarak gelen Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olarak yerleşmek isteyen kanun gereğince kabul edilen kişilere göçmen denir.²⁰

Göçmen kavramının tanımlanmasında kalıcı göçmenlik ve geçici göçmenlik ayrımı bulunmaktadır. Kalıcı göçmenlik, yurt edindiği ve uyruğunun bulunduğu toprağa geri dönme isteği taşımayan ve göç ettiği ülkede temel haklar dışında vatandaşlık, yasal oturma gibi geniş ölçekli haklar kazanmak isteyen bireylerden oluşmaktadır. Geçici göçmenlik ise daha iyi hayat koşulları gibi belirli nedenlerden dolayı bulunduğu ülkeyi terk eden ve kısa, orta veya uzun vadeli olarak göç ettiği yerde kalmak isteyen bireylerden oluşmaktadır.²¹

Göç ve göçmen tanımlamalarının peşinden mülteci ve sığınmacı kavramları gelmektedir. Mülteci ve sığınmacı kavramlarının birbirlerinin yerine kullanılması tanım kargaşasının yaşanmasına neden olmaktadır. Mülteci kavramının tanımı ve mülteci hakları 1951 tarihli Birleşmiş Milletler Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi'nde yer almaktadır. Mülteci statüsüne dair birçok bölgesel ve

¹⁹ “Uluslararası Göç Hukuku: Göç Terimleri Sözlüğü”, **Uluslararası Göç Örgütü**, Ed. Bülent Çiçekli, 2009, s.22.

²⁰ İskan Kanunu, 2006, (Çevrimiçi) <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5543.pdf>, 20 Ağustos 2022.

²¹ Sayın, a.g.e., s.17.

uluslararası belge bulunmaktadır ancak Cenevre Sözleşmesi, mülteci tanımını ve haklarını içeren ilk uluslararası belge niteliğindedir.²²

Cenevre Sözleşmesinin 1/A-2. maddesi kapsamında mülteci:

“1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahsa uygulanacaktır”²³.

Sığınmacıların hukuki statülerine dair düzenlemeler, mülteci kavramında olduğu gibi 1951 tarihli BM Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi'nde yer almaktadır. Sığınmacı, zorunlu sebeplerden dolayı kendi ülkesinde bulunmayan ve bu sebeplerden ötürü farklı bir ülkeye sığınma talebinde bulunan ve dolayısıyla talepte bulunduğu ülkenin korumasından yararlanma isteğini belirtmiş kişilerdir. Sığınmacılar mülteci statüsüne yönelik başvurularda bulunmuş fakat başvuru süreci tamamlanmamış kişilerdir. IOM tanımına göre ise hukuksal çerçevelerde mültecilik statüsüne ulaşmak için başvuru yapan ve sonucu bekleyen bireyler sığınmacı olarak tanımlanmaktadır.²⁴

Cenevre Sözleşmesinin temel dayanakları Birleşmiş Milletler Antlaşması İnsan Hakları Evrensel Bildirisi ve Ayrımcılık Yapmama İlkesi'ne dayanmaktadır. 1948 tarihli BM İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin 14. Maddesine göre *“Herkesin zulüm altında başka ülkelere sığınma ve sığınma olanaklarından yararlanma hakkı vardır.”²⁵* Bu madde sığınma hakkını, temel bir insan hakkı olarak ilan etmektedir. Sığınma talebinde bulunan bireyler haklı nedenlerden dolayı zulüm görme korkusu duydukları için uluslararası koruma talep eden kişilerdir. Mültecilik ise kazanılmış bir

²² Erol Özdemir, “Suriyeli Mülteciler Krizinin Türkiye'ye Etkileri”, ANKASAM/Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi, C.I, No.3, 2017, s.119-120

²³ Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme, (Çevrimiçi) <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf>, 22 Aralık 2020.

²⁴ Çiçekli, a.g.e.,s.49.

²⁵ İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, (Çevrimiçi) <https://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/688B1--Insan-Haklari-Evrensel-Beyannamesi.pdf>, 23 Aralık 2020.

statüdür. Mülteciler kazanmış oldukları hakları kaybetmezler ancak sığınmacılar ülkelerindeki durumun düzelmesi halinde, gelmiş oldukları ülkeye geri gönderilebilirler veya taleplerinin olumsuz sonuçlanması gibi durumlarda güvenli bir üçüncü ülkeye gönderilebilirler.

1.2.Mülteciler Hukukuna İlişkin Ulusal ve Uluslararası Alanda Yapılan Düzenlemeler

Türkiye’de yer alan yabancıların hukuki statüleri ve göç edenlerin tanımlanması karmaşık bir konu olarak görülmüş ve uzun bir süre muğlaklığını sürdürmüştür. Ortadoğu’da, özellikle Türkiye’nin sınır komşusu olan Suriye’de yaşanan iç savaş sonucu oluşan kitlesel göçlerden Türkiye’nin kendini koruma isteği, aynı zamanda konunun uluslararası boyutta var olması, yasal düzenlemelerde yaşanan karmaşıklığın temelini oluşturmaktadır. Beklenmedik bir göç akımının yaşanması Türkiye’nin başlangıçta göç rejimi üzerine yeterli düzenlemeleri gerçekleştirememesine neden olmuş ve aynı zamanda Suriyelilerin ‘misafir’ olarak görülmesi ve geri dönecekleri düşüncesinin hakim olması ile yapılacak hukuki düzenlemeler askıya alınmıştır. Türkiye’nin mültecilere veya sığınmacılara dair geliştirdiği politikalarında görülen değişimleri yalnızca artan göç hareketliliği -Suriye krizi sonucunda oluşan göç dalgası- ile aktarmak eksik bir yaklaşım olacaktır. Türkiye’nin Avrupa Birliği ile ilişkileri ve birliğe katılım süreci çerçevesinde yapmış olduğu düzenlemeler de Türkiye’nin göç politikasının ortaya çıkmasında oldukça etkili olmuştur. Çalışmada, mülteci hukukunun özü itibarıyla yasal ve idari düzenlemelerin gelişimi 1951 Cenevre Sözleşmesinden itibaren başlatılacaktır.

1.2.1.1951 Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Konvansiyonu

İkinci Dünya Savaşı sonrasında artan göçmen ve mülteci hareketliliği ülkeleri siyasal, sosyal, ekonomik, güvenlik gibi birçok alanda etkilerken göçmenleri de insan hakları konusunda olumsuz etkilemiştir.²⁶ Bu nedenle uluslararası hukuk çerçevesinde

²⁶ Ali Kemal Nurdoğan, Ali İhsan Burak Dur, Mustafa Öztürk, “Türkiye’nin Mülteci Sorunu ve Suriye Krizinin Mülteci Sorununa Etkileri”, **İş ve Hayat**, 2017, s.223.

göçmen ve mülteci konusuna kalıcı çözüm bulmak ve uluslararası koruma sağlamak amacıyla hukuki adımlar atılmıştır. Sığınmacı ve mültecilerin hukuki statülerine ilişkin ilk adım olarak, 1951 yılında Cenevre’de imzalanan ‘Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Konvansiyonu’ ve sözleşmeye takiben ‘Mültecilerin Hukuki Statüsüne ilişkin 1967 Protokolü’ düzenlenmiştir.²⁷ Cenevre Sözleşmesinin 1/A-2. maddesi kapsamında mültecinin tanımı yapılmıştır.²⁸ Cenevre Sözleşmesi’nde yer alan mülteci tanımı, 1951 yılından önce gerçekleşen olaylar nedeniyle mülteci olan kişileri kapsamaktadır ancak sözleşme sonrasında oluşabilecek yeni mülteciler konusunda bir açıklık söz konusudur. Bu nedenle mültecilerin göç ettikleri tarihlere ve göç edilen yere bakılmaksızın eşit hukuki statü kazanmaları için 1967 Protokolü imzalanmıştır.

Türkiye, Cenevre Sözleşmesi’ni 24 Ağustos 1951’de imzalamış ve 29 Ağustos 1961’de onaylamıştır.²⁹ Türkiye sadece Avrupa’dan gelen kişilere mülteci statüsü verilecektir³⁰ diyerek sözleşmeye ‘coğrafi kısıtlılık’ getirmiştir. Türkiye’nin sözleşmeye getirmiş olduğu coğrafi kısıtlılık, Türkiye’ye yoğun göç hareketinin yaşandığı Suriye, Irak, Afganistan gibi pek çok ülkeden gelen kişilerin Türkiye’de mülteci statüsüne sahip olmalarını mümkün kılmamaktadır. Fakat Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi’ne taraf bir ülke olarak Türkiye’nin, sınırına gelen mülteciyi kabul etme zorunluluğu vardır ve ‘geri göndermeme’ ilkesi başta olmak üzere gelen mültecilerin temel insan haklarını garanti altına alma yükümlülüğü bulunmaktadır. Bu nedenle Türkiye Avrupa ülkeleri dışından gelen kişileri yalnızca üçüncü bir ülkeye yönelik talepleri çerçevesinde kabul etmektedir.³¹

1.2.2. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Öncesi Düzenlemeler

Türkiye’de, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun çıkarıldığı 2013 yılına kadar yabancılarla ilgili işlemler, İçişleri Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü,

²⁷ M. Murat Erdoğan, **Türkiye’deki Suriyeliler Toplumsal Kabul ve Uyum**, 2.bs., İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2018, s. 44.

²⁸ **Bkz.** 1.1.3.Mülteci ve Sığınmacı (s.5).

²⁹ **Bkz.** 5 Eylül 1961, 10898 Sayılı Resmi Gazetede yayınlanmıştır.

³⁰ **Bkz.** Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme, Madde 1/ B-1(a).

³¹ Erdoğan, **a.g.e.**, s.45.

Yabancılar-Hudut ve İltica Dairesi Başkanlığı tarafından yürütülmüştür. Emniyet Genel Müdürlüğü döneminde gerçekleştirilen mevzuatlar çoğunlukla Yönetmelik ve Genelge düzeyindedir.³² Bu dönemde yapılan ilk temel düzenleme 1994 yılında gerçekleştirilen ilk ulusal iltica mevzuatı olan yönetmektir. Özellikle İran-Irak ve Körfez Savaşı nedeniyle 90'lı yılların başlarında Türkiye'ye yaşanan kitlesel göçler, sığınma ve mülteci politikalarında düzenlemelere gidilmesine neden olmuştur. 'Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik' ile Cenevre Sözleşmesi'nde yer alan coğrafi kısıtlamadan hareketle mülteci statüsü Avrupa'da meydana gelen olaylardan dolayı göç eden bireylerle sınırlanmış, Avrupa ülkeleri dışından gelen kişilere 'geçici sığınma hakkı' verilmiştir. Böylece Türk hukukunda sığınmacının tanımı ve sığınma statüleri belirlenmiştir. Ancak yönetmelik, sığınmacıların talepleri konusunda zaman kısıtlaması koymaktadır. Türkiye'de yer alan sığınmacıların, gerekli işlemler için 10 gün içerisinde valiliklere başvuru yapmaları gerekmektedir aksi takdirde sığınmacıların sınır dışı edilmesi söz konusudur. Yönetmeliğin bir diğer önemli noktası sığınmacılara, güvenli üçüncü bir ülkeye yerleşene kadar geçici oturma izni verilmesidir.³³ Bu iki önemli nokta çerçevesinde 94 Yönetmeliği'ne göre sığınmacı, Avrupa ülkeleri dışından gelen ve güvenli üçüncü bir ülkeye yerleşene kadar kendisine oturma izni verilen kişidir.³⁴ Mülteci ve sığınmacı kavramlarının tanımlanmasındaki netlik böylece 1994 Yönetmeliği ile derinleştirilmiştir.

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyeliği perspektifinde müzakere sürecinin başlaması ve 2001 yılında 'Katılım Ortaklığı Belgesi'nin imzalanmasıyla beraber mülteci ve sığınmacı konusunda yeni düzenlemelerin yapıldığı bir sürece geçilmiştir.³⁵ 2001 yılında 'geçici koruma' kavramını tanımlayan 'AB Konseyi Direktifi' Türk

³² Talip Menekşe, "Türk Uluslararası Koruma Sisteminde Karar Merkezleri", **Göç Araştırmaları Dergisi**, C:IV, No:2, 2018, s.197.

³³ Bkz. (Çevrimiçi) <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1994-Yonetmeliği.pdf>.

³⁴ Kemal Kirişçi, "Misafirliğin Ötesine Geçerken Türkiye'nin 'Suriyeli Mülteciler' Sınavı", **Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu & Brookings Enstitüsü**, Çev. Sema Karaca, Ankara, 2014, s.14.

³⁵ Nurdoğan, Dur, Öztürk, a.g.e., s.225.

hukukunca kabul edilmiştir. AB kararlarını ve iş birliğini önemseyen Türkiye, günümüzde Suriyeliler konusunda geçici koruma ilkesinden yola çıkarak işlemler yapmaktadır.³⁶ Türkiye, bu süreçte AB müktesebatına uyum sağlamak amacıyla strateji belgeleri oluşturmuş ve izlenecek temel ilkeleri ve stratejileri belirlemiştir. Bu belgeler arasındaki 2003 tarihli ‘Sığınma ve Göç Alanındaki AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı’, AB göç politikalarına uyumlaştırma amacıyla hazırlanmıştır. 2003 tarihli Ulusal Eylem Planı 2005 yılında kabul edilen, EGM tarafından yürütülen ‘İltica ve Göç Ulusal Eylem Planı’ ile revize edilmiştir. İltica ve Göç Ulusal Eylem Planı AB’ye katılım müzakereleri boyunca Türkiye’nin yabancılar, iltica ve göç mevzuatının ve uygulamalarının AB müktesebatına ve sistemlerine uyumlu hale getirilmesinin yanında uyumlaştırma çerçevesinde yapılması gereken yasal düzenlemeleri, idari yapılanmaları ve yatırım projelerini kapsamaktadır.

Ulusal Eylem Planı’nı takiben, iç uygulamada yaşanan sorunlar ve Türkiye’nin AB müktesebatına uyumlu düzenlemelerin yapılması nedeniyle 1994 Yönetmeliği’nde değişiklik yapma ihtiyacı duyulmuş ve 2006 yılında 9938 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile ‘Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik’ kabul edilmiştir. 2006 Yönetmeliği’nin 1. Maddesine göre³⁷ 94 Yönetmeliğinde var olan 10 günlük başvuru süresi kısıtlaması yerine ‘gecikmeden’ ve ‘makul olan en kısa süre içerisinde’ ibareleri getirilmiş ve böylece zaman kısıtlaması kaldırılmıştır.³⁸

Yukarıda yer alan temel düzenlemelerin yanı sıra iç hukukta belirli düzenlemelere gidilmiştir. Kronolojik olarak sıralandığında; 2003 yılında kabul edilen 4817 Sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun, 2006 yılında kabul edilen

³⁶ Erdoğan, a.g.e., s.49.

³⁷ Bkz. (Çevrimiçi) <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1994-Yonetmeli.pdf>.

³⁸ Nasih Sarp Ergüven, Beyza Özturanlı, “Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.LXII, No:4, 2013, s.1027.

5543 Sayılı İskan Kanunu ve 2009 yılında kabul edilen 5901 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu, AB müktesebatına uyumlu gerekli düzenlemeleri içermektedir.³⁹

1.2.3.Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

AB müzakere sürecinde Türkiye'nin göç alanında yeni mevzuatlar oluşturması olumlu bir gelişmedir ancak Suriye'de yaşanan iç savaş nedeniyle Türkiye'nin 2011'den bu yana yoğun bir göç hareketi yaşaması, hukuki boyuttaki yetersizliğini ortaya çıkarmıştır. AB Komisyonu'nun hazırlamış olduğu 'Türkiye 2011 Yılı İlerleme Raporu'nda yerinden edilmiş kişilerin ihtiyaçlarına yönelik kapsamlı bir ulusal stratejinin oluşturulmadığı belirtilmiş, mülteciler ve sığınmacılar ile ilgili hukuki düzenlemelerin yapılmaması eleştirilmiştir. Ancak İçişleri Bakanlığı'na bağlı İltica ve Göç Bürosu'nun Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Tasarısı'nı hazırlaması yasal düzenlemeler açısından olumlu bir gelişme olarak aktarılmıştır.⁴⁰ Tasarı öncelikli olarak, sığınma talebinde bulunan bireylerin yaşadığı sorunları çözmek ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Türk hukukunda getirilen kısıtlamalara karşı olumsuz karar almasını engellemek amacıyla hazırlanmıştır.⁴¹

4 Nisan 2013'te kabul edilen 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) 11 Nisan 2014'te yürürlüğe girmiştir. Tasarı, 4 Nisan 2013 oylamasında 206 AK Parti, 9 MHP ve 4 CHP olmak üzere 219 milletvekilinin kabul oyuyla kanunlaştırılmıştır. Oylamaya katılan 11 CHP milletvekili ve 1 MHP milletvekili çekimser oyu kullanmıştır. Tasarıyı reddeden milletvekili olmamış ve kanun oy birliği ile kabul edilmiştir.⁴²

CHP 24. Dönem İstanbul Milletvekili Sedef Küçük, kanunun büyük bir uzlaşa sonucu kabul edilmesinden mutluluk duyduğunu, kabul edilen tasarının siyasi hayatta eksikliği hissedilen uzlaşmanın önemini gösterdiğini vurgulayarak konuşmasında

³⁹ A.e. s.1030-1031.

⁴⁰ Avrupa Komisyonu, Türkiye 2011 Yılı İlerleme Raporu, s.34, (Çevrimiçi) https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/2011_ilerleme_raporu_tr.pdf, 25 Aralık 2021

⁴¹ Eda Bozbeyoğlu, "Mülteciler ve İnsan Hakları", Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi, C.II, No:1, 2015, s.71,72

⁴² Bkz.: 88'inci Birleşim: 4 Nisan 2013, Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, C.XLVIII.

tasarının uzlaşma sağlanarak kanunlaşmasına ve devamında kanunun gerekliliğinden bahsetmiştir.⁴³

Yine dönemin BDP Mardin Milletvekili Erol Dora, YUKK Tasarısının göç ve iltica alanında AB sürecinin de etkisiyle 5 senedir devam eden reform çalışması olması önem arz etmektedir, diyerek kanunun AB müktesebatına uyum çerçevesinde değerlendirildiğinde önemli bir gelişme olduğunu vurgulamıştır.⁴⁴

MHP Osmaniye Milletvekili Hasan Hüseyin Türkoğlu hem kanunun doğru bir karar olduğuna hem de Göç İdaresi Başkanlığı'nın kurulmasının önemine değinmiştir.⁴⁵

AK Parti Diyarbakır Milletvekili Cuma İçten ise göç alanında ihtiyaç duyulan hukuki, idari gibi pek çok alt yapıya bu tasarıyla kavuşulacağını ve böylece yönetilebilir bir göç sisteminin kurulmuş olacağını ifade etmiştir.⁴⁶ Dönemin milletvekillerinin konuşmaları incelendiğinde genel olarak YUKK tasarısının gerekli görüldüğü ve titizlikle maddelerin tartışıldığı görülmektedir. Tasarı, hem Türkiye içerisinde bulunan mülteci, sığınmacılar açısından değerlendirilmiş hem de AB başta olmak üzere uluslararası alandaki gerekliliği üzerinde durularak kanunlaştırılmıştır.

YUKK, mülteciler ve sığınmacılar konusunda gerçekleştirilmiş, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün (Göç İdaresi Başkanlığı) kurulmasına da olanak sağlayan, Türkiye'nin mülteci konusundaki ihtiyaçları ile AB mevzuatının yanında diğer uluslararası düzenlemelerin göz önünde tutularak hazırlandığı ilk geniş ölçekli yasal düzenlemedir. Uluslararası standartlara uygun bir biçimde göç yönetimini hukuksal bir zemine taşımayı amaçlayan YUKK yasası, yabancıların Türkiye'ye giriş-çıkışlarını ve Türkiye'de bulunma hallerini, koruma talebinde bulunan yabancılara tanınacak hak

⁴³ Sedef Küçük, “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Tasarısı Genel Kurul Konuşması”, 20 Mart 2013 (Çevrimiçi) <https://www.youtube.com/watch?v=6IkA4fqkdbY>, 20 Ağustos 2022

⁴⁴ 88'inci Birleşim, **a.g.e.**, s.226

⁴⁵ **Bkz.:** Hasan Hüseyin Türkoğlu, “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Tasarısı Genel Kurul Konuşması”, 20 Mart 2013

⁴⁶ Cuma İçten, “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Tasarısı Genel Kurul Konuşması”, 25 Mart 2013 (Çevrimiçi) <https://www.youtube.com/watch?v=OYxQt1qjglA>, 20 Ağustos 2022

ve uygulamaların kapsamlarını, Göç İdaresi Başkanlığı'nın kuruluş, yetki ve sorumluluklarını içeren 5 kısım ve 26 maddeden oluşmaktadır.

YUKK yasasının üçüncü kısmı 'Uluslararası Koruma' başlığı altında oluşturulmuştur. Bu kısım, uluslararası koruma çeşitleri çerçevesinde 'mülteci', 'şartlı mülteci' ve 'ikincil koruma' statülerini ve uluslararası korumanın haricinde tutulma hallerini kapsamaktadır. YUKK yasası, 1994 Yönetmeliği'nde yer alan mülteci tanımını benimseyerek Avrupa ülkelerinden gelen kişilere mülteci statüsünü tanımıştır. Böylece Türkiye, 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde koymuş olduğu coğrafi kısıtlılığı sürdürmüştür. Türk hukukuna göre Avrupa ülkeleri dışından gelen kişiler 'sığınmacı' olarak tanımlanmaktadır. Fakat Suriye krizi sonrasında yapılan hukuki düzenlemeler ile 1994 Yönetmeliği'nde yer alan sığınmacı tanımı kaldırılmış ve yönetmelikten farklı olarak Avrupa ülkeleri dışından gelen 'şartlı mülteci' statüsünü tanımıştır.

YUKK yasası md.62:

“Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye’de kalmasına izin verilir”⁴⁷.

Yasa da yer alan bir diğer yeni statü 'ikincil koruma'dır. Düzenlemeye göre 'mülteci' veya 'şartlı mülteci' statüleri verilmeyen, can güvenliği tehlikede olan ve korumaya ihtiyaç duyan yabancıya, geri göndermeme ilkesi çerçevesinde 'ikincil koruma' statüsü tanınmıştır. 1951 Cenevre sözleşmesinin 33.maddesinde yer alan geri göndermeme ilkesi YUKK yasasında açıkça kabul edilmektedir. Bu ilkeye göre

⁴⁷ Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, Md.62 (Çevrimiçi) [1.5.6458.pdf \(mevzuat.gov.tr\)](https://www.mevzuat.gov.tr/Mevzuat/Misli/156458.pdf), 20 Ağustos 2022

sığınma talebinde bulunan kişi, herhangi bir sebepten ötürü hayatının ve özgürlüğünün tehdit altında olacağı varsayılan bir yere geri gönderilemez.⁴⁸

Belirtilmesi gereken son önemli nokta ise kitlesel göç hareketleri konusunda yapılan düzenlemedir. Yasa, kitlesel olarak Türkiye'ye göç eden yabancılara 'geçici koruma' statüsünü tanımaktadır.

Çalışmanın ana konusu olan Suriyelilere açık kapı politikası uygulanmış ve YUKK yasası çerçevesinde Türk hukukuna göre 'geçici koruma' statüsü tanınmıştır. Yasa ile geçici koruma tanımının yapılması Suriyelilerin tanımlanmasındaki karmaşıklığı gidermiş olsa da geçici koruma statüsündeki Suriyelilere tanınacak haklar konusundaki muğlaklığı sürdürmektedir. 91. maddede görüldüğü üzere geçici koruma hakkının tanınması devletin kararına bırakılmış ve geçici koruma statüsündekilere tanınacak sağlık, eğitim, çalışma vb. haklar da yine devletin inisiyatifine bırakılmıştır.⁴⁹

YUKK yasasının 91. maddesinde tanımlanan 'geçici koruma' Bakanlar Kurulu tarafından belirlenen bir yönetmelik olarak 22 Ekim 2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Kitlesel göç akımında bulunan Suriyeliler için belirleyici olan Geçici Koruma Yönetmeliği'nin yürürlüğe girmesiyle 1994 Yönetmeliği yürürlükten kaldırılmıştır. Yönetmeliğin 3. Maddesinde geçici koruma tanımı şu şekilde yapılmıştır.

“Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak veya bu kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen ve uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirmeye alınamayan yabancılara sağlanan koruma”⁵⁰.

Yönetmelikte yer alan geçici kavramının süresinde herhangi bir sınırlama bulunmamaktadır. Yönetmeliğin 10. maddesine göre geçici koruma kararının alınması, korumanın başlangıç tarihi ve gerek görüldüğü takdirde bitiş tarihi, sağlanan

⁴⁸ A.e. YUKK- Md.4.

⁴⁹ A.e., s.56 ve Erdoğan a.g.e., s.53.

⁵⁰ “Geçici Koruma Yönetmeliği”, s.6203, (Çevrimiçi) [4575 \(mevzuat.gov.tr\)](http://4575.mevzuat.gov.tr), 20 Ağustos 2022

koruma süresinin uzatılması ya da sona ermesi durumu ve korumanın hangi bölgede geçerli olacağı konuları Bakanlar Kurulu kararına bırakılmıştır.⁵¹

Yönetmeliğin 22. maddesine göre yabancılara Türkiye’de yasal olarak bulunma hakkı tanıyan ‘Geçici Koruma Kimlik Belgesi’ verilmektedir. Geçici koruma kimlik düzenlemesi ile yabancılarının kayıt altına alınması ve gerçekleştirilecek olan hizmetlerin uygulanabilir ve erişilebilir olması amaçlanmıştır. 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu çerçevesinde tanınacak olan ‘yabancı kimlik numarası’ ile yabancılarının sosyal ve hukuki işlemlerinin yürütülmesi amaçlanmış ve yabancılarının adres kayıt sistemine kaydolmaları zorunlu kılınmıştır. Bu konudaki yetki de yine Bakanlar Kurulu kararına bırakılmıştır. Yönetmelik çerçevesinde yabancılara tanınacak eğitim, sağlık, haberleşme, tercümanlık gibi hizmetler düzenlenmiş ve Geçici koruma kimlik belgesine sahip olan yabancılarının istihdamı yine Bakanlar Kurulu kararına bırakılmış ve sağlık, eğitim, sosyal yardım, elektronik haberleşme, iş piyasalarına erişim sağlama, psiko-sosyal destek, rehabilitasyon, tercümanlık gibi hizmetlerin sağlanması yönetmelik kapsamında düzenlenmiştir. Çocuklara sağlanacak olan hizmetlerin ise bedelsiz olarak gerçekleştirileceği aktarılmıştır. Yönetmelikte kadın ve çocukların korunması ve sağlanacak hizmetler özel bir hassasiyetle belirtilmiştir.

26 Kasım 2019 tarihinde TBMM Genel Kurulu’nda 144 sıra sayılı ‘Bazı Kanunlarda ve 375 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi’ kapsamında YUKK yasasının madde 73 ile 91 arasında yer alan maddelerinde değişiklik yapılması görüşülmeye başlanmıştır. Özellikle çocukları kapsayan maddelerin genişletilmesi olumlu bir değişiklik olarak görülürken sınır dışı edilme, geri gönderme, sağlık sigortalarına yönelik düzenleme, Türkiye’ye giriş yasağı, idari gözetim altına alınan yabancılarının uyruklarının tespit edilmesi amacıyla elektronik iletişim cihazlarının incelenebileceğini dair değişiklikler temel hak ve

⁵¹ A.e. s.6206.

özgürlükler ile hukukun üstünlüğü açısından birçok STK tarafından olumsuz olarak değerlendirilmiştir.⁵²

Öngörülen değişiklikler siyasi partilerin de gündeminde yer almıştır. Özellikle HDP, öngörülen değişikliği insan hakkı ihlali olarak görmüş ve eleştirmiştir. HDP, Göçmen ve Mülteci Komisyonu Sözcüsü Gülsüm Ağaoğlu'nun yazılı olarak bildirdiği görüşleri aşağıda yer almaktadır:

“Sığınmacıları siyasetin objesi haline getiren AKP-MHP Koalisyonu 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun düzenlenmesini öngören yeni teklifi TBMM gündemine getirdi. Bu durum mültecilere yönelik baskıların yeni bir aşamasıdır... Bu düzenleme, açıkça bir insan hakkı ihlalidir ve toplumsal vicdanı zedeleyen bir niteliğe sahiptir... Halkların Demokratik Partisi olarak bu teklifin geri çekilmesini, sığınmacıların hukuki ve evrensel haklarından mahrum edilmeyecek biçimde temel haklarının korunması gerektiğini belirtiyoruz”⁵³.

1.3.Suriye İç Savaşı ve Türkiye

Baskıcı rejimlere karşı halkın demokrasi, özgürlük ve insan hakları talepleriyle ortaya çıkan Arap baharı Tunus ve Mısır başta olmak üzere Ortadoğu coğrafyasına yayılmış ancak her ülkede yansımaları farklı olmuştur. Suriye’de Arap baharının yansımaları Mısır veya Tunus da yaşananlar kadar hızlı olmamıştır. Beşar Esad’ın protestolara şiddet kullanarak karşılık vermesi Suriye’de bir iç savaşın yaşanmasına ve yaşanan iç savaş sonucu milyonlarca insanın yerlerinden edilmesine neden olmuştur. UNHRC 2019 raporuna göre dünya üzerinde 79,5 milyon kişi yerinden edilmiştir. Suriye Arap Cumhuriyeti, yerinden edilmiş insanların bulunduğu ilk 5 ülke içerisinde yer almaktadır. Rapora göre 6,6 milyon kişi Suriye’de yaşadığı toprakları bırakarak Türkiye, Lübnan, Ürdün gibi komşu ülkeler başta olmak üzere sınırları aşarak göç etmek zorunda kalmıştır.⁵⁴ Böylece, Ortadoğu ülkelerinde yaşanan gerek siyasi gerek ekonomik gerekse güvenlik, çatışma gibi nedenlerden ötürü yoğun göç alan Türkiye, göç veren ülke konumundan göç alan ülke konumuna geçmiştir.

⁵² “Ortak Değerlendirme: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nda Yapılması Öngörülen Değişikler” (Çevrimiçi) <http://www.multeci.org.tr/haberler/ortak-degerlendirme-yabancılar-ve-uluslararası-koruma-kanununda-yapilmasi-ongorulen-degisiklikler/>, 20 Ağustos 2022

⁵³ Gülsüm Ağaoğlu, “Mültecileri siyaset malzemesi yapmaktan vazgeçin”, 21 Kasım 2019, (Çevrimiçi) [Mültecileri siyaset malzemesi yapmaktan vazgeçin | Halkların Demokratik Partisi \(hdp.org.tr\)](http://www.hdp.org.tr/multecileri-siyaset-malzemesi-yapmaktan-vazgecin-halkların-demokratik-partisi), 20 Ağustos 2022

⁵⁴ UNHRC, a.g.e. s.3.

UNHCR'nin Kasım 2020 raporuna göre Türkiye %98'i Suriyeli olmak üzere 4 milyon yerinden edilmiş insana ev sahipliği yapmaktadır. Ayrıca Türkiye, en fazla mülteci ve sığınmacıya ev sahipliği yapan ülke konumuna gelmiştir.⁵⁵ Türkiye, başta Ortadoğu olmak üzere Asya ve Afrika'da yer alan çeşitli ülkelerden gelen insanlar için yalnızca bir varış noktası olmaktan ziyade transit ülke haline de gelmiştir. Günümüzde Türkiye'nin transit ülke konumundaki en önemli örneği sınır kapısında yaşanan yoğunluktur. Avrupa'ya geçmek isteyen birçok sığınmacı veya geçici koruma altındaki Suriyeliler Edirne'den Yunanistan'a geçme hayaliyle Pazarkule sınır kapısında beklemektedir.

Türkiye'nin resmi rakamlara göre yaklaşık 4 milyon yerinden edilmiş insana ev sahipliği yapmasının ve en fazla sığınmacı, mülteci barındıran ülke olmasının en önemli nedeni uygulamış olduğu açık kapı politikasıdır. Türkiye, Suriye'de iç savaşın başlamasından kısa bir süre sonra 'açık kapı' politikası izlemiş ve sınırına gelen Suriyelileri 'misafir' olarak karşılamıştır. Açık kapı politikasının izlenmesinde, dönemin Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun geliştirdiği 'komşularla sıfır sorun' politikasının da etkili olduğunu söylemek mümkündür. Ahmet Davutoğlu sıfır sorun politikasını şu sözlerle açıklamıştır:

*"Siyasi bir geçiş sürecinden geçen ülkelerde, özgürlük ve güvenlik arasında yeniden bir denge kurulmasına yardımcı olmak için elimizden geleni yapıyoruz. Ortadoğu'da halk ayaklanmalarından önceki yıllarda gerçekleştirdiğimiz "sıfır sorun" girişimlerimiz, sadece komşu rejimlerle değil, toplumsal aktörlerle de değerli bağlar kurmamızı sağladı. Bu süreçte kazandığımız kaldıraç, bizi mevcut bölgesel dönüşümün getirdiği zorlukları aşmak için daha iyi bir konuma getirdi"*⁵⁶.

Türkiye'nin, Suriyelilere kapılarını açmasıyla beraber iç savaşın başlamasından 6 hafta sonra Hatay-Yayladağı ilçesinde bulunan Cilvegözü sınır kapısında ilk girişler başlamıştır. 29 Nisan 2011 tarihinde ilk olarak 252 Suriyeli

⁵⁵ "Operational Update November 2020: Turkey November 2020", UNHCR, 2020, (Çevrimiçi) <https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2020/12/UNHCR-Turkey-Operational-Update-November-FINAL.pdf>, 20 Ağustos 2022

⁵⁶ Ahmet Davutoğlu, "Zero Problems in a New Era", 21 Mart 2013, (Çevrimiçi) <http://www.mfa.gov.tr/article-by-h e -mr -ahmet-davutoglu -minister-of-foreign-affairs-of-the-republic-of-turkey-published-in-foreign-policy-magazin-2.en.mfa>, 20 Ağustos 2022

Türkiye sınırına gelmiş ve misafir olarak karşılanmıştır. İlk göç hareketinin yaşandığı gün Türk hükümeti tarafından savaştan kaçan misafirlere sınırların açık olduğu ve kişilerin her türlü ihtiyaçlarının karşılanacağı ve bu kişilerin ülkelerine geri gönderilmeyecekleri açıklaması yapılmıştır.⁵⁷

Ahmet Davutoğlu Temmuz 2012’de Suriye’deki iç savaştan kaçanların sayısının yüzbinleri bulması halinde uluslararası toplumun tampon bölge oluşturulmasına karar verebileceği açıklamasında bulunmuştur.⁵⁸ Ancak 2012 yılında Türkiye’ye gelenlerin sayısı 100 bini aşmış 2013 yılında 224 bine ulaşmış, 2014 yılında ise 1,5 milyonun üzerine çıkmıştır. Bu süreç içerisinde açık kapı politikasının devam edeceğini Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan “*Bugün ülkemizde 1 milyonu aşkın Suriyeli kardeşimizi misafir ediyoruz. Bombalardan kaçan insanları bombalara teslim etme gibi bir lüksümüz yok*”⁵⁹ sözleriyle ifade etmiştir. 2014 yılında Başbakan olan Davutoğlu’nun “*sınır boylarında birikmiş kardeşlerimize, hangi etnik, dini veya mezhebi kökeni ne olursa olsun yardım etmeye hazırız*”⁶⁰ sözlerinden ve 2016 yılında Avrupa konseyine hitaben yaptığı konuşmasında da bizim gelenlere hem gönlümüz hem kapımız hem ülkemiz açıktır sözleriyle, açık kapı politikasının devam edeceğini açıkça vurgulamıştır.⁶¹

Uygulanan açık kapı politikası başlangıçta diğer siyasi partiler tarafından da onaylanmış ancak Suriyelilerin misafir olarak görülmesi ve geri dönecekleri düşüncesinin hakim olması, sayının giderek artmasıyla sekteye uğramış ve açık kapı politikası eleştirilmeye başlanmıştır. Sığınmanın insani bir hak olduğunu savunan HDP, açık kapı politikasını ve uygulamanın devam etmesini desteklemektedir. CHP, açık kapı politikasının öngörüsüz ve plansız uygulandığını, bu durumun ise hem ağır

⁵⁷ Erdoğan, a.g.e. s.

⁵⁸ “Davutoğlu: Tampon Bölge Oluşturabiliriz”, BBC News, 29 Kasım 2011, (Çevrimiçi) https://www.bbc.com/turkce/haberler/2011/11/111129_syria_turkey, 20 Ağustos 2022

⁵⁹ “Erdoğan: Batı, Filistinlilerin Katline Ortak Oluyor”, Hürriyet, 18 Temmuz 2014 (Çevrimiçi) <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/erdogan-bati-filistinlilerin-katline-ortak-oluyor-26841789>, 20 Ağustos 2022

⁶⁰ “Sınır 24 saat sonra açıldı, IŞİD’den kaçan Kürtlerin geçişine izin verildi”, 19 Eylül 2014, (Çevrimiçi) <http://www.diken.com.tr/kobaniden-turkiye-kacis-suruyor/>, 20 Ağustos 2022

⁶¹ “Başbakan Davutoğlu: Açık Kapı Politikası Devam Edecek”, NTV, 19 Nisan 2016, (Çevrimiçi) https://www.ntv.com.tr/turkiye/kapilarimiz-acik-kalacak,Dz1xuWeHkm_eiQOHur0NQ, 20 Ağustos 2022

koşullarda yaşayan Suriyeliler hem de sınır illerde yaşayan vatandaşlar açısından sorunlara yol açtığını belirtmektedir.⁶² Aynı zamanda CHP, Türkiye'nin açık kapı politikasını sürdürmesine rağmen sınırdaki görevlilerin davranışlarından dolayı sorunlar yaşadıklarını ve sınırda hak ihlalleri gibi uygulamalara son verilmesi gerektiğini vurgulayarak eleştirmiştir.⁶³ MHP, 2015 ve 2018 seçim beyannamelerinde Suriyelilerin misafir olarak ağırlandığını ve şartları uygun olanların dönüşlerinin sağlanacağı belirtilmiştir.⁶⁴ Ancak şartları uygun olanların cümlesindeki uygunlukla ilgili açıklamaya yer verilmemiştir. Parti söylemlerinin genel ifade yapılarına bakıldığında Suriyelilerin Türkiye'de misafir oldukları ve ülkelerine geri dönecekleri ifadesi başta Ak Parti ve İyi Parti olmak üzere MHP ve CHP tarafından da vurgulanan ortak ifade yapısıdır. HDP bu konuda diğer partilerden ayrılmaktadır. HDP'ye göre Suriyelilere misafir ve geçici kavramını kullanmak yanlıştır.⁶⁵ Uluslararası hukuka göre Suriyelilerin mülteci statüsünde olmaları ve mülteci haklarına sahip olmaları gerekmektedir. Cenevre sözleşmesi ve devamında da uygulanan coğrafi çekince insan hakları açısından olumsuz bir ilkedir. HDP açık kapı politikasını AK Parti gibi insani bir hak olarak görmektedir ve sığınmanın bir insan hakkı olduğunu vurgulamaktadır.⁶⁶

Avrupa ülkelerinin aksine Türkiye'nin komşu ülkede yaşanan kriz sonrasında açık kapı politikası uygulaması birçok Avrupa ülkeleri başta olmak üzere uluslararası toplum tarafından takdir edilmekte ve desteklenmektedir. AB, 2011 yılı İlerleme raporu başta olmak üzere 2012, 2013 ve 2014 raporlarında Türkiye'nin açık kapı politikasını uygulaması olumlu bir gelişme olarak görülmüş ve takdir edilmiştir. BM Eski Genel Sekreteri Ban Ki Moon 17 Aralık 2012'de yapmış olduğu konuşmada

⁶² CHP, "Ensar ve Muhacir Söylemi Suriyeli Sığınmacıya Derman Olmuyor, CHP: Bilim Platformu Politika Notları", **CHP Bilim Yönetim ve Kültür Platformu Genel Başkan Yardımcılığı**, No:38, Mart 2019, s.3.

⁶³ Veli Ağbaba ve diğerleri, "Sınırlar Arasında: İnsanlık Dramından İnsanlık Sınavına", **CHP Göç ve Göçmen Sorunlarını İnceleme Komisyonu Mülteci Raporu**, 2016, s.145

⁶⁴ Milliyetçi Hareket Partisi, "2015 Seçim Beyannamesi", s.230

⁶⁵ "Mülteciler, Hakları, Sorunları ve Çözüm Önerileri", **HDP Araştırma Birimi Yuvarlak Masa Toplantısı Raporu**, Ankara, 2016, s.35.

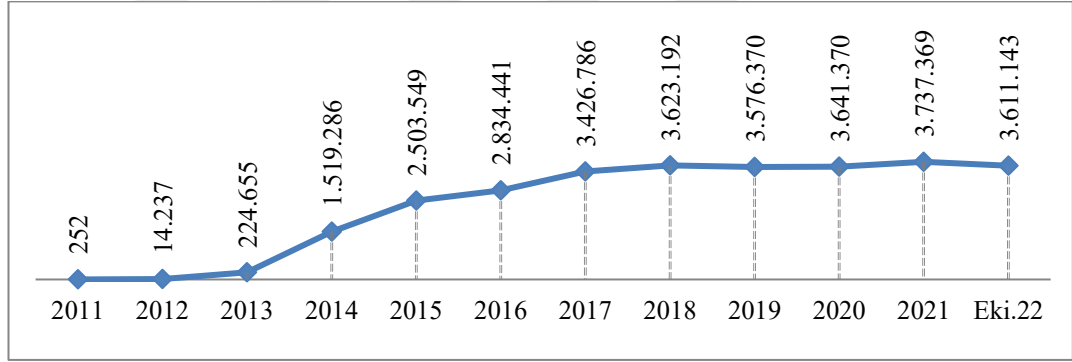
⁶⁶ A.e., s.23,25.

“Türkiye Cumhuriyeti’nin herhangi bir ön koşul ortaya koymadan uygulamakta olduğu açık kapı politikasını şükranla destekliyoruz”⁶⁷ demiştir.

1.3.1.Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Güncel Verileri

Türkiye’nin ön koşulsuz olarak uygulamaya devam ettiği açık kapı politikası sonucu Göç İdaresi Başkanlığı 27 Ekim 2022 verilerine göre 3.611.143 geçici koruma kapsamında Suriyeli bulunmaktadır. Yıllara göre Suriyelilerin dağılımı aşağıda yer alan tablo ile gösterilmiştir:

Grafik 1.1. Türkiye’de Bulunan Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Yıllara Göre Dağılımı⁶⁸

2011 yılında Türkiye sınırlarına Cilvegözü sınır kapısından gelen Suriyeliler ilk çadır kent alanı olarak Yayladağ merkezine yerleştirilmiş, göç hareketlerinin devam etmesiyle Altınözü ve Boynuyoğun çadır kentleri oluşturulmuştur. Göç hareketlerinin yoğunlaşması sonucu 10 ilde 26 geçici barınma merkezi kurulmuş ve 256.971 Suriyeliye barınma merkezlerinde ev sahipliği yapılmıştır. Geçici barınma merkezlerinde eğitim yaşındaki çocuklar için eğitim hizmeti ve yetişkinler için meslek sahibi olmalarını sağlayacak mesleki eğitim hizmeti, sağlık hizmetleri, alışveriş

⁶⁷ “BM Eski Genel Sekreteri Ban Ki-moon: Türkiye büyük iş yapıyor”, T24, 16 Mayıs 2018, (Çevrimiçi) <https://t24.com.tr/haber/bm-eski-genel-sekreteri-ban-ki-moon-turkiye-buyuk-is-yapiyor,629406>, 20 Ağustos 2022.

⁶⁸ “Geçici Koruma”, Göç İdaresi Başkanlığı, (Çevrimiçi) <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, 27 Ekim 2022.

yapabilecekleri market, ibadethane gibi ihtiyaçların karşılanabileceği alanlar bulunmaktadır.⁶⁹ AB 2013 yılı İlerleme raporunda da kamp koşullarından övgüyle bahsedilmiştir. “Türkiye, Suriye ile açık kapı politikasını sürdürmüştür ve iyi yönetilen ve iyi donanımlı kamplarda kalan 200.000’den fazla Suriyeliye geçici koruma sağlamaktadır⁷⁰”. Suriyelilerin Türkiye’de kalış sürelerinin uzamaları ve insanların hayatlarına geçici barınma merkezleri dışında devam etmek istemeleri nedeniyle geçici barınma merkezlerinde kalanların sayısı azalmış ve çoğu merkez kapatılmıştır. 27 Ekim 2022 tarihi verilerine göre Adana (1), Kilis (1), Kahramanmaraş (1), Hatay (3) ve Osmaniye (1) olmak üzere 5 ilde 7 barınma merkezi bulunmaktadır ve bu merkezlerde toplam 47.667 geçici koruma kapsamındaki Suriyeli barınmaktadır.⁷¹

3.563.478 geçici koruma kapsamındaki Suriyeli ülkenin geneline yayılacak şekilde kamplar dışında yerleşmiş durumdadır. Günümüzde Suriyeli göçmenlerin en fazla bulunduğu şehirler İstanbul, Gaziantep, Şanlıurfa, Hatay, Adana, Mersin, Bursa, İzmir, Konya ve Ankara’dır.

Tablo 1.1. Türkiye’de Bulunan Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin Şehirlere Dağılımı⁷²

İl Sıra	İl	Kayıt Edilen Göçmen Nüfusu	İl Nüfusu	İl Nüfusu ile Göçmen Nüfusunun Karşılaştırmalı Yüzdesi
1	İstanbul	549.788	15.840.900	3,35%
2	Gaziantep	465.378	2.130.432	17,93%
3	Hatay	368.715	1.670.712	18,08%
4	Şanlıurfa	383.970	2.143.020	15,19%
5	Adana	257.847	2.263.373	10,23%
6	Mersin	243.962	1.891.145	11,43%

⁶⁹“Geçici Korumamız Altındaki Suriyeliler”, Göç İdaresi Başkanlığı (Çevrimiçi) <https://www.goc.gov.tr/gecici-korumamiz-altindaki-suriyeliler>, 20 Ağustos 2022

⁷⁰Türkiye 2013 Yılı İlerleme Raporu, Avrupa Komisyonu, s.16, (Çevrimiçi) https://www.ab.gov.tr/files/2013%20ilerleme%20raporu/2013_ilerleme_raporu_tr.pdf, 20 Ağustos 2022

⁷¹ Göç İdaresi Başkanlığı, a.e.

⁷² A.e. 18.08.2022 tarihinde günlemiş olduğu verilere göre düzenlenmiştir.

7	Bursa	185.221	3.147.818	5,56%
8	İzmir	150.001	4.425.789	3,28%
9	Konya	123.803	2.277.017	5,16%
10	Kilis	91.158	145.826	38,47%
Toplam	Türkiye	3.604.414	84.680.273	4,25%

İyi Parti eski Genel Başkan Yardımcısı Ümit Özdağ⁷³, Türkiye’de bulunan Suriyeli nüfusunun ileriye dönük bir tehdit oluşturduğunu ve Suriyeli nüfusu ile ilgili düşüncelerini şu sözlerle vurgulamaktadır.

“Resmi rakamları kabul eder ve 3,8 milyon Suriyeli olduğunu varsayarsak bugün Türkiye’de yaşayan 20 kişiden birisi Suriyelidir. Suriyeliler içimizde büyüyen ayrı bir millet olarak varlıklarını sürdüreceklerdir. Bir süre sonra Arap azınlık hakları talepleri yükselecek, Arap milliyetçiliğine dayanan partiler ortaya çıkacaktır. Böyle bir demografik istila ile Türkiye’de milli devletin ayakta kalması mümkün değildir. Türkiye’nin belirli kentlerinde Suriyeliler ya tam nüfus üstünlüğünü ele geçirmiş ya da nüfusun yüzde 25-30’luk dilimine ulaşmıştır. Özellikle Kilis’te 131 bin Türk vatandaşına karşı 132 bin Suriyeli bulunuyor. Şanlıurfa, Gaziantep ve Hatay’ın kaderi de Kilis’in kaderini paylaşmak olacak”⁷⁴.

Özdağ, Kilis’te hayatlarına devam eden Suriyelilerin nüfusunun Türk vatandaşına oranla fazla olduğu dönemde sayılara vurgu yapmış, Kilis nüfusuna ve bölgedeki değişimlere dikkat çekmiş ve Suriyelilerin ülkelerine dönmelerinin zemininin hazırlanması gerektiğini vurgulamıştır.

Kilis nüfusu CHP gündeminde de yer almaktadır. CHP Cumhurbaşkanı adayı Muharrem İnce, Kilis mitinginde *“Kilis’te Kilisli mi çok Suriyeli mi çok, böyle bir devlet olur mu? Ben milletimizin izniyle cumhurbaşkanı seçildiğimde derhal Şam’a büyükelçi atayacağım. Suriyeli de memleketinde olmak ister. Suriye politikası sırf inat*

⁷³ Bkz.: İYİ Parti kurucu üyesi olan ve parti genel başkan yardımcılığı görevinde bulunan İstanbul milletvekili Ümit Özdağ İYİ Parti’den istifa ederek 26 Ağustos 2021 tarihinde Zafer Partisi’ni kurmuştur ve günümüzde de Zafer partisi genel başkanı olarak görev almaktadır. Çalışmanın kapsamı nedeniyle İYİ Parti’de görev aldığı süre içerisindeki söylemlerine ve geliştirdiği politikalara yer verilmiştir. Zafer partisinin TBMM de grubu bulunmaması ve çalışma kapsamı dışında kalması nedeniyle partinin politikalarına çalışmada yer verilmemiştir.

⁷⁴“Suriyeli Sığınmacılar Büyüyen Tehdit”, Hürriyet, 29 Kasım 2018, (Çevrimiçi) <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/suriyeli-siginmacilar-buyuyen-tehdit-41034627>, 20 Ağustos 2022

uğruna bu noktaya geldi⁷⁵” diyerek hem Suriyeli nüfusuna dikkat çekmiş hem de hükümetin Suriye politikasını eleştirmiştir. CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu *“Kilis'te bugün seçim olsa deseler ki herkes oy kullanacak. Kilis'te belediye başkanı ve belediye meclis üyelerinin tamamı Suriyeli olur”⁷⁶* sözleriyle Kilis nüfusunu dile getirmiştir. CHP Kilis eski İl Başkanı tarafından hazırlanan ‘Davetsiz Gelen Misafirler Kilis Raporu’nda ise nüfusun iki katına çıkmasından dolayı yaşanan sorunlar, hizmetlerin eksik kalması ve yerel halkın hak mahrumiyeti yaşadığı belirtilmiştir. Raporda belirtilen en önemli nokta ise Suriyelilerin paralel bir yapı olarak gösterilmesidir. Raporda Kilis başta olmak üzere Türkiye’nin hemen her şehrinde paralel bir toplumun meydana geldiği aktarılmıştır.⁷⁷

AKP tarafından Kilis’teki Suriyeli nüfusu incelendiğinde Kilis eski Belediye Başkanı Hasan Kara’nın 2015 yılında yaptığı açıklama dikkat çekmektedir. Kara’ya göre Kilis’teki Suriyeliler herhangi bir krize yol açmamaktadır ve ihtiyaç duyulması durumunda hükümet destek sağlamaktadır. Kara, sosyal faaliyetler başta olmak üzere her türlü çalışmayı yürüttüklerini, kadınların ve çocuklara öncelik verilerek faaliyetlerde bulunduğunu ve ayrıca uyum çalışmaları çerçevesinde belediye olarak çalışmalarını sürdürdüklerini ifade etmiştir.⁷⁸ Kara tarafından 2017 yılında şehir girişine ‘Umudun ve Barışın Ana Şehri Kilis’e hoş geldiniz’ yazılı ‘Kilis nüfusu: 93.400, Suriyeli misafir: 130.825’ olarak belirtilen ve Kilis Belediye Başkanı Hasan Kara’nın isminin yer aldığı afiş yerleştirilmiştir.⁷⁹ Başkan, misafir olarak belirttiği Suriyeli nüfusunun yerel nüfustan fazla olmasını övgü olarak görmektedir.

⁷⁵ “CHP’nin Cumhurbaşkanı Adayı Muharrem İnce: “Kilis’te Kilisli mi Çok Suriyeli mi Çok, Böyle Bir...”, 18 Haziran 2018, (Çevrimiçi) <https://www.haberler.com/chp-nin-cumhurbaskani-adayi-muharrem-ince-kilis-te-10961403-haberi/>, 20 Ağustos 2022

⁷⁶ “Kilis’te herkes oy kullanabilse belediye başkanı Suriyeli olurdu”, Yeniçağ Gazetesi, 20 Ağustos 2017, (Çevrimiçi) <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/kiliste-herkes-oy-kullanabilse-belediye-baskani-suriyeli-olurdu-170957h.htm>, 20 Ağustos 2022

⁷⁷ Bkz.: Abidin Uslu, “Kilis Raporu, Davetsiz Gelen Misafirler: Paralel Yapı (Suriyeliler)”.

⁷⁸ “Kilis Belediye Başkanı: Suriyeli sığınmacı sayısı kent nüfusunu geçti”, Sputnik news, 25 Ağustos 2015, (Çevrimiçi) <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201508251017318846/>, 20 Ağustos 2022

⁷⁹ “Barış şehri Kilis’te bir pankart:Nüfus 93.400, Suriyeli misafir:130.825”, T24, 24 Ekim 2017, DE(Çevrimiçi) <https://t24.com.tr/haber/baris-sehri-kiliste-bir-pankart-nufus-93400-suriyeli-misafir-130825,472720>, 20 Ağustos 2022

Siyasi partilerin soru önergeleri incelendiğinde Suriyelilerin nüfusuna dair tartışmalar ve sorulara sıklıkla yer verilmiştir. Göç İdaresi Başkanlığı verileri başta olmak üzere şehirlerdeki Suriyelilerin sayıları ve nüfus değişimleri milletvekillerin soru önergelerine yansımış ve güncel veriler irdelenmiştir. Veriler kayıt altına alınan Suriyelileri içermektedir ancak resmi olarak kayıt altına alınmayan kişiler veriler içerisinde bulunmamaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN SURİYELİLERE YÖNELİK SAĞLADIĞI HİZMETLER ve GÖÇ YÖNETİMİ

Bu bölümde, öncelikli olarak 11 yılı aşkın bir süredir Türkiye’de bulunan geçici koruma altındaki Suriyelilere yönelik Türkiye Cumhuriyeti’nin sağlamış olduğu genel hizmetlere yer verilecektir. Bu bilgiler yalnızca devletin sağlamış olduğu hizmetler olarak algılanmamalıdır, yürütülen hizmetlerde devlet politikalarının yanı sıra siyasal partilerin yürütmüş oldukları çalışmalara değinilerek karşılaştırmalı olarak gözlemlenmesi amaçlanmaktadır. Suriyelilere sağlanan temel hizmetler çevresinde çalışmanın devamında bu hizmetlerin ne doğrultuda, kimler tarafından sağlandığı ve sürecin nasıl yürütülmesi gerektiğinin anlaşılması noktasında çalışmanın yöntemi aktarılarak göç yönetimi ve göç yönetiminde aktif rol oynayan aktörlere değinilecektir.

2.1.Göç İdaresi Başkanlığı’nın Kurulması ve Sağladığı Hizmetler

Göç İdaresi Başkanlığı, İçişleri Bakanlığı 4 Nisan 2013 tarihinde Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) adıyla kurulmuş ve Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Başkanlık statüsü verilerek Göç İdaresi Başkanlığı olacak şekilde ismi değiştirilmiştir.

Başkanlığın kuruluş amacı, göç alanına ilişkin temel politika ve stratejileri belirlemek, bu konuda çalışmalar gösteren kurum ve kuruluşlar arasındaki koordinasyonları yürütmek ve son olarak ise kayıt işlemleri, ülkeye giriş-çıkışlar, sınır dışı edilmeleri gibi tüm genel verilerin oluşmasını sağlamaktır. Göçle ilgili tüm işlemler Göç İdaresi Başkanlığı tarafından yürütülmektedir. Bunların içerisinde geçici korumaya ilişkin tüm süreçler de yer almaktadır. Ayrıca vatansız olarak adlandırdığımız kişilerin tespiti ve gerekli işlemler yine bu birim tarafından gerçekleştirilmektedir. Ülkeye izinsiz yollarla giren kişilerin tespiti ve bunların önüne

geçilmesi noktasında da çalışmalar yürütmektedirler. Son olarak uyum üzerine çalışmalar da ilgili birim tarafından yürütülmektedir.⁸⁰

Giriş-çıkış, ikamet izinleri, düzensiz göç, uluslararası koruma, geçici koruma, insan ticaretiyle mücadele ve merkezler olarak sınıflandırarak güncel veriler sunmaktadır. Veriler periyodik olarak güncellenmektedir. Aynı zamanda Başkanlık yaptığı çalışmaları raporlarla desteklemektedir. Yıllık göç raporları olarak 2013, 2014, 2015 ve 2016 yılı raporları yayınlamış olup bunun yanında 2017, 2018, 2019 ve 2020 yıllarında insan ticaretiyle mücadele yıllık raporu yayınlamıştır.

2.2. Suriyelilerin Kayıt Altına Alınması

Kayıt işlemleri en önemli teknik sorunların başında yer almaktadır. Suriyelilerin kayıt altına alınması işlemi yaşanan krizin başlangıçta bu denli uzun sürmeyeceği düşünüldüğünden sistematik olarak gerçekleştirilmemiş, Suriyelilerin kamplar dışında yaşamaları ise kayıtlamayı zorlaştırmıştır. 2013 yılına kadar yabancılarla ilgili işlemler, İçişleri Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Yabancılar-Hudut ve İltica Dairesi Başkanlığı tarafından yürütülmüştür. Göç İdaresi Başkanlığı öncesinde kayıt işlemleri Valilikler, Kaymakamlıklar, Belediyeler, Emniyet Genel Müdürlüğü, AFAD vb. kuruluşlar tarafından gerçekleştirilmiş YUKK yasasının kanunlaşması ve Göç İdaresi Başkanlığı'nın kurulmasıyla birlikte merkezleştirilmiştir. Öncelikli olarak Suriyelilere AFAD tarafından oluşturulan kimlik belgeleri verilmiş daha sonra bu belgeler 'Yabancı Tanıtım Belgesi' ile değiştirilmiştir. Geçici Koruma Yönetmeliğinin kanunlaşmasıyla beraber 'Geçici Koruma Kimlik Belgesi' verilmeye başlanmıştır.

BMMYK'nın da vermiş olduğu teknik destek sayesinde 2013 yılında biometrik fotoğraf ve parmak izinin de bulunduğu kayıtlama işlemine başlanılmış ve 2014 yılında kayıt işlemlerinde ciddi aşamalar sarf edilmiştir. Kamp dışındaki Suriyeliler için ilk olarak 2013 Ocak ayında Gaziantep ve Şanlıurfa merkez ve ilçeleri başta olmak üzere koordinasyon merkezleri kurulmuş ve kimlik kartları verilmeye başlanılmıştır. BMMYK tarafından sağlanan 23 adet 'mobil kayıt araçları' ve fotoğraf çekimi,

⁸⁰ **Bkz.** Göç İdaresi Başkanlığı

parmak izi alımı gibi işlemlerde kullanılan Valilik ve Kaymakamlık tarafından tesis edilen araçlar sayesinde gerçekleştirilen ‘Biometrik Kayıt’ sistemi ile 2014 yılı sonunda Suriyelilerin %87’si kayıt altına alınmıştır. Bu süreçteki veriler Emniyet Genel Müdürlüğü’nün veri tabanına işlemektedir.⁸¹ Göçmen hareketliliğinin devam etmesi, yasal olmayan giriş-çıkışların yaşanması göçmen kayıt sisteminin işleyişini etkilemekte ve net veriye ulaşılmanın önünde engel teşkil etmektedir. Ancak gerek Valilik, Kaymakamlık gerekse Kızılay, AFAD gibi kuruluşlar tarafından alınan hizmetlerin kayıtlı olma şartına bağlanması sağlıklı kayıt sisteminin oluşması ve güvenilir verilere ulaşmak adına oldukça önem arz etmektedir.

Geçici Koruma Yönetmeliğiyle beraber kart sahibi yabancının adı, baba adı, doğum yeri, doğum tarihi, ikamet adresinin hem Türkçe hem de Arapça yazdığı Geçici Koruma Kimlik Belgesi’ne geçiş sağlanmıştır. Yönetmeliğin 22. maddesine göre bu kimlik belgesi üzerinde ‘g’ ile başlayan TC kimlik numarası benzeri 11 haneli ‘yabancı kimlik numarası’ bulunmaktadır. Bu uygulama ile yabancıların farklı isimlerle birden fazla kimlik almasının önüne geçilmek istenilmiştir. Kayıt noktalarında, savaş ortamından kaçmalarından dolayı kimliği ile ilgili belge sunamayan insanlardan aksi ispat edilinceye kadar bildirmiş olduğu beyan esas alınmaktadır. Savaştan kaçan insanlar düşünüldüğünde bu doğru bir karar olarak görülmektedir ancak herhangi bir ön inceleme yapılmadan yoğun bir dönemde kayıt altına alma bazı güvenlik sorunlarını da beraberinde getirmektedir. Bu uygulamada bir Türk vatandaşı veya farklı bir uyruğa sahip kişi veya bir terör örgütü üyesinin herhangi bir belge sunmadan kimlik belgesine sahip olma ihtimali mevcuttur. Örneğin, 2016 yılında Ankara’da 28 kişinin ölmesine 61 kişinin yaralanmasına neden olan PYD-YPG’li terörist Salih Neccar bir sığınmacı gibi 2014 yılında Suriye Kamışlı’dan Mardin Nusaybin’e giriş yapmış, 2015 yılında ise Göç İdaresi Başkanlığı’nda resmi işlemler gerçekleştirmiş ve kimlik kartını almıştır. Türkiye içerisinde farklı bir kimlik kartını da kullanan terörist kanlı eylemini gerçekleştirmiştir.⁸² Bu tarz olaylar ve mevcut Suriyeli nüfusunun

⁸¹ Erdoğan, a.g.e., s.65,66.

⁸² “Kanlı eylemi gerçekleştiren Salih Neccar’ın rotası”, İHA, 19 Şubat 2016, (Çevrimiçi) <http://www.ih.com.tr/haber-kanli-eylemi-gerceklestiren-salih-neccarin-rotasi-537152/>, 20 Ağustos 2022

sürekli artması nedeniyle kayıtlamadaki bilgi eksikliğini önüne geçilmek ve daha güvenli bir ortam oluşturmak için 2017 yılında Göç İdaresi Başkanlığı, Kayıt Güncelleme Projesi'ni başlatmış böylece verilerin güncelleştirilmesine gidilmiştir.

Yönetmeliğin 21. ve 22. maddelerine göre kayıtlama işlemleri Göç İdaresi Başkanlığı personelleri tarafından yapılmaktadır. Geçici koruma kimlik belgesi ikamet yerine geçen bir belge değildir, kayıtlama sırasında yabancıların bulundukları ikamet adresini belirtmeleri gerekmektedir. Bu nedenle gerek belediyelere gerekse muhtarlıklara kayıt işlemleri nedeniyle sorumluluklar düşmektedir. Sürecin başlangıcında kayıtlama işlemlerindeki belirsizlik belediyelere de sorumluluk yüklemiş ve bazı belediyeler kendi kayıt sistemlerini oluşturmuşlardır. Bu süreçte bazı belediyeler il ve ilçelerde bulunan yabancılarla ilgili verileri Emniyet'ten temin ederken bazı belediyeler kendi veri tabanlarını oluşturmuşlardır.

Belediyelerin kayıt işlemlerini gerçekleştirmeleri sistemli bir takip sisteminin oluşmasına olanak sağlamakta ve yapılacak olan hizmetlerin uygulanabilirliğini kolaylaştırmaktadır. Kayıt sistemi için örnek teşkil eden, sistematik bir şekilde verilerin kontrolünü sağlayan belediye Sultanbeyli'dir. Sultanbeyli belediyesi ile yapılan görüşmelerde elde edilen bilgilere göre belediye, çalışmalarının elverişli olarak yürütülmesi için doğru verilere sahip olmanın gerekli olduğunu tespit etmiş ve gerek mültecilerin sayısının belirsizliğini gerekse diğer bilgi eksikliklerini ortadan kaldırmak adına Suriyeli Kayıt Otomasyon Merkezi (SUKOM) adı altında 2015 yılında Sultanbeyli'ndeki 15 mahalleyi kapsayan online veri tabanı oluşturulmuştur. Bu veri sistemi sayesinde kişilerin kimlik, ikametgah adresi, meslek gibi temel bilgilerinin yanı sıra aile bilgileri, yaşadığı evin kirasına, evde kalan kişi sayısına, engel vb. sağlık durumlarına kadar kapsamlı bilgiler kaydedilmektedir. Sistem içerisinde kişinin erzak, bebek ihtiyaçları, kıyafet vb. gibi ihtiyaçlarına yönelik taleplerinin yer aldığı bölüm ve her türlü alınan hizmetler yer almaktadır. Böylece SUKOM ile bilgiler tek bir merkezden sağlanılmaktadır. Sultanbeyli belediyesinin kurmuş olduğu Mülteciler Derneği'nin giriş katında SUKOM veri giriş alanı bulunmaktadır. Bu bölümde mevcut veri girişleri ve güncellemeleri yapılmaktadır. Aynı zamanda sağlanan her hizmet SUKOM üzerinden yapıldığından dolayı sürekli olarak veriler güncellenmektedir. Sistem üzerinden herhangi bir işlem yapmayan

kişilerin bilgileri ise derneğin saha ekipleri tarafından tespit edilmektedir. Dernek içerisinde yer alan broşürler incelendiğinde Türkçe ve Arapça olarak ‘Suriyeli Mültecilere Tavsiyeler’ başlıklı bir broşürün Göç İdaresi Başkanlığı kayıt işlemleri, yasal kayıt ve kurallar hakkında olduğu dikkat çekmektedir. Böylece derneğin dağıtılan broşür, afiş ve el kılavuzları aracılığıyla da yabancıları bilgilendirdiği görülmektedir.

Farklı bir örnek olarak Küçükçekmece Belediyesi’nin de Mülteciler Masası saha çalışanları tarafından oluşturulan özel bir veri tabanı bulunmaktadır. Veri tabanında kişilerin kimlik bilgileri, ikametgah adresleri, sağlık durumları ve sağlanan yardımlar kayıt altına alınmaktadır. Mülteci masası çalışanı ile yapılan görüşmeye göre veri toplama süreci zorlu bir süreci içermektedir. Suriyelilerin ve diğer uyruklu mültecilerin sürekli olarak yer değiştirmeleri veriler için düzensizlik yaratmaktadır. Bu nedenle ancak kişilerin belediyeye herhangi bir sebepten ötürü başvurması sonucu ile veri güncellemesi yapılmaktadır.

2.3.Barınma Hizmeti

Geçici Koruma Yönetmeliğinin 25. maddesine göre geçici koruma kapsamındaki Suriyelilere Göç İdaresi Başkanlığı tarafından belirlenen illerde, geçici barınma merkezlerinde ve ihtiyaç sahibi olan kişilere ise valiliklerce belirlenen yerlerde barınma izni verilir. Ancak Göç İdaresi Başkanlığı Ağustos 2022 tarihli güncel verilerine bakıldığında Suriyelilerin Türkiye genelinde 81 ile yayıldığı görülmektedir. En az Suriyeli bulunan 5 il Artvin (69), Tunceli (75), Iğdır (86), Ardahan (128) ve Bayburt (177)’dur.

Barınma merkezleri dışında yaşayan Suriyelilerin büyük bir çoğunluğunun sağlıksız koşullarda yaşadığı görülmektedir. Şehirlerde yaşayan insanlar kendi şartları ile geçimlerini sağlamaktadırlar. IOM 2019 İstanbul raporunda yer alan ilçe ve mahalle dağılımlarına bakıldığında da Suriyelilerin daha az gelişmiş mahallelerde yaşadıkları görülmektedir.

Suriyeliler için mevcut sosyal konut projesi bulunmamaktadır. Bu konuda proje yapmakla yükümlü olan TOKİ’nin de özel bir projesi bulunmamaktadır. Ayrıca

mevcut TOKİ konutlarından yararlanma prosedüründe Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olma şartı bulunmaktadır. 2016 yılında Cumhurbaşkanı Erdoğan, şehirlere dağılmış vaziyette olan Suriyelilerin TOKİ'nin elindeki boş konutlara yerleştirilebileceğine dair açıklamada bulunmuştur. Açıklama sonucu TOKİ tartışması MHP ve CHP'nin TBMM konuşmalarına ve soru önergelerine de yansımıştır. 2018 yılında Cumhurbaşkanı kalıcı konut projesinin gerçekleştirileceğini ve 3.5 milyon Suriyelilerin kalıcı konutlara yerleştirileceğini söylemiştir.⁸³

2021 yılında Dış İşleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, Suriye'nin geniş bir alanının terörden arındırıldığını ve İdlib'de yardımlar sayesinde 50 bin konut yapıldığını ifade etmiştir. Ayrıca Çavuşoğlu, konutların yapımı ile gönüllü ve güvenli geri dönüşlerin yaşandığını ve bu durumun Suriye'nin geleceğinin inşası açısından umut verici olduğunu aktarmıştır.

Suriyelilerin barınma hizmetleri incelendiğinde belediyelerinde sığınma evlerinde öncelikler verdikleri görülmektedir. Gerçekleştirilen görüşmelerde özellikle kadın göçmenlerin belediye bünyesinde de barındığı açıklamaları yapılmıştır.

2.4. Sağlık Hizmeti ve Gerçekleştirilen Projeler

Barınma merkezlerinde kalan Suriyelilerin her türlü sağlık hizmetleri merkezlerde verilmektedir. Şehirlere dağılımların artması sonrasında ise barınma merkezleri dışında yaşayanların sağlık sorunlarını çözmek adına AFAD tarafından 9 Eylül 2013 tarihinde 12816 sayılı 'Suriyeli Misafirlerin Sağlık ve Diğer Hizmetleri Hakkında' konulu 2013/8 genelge yayınlanmıştır.⁸⁴ Bu genelge kapsamında kayıt altına alınan Suriyelilerin tüm sağlık giderleri ücretsiz olacak şekilde planlanmış ve sağlık giderlerinin hizmet verilen sağlık kuruluşunun bulunduğu ilin Valiliğine faturalandırılması istenmiştir.

AFAD tarafından 18 Aralık 2014 tarihinde 'Geçici Koruma Altındaki Yabancılarla İlişkin Hizmetlerin Yürütülmesi' konulu 27767 sayılı 2014/4 genelge

⁸³ "3.5 milyon Suriyeliye kalıcı konut verilecek", Sputniknews, 3 Şubat 2018, (Çevrimiçi) <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201802031032091524-suriyeliler-kalici-konut/>, 20 Ağustos 2022

⁸⁴ **Bkz.** Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, Sayı: 59259163-10.06.02/12816

yayınlanmıştır. Genelgede acil sağlık hizmetleri dışında yer alan hizmetlerden Göç İdaresi Başkanlığı tarafından kayıt altına alınmış ve geçici koruma statüsünün yükümlülüklerini yerine getiren kişilerin faydalanabileceği vurgulanmıştır. Bu genelgeye göre Sağlık Uygulama Tebliği'ne (SUT) göre fiyatlandırma yapılmaktadır ve faturalar AFAD'a gönderilmektedir. Ancak, SUT uygulaması nedeniyle hizmette oluşan farklar AFAD tarafından ödenmemektedir ve kişilerin kendilerinin karşılaması gerekmektedir.

Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 27. maddesinde Suriyelilere sağlanan sağlık hizmetleri yer almaktadır. Yönetmeliğe göre barınma merkezleri ve dışında yaşayan Suriyelilerin sağlık hizmetleri Sağlık Bakanlığının kontrolü ve sorumluluğundadır ve genel sağlık sigortaları Genel Müdürlük tarafınca ödenir.⁸⁵ Buradaki Genel Müdürlük ibaresi 8 Ocak 2018 tarihli ve 2018/11208 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı eki Yönetmeliğin 2. maddesi ile değiştirilmiştir. 2018 yılına kadar AFAD yetkisi dahilinde işlem yapılmaktadır. Yönetmeliğe göre koruma altındaki kişiler acil ve zorunlu durumlar dışında özel sağlık kuruluşlarına başvuru yapamazlar, temel sağlık hizmetleri için bu kişilerden ödeme alınmaz, madde bağımlılığından psikiyatrik sorunlara kadar tüm hastalıklarda hasta naklini de içeren gerekli tüm tedbirler alınacaktır.

2015 yılında Suriyelilerin kayıt altına alınmasının önemi vurgulanarak yeni uygulamalar getirilmiştir. Sağlık Bakanlığı tarafından 'Geçici Koruma Altına Alınanlara Verilecek Sağlık Hizmetlerine Dair Esaslar' konulu yönerge yayınlanmıştır. Yönerge'ye göre koruma altındakiler ancak ikamet ettikleri illerde bulunan sağlık kuruluşlarının hizmetlerinden faydalanabileceklerdir. AFAD tarafından ise 12 Kasım 2015 tarihinde 'Geçici Koruma Altındaki Yabancılarla İlişkin Sağlık Hizmetlerinin Yürütülmesi' konulu genelge yayınlanmıştır. Bu Genelge'ye göre sağlık hizmeti kapsamındaki bulaşıcı hastalık önlemlerinin alınması, sağlık merkezlerinin denetlenmesi gibi tüm uygulamaların denetimi ve geçici barınma

⁸⁵ "Geçici Koruma Yönetmeliği" a.eg.e. md.27. **Bkz.** AFAD yerine Genel Müdürlük yetkisi 8 Ocak 2018 tarihli ve 2018/11208 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı eki Yönetmeliğin 2. Maddesi ile değiştirilmiştir.

merkezlerinin bulunduğu alanların sağlık kontrolleri, uygun ortam oluşturulması gibi kontroller Sağlık Bakanlığı kontrolünde ve sorumluluğu altındadır.

Kayıt altına alınmanın önemi vurgulanırken Göç İdaresi Başkanlığı sisteminin Merkezi Nüfus İdare Sistemi (MERNİS) ve Eczane Provizyon Sistemi (MEDULA) gibi SGK bilgi sistemlerinde de kullanımının sağlanmasını amaçlamaktadır. Böylece tedaviler, ilaçlar vb. bilgilere daha sistematik olarak ulaşılacaktır.

Sağlık Bakanlığı ve AFAD'ın sağlık hizmetleri ile ilgili birçok proje geliştirdiği görülmektedir. Örnek olarak, AFAD, Sağlık Bakanlığı ile koruma altındakilerin sağlık hizmetlerinin daha verimli gerçekleştirilmesi için Global bütçe çalışmaları yapmıştır.

Sağlık konusunda AB tarafından finanse edilen projeler de yer almaktadır. Türkiye'de bulunan koruma altındakiler için Mali Yardım Programı (FRIT) doğrultusunda AB'nin finanse ettiği çalışmalar bulunmaktadır. Örnek olarak, Sağlık Bakanlığı ile Suriyelilerin sağlık hizmetlerine erişiminin kolaylaştırılması amacıyla 'Geçici koruma altındaki Suriyelilerin Sağlık Statüsünün ve Sunulan İlgili Hizmetlerin Geliştirilmesi Projesi (SIHHAT)' gerçekleştirilmiştir. SIHHAT-1 projesi kapsamında başta koruma altındakilerin yoğun olduğu 29 il olmak üzere sağlık hizmetlerinin kapsamı genişletilmiştir. Proje kapsamında Göçmen Sağlığı Merkezleri (GSM) ve Toplum Ruh Sağlığı Merkezleri kurulmuştur. Ayrıca proje kapsamında; mikrobeyin destek hizmetleri, üreme sağlığı hizmetleri, bağışıklama hizmetleri, mobil sağlık hizmetleri, kamu hastanelerine tıbbi cihaz desteği, sağlık personelinin eğitimi, acil sağlık hizmetlerinin desteklenmesi, sağlık okuryazarlığı kamu farkındalığını artırma faaliyetleri yürütülmüştür. SIHHAT-2 projesi kapsamında ise hizmetler daha da genişletilmiştir. Bu proje kapsamında GSM sayısı 190'a çıkarılmıştır. SIHHAT-1'de yer alan çalışmalara ek olarak; konsültasyon, teşhis ve tedavi hizmetlerinin sağlanması, kanser tarama hizmetlerinin sunulması gibi faaliyetler, üreme sağlığı hizmetlerinin sunulması gibi faaliyetler de yürütülmüştür. Ayrıca göçmen sağlığı politikalarının geliştirilmesinin desteklenmesi amacıyla Sağlık Bakanlığı'nın kanıt ve

bilgi üretimi ve yönetimi kapasitesinin güçlendirilmesi amacıyla çalışmalar yürütülmüştür.⁸⁶

Sağlık hizmetleri konusu siyasi partilerin hem yazılı hem de sözlü soru önergelerine yansımıştır. Özellikle Suriyelilerin salgın gibi sağlık sorunlarına neden olup olmadıkları, hangi sağlık sorunlarının var olduğu soru önergelerinde yer almıştır. Suriyelilerin yerli halk ile aynı ortamlarda sağlık hizmetlerine erişiminin olması, hastanelerde yoğunluğa sebep olması nedeniyle tartışılan konular arasında yer almaktadır. Ayrıca partilerin belediyeler aracılığıyla sağlık hizmetleri sundukları da görülmektedir. Bu hizmetler STK birlikteliği ile de yürütülmektedir. Örnek olarak, Beylikdüzü belediyesi kadın ve çocukların sağlık problemlerine yönelik çalışmalar yürütmektedir. Sultanbeyli belediyesi ise belediye bünyesinde kurulan Mülteciler Derneği ile sağlık hizmeti sunmaktadır. Dernek binasının bir katında içerisinde Suriyeli doktorların da yer aldığı Sağlık Bakanlığı'na bağlı olan hizmet birimi bulunmaktadır. Bu alanda Suriyeliler başta olmak mülteci ve sığınmacılar tedavi edilmektedir. Ayrıca derneğin farklı bir katında ise özellikle çocukları ve kadınları önceleyen rehabilitasyon merkezi bulunmaktadır.

2.5. Eğitim Hizmeti ve Gerçekleştirilen Projeler

Başlangıçta sürecin kısa süreceği düşünüldüğünden geçici çözüm sağlayan politikalar üretilmiştir. Öncelikle barınma merkezlerinde yer alan Suriyeli çocukların acil eğitim ihtiyaçlarını çözmeye yönelik çalışmalar yürütülmüş ve barınma merkezlerinde hizmet verilmiştir.

Dönemin Milli Eğitim Bakanı Ömer Dinçer yapmış olduğu konuşmalarında amacın Suriyeli çocukların acil ihtiyaçlarının karşılanması olduğunu, Suriyelilerin misafir olarak görüldüklerini ve bu doğrultuda hizmet sunulduğunu ifade etmiştir.

“Suriyeli çocuklara Türkçe öğretme çabasına girmedik. Onları ülkemizde misafir olarak görüyoruz ve Suriye’deki durum düzeldikten sonra kendi ülkelerine dönecekler diye bekliyoruz.... Onlara yapılan eğitim çocukların okula kaydolması ve diploma alacakları şeklinde tasarlanmadı. Misafir öğrenci gibi eğitime tabi

⁸⁶Bkz. (Çevrimiçi) <http://www.sihatproject.org/faaliyetler.html>, 20 Ağustos 2022

tutuluyorlar. Ülkelerine dönmeleri halinde kendi ülkelerinin eğitimine uyum konusunda sorun çıkmasın diye düşünüyoruz”⁸⁷.

Sürecin beklenenden uzun sürmesi nedeniyle 2013 yılına kadar gündemde pek tutulmayan eğitim hizmetinde yeni çalışmalara gidilmiştir. Suriyeli çocukların eğitimsiz kalması önemli bir sorun olarak görülmüş ve yeni politikalar üretilmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından yayınlanan ilk belge olan ‘Ülkemizde Kamp Dışında Misafir Edilen Suriye Vatandaşlarına Yönelik Tedbirler’ başlıklı genelge 2013 yılında yayınlanmıştır. Genelge, Suriyeli çocukların eğitim hizmetinin planlamasını içermektedir. Bu alandaki ilk adım olması nedeniyle daha çok yetkili kurumlar, personeller, eğitim içerikleri vb. bilgileri içeren bir planlamayı içermektedir ancak yönergede daha çok barınma merkezlerinde yer alan çocuklar temele alınmıştır. Barınma merkezleri dışında bulunan çocukların ise ikamet ettikleri illerde ‘Yabancı Uyruklu Öğrenci’ Genelgesi çerçevesinde kayıt yaptırmaları gerektiği belirtilmiştir.

2013 Genelgesi ile birlikte Bakan Dinçer’in sürecin başlangıcında yer alan söylem ve politikalarında değişikliğe gidildiği görülmektedir. Kamplarda taleplere yönelik Türkçe kurslarının yapılması ve ileriki dönemlerde de Suriyeli çocukların devlet okullarına kayıt yaptırmaları bu durumun örneğidir.

2014 yılında yürürlüğe giren Geçici Koruma Yönetmeliği’nin 28. maddesinde eğitim hizmetlerine yer verilmiştir. Yönetmeliğe göre eğitim faaliyetleri MEB tarafından yürütülmektedir. Yüksek öğrenim eğitimi seviyesindeki esaslar ise Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı’nın sorumluluğundadır. Ayrıca, talepler doğrultusunda kişisel gelişim, mesleki, sanatsal ya da sosyo-kültürel alanlarda kurslar açılabileceği de yer almaktadır.

MEB tarafından 23 Eylül 2014 tarihinde ‘Yabancılarla Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri’ başlıklı Genelge yayınlanmıştır. Bu Genelge ile koruma altındaki Suriyelilere sunulacak eğitim hizmetleri daha düzenli bir sisteme oturtulmuş ve sistemli bir şekilde yürütülmesi amaçlanmıştır. Genelgeye göre, Suriyelilerin eğitimi MEB’e bağlı okullarda veya Geçici Eğitim Merkezlerinde sağlanacaktır. Bu

⁸⁷“Yaşayan Diller ve Lehçeler Dersi”, Milliyet, 5 Kasım 2012 (Çevrimiçi)
<https://www.milliyet.com.tr/egitim/yasayan-diller-ve-lehceler-dersi-1607246>, 20 Ağustos 2022

merkezler öncelikli olarak Suriyelilerin yoğun olduğu illerde kurulacaktır ve çocuklara Türkçe öğretilmesi amaçlanmıştır. Böylece MEB'e bağlı okullarda eğitim olanağı verilmesiyle beraber Suriyeli çocuklar devlet okullarına kayıt yaptırma hakkına sahip olmuştur. Ayrıca ikamet izni olmayan ya da yabancı kimlik numarası bulunmayan çocuklar için yabancı tanıtma belgesi yeterli olacak ve veri girişleri Yabancı Öğrenciler Bilgi İşletim Sistemi (YÖBİS)'nden yapılacaktır.⁸⁸

MEB'in yayınlamış olduğu 2015-2019 yılı stratejik planında da eğitim hizmetine yer verilmiştir. Herkesin eğitim ve öğretime adil şartlar altında erişimini sağlamak amacıyla yayınlanan planda yer alan Strateji 7'de geçici koruma altındaki Suriyelilerin eğitime kazandırılmasına yönelik çalışmalar gerçekleştirileceği, Strateji 8'de ise bu konuda uluslararası iş birliklerin gerçekleştirileceği ve projelerin hayata geçirileceği vurgulanmıştır.

Söz konusu alanda gerçekleşen projelere örnek olarak; 4 Ekim 2016 tarihinde Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (IPA) ve FRIT'in finanse ettiği AB, PICTES- 'Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi' projesi hayata geçirilmiştir. Proje kapsamında, Suriyeli çocukların eğitime erişimini ve MEB'in Suriyeli çocukları Türk eğitim sistemine entegre etme çabalarını desteklemek amaçlanmıştır. Proje 33 ay sürmüştür, bu süre zarfında 400 bin Suriyeli öğrenci Türkçe öğrenmiş ve eğitime entegre edilmiştir.

2016 yılında Göç ve Acil Durum Eğitim Daire Başkanlığı kurulmuştur. Başkanlığın asıl amacı AB projesinde de olduğu gibi Suriyeli çocukları eğitime entegre etmektir. Bu durum bu süreçten sonraki bütün çalışmalarda hedef olarak görülmüş ve bu doğrultuda çalışmalar yapılmıştır. 2014 yılında kurulan GEM'in amacı da bu doğrultuda değiştirilmiştir. Çocukların eğitime entegrasyonunda aktif rol oynayan GEM ile Türkçe eğitimler verilmiş ve devlet okullarına geçiş işlemleri yürütülmüştür.

Tüm yapılan bu çalışmalar neticesinde Suriyeli çocukların okullaşma oranlarına bakıldığında AK Parti yayınlarında da olduğu gibi 2018 yılında dönemin

⁸⁸ **Bkz.** Milli Eğitim Bakanlığı, Temel Eğitim Genel Müdürlüğü Sayı:10230228/235/4145933

Milli Eğitim Bakanı İsmet Yılmaz koruma altındaki Suriyeli çocukların okullaştırma oranının %63'e ulaştığını açıklamıştır. MEB'in yayınladığı 2019-2023 Stratejik planda da 5-17 yaş aralığındaki geçici koruma altındaki yabancı öğrencilerin okullaşma oranı 2019'da %62, 2020'de %66, 2021'de %69, 2022'de %72 ve 2023'de %75 olacak şekilde planlanmıştır.⁸⁹

Diğer hizmetlerde olduğu gibi eğitim alanında uygulanan çalışmalar ve planlamalar parti gündemlerinde yer almıştır. Eğitim hizmetlerine partilerin soru önergelerinde sıkça rastlamaktayız. Örnek olarak CHP Bursa Milletvekili Sena Kaleli soru önergesinde kamplarda yaşayan Suriyeli öğrencilerin eğitimlerinin sürdürülebilmesi için hangi uygulamaların yapıldığını ve eğitimlerden faydalanan öğrenci sayısını sormuştur. Dönemin Milli Eğitim Bakanı Nabi Avcı ise cevap olarak; çadır ve konteynır okulların kurulduğunu ve öğrencilerin tüm kırtasiye ihtiyaçlarının karşılandığını söylemiştir. Ayrıca eğitim veren öğretmenlerin Suriye uyruklu öğretmenlerden olduğunu ve Suriye eğitim programlarının uygulandığını ve her çocuğun eğitimden faydalandığını ifade etmiştir. Diğer soru önergelerine bakıldığında öncelikli olarak partilerin eğitim hizmetinden faydalanan Suriyeli öğrenci sayısının tespiti ve müfredat üzerinde duruldukları görülmektedir.

Suriyeli çocukların eğitimi konusu partilerin önemle üzerinde durdukları konuların başında yer almaktadır. Eğitim hizmeti ve uygulanan politikalar sürecin başlangıcından itibaren çeşitli değişimler yaşamış ve hala da çalışmalar devam etmektedir. Suriyeli çocuklara kamu okullarında eğitim hakkı tanınması zaman zaman eleştirilmiş ve hangi müfredata uygun olarak eğitim verilmesi konusu ise tartışma konusu olmuştur. Pek çok belediye çocuklar başta olmak üzere eğitim kursları açmıştır. Dil okulları ise bu hizmetlerin başında yer almaktadır. Belediyelerin faaliyet raporları incelendiğinde örnek olarak Sultanbeyli, Zeytinburnu, Üsküdar ve Şişli Belediyesi'nin eğitim üzerine çalışmalar yürüttüğü görülmektedir. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi'nin de aktif olarak bu konuda çalışmalar yaptığı görülmektedir. Çocukların acil eğitim ihtiyaçlarının yanı sıra yetişkinler için de dil, hobi ve mesleki

⁸⁹ T.C Milli Eğitim Bakanlığı, 2019-2023 Stratejik Plan, 2019, (Çevrimiçi) http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_11/22154626_Milli_EYitim_BakanlYYY_2019-2023_Stratejik_PlanY.pdf, 20 Ağustos 2022

eğitim kursları pek çok belediyenin gerçekleştirmekte olduğu hizmetler arasında yer almaktadır. Partilerin eğitim üzerine politikaları kendi bölüm başlıklarında daha detaylı olarak aktarılacaktır.

2.6. Suriyelilerin Çalışma Yaşamına Katılımı

Türkiye’de ikamet eden geçici koruma altındaki Suriyelilerin çalışmaları izne tabii tutulmaktadır. 2016 yılında yürürlüğü giren ‘Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik’ bu konudaki düzenlemeleri içeren yasal belgedir. Yönetmeliğe göre geçici koruma altındakiler çalışma izinleri olmadığı takdirde çalışamazlar. Çalışma izni belgesine başvuru yapılması için yabancının en az 6 aydır Türkiye’de ikamet ediyor olması ve geçici kimlik belgesine sahip olması gerekmektedir. Ayrıca başvurular çalışacak kişiler tarafından değil işveren tarafından yapılmaktadır. Başvurular Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından incelenmektedir. Geçici koruma altındaki yabancıya yönetmelik gereği asgari ücretten düşük ücret verilemez. İşyerinde çalışabilecek geçici koruma altındaki yabancılar için %10 kota uygulaması mevcuttur. Yabancı sayısı mevcut çalışan Türk vatandaşının sayısının %10’unu geçemez ve işyerinde 10 kişiden az çalışan varsa sadece 1 yabancı çalıştırılabilir. İşveren tarafından izin alındığından dolayı işin sonlandırılması durumunda çalışma izni de sonlandırılmış olur ve mevcut izin başka bir işyerinde kullanılamaz, tekrar aynı süreçlerden geçilmesi gerekmektedir. Ayrıca Geçici Koruma Yönetmeliği uyarınca statüsü sonlandırılan veya iptal edilen kişilerin almış oldukları çalışma izin belgeleri de iptal edilmektedir.⁹⁰

İstihdam, özellikle seçim dönemlerinde parti gündemlerine taşınan ve tartışmalara neden olan bir konudur. Sürecin başlangıcında çalışma izni durumundaki belirsizlik serbest çalışma durumunu beraberinde getirmiştir. Savaş ortamından gelen kişilerin ilk etapta kimliklerinin olmaması ve şehirlere dağılımları sigortasız ve düşük ücretle çalışmalara yol açmıştır. Bu süreçte işverenlerin göçmen işgücünü kullanarak daha düşük ücretle işçi ihtiyacını karşılaması durumu hem yerel halkın işsiz kalmasına hem de haksız rekabetin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Genel olarak göçmenlerin

⁹⁰**Bkz.:** Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik, 11 Ocak 2016

düşük ücretle çalışmayı kabul etmesi Türk vatandaşı işçinin iş bulamamasına yol açmıştır. Yapılan düzenlemelerle ise kaçak işçi çalıştırılma durumunun önüne geçmek amaçlanmıştır. Yönetmelik uyarınca %10 kota sınırlamasının yapılması ve en az asgari ücret verilmesi ile de bu durumun önüne geçilmek istenmiştir. Fakat günlük ve haftalık çalışma olarak ücretlendirilen günlük işçi durumlarında haksız rekabetin önüne geçildiğini söyleyemeyiz. Bu durum siyasi partilerin de konuşmalarına sık sık yansımıştır. Partiler göçmenlerin yerel halkın işlerini ellerinden aldıklarını, haksız rekabet ortamının oluştuğunu, ekonominin giderek kötüleştiğini ifade etmişlerdir.

CHP Malatya Milletvekili Veli Ağbaba tarafından hazırlanan Göçmen İşçiler Raporu'nda Türkiye'de yaklaşık olarak 1 milyon geçici koruma altındaki Suriyelinin kayıt dışı ve düşük ücretler ile istihdam edildiği, kayıt dışı çalışanların %20'sinin 15 yaş altı Suriyeli çocuklardan oluştuğunu ve kayıt dışı göçmen işgücünün ülkeyi hem ekonomik açıdan hem de çalışanlar açısından etkilediği belirtilmiştir.

CHP, Bilim Platformu Politika Notlarında 2017 yılında yapılan bir araştırma sonucu tekstil sektöründe çalışan işçilerin sigortasız çalışma oranlarının kadınlarda %63, erkeklerde %46 olduğunu, Suriyelilerde ise %100'e yakın olduğu belirtilmiştir. Rapora göre tekstil sektöründe Suriyeliler kayıt dışı ve düşük ücretle çalıştırılmaktadır. İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi'nin hazırladığı rapora göre ise son 5 yılda iş kazaları sonucu hayatını kaybeden göçmenlerin sayısı 5 kat artış göstermiştir.

CHP Niğde Milletvekili Ömer Fethi Gürer pek çok soru önergesinde çalışma izni olan Suriyeli sayısını ve işyeri açanların sayısını sormaktadır. Benzer olarak, İstanbul Milletvekili Sezgin Tanrıkulu da Türkiye'de bulunan Suriyeli firmaları, bulundukları illeri ve Suriyeli çalışanların sayısına ilişkin soru önergesi sunmuştur ve dönemin Ticaret Bakanı Ruhsar Pekcan mevcut soru önergesini cevaplandırmıştır. Pekcan, en az 1 Suriyeli ortağı bulunan 15.129 şirketin olduğunu ve bu şirketlerin de yoğunluklu olarak İstanbul, Gaziantep, Mersin, Hatay, Bursa'da faaliyette olduklarını belirtmiştir. Verilere göre Suriye uyruklu firmalarda 10 bin 46 Suriyeli işçinin çalıştığı,

31 Mart 2019 tarihi itibarıyla çalışma izni olan 96.972 yabancından 31.185'inin Suriyeli olduğu ifade edilmiştir.⁹¹

HDP Göçmen ve Mülteciler Komisyonu Eş Sözcüsü Gülsüm Ağaoğlu 1 Mayıs açıklamalarında, Covid-19 salgını nedeniyle 1 milyondan fazla göçmenin işten çıkarıldığını ve normal koşullarda da göçmenlerin asgari ücretin altında çalıştırıldıklarını, işten çıkarılan göçmenlerin işsizlik ödeneği gibi yardımlardan yararlanamadıklarını belirterek “*eşit haklar için mülteci emeği üzerindeki her türlü sömürüye son verilmelidir*” mesajında bulunmuştur.⁹²

2.7.Çalışmanın Amacı ve Yöntemi

Siyasal iktidara sahip olmak için kurulmuş birbirinden farklı toplumsal yapıları barındıran ve çıkarlar etrafında toplanan siyasi partiler, olaylara bakış açıları ve yaklaşımları ile temsil ettikleri kitlelerin görüşlerini de ortaya koymaktadır. Toplumsal olarak önemli bir konu olan göç ele alındığında, siyasi partilerin yaklaşımları aynı zamanda farkı kesimlerin yaklaşımlarını temsil etmekte ve yönlendirmektedir. Böylece konunun toplum açısından da nasıl ele alındığı veya toplumun nasıl yönlendirildiği görülmektedir. Siyasi partilerin konuyu ele alış biçimleri, politika üretme ve toplumun beklentilerini karşılama noktasında önem arz etmektedir. Göç yönetimi noktasında siyasi partilerin ürettikleri politikalar ve yaklaşımlar hem göç edenleri hem de yerel halkı etkilemektedir. Göç politikalarının bu denli toplumu etkileyen bir konu olması ise üzerinde çalışmalar yapılmasını zorunlu hale getirmektedir.

Çalışmada TBMM’de grubu bulunan beş siyasi parti ele alınmıştır ve bu siyasi partilerin politikalarına, konuya yaklaşımlarına her bölümde yer verilerek açıklanmaya

⁹¹ Ömer F. Gürer, “Yazılı Soru Önergesi Detay”, TBMM, 3 Ekim 2018, (Çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr/Denetim/Yazili-Soru-Onergesi-Detay/f72877c0-9be9-037b-e050-007f01005610>, 20 Ağustos 2022

⁹² Gülsüm Ağaoğlu, “1 Mayıs’ta açlığa terk edilen göçmen emekçileri unutuyoruz!”, 28 Nisan 2020, (Çevrimiçi) <https://www.hdp.org.tr/tr/1-mayista-acliga-terk-edilen-gocmen-emekcileri-unutmuyoruz/14187/>, 20 Ağustos 2022

çalışılmıştır. Parti yaklaşımlarını ve politikalarını incelerken yazılı ve sözlü kaynakların yanında görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Sözlü kaynaklar olarak parti temsilcilerin gerçekleştirdikleri miting konuşmaları, sözlü soru önergeleri, grup toplantı konuşmaları gibi sözlü olarak beyan ettikleri konuşmaları incelenmiştir. Yazılı kaynaklar olarak ise 2015 ve 2018 yıllarındaki seçim beyannameleri, çalıştay raporları, yazılı soru önergeleri, TBMM tutanakları, parti programları ve yayınlamış oldukları komisyon çalışmaları, bildiri, konferans çıktıları gibi beyanları incelenmiştir. Çalışmada kullanılan teknik nitel içerik anilizidir ve bahsi geçen sözlü ve yazılı kaynaklar incelenerek yorumlanması amaçlanmıştır. Partilerin yayınlamış oldukları yazılı ve sözlü kaynaklar yorumlanırken konuyu nasıl ele aldıkları, genel yaklaşımları, Suriyelilerin statüsünü nasıl tanımladıkları, göç çerçevesinde hangi çalışmaları yürüttükleri ve göçü iç politikada nasıl konumlandıkları, göçün topluma olan yansımaları ve toplumu nasıl yönlendirdikleri resmedilmeye çalışılmış ve geliştirdikleri politikalar çerçevesinde ise hangi çalışmaları yürüttükleri ve hangi politikaları hedefledikleri üzerinde durulmuştur.

Sözlü ve yazılı kaynaklara ek olarak çalışmada yarı yapılandırılmış mülakatlara yer verilmiştir. Gerçekleştirilen görüşmeler çerçevesinde parti temsilcilerinin beyanıyla parti politikaları ve yürüttükleri çalışmaların resmedilmesi amaçlanmıştır.

Gerçekleştirilen görüşmeler 2 kategoriye ayrılmıştır. Bunlardan ilki parti temsilcileri ile yapılan görüşmeler ikinci ise yerel yönetimlerin ilgili birimlerinde görev alan kişiler ile yapılan görüşmelerdir. Mülakatlar çerçevesinde 7 parti temsilcisi ve 11 belediye çalışanı ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Tablo 2.1. Siyasi Parti Temsilcileri ile Yapılan Görüşmeler (Görüşme tarihine göre sıralanmıştır.)

Parti	Görüşülen Kişi	Görev Aldığı Birim ve Unvanı
İYİ Parti	İlay Aksoy	İYİ Parti Yabancı Göçlerinden Sorumlu Eski Başkan Yardımcısı
İYİ Parti	Uğur Hasan Çebi	İYİ Parti İstanbul İl Başkanlığı - Uluslararası İlişkiler Başkanı

MHP	Eren Can Şah Günay	MHP İstanbul İl Yönetim Kurulu Üyesi
MHP	Bülent Maşaoğlu	MHP İstanbul İl Başkanlığı Türk Dünyası ve Bağlı Kuruluşlardan Sorumlu İl Başkan Yardımcısı
CHP	Veli Ağbaba*	CHP Malatya Milletvekili/ CHP Genel Başkan Yardımcısı/ Göç ve Göçmen Sorunlarını İnceleme Komisyonu Başkanı
AK Parti	Yıldız Konal Süslü	AK Parti İstanbul İl Başkanlığı- İnsan Hakları Başkanı
HDP	Gülsüm Ağaoğlu*	HDP Göçmen ve Mülteciler Komisyonu Eş Sözcüsü

* Veli Ağbaba ve Gülsüm Ağaoğlu ile online görüşme ve yazılı metin, belge paylaşımı şeklinde iletişim kurulmuştur. Diğer görüşmeler ise yüz yüze olacak şekilde gerçekleştirilmiştir.

Tablo 2.2 Yerel Yönetimlerin İlgili Birimleri ile Yapılan Görüşmeler (Görüşme yapılan belediyeler alfabetik olarak sıralanmıştır)

Görüşme Yapılan Belediye	Parti	Görüşülen Birim	Görüşme Yapılan Kişi
Avcılar	CHP	Sosyal Hizmetler Müdürlüğü/ Göç Birimi	H*** H*** G***
Bağcılar**	AKP	Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğü	B*** T***
Başakşehir**	AKP	Sosyal Hizmet Merkezi	***
Beylikdüzü	CHP	Kadın ve Aile Hizmetleri Müdürlüğü	M*** H***
Esenyurt	CHP	Dış İlişkiler Müdürlüğü	Y*** G***
İBB	CHP	Sosyal Hizmetler Müdürlüğü/ Göç Birimi	S*** B*** İ***
Küçükçekmece	CHP	Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğü / Mülteciler Masası	C*** C***
Sultanbeyli	AKP	Sosyal Hizmetler Müdürlüğü	İ*** D***

Silivri**	MHP	Sosyal Hizmetler Müdürlüğü	***
Şişli	CHP	Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğü / Göç Birimi	R*** F*** Ö***
Şişli	CHP	Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğü / Göç Birimi	A*** K***
Üsküdar**	AKP	Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğü	M*** Y***

** Bağcılar, Başakşehir, Silivri ve Üsküdar Belediyeleri ile online görüşme gerçekleştirilmiştir.

Çalışmanın kısıtları nedeniyle yerel yönetimlerle yapılan görüşmeler İstanbul ili olarak sınırlandırılmış olup yalnızca İstanbul’da yer alan ilgili birim görevlileri ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Çalışma kapsamında yer alan 5 siyasi partinin de temsilcileriyle görüşülmüştür ancak İstanbul ilinde 5 siyasi partinin belediyesi bulunmadığından İYİ Parti ve HDP belediye temsilcileri ile görüşmeler gerçekleştirilmemiştir. Görüşme planı hazırlanırken bazı AK Parti belediyelerinin çekimser davrandıkları gözlemlenmiştir. Mülakat sürecinde Zeytinburnu Belediyesi ile iletişime geçilmiş ancak görüşme reddedilmiştir. İl teşkilatı aracılığıyla tekrar iletişime geçilmiş ancak yine görüşme sağlanamamıştır. Aynı şekilde Sultangazi Belediyesi ile iletişim kurulmuş ancak 3. şahıslara bilgi aktarımının yasak olduğu söylenilerek görüşme reddedilmiştir. Benzer şekilde Esenler Belediyesi de il teşkilatı vasıtasıyla aranmıştır ancak birimin kapatıldığı ve eskiye dönük bilgi paylaşımının kesinlikle yasak olduğu söylenilmiştir. Fatih Belediyesi ise ilgili birimin olmadığını belirterek görüşmeyi reddetmiştir. Karşılaşılan bu durum görüşmelerdeki parti dağılımlarını etkilemiştir ancak diğer yazılı ve sözlü kaynakların mevcut olması nedeniyle bilgiye erişimde sorun yaşanmamıştır. Sonuç olarak yukarıda bahsi geçen kaynaklar ve mülakatlar çerçevesinde göç yönetiminin asıl aktörleri olan siyasi partilerin konuyu nasıl ele aldıkları üzerinde durularak mevcut politikaları ve hedefleri yorumlanmıştır.

2.8.Türkiye’de Göç Yönetimi

Türkiye’de göç yönetimi aslen devlet sorumluluğu olarak yürütülmektedir. Ancak ülkeye yönelik sığınma hareketleri sonucunda göç yönetimini merkezi yönetimle birlikte yerel yönetim ve sivil toplum kuruluşları da paylaşmaktadır. Sığınmacıların ülkeye giriş-çıkışlarının kaydedilmesi, vize ve ikamet izni, çalışma izni veya vatandaşlığa kabul gibi konularla merkezi yönetimler ilgilenmektedir. Fakat göçün beraberinde getirdiği sosyal, kültürel, tıbbi veya ekonomik sorunlarla daha çok yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları ilgilenmektedir. Sığınmacıların geçici barınma merkezleri dışına çıkarak kentlere yayılmaları yerel yönetimlerin sorumluluğunu artırmaktadır. Yerel yönetimlere özellikle sosyal yardım ve sosyal hizmetler alanlarında ihtiyaç duyulmaktadır. Aynı zamanda yerel yönetimler bu konumu sivil toplum kuruluşları ile paylaşmaktadır. Sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetimler sığınmacıların barınma, eğitim, güvenlik, gıda gibi ihtiyaçlarının yanında kültürel olarak dışlanma, işsizlik, uyuşmazlık, dil gibi problemlerle de ilgilenmektedirler.⁹³

Sığınmacıların temel ihtiyaçlarının karşılanmasının yanı sıra yukarıda da değinilen kültürel olarak dışlanma, işsizlik, uyuşmazlık, dil gibi ihtiyaçların karşılanmaması sonucunda toplumdan dışlanmış olarak kendini tanımlayan sığınmacının suç oranlarını artıracak algısı mevcuttur. Bu noktada yerel yönetimlerin, kendi bölgesinde bulunan sığınmacıların ihtiyaçlarını belirlemesi ve ihtiyaçlara yönelik projeler geliştirmesi beklenmektedir.

Belediyelerin sığınmacılar konusunda aktif çözüm üretememesinin temel nedenleri vardır. Bunları; mali, hukuki ve toplumsal olarak sıralayabiliriz. Mali açıdan incelendiğinde belediyelerin finansman sorunu karşımıza çıkmaktadır. Belediyelerin temel gelirlerini, öz kaynaklar (vergiler, harçlar, harcamalara katılma payı), devlet yardımları ve diğer gelirlerinden (olağanüstü gelirler, borçlanma vb.) oluşturmaktadır. Belediye gelirlerinin kısıtlı olması, belediye sınırları içerisinde yer alan sığınmacılara yönelik ek kaynağın olmaması belediyelerin proje üretmesinin önünde büyük bir engel

⁹³ Akman, a.g.e., s.458,459.

oluşturmaktadır. İkinci sorun ise kanunlardaki belirsizliktir. Kanunlara göre sığınmacılar konusunda belediyelerin hangi boyutta hizmet vermesi gerektiği açık bir şekilde belirtilmemektedir. Göç konusunda yerel yönetimlerin yetkisi oldukça sınırlı tutulmuş, 6458 Sayılı Yabancılar Uluslararası Koruma Kanununun Uyum başlığında belediyelerin sığınmacılar konusundaki yetki ve yükümlülükleri tam olarak belirlenmemiş ve 5395 Sayılı Belediye Kanunundaki düzenlemeler yetersiz kalmıştır. Son sorun ise toplumsal boyuttur. Yerli toplumun sığınmacılara karşı tutumu belediyelerin proje üretmesini engelleyebilmektedir. Ev sahibi toplumun sığınmacıları dışlaması, ötekileştirmesi toplumsal açıdan daha zorlu bir uyum sürecinin yaşanmasına neden olmaktadır ve bunun sonucu olarak belediyelerin işlevlerini azaltmaktadır.⁹⁴

Suriyeli sığınmacılardan kaynaklanan sorunlardan en çok etkilenen kuruluşlar yerel yönetimlerdir. Bu nedenle yerel yönetimlerin bölgedeki güvenliği ve huzuru sağlayabilmesi adına sığınmacılara yönelik projeler üretmesi kaçınılmazdır. Ancak yukarıda da değindiğimiz kaynak yetersizliği gibi sebeplerden dolayı Belediyelerin aktif olarak çözüm üretememesi onları sivil toplum kuruluşları ile iş birliği yapmaya itmektedir. Belediyelerin kamu gücü ile STK'ların halkla daha hızlı iletişim kurma gücü birleştiğinde yürütülen çalışmalarda daha hızlı sonuç elde edilebilmesi öngörülmektedir ve bu durum topluma hizmet açısından önem arz etmektedir. STK ve Belediyelerin iş birliği ile yürüttükleri çalışmalara bu çerçeveden yaklaşmak doğru olacaktır.

2.8.1. Göç Yönetiminde Sivil Toplum Kuruluşları

Sivil toplum kuruluşları (STK) toplumun farklı kesimlerini temsil eden ve toplum yararına çalışan, kar elde etmeye çalışmayan, sorunların çözümleri açısından katkı sağlamayı amaçlayan, bürokratik yapıdan bağımsız ve gönüllülük esasına dayalı olarak kurulan kuruluşlardır.⁹⁵

⁹⁴ Akman, a.g.e., s.459.

⁹⁵Levent Şahin, Mustafa Öztürk, “Küreselleşme Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşları ve Türkiye'deki Durumu”, **Journal of Social Policy Conferences**, No:54, 2018, s.13

“Sivil toplum kuruluşlarının temel amacı toplumun farklı kesimlerinin ortak çıkarlarını birleştirerek, bu çıkarları toplumsal bir talep haline getirmek ve böylece kamuoyu baskısı yaratmaktır. Sivil toplum kuruluşlarının bu temel işlevinin yerine getirmesinde içerisinde yer aldığı toplumun siyasal, ekonomik ve kültürel gelişmişliğine büyük önem taşımaktadır”⁹⁶.

‘Özerklik’, bir STK için gerekli olan unsurların başında yer almaktadır. Bir STK’nın özerk olabilmesi, bir kurum veya kuruluşun desteğine ihtiyaç duymamasına ve kendi kendini finanse etmesine bağlıdır. Ancak kendi kendine yetebilen, devamlılığını sürdürmek için başkasının desteğine gerek duymayan kuruluşlar özerk olarak tanımlanabilir. Bir sivil toplum kuruluşunun resmi otoriteyi eleştirmesi veya etkilemesindeki en etkili unsur özerkliktir çünkü resmi otoritenin dışında bulunan sivil toplum kuruluşu, otoriteden uzaklaştığı müddetçe bağımsızlığını elde etmektedir. Devlete veya farklı bir kuruma, kuruluşa bağlı olan sivil toplum kuruluşlarının baskı mekanizması oluşturması oldukça zayıftır. Örneğin resmi otoriteye bağlı bir STK’nın kendi inisiyatifi ile hareket etmesi beklenemez. Bir sivil toplum kuruluşunun politik kutuplaşmanın belli bir cephesinde yer alması, desteğe ihtiyaç duyması ve bağımsız olarak hareket etmemesi, kuruluşun özerk yapıdan uzaklaştığını göstermektedir. Bu nedenle bir sivil toplum kuruluşu ne kadar özerk ise o kadar da sivildir çünkü sivil olabilmenin en önemli unsuru özerkliktir.⁹⁷

Türkiye’deki sivil toplum kuruluşlarının özerkliği konusunda bazı tartışmalar yer almaktadır. Sivil toplum kuruluşlarının resmi otoriteyle olan ilişkileri baskı mekanizmasının kurulamamasına neden olmaktadır. Türkiye’deki sivil toplum kuruluşlarının devlet kaynaklarını kullanarak varlıklarını sürdürmesi sivil toplumun vazgeçilmezi olan demokratikleşmeye ket vurmaktadır. Çünkü sivil toplum kuruluşları tarafından sadece merkezi otorite üzerinde değil aynı zamanda diğer siyasi partiler üzerinde de baskı kurarak hem siyasal hem de toplumsal açıdan çeşitliliğin kazanılması sağlanılmalıdır. Baskı mekanizmasının oluşmaması ise demokratikleşmeyi engellemektedir. Bu bağlamda Türkiye’deki sivil toplum kuruluşlarının özerklikten uzak olması hem sivillikten hem de şeffaflıktan uzak olması

⁹⁶ Kaan Akman, “Göç Yönetiminde Yerel Yönetimler ve STK İşbirliği”, **Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi**, C.I, No:3, 2018, s.458.

⁹⁷ Özkan Yıldız, “Sivil Toplum Örgütleri, ‘Özerklik’: Kavramsal Bir Açılım”, **Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C.I, No:6, 2007, s.53,54.

anlamına gelmektedir. Aynı zamanda sivil toplum kuruluşlarının kar amacı taşıyan özel sektörlerden destek alması ve birlikte hareket ettiği özel sektöre yönelik çalışmalarda bulunması da sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada ise ‘Türkiye’deki sivil toplum kuruluşları gerçekte ne kadar sivil’ sorusuna yanıt aranmaktadır.

Bir başka pencereden bakıldığında, siyasi aktörlerin çözüm üretmede yeterli olmamaları sivil toplum kuruluşlarını çözüm arayan ve bu bağlamda projeler üreten ve uygulayan bir konuma getirmiştir.⁹⁸ Sivil toplum kuruluşları toplumsal sorunlara çözüm üretme aşamasında devletle iş birliği yapabilmektedir. Bir sivil toplum kuruluşunun devlet veya ilgili kurumlarla iş birliği yapması gibi örnekler görülmektedir. Bu durum, sivil toplum kuruluşunun devlet yönetiminde daha etkin, verimli ve şeffaf bir şekilde yer almasını ve baskı kurmasını sağlamaktadır.⁹⁹ Bu çerçeveden incelendiğinde göç yönetiminde STK’ların yeri yadsınamayacak derecededir. Ancak STK’ların çalışma kapsamının ana konusu olmaması nedeniyle birinci dereceden geliştirmiş oldukları çalışmalar incelenmeyecek olup siyasi partiler ve belediyeler ile birlikte yürüttükleri çalışmalara yer verilecektir.

Günümüzde geçici koruma altındaki Suriyelilere ve diğer sığınmacı ve mültecilere eğitim, sağlık, hukuk ve diğer sosyal yardım alanlarında faaliyet gösteren pek çok STK bulunmaktadır. Kimi STK’lar ortaklaşa veya bireysel olarak çalışma yürütürken kimileri de kamu kurumları ile paydaş projeler yürütmektedir. Mülteci Hakları Merkezi, Mültecilerle Dayanışma Derneği, Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği, Mülteci Destek Derneği, İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi Derneği bu alanda çalışma yürüten STK’lara örnektir. Bazı belediyeler STK’lar aracılığıyla göç konusundaki hizmetlerini sunmaktadırlar. Örneğin Şişli Belediyesi Göç Hizmetleri Birimi, pek çok çalışmalarını STK’larla iş birliği çerçevesinde gerçekleştirmektedir. Göçmen Dayanışma Derneği, Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi Vakfı (WALD) ile faaliyetlerini sürdüren Şişli Belediyesi aynı zamanda sosyal desteğe ihtiyacı olan geçici koruma altındaki Suriyelileri veya diğer

⁹⁸Filiz Tufan Emini, “Sivil Toplum Kuruluşlarının Politika Belirleme Sürecindeki Rolü: TÜSİAD Örneği”, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, No.36, Nisan 2013, s.46

⁹⁹ Şahin, Öztürk, **a.g.e.**, s.18.

sığınmacıları ilgili STK'lara yönlendirmektedir. Sultanbeyli Belediyesi ise kendi kurmuş olduğu Mülteciler ve Sığınmacılar Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği (Mülteciler Derneği) aracılığıyla çalışmalarını sürdürmektedir. Direkt olarak STK'larla iş birliği halinde olmayan ancak STK ile mülteciler arasında koordinasyon görevi gören belediyelere örnek olarak ise Küçükçekmece Belediyesi'ni gösterebiliriz. Küçükçekmece Belediyesi Mülteci Masası'nda sosyolog olarak görev yapan belediye personeli ile gerçekleştirilen görüşmede belediyenin mülteciler için yol gösterici olduğu, kendilerinin gerekli sosyal yardım dışında sağlanabilecek faaliyetler için kişilere aracı ve yönlendirici oldukları bilgisi edinilmiştir.

İzmir Konak Belediye Başkanı Abdül Batur, CHP Belediye gazetesinde yer alan röportajında hem STK'ların bilgilendirmesi ile de yardımların sürdürüldüğünü hem de STK ile birlikte proje uyguladıklarını vurgulamıştır.

“Muhtarların, STK'ların, vatandaşların bilgi vermesiyle veya mültecilerin bizzat başvurusuyla sağlık, gıda, eğitim (okuma yazma), ev eşyası ve kıyafet yardımında bulunuyoruz. Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğü aracılığıyla pek çok vatandaşa gerek sıcak yemek gerekse kuru gıda yardımında bulunuyoruz. İstihdama yönelik ise Temmuz ayı belediye meclisimizde çok önemli bir önergeyi oybirliği ile kabul ettik. ‘Türkiye’de Yaşayan Mülteci ve Yereldeki Dar Gelirli Kadınları Güçlendirme Projesi’nin paydaşı olduk. İstanbul, Ankara, İzmir, Gaziantep, Urfa ve Mardin olmak üzere altı ilde uygulanan projeyi İzmir’de Konak Belediyesi olarak KEDEV (Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı) ile birlikte uygulayacağız”¹⁰⁰.

Siyasi partiler göç politikalarını geliştirirken hem alan bilgisi edinmek hem de uygun proje çalışması yapmak adına süreçlerine STK'ları dahil etmişlerdir. AK Parti, Suriyelilerle ilgili projeleri geliştirirken ulusal ve uluslararası olmak üzere STK'ları sürece dahil etmiş ve birçok paydaş proje gerçekleştirmiştir. Ana muhalefet partisi olan CHP’de aynı şekilde STK'lar ile danışma toplantıları düzenlemiş ve gerçekleştirmiş olduğu Suriye Konferansına STK'ları dahil etmiştir. CHP Göç ve Göçmen Sorunlarını İnceleme Komisyonu’nun hazırlamış olduğu Mülteci Raporu’nda sivil toplum kuruluşları ile iş birliğinin arttırılması gerektiği ve iş birliği çerçevesinde işleyişin yürütülmesi gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca STK'ların süreçlerin her aşamasına dahil

¹⁰⁰ “Haftalık Bülten”, **Cumhuriyet Halk Partisi Yerel Yönetimler; Belediye Gazetesi**, No.16,Eylül 2020.

edilmesi gerektiği önerisinde bulunulmuştur.¹⁰¹ HDP, Araştırma Birimi Yuvarlak Masa Toplantısı Raporu'nda STK çalışmaları ile ilgili öneriler sunulmuştur ve birlikte çalışma yapılması gerektiği vurgulanmıştır.

2.8.2.Göç Yönetiminde Siyasi Partiler

2011 yılından bu zamana kadar Suriye'deki iç savaş nedeniyle Türkiye'ye kitlesel göç hareketinin yaşanmasıyla beraber Suriye krizi ve mülteciler konusu Türkiye siyasetinde en çok tartışılan gündem konusu haline gelmiştir. Bölgede yaşanan kriz, mülteci ve sığınmacı konusu Türkiye için yalnızca komşu ülkede yaşanan bir kriz olmaktan ziyade hem iç hem de dış politikayı oldukça etkileyen temel konulardan birisi haline gelmiştir. Suriye iç savaşının yaşanmasından sonra Suriye iç savaşıyla bağlantılı olarak Türkiye'ye yönelik DEAŞ, PKK ve PYD-YPG tarafından terör saldırılarının gerçekleşmesi, 2012 yılında Türkiye'ye ait keşif uçaklarının düşürülmesi, 2013 yılında Hatay Reyhanlı'da bombalı saldırıların yapılması ve 52 kişinin hayatını kaybetmesi, aynı yıl Hatay'da yer alan Cilvegözü sınır kapısında saldırı düzenlenmesi, 2014 yılında DAESH terör örgütünün Kobani'ye baskın düzenlemesi, 2015 yılında Türkiye'nin Şah-Fırat Operasyonu'nu düzenlemesi, Rus jetinin düşürülmesi ve Suruç, Ankara Garı, Sultanahmet, İstiklal Caddesi, Atatürk Havalimanı ve Gaziantep gibi birçok bölgeye saldırı yapılması, 2016 yılında Türkiye'nin Fırat Kalkanı Operasyonu'nu düzenlemesi, 2018 yılında Türkiye'nin Zeytindalı hareketini düzenlemesi ve ABD'nin Suriye'deki güçlerini çekeceğini duyurması, 2019 yılında Barış Pınarı Herakatı'nın gerçekleştirilmesi, 2020 yılında ise rejim tarafından düzenlenen hava saldırısı sonucu İdlib'te 33 Türk askerinin şehit düşmesi, Türkiye'nin hem iç hem de dış güvenliğinin önemli olduğu bu dönemlerde Suriye sorununu yoğun bir biçimde ele almasını zorunlu kılmıştır.

Yukarıdaki açıklamalardan da hareketle Suriye iç savaşı başlangıçta dış politika olarak ele alınmasına rağmen zaman içerisinde bir iç politika meselesi haline dönüşmüştür. 4 milyona yakın Suriyelinin Türkiye'de yaşaması ve bu sürecin sanılandan çok daha uzun sürmesi, konunun iç politikaya taşınmasını kaçınılmaz

¹⁰¹ Ağbaba ve diğerleri, a.g.e. s.148.

kılmıştır ve günümüzde de gündemin en önemli konularından biri olmaya devam etmektedir. Türkiye’yi başta ekonomik ve güvenlik olmak üzere birçok boyutuyla etkileyen Suriye konusunun siyasallaşan bir yapısı bulunmaktadır. Siyasi partiler Suriye krizi ve geçici koruma statüsü altındaki Suriyeliler konusuna grup konuşmalarında, seçim beyannamelerinde, mitinglerde ve daha birçok alanda yer vermişlerdir.

Geçici koruma altındaki Suriyeliler ve göç konusunun iç politikadaki tartışmalarının başında ekonomi gelmektedir. Göçün siyasallaşmasının önündeki ana konu olarak karşımıza çıkan ekonomik tartışmalar özellikle son dönemde yaşanan ekonomik krizle beraber artış göstermiştir. Göçmen işçilerin kaçak olarak çalışması, Suriyelilerin iş yerleri açmaları, yapılan yardımlar, ülkede yaşanan ekonomik kriz, döviz piyasasındaki ani dalgalanmalar, ücretlerdeki adaletsizliğin artması gibi pek çok konu tartışılır hale gelmiş ve ekonomik krizin temellerinden biri olarak, yaşanan göç dalgası ve ülkede bulunan göçmenler olarak görülmüştür. Günümüzde tartışmalar devam etmekle beraber konunun önemi giderek artmaktadır. Politika üreticiler olarak siyasi partilerin yaklaşımları önem arz etmekte ve çalışmanın önemini artırmaktadır. Bundan sonraki bölümlerde TBMM’de grubu bulunan beş siyasi partinin yaklaşımlarına ve çalışmalarına değinilerek göç politikaları değerlendirilecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TBMM'DE GRUBU BULUNAN SİYASİ PARTİLERİN GÖÇ POLİTİKALARININ İNCELENMESİ

Bu bölümünde çalışmanın asıl kapsamını oluşturan, TBMM parlamentosunda grubu bulunan başta iktidar partisi olan AK Parti, ana muhalefet partisi olan CHP, ve diğer muhalif partiler MHP, İYİ Parti ve HDP'ye yer verilerek bu siyasi partilerin göç sorununu nasıl ele aldıkları, bugüne kadar uyguladıkları politikalar, projeler bağlamında bundan sonraki süreçte uygulamayı hedefledikleri politikaları incelenerek partilerin söylemleri ve uyguladıkları politikalardaki tutarlılıklar ve değişimlere değinilecektir. Bu bağlamda partilerin, parti programlarına ve ilgili diğer yazılı parti materyalleri ve sözlü kaynaklara ek olarak, bugüne kadar hayata geçirilmiş olan projeleri yerinde gözlemleyerek aktarılmıştır. Gerçekleştirilen görüşmeler ve incelenen projeler kapsamında partilerin göç ve Suriyelilere yaklaşımları, politikaları ve hedefleri resmedilerek aktarılacaktır.

3.1.Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti)

29 Nisan 2011 tarihinde ilk olarak 252 Suriye'nin sınıra gelmesi ile başlayan bu süreçte AK Parti iktidar partisi olarak yer almaktadır. Bu nedenle AK Parti'nin yapmış olduğu politikalar aynı zamanda devlet politikaları olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle sağlanan hizmetler ve genel çalışmalar aynı zamanda partinin hedefleri ve çalışmalarıdır.

2011 yılında başlayan Suriye'deki iç savaşın ardından 'açık kapı' politikası uygulanmış ve 'misafir' olarak karşılanmışlardır. Açık kapı politikası nedeniyle bir sınırlama olmamasından kaynaklı olarak Göç İdaresi Başkanlığı'nın 27 Ekim 2022 tarihli resmi verilerine göre 3 milyon 611 bin 143 kişi Türkiye'ye göç etmiştir. Açık kapı politikası sürecin başlangıcında gerekli olarak görülmüş ancak sayının giderek artması nedeniyle sorgulanan bir politika haline dönüşmüştür. Parti uygulamış olduğu açık kapı politikasını insanı ve hukuki bir görev olarak adlandırdığını çeşitli

konuşmalarında dile getirmiş ve bu politika ile milyonlarca insana ev sahipliği yaptığını dile getirmiştir.

Partinin ‘Yeni Türkiye Yolunda Daima Adalet Daima Kalkınma’ sloganıyla öne çıkardığı 2015 seçim beyannamesi incelendiğinde göç ve ilgili kavramlara geçici koruma altındaki Suriyeliler konusuna çeşitli başlıklar altında yer verildiği ancak özel bir başlık atfedilmediği görülmektedir.

Beyannamede ‘göç’ kavramı 6, ‘Suriye’ kelimesi 4, ‘Suriyeli’ ifadesi 7, ‘geçici koruma’ tanımı 1, ‘mülteci’ kavramı 2 kez kullanılırken ‘göçmen’, ‘sığınmacı’, ‘misafir’ kavramlarının kullanılmadığı görülmektedir.

Parti Suriyeliler konusu ‘neler yaptık’ ve ‘neler yapacağız’ başlıklarında ele almıştır. Irk, dil, din gözetmeksizin insani yardımlar gerçekleştirdiğini söyleyen parti, Irak ve Suriye gibi pek çok yardıma ihtiyacı olan insanlara kapımızı, soframızı ve gönüllerimizi açıyoruz ifadelerini kullanarak yardım ettiklerini dile getirmişlerdir. Burada partinin ‘kardeşlerim’ vurgusu yaptığı ve ‘açık kapı’ politikasının uygulandığı görülmektedir. Ayrıca parti kamu içerisinde de iyi bir koordinasyonla ve STK iş birlikleriyle çalışmalar yürüttüğünü ifade etmiştir. Beyannamede “*Suriyeli çocuklar bizimle savaşın değil bilginin dilini öğrendi*”¹⁰² ifadesi kullanılmıştır, burada da çocuklara eğitimler verildiği vurgusu yapılmıştır ancak yine aynı paragrafta Suruç çadır kentinde 35 bin kişiye hizmet verildiği söylenmiştir. 2015 yılında sürecin kısmen daha başlangıçlarından olduğunu düşünürsek o dönemde eğitime kazandırılan çocukların sayılarının az olduğunu söyleyebiliriz. Fakat MEB çalışmalarına bakıldığında 2013 yılından sonra eğitim çalışmalarına öncelik verildiği ve genelgeler yayınlandığı görülmektedir. Eğitim çalışmalarına ‘Suriyelilere Sağlanan Temel Hizmetler’ başlığı altında detaylıca yer verilecektir.

Beyannamede dikkat çeken bir nokta da partinin uluslararası kurumlardan beklediği desteği alamadığını beyan etmesidir. Ancak 29 Kasım 2015 yılında düzenlenen Türkiye-AB Zirvesinde Türkiye’de bulunan geçici koruma altındaki Suriyeliler için 3 milyar Euro kadar bir fon sağlayacağını söylemiş ve 2016 yılında

¹⁰² Adalet ve Kalkınma Partisi, “2015 Seçim Beyannamesi”, s.316

yapılan zirvede de fonun tükenmesi halinde tekrar 3 milyar Euro destek sağlanacağı AB komisyonu tarafından duyurmuştur. Sürecin devamında ise yaklaşık 4,3 milyar Euro değerindeki fon Türkiye'ye sağlanmıştır.

Partinin 'Güçlü Meclis, Güçlü Hükümet, Güçlü Türkiye – Yaparsa Yine AK Parti Yapar' sloganıyla öne çıkardığı 2018 seçim beyannamesi incelendiğinde göç ve Suriyeliler konusuna ciddi önem verilerek çeşitli başlıklar altında ele alındığı görülmektedir.

Beynamede 'göç' kavramı 42, 'göçmen' kavramı 7, 'mülteci' kavramı 7, 'sığınmacı' kavramı 14 'Suriye' kelimesi 25, 'Suriyeli' ifadesi 22, 'misafir' ifadesi 5 'geçici koruma' tanımı 9 kez kullanılmıştır.

Bugüne kadar Suriyeliler konusunda yapmış olduğu hizmetler ve parti politikaları ile hedefleri beynamede yer almaktadır. Beynameye göre yapılan hizmetler aşağıdaki gibidir: ¹⁰³

- 'Açık kapı' politikası uygulanmıştır ve uygulanmaya devam etmektedir
- 'Yabancı ve Uluslararası Koruma Kanunu' çıkartılmıştır
- Geçici koruma altındaki Suriyelilere 3. kişilere ihtiyaç duymamaları, sosyal ve ekonomik bağımlılıklarını azaltmak ve dolayısıyla yaşamlarını idame ettirebilmeleri amacıyla çalışma izni verilmiştir
- Suriyeli çocukların %62'si eğitime kavuşturuldu ve tüm çocukların okullaştırılması hedeflenmektedir. Suriyeli 612 bin çocuğa eğitim sağlandığı vurgulanmıştır
- Eğitim hizmetlerinde yardımcı olabilmeleri adına 18 bin 691 gönüllü Suriyeli eğitmene formasyon eğitimi verilmiştir.
- 87 bin 168 Suriyeliye mesleki eğitim, 216 bin 60 Suriyeliye ise genel eğitim kursları verilmiştir
- Suriyeli kardeşlerimiz için 31 milyara dolar harcandı
- Sığınmacı kardeşlerimizin sağlık hizmetini alabilmesi için genel sağlık sigortası kapsamına alınarak devlet hastanelerinde ve geçici sağlık

¹⁰³ Adalet ve Kalkınma Partisi, "2018 Seçim Beyannamesi", s.134,135.136

merkezlerinde ücretsiz tedavi hizmetinin verilmesi sağlandı. (Belediye bünyesinde de bu sağlık hizmeti için birimler kurulduğu görülmektedir, Sultanbeyli belediyesi ile görüşmeye gidildiğinde Mülteciler derneği binasındaki 1 katın tamamen sağlık merkezi olarak kullanıldığı görülmüştür.)

- Suriyelilerin, özellikle çocuk ve kadınların savaş travmalarını ve acılarını dindirmek amacıyla psikososyal tedavi almaları sağlanmıştır
- Yabancılar Yönelik Sosyal Uyum Yardım Programı kapsamında Türk Kızılay'ının uygulaması olan 'Kızılay Kart' aracılığıyla aylık 120 TL ihtiyaç yardımı verilmiştir
- Göç İdaresi Başkanlığı kapsamında ihtiyaç duyduklarında ulaşabilmeleri için Alo 157 uygulamasına gidilmiş ve 7-24 saat olacak şekilde 6 dilde çağrı hizmeti sağlanmıştır
- Hızlı izin alınabilmesi için e-ikamet sistemine geçilmiştir

Partinin 2023 hedefleri doğrultusunda beyannamede yer alan hedefler ve politikalar ise aşağıdaki gibi sıralanmıştır:¹⁰⁴

- Göç politikası çerçevesinde kurumsal kapasiteler arttırılacaktır. Burada da hem merkezi hem de yerel kurum yapılarına odaklanılacağı vurgulanmıştır
- Düzenli Göç Strateji Belgesi'nin hazırlanacağı vurgulanarak vize, ikamet vb izinlerin işlemlerinin belirleyeceklerini belirtmişlerdir
- İnsan Ticaretiyle Mücadele Eylem Planı hazırlanarak insan ticaretinin önüne geçilecektir ve Yabancılar İletişim Merkezi (YİMER 157) ile de bu durumlar için ihbar ve yardım hattı oluşturulacaktır
- Uluslararası koruma altında olanların yaşadıkları sorunları çözüme kavuşturulması amaçlanarak uyum politikaları planlanacaktır ve gönüllü geri dönüşler üzerine programlar gerçekleştirilecektir
- Güvenilir bir veri sistemi oluşturularak kayıt sistemi sağlanacaktır. (İktidar partisi olarak 'güvenilir' şeklinde adlandırdığı veri sistemi hedefinin olması bu zamana kadar ki verilerin güvenilirliği konusunda akıllarda soru işareti oluşmasına neden olmaktadır.)

¹⁰⁴ A.e. s.137,138

- Geri Gönderme Merkezlerinin sayısının arttırılacağı vurgulanmıştır
- Göç danışma merkezleri 15 ilde olacak şekilde arttırılacaktır
- Mobil göç danışma merkezi hizmete açılacaktır
- GöçNet yazılımına parmak izi, IRIS vb. veri tabanları eklenerek daha aktif kullanım sağlanacaktır

Genel olarak değerlendirildiğinde AK Parti'nin aynı zamanda iktidar partisi olmasından kaynaklı olarak yaptıkları ve hedefledikleri politikalar olarak bakıldığında çalışmaların daha sistematik yürütülmesi, sorunları çözücü tavır sergilenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Suriyelilerin temel hizmetlerden faydalanmaları ve hayatlarını idame edebilmeleri için imkanlar sağlandığı görülmektedir. Uyum çalışmalarının yürütülmesi gerektiğini belirtirken bunların hangi doğrultuda yapılacağı vurgulanmamıştır. Geri göndermenin önemi de ayrıca vurgu yapılmıştır. Bu noktada parti politikası net olarak belirtilmemiştir.

Hedefler olarak belirtilen politikaların günümüzde hangilerinin gerçekleştirildiğine bakıldığında Düzenli Göç Strateji Belgesi olarak GİB tarafından 2017-2021 Stratejik Plan yayınlanmıştır, Yabancılar İletişim Merkezi (YİMER 157) 20 Ağustos 2015 tarihinde oluşturulmuştur. İnsan Ticareti ile Mücadelede Kurumsal Kapasitenin Güçlendirilmesi başlıklı Ulusal Eylem Planı yayınlanmıştır. 30 ilde Geri Gönderme Merkezi kurulmuştur, İçişleri Bakanlığı sözcüsü İsmail Çataklı'nın 3 Haziran 2022 tarihinde yapmış olduğu açıklamaya göre 505.190 Suriyeli ülkesine geri dönmüştür.¹⁰⁵ 15 ilde göç danışma merkezleri kurulmuş ve bunun yanında mobil göç danışma merkezi hizmete geçmiştir.

Uyuma dair çalışmalar için parti Mayıs 2018 tarihinde 'Kardeşlik Sınır Tanımaz' sloganıyla 'Uluslararası Göç ve Uyum İçin Sosyal Politikalar' kitapçığını yayınlamıştır. Bu kitapçıkta göç temel kavramlarına değinerek partinin gerçekleştirdiği politikaları ve hedefleri üzerinde durulmuştur.

¹⁰⁵ "İçişleri Bakanlığı Sözcüsü Çataklı: Ülkesine geri dönen Suriyeli sayısı 505 bin 190 olmuştur", Yenişafak, 3 Haziran 2022 (Çevrimiçi) <https://www.yenisafak.com/gundem/icisleri-bakanligi-sozcusu-catakli-ulkesine-geri-donen-suriyeli-sayisi-505-bin-190-olmustur-3832912>, 20 Ağustos 2022

Kitapçıkta ilk olarak ‘açık kapı’ politikasına değinilmiştir. ‘*Milletçe, muhacir kardeşlerimiz için hem gönül hem de sınır kapılarımızı sonuna kadar açtık*’¹⁰⁶ sloganı bulunmaktadır. Buradan hareketle Erdoğan’ın da sıklıkla dile getirdiği ‘Bizler Ensar sizler muhacir’ söylemi aklımıza gelmektedir. Parti geçici koruma altındaki Suriyelileri kanun tanımlamalarının dışında ‘muhacir, misafir, mazlum ve kardeş’ olarak tanımlamaktadır. Bu noktada da ortak tarih, kültür ve değerler olduğu vurgulanarak aynı zamanda din kardeşlerimiz vurgusu da yapılmıştır. Erdoğan’ın Mayıs 2018 tarihinde Zeytin Dalı Barış ödülü töreninde yapmış olduğu açıklama örnek olarak gösterilmektedir:

*“Biz zulmedecekler diye bizdeki muhacirleri göndermedik. Onları kamplarımıza aldık. Bazı komşu ülkelerde mültecilere yapılan zulmü gördük. Bize gelip yardım istediler. Türkiye olarak biz hiçbir karşılık beklemeden bu kardeşlerimizle ekmeğimizi paylaştık. Çünkü biz ensar olmaya taliptik. Biz sevgililer sevgilisi Peygamberimizi ağırlayan ensarı biliyorduk. Yaptığımız çalışmalara destek olmak üzere 3 milyar Avro ve ardından bir 3 milyar Avro sözü verdi Batı. Şu ana kadar 1 milyar Avro verdiler. İşte Batı bu.. Batı’yı iyi bilirim. İyi tanıdım, 16 yıllık Başbakanlık ve Cumhurbaşkanlığı yaşamımda. BM’den 550 milyon dolar geldi. Bunlar bu... Buna karşılık aynı kesimler Suriye’de yaptıkları birkaç saatlik operasyonda bilmem kaç yüz dolarlık bomba kullandıkları için böbürleniyorlar. Türkiye olarak kim ne yaparsa yapsın, elimizdeki gücü ve imkanları Filistinli, Suriyeli, Afrikalı kardeşlerimiz başta olmak üzere insanlığın yararı için kullanmayı sürdüreceğiz. Rabbimizin emrine ve ecdadımızın bıraktığı mirasa uygun şekilde nerede bir mazlum varsa yanında olmak için daha çok çalışacağız”*¹⁰⁷.

Erdoğan yapmış olduğu konuşmada yerel halkı ‘Ensar’ Suriyelileri ise ‘muhacir’ ve ‘zulümden kaçan’ olarak adlandırmaktadır. ‘Açık kapı’ politikasının ensar-muhacir anlayışına dayandığı kitapçıkta da ayrıyeten söylenmektedir. Bu durum muhalefet partileri tarafından din kardeşliği üzerinden Suriyeliler politika konusu olarak gündeme getiriliyor söylemiyle sıklıkla eleştirilmiştir.

Kitapçıkta yer alan diğer politikalara bakıldığında uluslararası yardımların 50 katı kadar yardım yapıldığı; geçici barınma merkezlerinin kurulduğu; sağlık, barınma, eğitim, güvenlik vb. pek çok hizmet sunulduğu; 613 bin öğrenciye eğitim verildiği gibi

¹⁰⁶ Adalet ve Kalkınma Partisi, “Kardeşlik Sınır Tanımaz”, Sosyal Politikalar Başkanlığı, (Çevrimiçi) <https://www.akparti.org.tr/media/272150/kardeslik-sinir-tanimaz.pdf>, 20 Ağustos 2022

¹⁰⁷ “Cumhurbaşkanı Erdoğan’dan Zeytindağı Barış Ödülleri Töreni’nde flaş sözler” Sabah, 7 Mayıs 2018 (Çevrimiçi) <https://www.sabah.com.tr/gundem/2018/05/07/cumhurbaskani-erdogan-istanbulda-canli>, 20 Ağustos 2022

beyannamede de yer alan çalışmalara değinilmiştir. Hedefler doğrultusunda ise ‘Sosyal Politikalarda 2023’ toplantılarının başlatıldığı, akademisyenler, STK temsilcileri başta olmak üzere uzman kişilerin bulunduğu bir kurul oluşturulduğu belirtilmiştir. Kurulun hedefi ise toplumsal uyumu önceleyen politikaların ve stratejilerin üretilmesi olarak belirlenmiştir. Yayınlanan bu belge uyuma dair nelerin yapılacağını belirtmemekte ve sadece yapılacağını söylemektedir. Yapılan politikaların aktarıldığı bir çalışmanın ötesine geçmemektedir ve sadece uyum politikaları için çalışmalar başlatıldığı anlaşılmaktadır.¹⁰⁸

Parti’nin seçim zamanı söylemlerine bakıldığında geri gönderme üzerine söylemlerinin arttığı görülmektedir. Seçim döneminde muhalefet partilerinde de olduğu gibi AK Parti de geri gönderme üzerine yoğunlaşmış ve misafirlik söylemlerini artırmıştır. Sürecin devamında ise geri göndermenin gönüllük esasına dayanarak yapılacağı ve bu konu çalışmalar yapıldığı aktarılmıştır.

3.2.Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)

CHP’nin geçici koruma altındaki Suriyeliler konusunu sürecin başında hükümet eleştirisi olarak ele aldığı, diğer partiler gibi sürecin bu denli uzun olmayacağını düşündüğünde sıklıkla ‘geçici’ vurgusunu yaptığı ve sürecin işleyişinde gerek söylemleriyle gerek araştırmalarıyla çeşitli alanda var olarak aktif yer aldığı görülmektedir.

Partinin konuyla ilgili söylemlerinin, hükümetin başarısız dış politika yürüttüğü eleştirisi çerçevesinde yoğunlaştığı görülmektedir. Kılıçdaroğlu, hükümeti yanlış Ortadoğu politikası yürütmekle eleştirmiş ve bu yanlış politika nedeniyle bu sürecin yaşandığını başta grup toplantı konuşmaları olmak üzere pek çok konuşmasında dile getirmiştir. Kılıçdaroğlu iktidara geldiklerinde sorunun barışçıl yollarla çözülmesine katkıda bulunacaklarını ve sonrasında da göç edenlerin kendi

¹⁰⁸ Sosyal Politikalar Başkanlığı, a.g.e. s. 18,19,20,21,22

lkelerine dönmelerini destekleyeceklerini grup toplantısında Şu sözlerle dile getirmiştir:

“Szm söz, Ortadoğu’ya barıŐı getireceğiz. Hiçbir ülkenin iç iŐine karıŐmayacaĖız. Suriyeli kardeŐlerimizi de geri göndereceğiz. ‘Kusura bakma’ diyeceğiz. Git kendi lkeneye. Her insan doğduğu toprakta mutlu olur. Oraya birileri silah gönderdi, biz dostluğumuzu, kardeŐliĖimizi göndereceğiz”¹⁰⁹.

Sürecin başlangıcında parti söylemlerinin daha sert ve geri gönderme, yanlış politika iddiası ile iktidar eleştirisi çerçevesinde oluŐtuĖu görülmektedir. Kılıçdaroğlu’nun bu söyleminin seçim beyannameleri başta olmak üzere yayınlanan bildirgelere, konuşmalara da yansımaktadır. Partinin Suriyelileri geri gönderme politikasını ekonomik sebeplere dayandırdığı ve hükümeti de özellikle ekonomik sebeplerden ötürü eleştirdiği görülmektedir.

Kılıçdaroğlu, geçici koruma altındaki Suriyeliler için 30 milyar dolar harcadığını, yanlış politikalar sonucu yerel halkın ikinci sınıf vatandaş muamelesine düŐtüĖünü grup toplantı konuşmasında Şu sözlerle ifade etmiştir:

“30 milyar dolar Suriyelilere harcadı. Ne oldu? İtibar sahibi mi olduk? O Suriyeliler Türkiye’ye niye geldi? Senin yanlış politikaların yüzünden. Bu Suriyelilerin bir kısmı yarın öbür gün yeraltı dünyasına kayacaklar. Geçinmek istiyorlar. Ve bizim vatandaŐımız Suriyeliler karşısında ikinci sınıf vatandaş. Doktor önce onları muayene eder, sonra bizim vatandaŐımızı. Bizim vatandaŐımız vergi verir, o dükkana açaş vergi ödemez”¹¹⁰.

CHP Cumhurbaşkanı adayı Muharrem İnce de sürecin devamında çeşitli mitinglerde ve parti konuşmalarında ekonomik giderlere vurgu yaparak Suriye’ye yönelik dış politikasını dile getirmiştir. Bu politikaların ekonomik temellere dayandırılarak geri gönderme politikası üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. İnce’nin

¹⁰⁹ “Kılıçdaroğlu’ndan Suriyelileri Gönderme Vaadi”, Haber7, (Çevrimiçi) <https://www.haber7.com/partiler/haber/1352539-kilicdaroglundan-suriyelileri-gonderme-vaadi>, 20 AĞustos 2022

¹¹⁰ “CHP Grup Toplantısı”, 8 Mayıs 2018 <https://chp.org.tr/haberler/chp-genel-baskani-kemal-kilicdaroglu-tbmm-chp-grup-toplantisinda-konustu-08-mayis-2018>, 20 AĞustos 2022

8 Mart 2018’de gerçekleştirdiği Osmaniye mitingi konuşması da bu görüşe bir örnektir.

“Suriye ile ilgili politikamız net. Suriye’de Türkiye’nin büyükelçisi yok. Böyle bir şey olur mu? ABD’nin Türkiye’de büyükelçisi yok. Bunu sonlandıracağız. Barışacağız çaresi yok. 4 milyon Suriyeli’ye 40 milyar dolar harcadın. Bu parayla 2 milyon konut yapardık. Suriye’nin toprak bütünlüğünü sağlayacağız. Suriye içinde ve dışında yaşayan herkesle Birleşmiş Milletler gözetiminde bir seçim isteyeceğiz. Suriye’de yeni bir anayasa yapılmalı. Buna destek olacağız. Bunlar sağlandıktan sonra burada kalmazlar. Davulla zurnayla giderler Suriye’ye”¹¹¹.

İnce bu konuşmasında Suriye dış politikası üzerine yoğunlaşmıştır ve Suriyelilerin dönüşünü gerekçelendirmiştir. İnce’ye göre dönüşün gerekçesi Suriye toprak bütünlüğünün sağlanması, yeni anayasa ile gözetimli ve herkesin katılım sağladığı bir seçimdir. Bunların gerçekleşmesi ile geri dönüşlerin gerçekleşeceğini belirtmiştir. Geri dönüş politikası üzerine bir diğer örnek ise Giresun mitingidir. İnce mitingde Suriyelilerin geri gönderileceğini belirtmiş hem de hükümet eleştirisi yapmıştır¹¹²

Parti temsilcilerinin seçim dönemi söylemlerinin Suriye konusunda özellikle daha da keskinleştiğinden yola çıkarak konunun yazılı olarak nasıl ele alındığını görmek adına seçim beyannameleri incelenmiştir.

Partinin ‘Yaşanacak bir Türkiye’ sloganıyla öne çıkardığı 2015 seçim beyannamesi incelendiğinde göç ve ilgili kavramlara çeşitli başlıklarda yer verildiği, geçici koruma altındaki Suriyeliler için ise ‘Yurttaş ve değer temelli dış politika’ başlığı altında yer verildiği görülmektedir.

Beyannamede ‘göç’ kavramı 3, ‘göçmen’ 2, ‘sığınmacı’ ifadesi 3, ‘misafir’ kavramı 1, ‘Suriye’ kelimesi 19, ‘Suriyeli’ ifadesi 2 kez kullanılırken ‘geçici koruma’ ve ‘mülteci’ kavramlarının kullanılmadığı görülmektedir. ‘Yurttaş ve değer temelli dış

¹¹¹ “Muharrem İnce Suriye Politikasını Açıkladı”, Hürriyet Gazetesi, (Çevrimiçi) <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/muharrem-inceden-suriye-aciklamasi-politikamiz-net-40842836>, 20 Ağustos 2022

¹¹² “CHP Adayı Muharrem İnce: “Ülkemizde 4 Milyon Suriyeli Var Ama Büyükelçileri Yok Çünkü Esad’la...” (Çevrimiçi) <https://www.haberler.com/politika/chp-adayi-muharrem-ince-ulkemizde-4-milyon-10946446-haberi/>, 20 Ağustos 2022

politika' genel başlığında yer alan 'Orta Doğu'da Güvenlik' başlığının altında 'Suriye, Terörle mücadele ve Suriyeli sığınmacılar' başlıklarına yer verilmiştir. Parti genel olarak Suriye başlığı altında öncelikli olarak barışçıl, uzlaşmacı ve tarafsız bir dış politika izleyeceklerini dile getirmiştir.

“Suriye halkının dostumuz olduğuna hiç unutmadan, iç savaşın taraflarıyla görüşebilen bir siyasi parti olarak, Suriye'ye barış ve güven getirmek için samimiyetle çalışmaya devam edeceğiz...Suriye'de sürmekte olan savaşta taraf tutmayacak, Suriye'nin geleceğine dış müdahaleler olmaksızın Suriye halkının karar verebileceği koşulların yaratılmasına yardımcı olacağız”¹¹³.

Terörle mücadele başlığı altında sınırdan kaynaklanan terör ve güvenlik tehditlerini ortadan kaldıracakları ve IŞİD başta olmak üzere Türkiye'nin teröre destek veren bir ülke olarak konuşulmasının önüne geçerek her türlü yardımların engelleneceği ve terörle mücadelede net bir tutum sergileneceği belirtilmiştir.

Beyannamede Suriyeli sığınmacılar ifadesinin yanı sıra sığınmacı kardeşlerimiz söylemi kullanılmıştır. Öncelikli olarak misafirlik vurgusu yapılmış ve daha sonra da ülkelerine dönebilmeleri için gerekli barış ortamının oluşturulması için gerçekleştirilen çalışmalara destek verecekleri belirtilmiştir. Bu süreç içerisindeki yönetimi doğru uygulayabilmek için uluslararası kuruluşlarla beraber hareket edecekleri ve süreç içerisinde uygulanan yardımların suistimale mahal vermeden şeffaf ve denetlenebilir olması gerektiği vurgulanmıştır.¹¹⁴

Partinin 'Millet için Geliyoruz' sloganıyla öne çıkardığı 2018 seçim beyannamesinde 2015 beyannamesinde de olduğu gibi Suriye, göç, göçmen konusuna çeşitli başlıklar içinde yer verilmiş ayrıca Suriye konusu 'Dış Politika: İstikrar ve İtibar' başlığı altında detaylı ele alınmıştır.

Beyannamede 'göç' kavramı 10, 'göçmen' 1, 'sığınmacı' ifadesi 3, 'misafir' kavramı 1, 'Suriye' kelimesi 13, 'Suriyeli' ifadesi 7, 'geçici koruma' kavramı 2 kez kullanılırken 'misafir' ve 'mülteci' kavramlarının kullanılmadığı görülmektedir.

¹¹³ Cumhuriyet Halk Partisi, “2015 Seçim Bildirgesi”, s.182

¹¹⁴ A.e

Beyannamede Suriyeliler için geçici koruma altındakiler vurgusu yapılmıştır, ‘Suriye’de savaşın sona erdirilmesi’ alt başlığında Suriye toprak bütünlüğünün sağlanması amacıyla yürütülen ‘uluslararası barış girişimlerini ve BM Suriye Özel Temsilcisi’nin çalışmalarını’ ve ‘Suriye halkının kendi iradesiyle karar verebileceği bir siyasi çözümü’ destekleyecekleri vurgulanmıştır. Ayrıca barışçı çözüm sonrasında kişilerin mağdur edilmeden, aşamalı ve güvenli bir şekilde ülkelerine geri dönüşlerinin sağlanacağı belirtilmiştir. Bu noktada partinin seçim konuşmalarına paralel olarak beyannamede de Suriyeliler için geçici koruma statüsüne vurgu yaparak geri gönderme temelli politika yürüttüğü ve bu politikayı da aşamalı ve güvenli, barış ortamının sağlanması koşullarına dayandırıldığı görülmektedir.¹¹⁵

2015 beyannamesinde olduğu gibi yardımlar konusunda şeffaf ve denetlenebilir olunması gerektiği dile getirilmiş ve başta çocuklar olmak üzere kayıt dışı ve uygun olmayan koşullarda çalışmalarının önüne geçileceği belirtilmiştir.

Seçim beyannamelerinde ‘Suriyeli kardeşlerimiz’ ‘dostumuz’ ifadeleri ile daha ılımlı bir yazılı metin dili kullanılırken medyada yer alan miting, grup toplantıları gibi sözlü seçim söylemlerinde daha sert bir dil kullanıldığı görülmektedir.

Meclis toplantısında söz alan CHP Hatay Milletvekili Refik Eryılmaz’ın konuşması söylemlerin daha sert bir dille ifade edildiği konuşmalara örnek olarak gösterilebilir. Eryılmaz, yerel halk ve Suriyelileri eğitim açısından kutuplaştırarak Suriyelilere sınav zorunluluğu getirilmeden istedikleri üniversiteye gitme hakkı tanındığını ifade ederek eleştirmiştir.

Eğitim konusunun CHP milletvekilleri ve diğer parti temsilcileri tarafından da sıklıkla dile getirildiği görülmektedir. Yukarıdaki örnekte yer aldığı gibi eleştiri olarak konu edinilirken aynı zamanda Suriyeli çocukların eğitimi konusuna da sıklıkla vurgu yapıldığı görülmektedir. Bu noktada soru önergeleri incelendiğinde parti milletvekillerin kamplarda yaşayan Suriyeli öğrencilerin eğitimlerinin sürdürülebilmesi için hangi uygulamaların yapıldığını ve eğitimlerden faydalanan öğrenci sayısını sıklıkla sordukları görülmektedir. Partinin sürecin başlangıcından

¹¹⁵Cumhuriyet Halk Partisi, “2018 Seçim Bildirgesi” s.125

itibaren sunduğu soru önergelerine bakıldığında toplamda 156 soru önergesi incelenmiştir. Bu soru önergelerin 21’i eğitimle ilgilidir. Partinin eğitimi hem verisel olarak ele aldığı yani eğitim gören Suriyeli öğrenci sayısı, eğitim veren Suriyeli öğretmen sayısı, kamp alanlarındaki Suriyeli çocukların eğitimi gibi verilerin yanında ekonomi ile de birleştirilerek ne kadar harcama yapıldığı sorgulanmıştır. Özellikle AB çerçevesinde gerçekleştirilen programlardan gelen yardımların dağılımlarının sorgulandığı görülmektedir. İstanbul Milletvekili Engin Altan’ın Ekim 2018 tarihli PICTES kapsamında gelen yardımları sorduğu soru önergesini örnek olarak gösterebiliriz.¹¹⁶

Dönemin CHP Hatay Milletvekili İsmet Tokdemir’in *‘Hatay’da hem Suriyelilerin hem Türk vatandaşlarının katılabileceği mesleki eğitim çalışmalarının tek bir çatı altında toplanmasına ilişkin’* başlıklı soru önergesi incelendiğinde konunun aynı zamanda bir ihtiyaç olduğu, Suriyeli çocukların eğitimi için alanların kurulması gerektiği, adaptasyon için Türkçe eğitimlerinin verilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Buradaki ‘adaptasyon’ kelimesi bu zamana kadar ki parti söylemlerinden ayrılmaktadır. Soru önergesinin 2016 yılında yayınlandığını düşünülürse parti söylemlerinin bu süreçte daha ılımlı olduğu ve entegrasyonu içeren çalışmaların gerekliliği üzerine yoğunlaştığı söylenebilir.¹¹⁷

Parti temsilcilerinin Suriyeliler üzerinde yoğunlaştıkları bir diğer konu verilerdir. Milletvekilleri sıklıkla geçici koruma altındaki Suriyelilerin kayıt altına alınması ile ilgili sorular yöneltmiş ve verilerin doğruluğu üzerinde durmuşlardır. 27 soru önergesi geçici koruma altındaki Suriyelilerin verileriyle ilgilidir. Suriyelilerin kayıt altına alınması noktasında ele alınan bir diğer konu ise vatandaşlıktır. Suriyelilerin Türkiye vatandaşlığı alması hem soru önergelerine yansımış hem de temsilci konuşmalarında sıklıkla yer verilmiştir. Bursa Milletvekili Nurhayat Altaca Kayışoğlu’nun Kasım 2018 tarihli *‘Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşlığı verilen*

¹¹⁶ Engin Altay, “Yazılı Soru Önergesi Detay”, TBMM, 4 Ekim, 2018 (Çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr/Denetim/Yazili-Soru-Onergesi-Detay/f72877c0-b750-037b-e050-007f01005610>, 20 Ağustos 2022

¹¹⁷ İsmet Tokdemir, “Yazılı Soru Önergesi Detay”, TBMM, 30 Ocak, 2020, (Çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr/Denetim/Yazili-Soru-Onergesi-Detay/f72877c1-3b99-037b-e050-007f01005610>, 20 Ağustos 2022

Suriyelilere ilişkin' başlıklı, İstanbul Milletvekili Sezgin Tanrıku'ın Ekim 2018 '1 Kasım 2015-21 Eylül 2018 tarihleri arasında Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığına geçen ve ikamet izin kimliği verilen Suriyelilere ilişkin' başlıklı soru önergeleri bunlara örnektir. Önergelere verilen cevap ise Vatandaşlık kanununa göre işlem yapıldığı şeklindedir. Kılıçdaroğlu seçim öncesi 7 Mart 2017 tarihli parti grup toplantısında yaptığı konuşmada vatandaşlık konusunu şu sözlerle ele almıştır:

"Bizim çocuklarımız işsizken Suriye'den gelenlere iş kapısı açan düzen adil, hakça düzen midir? Suriyelilere vatandaşlık vereceklerini söylüyorlar. Ben de çağrı yaptım. 'Her konuda biz milletin iradesine güveniyoruz' diyorsunuz. Sayın Erdoğan, Sayın Binali Yıldırım, gel beraber referanduma gidelim, millete soralım Suriyelilere vatandaşlık verelim mi vermeyelim mi?"¹¹⁸.

Partinin ele aldığı ve genel olarak eleştirdiği konuların başında ekonomi gelmektedir. Parti temsilcilerinin özellikle geçici koruma altındaki Suriyelilere yapılan harcamaları yazılı ve sözlü soru önergeleri başta olmak üzere pek çok alanda ele aldıkları ve hükümeti eleştirdikleri görülmektedir. Suriyeliler için yapılan harcamaları kapsayan 28 soru önergesi bulunmaktadır. Öncelikle Suriyelilerin iş yeri açması ve kayıt dışı çalışmaları üzerine yoğunlaşıldığı görülmektedir. Adana Milletvekili Müzeyyen Şevkin Eylül 2020 tarihli soru önergesinde hem Suriyelilere yapılan harcamaları hem de kayıt dışı iş yeri açan Suriyelilerin sayısını sormuştur. Gaziantep milletvekili İrfan Kaplan Aralık 2019 tarihli 'Gaziantep'te 2019 yılı sonu itibarıyla çeşitli sektörlerde yatırım yapan firma sayısı ile emlak ve ticaret sektörlerindeki Suriyeli yatırımcı sayısına ilişkin' başlıklı önergesinde yatırımcıların genel sayılarıyla birlikte sektörel dağılımlarını sormuş ve ticaret, sanayi, ulaşım, gıda ve hizmet sektörü şeklinde ayırarak yatırımcıların firmalarını sormuştur. Ekonomi üzerinden tartışmalar yürütülürken partinin ülkedeki işsizlik sorununu Suriyeliler üzerinden ele aldığı görülmektedir. Suriyelilerin daha düşük ücretle çalışması, yerel halkın işsiz kalmasına yol açtığı vurgusu sıklıkla yapılmıştır. Kılıçdaroğlu 19 Şubat 2019 grup konuşmasında şu söylemlerde bulunmuştur:

"Öteden beri Suriye politikasının doğru olmadığını söyledik. Ta en başından beri "Suriye bataklığına girmeyin, yapmayın, etmeyin" dedik, "Suriye'nin içişlerine

¹¹⁸ Kemal Kılıçdaroğlu, TBMM Grup Toplantısı, 7 Mart 2017 (Çevrimiçi) [7-22997s.pdf](https://www.tbmm.gov.tr/7-22997s.pdf) ([tbmm.gov.tr](https://www.tbmm.gov.tr)), 20 Ağustos 2022

karışmayın dedik.” 3,5 milyon Suriyeli geldi ve ne yapacağımızı hâlâ bilmiyoruz, karar veremiyoruz. Sözde 24 saatte gideceklerdi, Suriye’yi işgal edeceklerdi. Sözde biz her yere gideriz, şunu yaparız, bunu yaparız... Bugün geldiğimiz noktada tam bir açmazla karşı karşıyalar ve şehitlerimiz geliyor... Devlette liyakati bitirirsen, işsizlik sorununu çözemezsin. Planınız, programınız olmazsa işsizlik sorununu çözemezsiniz. 3,5 milyon Suriyeliyi Türkiye’ye getirirsen, işsizlik sorununu çözemezsin, işsizlik sorununu büyütürsün”¹¹⁹.

Kılıçdaroğlu konuşmasında genel olarak hükümetin Suriye politikasını eleştirmiştir, hem dış politikada yanlış hamleler yapıldığını savunmuş hem de halkın işsiz kalmasını, ekonomik sorunlar yaşanmasını Suriyeliler ile ilişkilendirmiştir. Bir başka konuşma ise Bolu Milletvekili Tanju Özcan’a aittir. Özcan konuşmasında genel olarak durum değerlendirmesi yapmıştır ancak 2016 yılında yapılan bir konuşma olduğunu ve sürecin başlangıcı olduğu göz önünde tutulursa söylemlerin çok daha sert olduğu gözlemlenmektedir. Özellikle konuşmasının son kısmında nefrete yol açabilecek söylemlerde bulunduğu gözükmemektedir, Özcan süreç için önlem alınması gerektiğini vurgularken asayiş olaylarının artmasını Suriyelilerle ilişkilendirmiştir:

“Sayın milletvekilleri, ben, geçen hafta durumun vahametini bir kez daha anladım. Birkaç saatliğine Bolu’ya gittim. Orada yolda kısa bir yürüyüş yaptım ve o gün konuştuğum herkes aynı şeyi söyledi. Artık Suriyeli vatandaşlarımızın yerel halkla ilişkilerinde çok ciddi sıkıntılar yaşanmaya başlamış. Bu doğaldır sayın milletvekilleri, farklı bir kültürden geliyorlar, farklı gelenekleri, örfleri, âdetleri var ve sonuçta tamamen yabancı oldukları bir coğrafyada, bir şehirde o şehrin yerel halkıyla sıkıntı yaşamaları son derece doğal. Mesela ne sıkıntı yaşıyorlar? Şimdi, bu arkadaşlarımızın büyük bir çoğunluğu, bu vatandaşlar, Suriye vatandaşları iş gücü sahibi olmadıkları için vakitleri bol, gruplar hâlinde dolaşıyorlar ve genellikle sadece erkeklerden oluşan gruplar oluyor bu ve bundan dolayı toplumda ister istemez bir ön yargı oluşmaya başlıyor ve sürtüşmeler başlıyor. İşte Maraş’taki olayları gördünüz, Antep’teki olayları gördünüz, Hatay’daki olayları gördünüz. Bakın, ben buradan uyarıyorum. Bu olaylar bütün Anadolu’ya sıçramak üzere ve bu olayların sonunda hem Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları zarar görecektir hem de Suriye’den kaçıp bize sığınan Suriye vatandaşları zarar görecektir. Bu konuda gerekli önlemleri almıyorsunuz Hükümet olarak. Bakın, Suriyeli vatandaşlar Türkiye’ye gelip yerleştikten sonra Türkiye’de asayiş olayları arttı, hırsızlık olayları maalesef arttı. Bunun yanı sıra fuhuş ciddi anlamda arttı. Dilencilikle ilgili bir şey söylememe gerek yok herhâlde, Kızılay’a giden herkes bundan şeyini görmüştür”¹²⁰.

¹¹⁹Kemal Kılıçdaroğlu, “TBMM Grup Toplantısı”, 19 Şubat, 2019, (Çevrimiçi) <https://chp.org.tr/haberler/chp-genel-baskani-kemal-kilicdaroglu-tbmm-chp-grup-toplantisinde-konustu-19-subat-2019>, 20 Ağustos 2022.

¹²⁰ Tanju Özcan, “TBMM Genel Kurul Tutanağı”, 24 Temmuz, 2014, (Çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr/Tutanaklar/Tutanak?Id=a9d31ebe-44ae-4eda-9544-0185ceac6ad0>, 20 Ağustos 2022

Özcan'ın Bolu Belediye Başkanı olmasının ardından yaptığı çalışmaları incelendiğinde yukarıdaki söylemlerine devam ettiği ve daha katı uygulamalar getirdiği görülmektedir. Geçici koruma altındaki Suriyeliler için geri gönderme politikasını benimseyen ve bu doğrultuda uygulamalar yapan Özcan ilk olarak belediye bütçesinden yapılan yardımların kesileceğini ve belediye tarafından işyeri açma ruhsatı verilmeyeceğini duyurmuştur. Bu uygulamaların ardından Bolu'da yaşayan Suriyelilerin su faturası ve katı atık vergisi ücretlerine 10 kat zam yapılacağını duyurmuştur. Özcan'ın bu uygulamasına öncelikle parti içerisinde eleştiriler gelmiştir. İstanbul Milletvekili Mehmet Bekaroğlu sosyal medyadan yaptığı paylaşımında uygulamanın anayasaya aykırı olduğunu, CHP'nin sosyal demokrat bir parti olduğunu ve yabancı düşmanlığı barındırmadığını dile getirerek partinin '*böylesi nefret söylemi kokan bir girişimi*' kabul etmeyeceğini dile getirmiştir.¹²¹ Özcan'ın günümüzde yer verdiği son uygulaması ise Mayıs 2022 tarihli 'Bolu Belediyesi'nden geçici sığınmacılara son çağrı' başlıklı hem Arapça hem Türkçe olan billboard yazısıdır:

*"Geçici sığınmacılara sesleniyorum; 11 yıl önce ülkemize misafir olarak geldiğinizi söylediniz. Türk milleti de kıt kaynakları ile yıllardır size sahip çıkıyor. Artık bu misafirlik fazla uzadı. Ülkemizdeki ekonomik buhranı görüyorsunuz. Gençlerimiz işsiz, aileler açlık sınırının altında yaşıyor. Bu şartlarda artık sizinle paylaşacak ekmeğimiz ve suyumuz kalmadı. Geldiğiniz gibi gitme zamanınız geldi. Artık istenmiyorsunuz, dönün ülkenize"*¹²².

Partinin bu noktada geri gönderme politikasını da benimsediğini ancak parti içerisinde görüş ayrılıklarının olduğunu söylemek mümkün olacaktır. Geri gönderme politikasını daha mümkün oldukça isteğe bağlı geri dönüş uygulaması olarak yürüten belediyeler de bulunmaktadır. Esenyurt belediyesi ile yapılan görüşmelerde de bu uygulama üzerinde durulmuştur, belediye ülkelerine dönmek isteyen geçici koruma altındaki Suriyelilere 5 yıl Türkiye'ye geri dönmek şartıyla yardım etmekte ve

¹²¹"Bolu Belediye Başkanı Tanju Özcan'a tepki: Anayasa'ya aykırı, vicdan ve insanlıkla bağdaşmıyor", Euronews, 27 Temmuz, 2021 (Çevrimiçi) <https://tr.euronews.com/2021/07/27/bolu-belediye-baskan-tanju-ozcan-a-tepki-anayasa-ya-ayk-r-vicdan-ve-insanl-kla-bagdasm-yor>, 20 Ağustos 2022

¹²² "Tanju Özcan'dan sığınmacılara, 'Artık istenmiyorsunuz, dönün ülkenize' ilanı", 18 Mayıs, 2022, (Çevrimiçi) https://www.ntv.com.tr/turkiye/tanju-ozcandan-siginmacilara-artik-istenmiyorsunuz-donun-ulkenize-ilani,00_40cMSKE6Uk9BWuqgM9A, 20 Ağustos 2022

Suriye'ye göndermektedir. Burada gönderilen kişilerin rızasının bulunması ve geri dönmeleri için imkan sağlanması önem arz etmektedir. İmkanların sağlanması aynı zamanda geri dönmek için teşvik niteliğinde gözükmektedir. Esenyurt belediye başkanı Kemal Deniz Bozkurt Ağustos 2022 tarihli açıklamasında bugüne kadar 3 binin üzerinde kişiyi ülkelerine gönderdiklerini ifade etmiştir:

“Esenyurt'taki sorunlardan bir tanesi de maalesef yurt dışından çokça göç aldığı için göç sorunu. Bu sorunu burada kalmak isteyen vatandaşlarımız açısından disipline ediyoruz. Ama aynı zamanda burada yaşama tutunamayan, yurt dışına gitmek isteyen misafirlerimize de aracılık ediyoruz. Onların memleketlerine gitmesi için otobüs tahsisi yapıyoruz. Bu yıl içindeki ikinci kafilemiz. Çok hızlı bir şekilde devam ediyorduk, pandemi biraz zayıflattı bunu ama bugüne kadar toplam Esenyurt Belediyesi'nin organizasyonu ile üç binin üzerinde misafirimizi evlerine geri gönderdik. Bu organizasyon, İstanbul'un birçok yerinde de yankı buldu ve başka ilçelerden de talepler geliyor. Dolayısıyla onları da otobüste boş yer varsa ilave ediyoruz. Bugün toplam 54 kişi var, 28 yetişkin, 26 da çocuk misafirimiz var. Bu çalışmamız gittikçe güçlenerek devam edecek”¹²³.

Esenyurt ilçesi İstanbul'da bulunun Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı bir ilçe olarak karşımıza çıkmaktadır bu nedenle belediye yaklaşımı ve gerçekleştirilen uygulamalar açısından önem arz etmektedir. Yapılan görüşmeler çerçevesinde partinin politikaları incelendiğinde belediye çalışmalarına ayrıyeten değinilecektir. Genel olarak parti söylemleri ve beyannameler, yazılı sözlü soru önergeleri incelendiğinde partinin yaklaşımlarının özellikle seçim dönemlerinde sertleştiği, yazılı metinlerde daha ılımlı yaklaşım sergilendiği ve parti içerisindeki yaklaşımların da değişim gösterdiği görülmektedir. Hükümetin Suriye politikasının güvenlik, ekonomik, sosyal ve siyasal gibi pek çok alanda sonuçları olduğu yönünde eleştirilerde bulunulmuş ve sürecin yanlış yönetildiği iddia edilmiştir. Ayrıca Suriyelilerin geri dönüşlerinin ancak Suriye'deki savaşın sonlandırılması ve yaşanılabilir ortam sağlanması ile var olabileceği vurgulanmıştır.

¹²³ “Esenyurt Belediyesi, 54 Suriyeliyi Daha Otobüslerle Memleketlerine Gönderdi: Her şey Gönlünüzce Olsun”, 9 Ağustos, 2022, (Çevrimiçi) <https://www.indyturk.com/node/540426/haber/esenyurt-belediyesi-54-suriyeliyi-daha-otob%C3%BCslerle-memleketlerine-g%C3%B6nderdi-her-%C5%9Fey>, 20 Ağustos 2022.

Partinin göç ve geçici koruma altındaki Suriyeliler için yayınlamış olduğu birçok yazılı metin ve araştırmalar bulunmaktadır. Bir sonraki bölümde partinin yayınlamış oldukları araştırmalar ve yazılı metinler incelenecektir.

3.2.1.CHP Göç Araştırmaları

CHP Haziran 2016 tarihinde ‘‘Göç ve Göçmen Sorunlarını İnceleme Komisyonu Mülteci Raporu’’ nu yayınlamıştır. Raporu incelemeden önce partinin göç konusundaki politikalarını belirlemek ve saha çalışmalarını yürütmek amacıyla bir komisyon oluşturduğu görülmektedir. Komisyon üyeleri 9 milletvekilinden oluşmaktadır. ‘Sınırlar arasında: İnsanlık dramından insanlık sınavına’ başlıklı raporda da bu 9 milletvekili çeşitli akademisyenler ve STK ile beraber çalışmalar yürüterek analizlerde bulunmuştur. Raporda genel olarak uluslararası literatür çerçevesinde tanımlamalar yapılarak uluslararası anlaşmalara değinilmiştir. Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin yaşadıkları sorunlara yer veren rapor 7 saha çalışmasını içermektedir. Burada Nizip geçici barınma kampı örneğindeki gibi bu alanlarda bulunan Suriyeliler ile görüşmeler yapılmış sorunlarına değinilmiştir. Çalışmanın sonucunda ise partinin göç ve mülteciler konusundaki politikalarına ve önerilerine değinilmiştir.

Rapora göre hak temelli ve kalıcı çözüm arayan bir anlayışla konunun ele alınması gerektiği vurgulanarak politikalar sıralanmıştır: Göç ve entegrasyon bakanlığı kurulmalı, coğrafi çekince kaldırılmalı, ayrıntılı veri toplama ve haritalandırma çalışmaları yürütülmeli, sınır geçişleri kontrol edilmeli, mültecilerin kayıt yaptırımları için bu durumun avantajları aktarılmalı, sınırlarda hak ihlallerinin önüne geçilmeli, mültecilere sağlanan hizmetler yetersiz olduğu için bu hizmetler artırılmalı ve yardım sisteminde yer alan tüm aktörler eğitilmeli, kadınların ikinci eş olarak evlendirilmesinin önüne geçilmeli, çocukların okullaşma oranları arttırılmalı, Belediye Kanunu’nda düzenlemeler yapılmalı, Toplumla entegrasyonun sağlanması amacıyla toplum merkezleri kurulmalı, STK işbirlikleri arttırılmalı, yapılan harcamalar ve genel yardımlar şeffaf ve hesap verilebilir olmalıdır.¹²⁴

¹²⁴ Veli Ağbaba ve diğerleri, **a.g.e.** s,144-151

CHP Haziran 2016 tarihinde Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırma Merkezi'nin hazırlamış olduğu verilerden yararlanarak “Türkiye'deki Suriyeli Göçmenlerin Toplumsal Kabul ve Uyumların İlişkin Rapor” başlıklı rapor yayınlamıştır. Raporda parti görüş ve önerileri ortaya konularak mevcut durum değerlendirilmiştir. Raporda il olarak geçici koruma altındaki Suriyelilerin görüş ve beklentileri vurgulanmıştır. Rapora göre, denetim, muhafazakarlık, soyutlanmışlık-dışlanmışlık gibi nedenlerden ötürü Suriyeliler kamplarda yaşamak istememekteler; meslek sahibi, eğitilmiş Suriyeliler Batı Avrupa, Kanada ve ABD gibi ülkelere gitmek istemektedirler. Ayrıca Suriyelilerin, Suriyeli dilencilerden de rahatsız oldukları, bu insanların fakir olmadıklarını aksini Suriye de de profesyonel dilenci grupları olarak çalıştıklarını iddia edildiği vurgulanmış ve savaşın bitmesi, ülkelere dönmeleri konusunda karamsar oldukları ve bu nedenle de süreç devam ettikçe kalma isteklerinin arttığı vurgulanmıştır.¹²⁵

Raporda kamuoyu algısı ölçülerek yerel halkın Suriyelilere bakış açısı ölçülmüştür, ‘Suriyelilerin Kabulü ve Kabulün Dayanağı’ başlığı kullanılmıştır ve partinin ‘kabul’ kelimesini tercih etmesi dikkat çekmektedir. Rapora göre yerel halkın %70'i Suriyelilerin zorunluluk nedeniyle göç ettiklerini düşünmekte ve %18'i ise Suriyelilerin kabulünün Türkiye'ye faydalı olacağını düşünmektedir. Yerel halkın Suriyelileri nasıl tanımladıklarına bakıldığında %74'ü misafir, din kardeşi, zulme uğrayan olarak tanımlarken %26'luk kesim ise dilenci, ülkeye yük olanlar olarak tanımlamaktadır. Ayrıca %76'sı Suriyelilerin Türkiye ekonomisine zarar verdiğini ve yoğun olarak bulundukları illerde yerel halkın işlerini ellerinden aldıklarını düşünmektedirler. Çalışma izni konusunda ise %4'lük kesim her iş için kalıcı olarak izin verilmeli, %54'lük kesim geçici izin verilmeli olarak düşünürken %44'lük kesim kesinlikle verilmemeli cevabını vermiştir.

Raporda ele alınan öncelikli konulardan biri eğitim olarak karşımıza çıkmaktadır, Suriyeli gençlerin ve çocukların eğitimi ele alınarak eğitim konusundaki parti politikalarını dile getirmişlerdir. Parti olarak geçici koruma altındaki Suriyelilerin

¹²⁵Cumhuriyet Halk Partisi, “Türkiye'deki Suriyeli Göçmenlerin Toplumsal Kabul ve Uyumlarına İlişkin Rapor” **Bilim Yönetim ve Kültür Platformu**, Haziran 2016

çoğunluğunun kalıcı olacağı göz önünde tutarak eğitim görmeyenlerin toplumla bütünleşmede ciddi zorluklar yaşayacağı, eğitimden yoksun çocukların çocuk emeği sömürüsüne maruz kalacağı, ki bu durumun ise şimdiden başladığını belirtmiştir. Ayrıca eğitim görmemiş Suriyelilerin niteliksiz işgücü olacağı ve suç oranlarını arttıracığı iddia edilmiştir. Bu nedenlerden dolayı köklü değişimler yapılması gerektiğini vurgulayan CHP, Suriyelilerin eğitime kavuşturulması gerektiği, mesleki eğitimlerin verilmesi gerektiği ve toplumla bütünleşmesini kolaylaştıran eylemlerin gerçekleştirilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Raporda yer alan öneriler kısmı partinin yaklaşımı açısından önem teşkil etmektedir. Parti, Suriyelilere geçici çalışma izni verilmesi gerektiğini, Suriyelilerin karıştığı suç oranlarının azaltılması için denetimlerin artırılması gerektiğini vurgulamıştır. Denetimin aynı zamanda kamplarda da artırılması gerektiği belirtilirken yaşam standartlarında da iyileştirme yapılması gerektiği vurgulanmıştır.

Raporda CHP, Suriyelilerin kaldıkları süre uzadıkça kalıcı olacakları ancak yerel halkın Suriyelileri kabul etme eğilimlerinin azaldığı çıkarımında bulunmuştur. Bu çıkarımdan da Suriyeliler ile yerel halk arasında karşıtlıkların ve çekişmeleri yaşanacağı ve sürecin daha da zor bir hal alacağı sonucu çıkarılmıştır.

CHP, Mart 2019 tarihinde ‘Sarayın Yanlış Politikasının Faturasını Vatandaş Ödüyor’ başlıklı bir rapor yayınlamıştır. 2019 yılında Türkiye’de yaşanan Suriyelilerin sayısı 4 milyona ulaştığından partinin söylemlerinde daha sert bir duruş sergilediği ve hükümet eleştirisi yaptığı görülmektedir. Rapora göre hükümetin ‘basiretsiz ve ilkesiz politikaları’ nedeniyle yaklaşık 4 milyon insan Türkiye’de zor şartlar altında yaşamak zorunda kalmıştır ve dolayısıyla Türkiye Avrupa sınırında yer alan ‘bir sığınmacı kampı haline gelmiştir. Ayrıca raporda maceracı, hayalperest ve dengesiz dış politikalar nedeniyle Türkiye’nin Ortadoğu bataklığına sürüklendiği dile getirilmiştir. Suriyelilerin kayıt dışı istihdam nedeniyle ekonomik sorunlar yaşandığı, bununla beraber pek çok şehirde başta eğitim, sağlık olmak üzere sorunların var olduğu ve bu sorunların çözülemez bir hal aldığı dile getirilmiştir.

Raporda başta söylediğimiz gibi ciddi bir hükümet eleştiri yer almaktadır, bu eleştiriler başlıklara da yansımıştır. Raporda yer alan başlıklar şu şekildedir:

“Türkiye, “Model Ülke” Olabilecek İken, “Mağdur Ülke” Oldu; Türkiye Ciddi Bir Güvenlik Tehdidi İle Karşı Karşıya Kaldı; Kangrene Dönüşen Sığınmacı Krizinin Sorumlusu AKP’dir; AKP’nin Sürdürülebilir ve İnandırıcı Bir Göçmen Politikası Hala Yok; Suriyeli Sığınmacı Krizinin Gerçek Boyutları Gizleniyor; Göçmen Krizinin Ağır Faturasını Yoksul Vatandaşlar Ödüyor; Saray’ın “Geri Dönüş Kandırmacısı; Türkiye’nin İş Gücü Piyasası Kayıt Dışına İtiliyor; Vergisini Ödeyen Yerli Esnaf Haksız Rekabetle Karşı Karşıya; Uyum Sorunu Öğrencileri ve Öğretmenleri Olumsuz Etkiliyor; “İthal Seçmen” Yaratılıyor; Seçim Sonuçlarına Etki Ediliyor”¹²⁶.

Genel olarak raporda değinilen noktalara bakıldığında parti öncelikli olarak yerel halkın yaşadığı ekonomik, sosyal gibi pek çok sorunun sebebini Suriyeliler olarak görmektedir. Bu durumu ise hükümetin yanlış politikasının sonuçları olarak değerlendirmektedir. Türkiye’nin ekonomik yapısının bu denli bir göç dalgasını karşılamayacağını dolayısıyla Suriyelilerin temel ihtiyaçlarını karşılamada da yetersiz kaldığı vurgulanmıştır. Suriyeliler için harcanılan kaynakların belirsizliği ve şaibeli olduğu belirtilirken Suriyelilere hizmetlerin yetersiz olduğu ve aynı zamanda yerel halkın da kamu hizmetlerine erişiminde aksaklıklar meydana geldiği vurgulanmıştır. Suriyelilerin kayıt dışı olarak çalışmasına hükümetin göz yumduğunu belirten CHP, yerli çalışanın, esnafın mağdur edildiğini dile getirmektedir. Son olarak raporda kent sorunlarına değinildiği görülmektedir. Nüfusun artması nedeniyle kent yönetiminin zorlaştığı, konut sıkıntısı yaşandığı, özellikle Suriyelilerin yoğun olarak bulunduğu illerde park, bahçe gibi kamuya açık alanların kullanılması, su tüketimi vb. gibi konularda belediyeye Suriyeliler için ekstra bütçe ayrılmadığı için bu taleplerin tam olarak karşılanamadığı belirtilmiştir.

Raporda tüm bu sorunlar ele alındıktan sonra partinin politikaları ve iktidara geldiğinde nasıl bir süreç yönetimi uygulayacağı etraflıca aktarılmıştır. Orta Doğu Barış ve İş birliği Teşkilatı’nı (OBİT) uygulamaya geçirerek Suriye’de toprak bütünlüğünün sağlanmasını hedeflediği ve dolayısıyla da mülteci sorununun da önüne geçileceğini belirtmiştir. AK Parti politikalarının aksine tutarlı bir politika

¹²⁶ Cumhuriyet Halk Partisi, “Sarayın Yanlış Göçmen Politikasının Faturasını Vatandaş Ödüyor”, **Bilim Platformu Politika Notları**, Mart 2019

uygulayacağını belirten parti 7 somut adım atacağını belirtmiştir. Bu adımlar aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

- Suriye yönetimi ile yakın temas kurarak ülkenin toprak bütünlüğünü sağlamak
- Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) kararı olmadığı müddetçe güvenli bölge kurulmasını desteklememek
- Suriye güvenliğinin oradaki yönetime bırakılması ve ülkeden güvenli çıkış stratejisinin gerçekleştirilmesi
- Suriye’de yeni anayasanın oluşturulmasına destek olmak
- Astana ve Soçi süreçlerinden kaynaklı İdlib’te üstlendiği görevin yakın müddette gerçekleşmesi sebebiyle Rusya, İran ve Suriye yönetimi ile çalışmalar yürütmek
- 2010 Terör ve Terör Örgütlerine Karşı Ortak İş birliği Anlaşması’nın işlerlik kazanması
- Bölgede oluşabilecek yeni gerilim yaratma girişimlerine taraf olmamak

Yukarıda yer alan 7 somut adım haricinde ‘açık kapı’ politikasının ‘kayıt dışılığa ve güvenlik açığına dönüşmesinin önüne geçileceği, mülteci sorunlarının kamuoyundan gizlenmeyeceği, devletin harcamalarında saydam ve hesap verilebilir olacağı, AB başta olmak üzere Suriyelilerin koz olarak kullanılmasının önüne geçileceği, vatandaşların haklarının korunacağı, özellikle Suriyelilerin yoğun olarak yaşadıkları illerdeki kira artışları nedeniyle hem denetim sağlanacağı hem de kiracılara destek verileceği, belediyelere ek bütçe tahsis edileceği ve son olarak krizden etkilenen çalışanlara destek olunurken kayıt dışı istihdam ile haksız rekabete son verileceği iddia edilmiştir.¹²⁷ Parti ilgili raporda mevcutta var olan sorunları dile getirerek iktidara geldiği takdirde bu sorunları nasıl çözeceğini aktarmıştır. Yayınlanan raporun devamında ise aynı ayda yani Mart 2019’da “Ensar ve Muhacir Söylemi Suriyeli Sığınmacıya Derman Olmuyor” başlığıyla yeni bir rapor yayınlamıştır.

¹²⁷ A.e.

İlgili raporda, bir önceki raporda yer alan hükümet eleştirilerine ek olarak dezavantajlı olarak belirtebileceğimiz Suriyelilerin yaşadığı sorunlara değinilmiş ve bu kişilerin haklarının korunmadığı ifade edilmiştir. Kadın ve çocukların ‘hayalet bireyler’ olarak görüldüğünü vurgulayan CHP, kadın ve çocukların fiziksel, cinsel ve psikolojik şiddet yaşadıklarını ifade ederek bu şiddete ve istismarlara karşı duyarsız kalındığını iddia etmiştir. Raporda kadınların ikinci eş olacak şekilde zorla evlendirildiği ve fuhuşa zorlandığının ifade edilmesinin yanında kadınların üreme sağlığı, kadın hastalıkları ve aile planlama hizmetlerine erişimlerde de sorunlar yaşadığı iddia edilmektedir. Kadınlarla ilgili bir diğer sorun ise tüm bu sebeplerden ötürü erken yaşta gebeliğin yaşanmasıdır. Parti erken yaşta gebelik yaşayan kız çocuklarının büyük bir travma yaşadıklarını ve istimara maruz kaldıklarını vurgulamaktadır. Raporda yer alan bir diğer dezavantajlı olarak belirtebileceğimiz Suriyeliler engelli bireylerden oluşmaktadır. Parti, ülkedeki engelli bireylerin dahi kamu hizmetlerine erişiminde sorunlar yaşadığını belirterek Suriyeli engelli bireylerin hizmete erişimlerinin olanaksız olduğunu düşünmekte ve eleştirmektedir.¹²⁸

Partinin politikalarına bakıldığında ise bir önceki raporda belirtilenlere ek olarak Türkiye’de hayatlarını idame ettiren her bir sığınmacının yasalara uygun bir şekilde yaşamalarının güvence altına alınacağı, yerel halkın sahip olmadığı hakların Suriyelilere tanınmasının uluslararası hukuk kapsamında önüne geçileceği, yine yerel halkın Suriyelilerden kaynaklı yaşadıkları sorunların önüne geçileceği taahhüt edilmiştir. Ayrıca diğer raporlarda değinilmeyen bir nokta olarak, Suriyelilere karşı kin, nefret, düşmanca tavır sergileyen kişilerin kurallar çerçevesinde cezalandırılacağı ilk kez vurgulanmıştır. Suriyelilere karşı uygulanan ayrımcılığın önüne geçileceği belirtilirken aynı zamanda Suriyeliler arasında da yapılan ayrımcılığa son verileceği söylenmiş ve bu noktada iktidarın gerçekleştirdiği yardımların din ve siyaset ekseninde olduğu belirtilerek eleştirilmiştir. Bu noktada da CHP’nin adil ve eşit muamele sergileyeceği vurgulanmıştır.

¹²⁸ CHP: Bilim Platformu Politika Notları, CHP Bilim Yönetim ve Kültür Platformu Genel Başkan Yardımcılığı a.g.e.

Partinin bu konudaki son araştırması olarak 29 Eylül 2019 tarihinde gerçekleştirilen ‘Barışa Açılan Kapı’ konferansı ve özet raporu üzerinde durulacaktır. Konferansta Suriye’de yaşanan iç savaş ve sonrasında oluşan göç dalgası ele alınarak artan sorunlara çözüm bulma amacıyla gerçekleştirilmiştir. Parti ilgili konferans ile sorunu siyasi ve insani boyutlarıyla tartışarak yapıcı önerilerde bulunmayı hedeflemiştir. Konferansa akademisyenler, siyasetçiler, uluslararası örgüt temsilcileri, pek çok ülkeden bürokratlar, gazeteciler ve STK temsilcileri katılmıştır.¹²⁹Kılıçdaroğlu’nun açılış konuşmasında dostluk, barış ve birliktelik vurgusu yaptığı dikkat çekmiştir. Konuşmasının devamında 2011 yılından bu yana Suriye ile ilişkilerin arttırılması ve sorunun çözülmesi için pek çok adımlar attığını ve bu konferansında onlardan biri olduğunu dile getirmiştir. Kılıçdaroğlu’nun konuşmalarına bakıldığında Suriye’deki savaşın sonlandırılmasıyla beraber Orta Doğu bölgesindeki karmaşıklığın çözüme kavuşturulması ve bölgedeki refahın tekrar oluşturulması, Suriye ile ilişkilerin güçlendirilmesi ve barışçı bir dış politika izlenmesi amaçlandığı belirtilmiştir. Ayrıca parti olarak uluslararası hukuktan yana olduklarını belirten Kılıçdaroğlu, bölgedeki tek meşru kaynağım BMGK olduğunu ifade etmiştir.

Konferans 5 panelden oluşmaktadır. Birinci panel Suriye sorununun uluslararası boyutlarıdır. Bu panelde başta TBMM Başkanı Hikmet Çetin, AB Delegasyonu Müsteşarı Steven de WILDE, Rusya-Türkiye uzmanı yazar Ivan Starıdubtsev, Harvard Üniversitesi öğretim üyesi Amy Austin Holmes başta olmak üzere pek çok panelist katılmış ve sunum yapmıştır. Panelde Türkiye’nin sınır güvenliğinin sağlanması ve Suriyelilerin ülkelerine geri dönmeleri için Esad yönetimi ile görüşmeler sağlanması gerektiği çıkarımında bulunulmuştur. Ancak iktidarın Esad yönetimi ile görüşme ve ilişkiler konusuna sıcak bakmadığını söylemek mümkündür. İkinci panel Suriyeli sığınmacıların karşılaştıkları sorunlardır. M. Murat Erdoğan¹³⁰, Metin Çorabatır¹³¹, Ayhan Kaya¹³², Nasser Yassin¹³³ gibi akademisyenlerle beraber

¹²⁹Cumhuriyet Halk Partisi, “Suriye’de Barışa Açılan Kapı Teması İle Gerçekleştirilen Uluslararası Suriye Konferansı’nın Ev Sahibi Özeti”, 30 Eylül 2019 (Çevrimiçi)
<https://chp.org.tr/haberler/suriyede-barisa-acilan-kapi-temasi-ile-gerceklestirilen-uluslararasi-suriye-konferansinin-ev-sahibi-ozeti>, 20 Ağustos 2022

¹³⁰Bkz. Türk Alman Üniversitesi Göç ve Uyum Araştırmaları Merkezi Müdürü

¹³¹Bkz. İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi Başkanı ve BMMYK Türkiye Ofisi Eski Sözcüsü

¹³²Bkz. Bilgi Üniversitesi Avrupa Kültürlerarası Siyaseti Jean Monnet Kürsüsü Başkanı

¹³³Bkz. Issam Fares Kamu Yönetimi ve Uluslararası İlişkiler Enstitüsü Müdürü

gazeteciler sunumlarını yapmışlardır. Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin üçte birinin okul çağında bulunduğu ve eğitim alabilmeleri için binin üzerinde okul açılması gerektiği belirtilmiştir. Kayıt dışı işçilik, statü karmaşası ve mülteci olarak kabul edilmemeleri sorunlarına değinilmiştir. Panelde ortaya konulan en önemli çıkarım ise mülteci halklarına sahip olmayan Suriyelilerin hak mahrumiyeti yaşadığı ve bu nedenle de entegrasyon çalışmalarını gerçekleştirebilmek adına mevzuatın oluşturulması gerektiğidir. Konferansta akademisyenler tarafından entegrasyon çalışmalarına değinildiği ve sağlıklı bir yaşam ortamı için uygulamalara geçilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Üçüncü panel toplumsal yaşam ve uyumdur. Suriyeliler üzerine uyum politikaları değerlendirilmiş ve gün geçtikçe ülkelerine dönme ihtimallerinin zorlaştığı vurgusu yapılarak uyum politikaların kesinlikle gerçekleştirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Yerel halk ve Suriyelilerin kent yaşamındaki gerek sosyal gerek kültürel çatışmaların önüne geçilebilmesi ve göçmene, sığınmacıya karşı oluşan nefret, kin söylemlerinin, öteki tanımlamalarının uyum politikalarının uygulanması ile engellenebileceği ifade edilmiştir. Dördüncü panel ‘Bölgedeki Aktörlerin Stratejik Konumları: Suriye'deki Güncel Duruma Askeri ve Hukuki Açidan Bakış’ başlığıyla karşımıza çıkmaktadır. Bu panelde Emekli Tümgeneral Ahmet Yavuz başta olmak üzere yazarlar ve akademisyenler söz almıştır. Bu panelde ancak savaş ortamının ortadan kalkması, barış ortamının sağlanması sonucunda Suriyelilerin ülkelerine dönmelerinin mümkün olacağı belirtilmiştir. Son panelde ise yerel yönetimlerin rolü üzerine konuşmalar gerçekleştirilmiştir. Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı illerden biri olan Hatay Büyükşehir Belediye Başkanı Lütfü Savaş konuşmacılar arasında yer almaktadır. Savaş, Suriyeli nüfusunun kentte giderek artmasının sonucu olarak yerel halkın hizmetlerden yararlanmada sıkıntı çektiğini dile getirmiştir. Panelde iktidarın yerel yönetimlere destek vermesi gerektiği vurgusu yapılarak kent sorunlarının giderek artmaya devam ettiği ve bütçenin yetersiz kaldığı bu nedenle de hem Suriyelilerin hem de yerel halkın hizmetlerde faydalanmada sorun yaşadıkları belirtilmiştir.

Barışa Açılan Kapı konferansı sonucunda CHP’nin belitmiş olduğu politikalarını incelediğimizde hedef ve yöntemler şeklinde açıkladıkları görülmektedir. Partinin hedeflerini, Suriye’deki savaş ortamının son bulmasını

sağlamak amacıyla somut adımlar atılması ve bu çerçevede de müzakereler yürütülmesi amaçlanmıştır. Suriyelilere insani haklar çerçevesinde çözüm bulmak, Suriye'nin yeniden inşasının gerçekleşmesinde ve ülke geleceği için tüm Suriye toplumunun özgürce yaşayabileceği bir alanın oluşturulmasında yardımcı olmak, BM Cenevre sürecine destek vermek ve Türkmenlerin durumunu güvence altına almak şeklinde özetleyebiliriz. Bu hedeflerin gerçekleşmesindeki yöntem ise 'Şam yönetimi ile ilişkilerin normalleşmesi çerçevesinde görüşmeler yapılması gerekmektedir, Şam'a tam yetkili bir heyet gönderilecektir, varılacak mutabakat sonucunda ise Ankara'da ve Şam'da müzakereler yapılacaktır ve bölgede bulunan aktörlere (AB, BM, ABD, Rusya ve İran'a) uygun görüldüğü ölçülerde ve aşamada bilgilendirme yapılacaktır' şeklinde açıklanmıştır¹³⁴.

3.2.2.Görüşmeler Çerçevesinde CHP Politikalarının Değerlendirilmesi

Parti politikalarını inceleyebilmek adına parti temsilcilerin söylemlerine, yazılı metinlere ve raporlara bakılmasının yanında parti temsilcileri ve belediyelerin ilgili birimleriyle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. CHP Genel Başkan Yardımcısı ve Göç ve Göçmen Sorunlarını İnceleme Komisyonu Başkanı Veli Ağbaba ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Ağbaba ile telefon görüşmesi ile yazılı metin ve belge paylaşımı şeklinde iletişim kurulmuştur. Ağbaba, Türkiye'de göç konusunun hükümet tarafından gurur meselesi olarak görülmesine karşılık mülteciler konusunda insan hakları ve evrensel değerler çerçevesinde bir çalışma yapılmadığını iddia etmiştir. Bu nedenle de öncelikli olarak göç ve göçmenler konusunda uygun politikaların belirlenebilmesi adına 'Göç ve Göçmen Sorunlarını İnceleme Komisyonu' nu kurduklarını ifade etmiştir. Bir önceki bölümde de Komisyon raporuna değinmiştir, Ağbaba parti politikalarına değinerek Suriye'deki iç savaşın sona erdirilmesi halinde Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin ülkelerine döneceklerini, sürecin bu denli uzaması nedeniyle uyum ve entegrasyon çalışmalarının kesinlikle yürütülmesi gerektiğini ifade etmiştir.

¹³⁴ Cumhuriyet Halk Partisi, "Chp'nin Suriye Politikası: Barışa Açılan Kapı" 7 Ekim 2019, (Çevrimiçi) <https://chp.org.tr/haberler/chpnin-suriye-politikasi-barisa-acilan-kapi>, 20 Ağustos 2022

Özellikle Suriyelilerin yoğun olarak yaşadıkları şehirlerde sorunlar yaşandığını belirten Ağbaba bu sorunların önüne geçilmesi gerektiği, geçilmediği takdirde sorunların katlanarak artacağı ve anlaşmazlıkların büyüyerek daha çözülemez toplumsal sorunlara yol açacağını düşündüğünü ifade etmiştir. Partinin konu ile ilgili detaylı araştırmalar yürüttüğünü belirten Ağbaba, bu konuda gerekli özveri ile çalışıldığını dile getirerek belediye bütçelerine destek olunması gerektiğini vurgulamıştır. Parti olarak STK'ların önemini de dile getirmiş ve gerekli harcamaların STK'lar iş birliğinde de yürütüldüğünü ifade etmiştir.

Partinin belediye çalışmalarını incelemek adına İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) başta olmak üzere Avcılar Belediyesi, Beylikdüzü Belediyesi, Esenyurt Belediyesi, Küçükçekmece Belediyesi ve Şişli Belediyesi ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Belediyelerde ilk gözlemlemek istenilen nokta göç ile ilgili birimlerin kurulup kurulmaması, bu konudaki çalışmaların yürütülme durumu ve entegrasyon-uyum üzerine ne tarz çalışmalar yürütüldüğüdür.

İBB, Sosyal Hizmetler Müdürlüğü bünyesinde Göç Birimi'ni kurmuştur. Yetkili ile yaptığımız görüşme çerçevesinde belediyenin çalışmalarının özellikle uyum üzerine odaklandığı görülmektedir. Temel yardımların yanında sosyal yardımlar da yapılmaktadır, Göç ve Uyum Eylem Planı çerçevesinde göçmenlerle yürütülen her bir çalışmada yerel halkın da katılması hedeflenmiş ve uyum ortamı yaratılmaya çalışılmıştır. Kadınlar ve çocuklar üzerine çalışmalar yürütüldüğünü belirten yetkili özellikle eğitim noktasında da çalışmalar gerçekleştirdiklerini dile getirmiştir.

Avcılar Belediyesi Sosyal Hizmetler Müdürlüğü bünyesinde bulunan Göç Birimi, Beylikdüzü Belediyesi Kadın ve Aile Hizmetleri Müdürlüğü, Esenyurt Belediyesi Dış İlişkiler Müdürlüğü, Küçükçekmece Belediyesi Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğü bünyesinde bulunan Mülteciler Masası, Şişli Belediyesi Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğü bünyesinde bulunan Göç Birimi ile çalışmalarını yürütmektedir. Yapılan görüşmeler çerçevesinde Avcılar, Beylikdüzü ve Şişli belediyelerinin genel olarak sosyal yardım çerçevesinde yoğunlaştıkları ve STK iş birliği çerçevesinde işleyişi yürüttükleri görülmektedir. Birimlerin kendilerine özel kayıt sistemleri bulunmamaktadır ve verileri Göç İdaresi Başkanlığı verilerinden,

kaymakamlıklardan ve ilçe emniyet müdürlüklerinden edindiklerini dile getirmişlerdir. Bu belediyeler çocuk ve kadınlar üzerine uyum çalışmalarına ağırlık vererek özellikle çocukların ve kadınların eğitilmesi, sağlık hizmetlerinin sağlanması noktasında gerekli bilgilendirmeleri yaptıklarını ifade etmişlerdir. Belediyeler genel olarak kaynakların yetersiz olduğu noktada STK'lara başvurulduğu ifade edilmiştir. Farklı bir örnek olarak Küçükçekmece Belediyesi'nin de Mülteciler Masası saha çalışanları tarafından oluşturulan özel bir veri tabanı bulunmaktadır. Veri tabanında kişilerin kimlik bilgileri, ikametgah adresleri, sağlık durumları ve sağlanan yardımlar kayıt altına alınmaktadır. Küçükçekmece belediyesi de STK'larla iş birliği yaparak çalışmalarını sürdürdüklerini ifade etmiştir.

Esenyurt Belediyesini bu belediyelerden ayıran temel çalışmalar bulunmaktadır. Belediye öncelikle 'gönüllü geri gönderme' projesi gerçekleştirmektedir. Bu geri göndermeler isteğe bağlı olarak ve 5 yıl geri gelmemek kaydıyla gerçekleştirilmektedir. Esenyurt belediyesi yoğun göç nüfusunun bulunduğu ve temelde birçok sorunla karşı karşıya kalan bir ilçe olarak karşımıza çıkmaktadır. Belediyelerin çalışmalarına bakıldığında özellikle akademisyenler ve STK'lar ile iş birliği içerisinde olduğu görülmektedir. İlçedeki düzenin korunması için kayıtların daha düzenli yapıldığı, yardımların ve harcamaların daha dikkatli takip edildiği bir belediye olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapılan görüşmede gerçekleştirilen çalışmaların tamamen belediye inisiyatifi çerçevesinde gerçekleştirildiği vurgulanmıştır. Kentte yoğun göç nüfusunun bulunmasıyla beraber gönüllü geri gönderme politikasının uygulandığını söyleyen yetkili aynı zamanda kent yaşamı için uyum çalışmalarının da aşırı önem arz ettiğini dile getirerek bu yaklaşımda hizmet verdiklerini dile getirmiştir.

Görüşmeler ve partinin diğer kaynakları incelendiğinde özetlenecek olursa parti, Suriyelilerin geri dönüşlerinin ancak oradaki düzenin sağlanması sonucu gerçekleştirilebileceğini sürekli olarak vurgulamış ve sürecin bu denli uzun sürmesinden kaynaklı olarak da entegrasyon çalışmalarının yürütülmesi gerektiğini vurgulamıştır. Türkiye'de bu denli yoğun göç dalgasının yaşanmasının ve sürecin çözülemez bir hal almasının nedeni olarak hükümeti eleştirmiş ve acilen kalıcı çözümlere geçilmesi gerektiği ve yerel halkın mağdur edilmemesi gerektiği ifade

edilmiştir. Çözümün uluslararası anlaşmalar ile aranması gerektiğine değinilmiştir. Belediye Kanunundaki açıklık nedeni ile de yardımların ve çalışmaların belirsiz olduğu, bütçe ve ödenekler noktasında belediyelere kaynak sağlanması gerektiği sık sık vurgulanmıştır.

3.3.Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)

MHP, AK Parti ile Şubat 2018’de Cumhur ittifakını oluşturmuştur. Bu nedenle MHP’nin geçici koruma altındaki Suriyeliler konusundaki yaklaşımını Cumhur ittifakı öncesi ve sonrası olarak iki ayrı dönemde incelemek daha uygun bir yaklaşım olmaktadır. Genel olarak incelendiğinde MHP’nin milliyetçi siyasetinden hareketle Suriyeliler ve bu bağlamda göç, sığınmacılar ve mülteciler konusunu iç politika sorunu olarak ele aldığı, 2017 yılında ittifak görüşmeleriyle beraber başlayan Cumhur ittifakı öncesinde hükümetin Suriye ve göç politikasına daha eleştirel yaklaştığı fakat Cumhur ittifakı sonrasında söylemlerin daha ölçülü ve destekleyici olduğu görülmektedir.

Bu bölümde parti söylemlerini ve politikalarını incelemek adına MHP, TBMM grup toplantı konuşmaları, meclis tutanakları, seçim beyannameleri, soru önergeleri incelenmiş ve yetkili kişilerle görüşme gerçekleştirilmiştir.

3.3.1.MHP’nin Cumhur İttifakı Öncesi Göç Politikası

MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli’nin ilk dönem grup konuşmaları incelendiğinde genel olarak AK Parti’nin Suriye politikasını eleştirdiği görülmektedir. Bahçeli, 7 Şubat 2012 tarihli Grup Toplantısı konuşmasında MHP olarak, Suriye’nin toprak bütünlüğünün sağlanması gerektiği ve ülkenin bir an önce barış ve istikrar ortamına kavuşmasını istediklerini belirtirken AK Parti’nin Esad yönetimi ile muhalifler arasında taraf olmaktan ziyade uzlaştırıcı bir rol oynaması gerektiğini savunmuştur.

“AKP hükümeti, Esad yönetimiyle, muhalifleri buluşturacak ve uzlaşmalarını sağlayacak yeni kanallar oluşturmali ve meseleye tek yanli yaklaşılmamalıdır. İki tarafta karşılıklı tavizlerle ve kolaylaştırıcı tutumlarla mutabakat zemininde buluşmalı ve kardeşlik bağlarıyla uluslararası operasyonların ve iç çatışmaların önüne

geçmelidir. Elbette muhaliflerin talepleri karşılanmalı, ancak merkezi yönetimin hassasiyetleri de göz ardı edilmemelidir”¹³⁵.

MHP tarafından endişe duyulan bir diğer konu Suriye’nin kuzeyinde bulunan Kürt varlığıdır. MHP, bölgede bulunan Kürt varlığını Türkiye açısından bütünlüğü bozucu potansiyel bir tehdit olarak görmektedir. Bahçeli, Suriye’nin istikrarsızlaştırılmasında rol oynamak ve oluşabilecek tehditlere olanak sağlamak şeklinde iktidar eleştirisi yaparken iktidarın, Suriye’de taraf olmak yerine Türkiye sınırına odaklanması gerektiğini ve oluşabilecek iç çatışmaların önüne geçilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

“Irak’ın kuzeyine benzer bir Kürt yönetiminin kurulması ve bir nevi peşmerge yönetiminin bu kez de Suriye’de ilan edilmesi kaçınılmaz gibi durmaktadır. Ve titizlikle üzerinde düşünülmesi gereken konu, Irak’tan sonra Suriye’nin doğusunda ve ülkemizin güney sınırında ortaya çıkabilecek bir özerk Kürt idaresinin nelere mal olacağı hususudur”¹³⁶.

MHP olarak hassasiyet gösterilen bir diğer konu Türkmenlerdir. Bahçeli, Türkmenlerin yalnızca Irak’ta değil Suriye’de de perişan ve çaresiz durumda olduğunu ve yüzüstü bırakıldığını belirterek iktidar eleştirisi yapmıştır. Türkmenlerin Esad yönetimi ve çok aktörlü muhalif şiddetleriyle karşı karşıya kaldığını aktaran Bahçeli *“Şimdilerde Esad’la yan yana olan PYD’nin elebaşlarıyla sürekli temas ve görüşme trafiği içinde bulunan, muhalif unsurların maddi ve manevi olarak arkasında duran AKP’nin, Türkmenleri hiç dikkate almaması tam bir vicdansızlık, tam bir aymazlıktı”* sözleriyle AK Parti’nin Türkmenleri görmezden geldiğini ve hatta göz göre göre ateşe attığını savunmuştur.¹³⁷ MHP Genel Başkan Yardımcısı Şefkat Çetin, Suriye’de bulunan Bayır Bucak Türkmenlerine yapılan saldırılarda hükümetin tepkisiz

¹³⁵ Devlet Bahçeli, “TBMM Grup Toplantısı”, 07 Şubat, 2012, (Çevrimiçi) https://www.mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/1754/index.html, 20 Ağustos 2022

¹³⁶ Devlet Bahçeli, “TBMM Grup Toplantısı”, 27 Mart, 2012, (Çevrimiçi) https://www.mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/1935/index.html, 20 Ağustos 2022.

¹³⁷ Devlet Bahçeli, “TBMM Grup Toplantısı”, 26 Kasım, 2013, (Çevrimiçi) https://www.mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/3092/index.html, 20 Ağustos 2022

kalmasının üzücü bir durum olduğunu, bölgedeki Türkmenlere yapılan her saldırının aslında Türk milletine karşı yapıldığını, Türkiye'nin bölgede aktif rol almasının Türkmenler ile sağlanabileceğini *"Bölgede aktör olmanın yolu, ABD'nin desteklediği Kürtler ya da başka gruplarla değil, ancak ve ancak Türkmenlerle mümkündür"* sözleriyle ifade etmiştir.¹³⁸ Türkmenlerin aynı zamanda MHP tarafından çeşitli konularla birlikte ele alınarak gündemde tutulduğu görülmektedir. Türkmenlere gerekli yardımların yapılıp yapılmadığı tartışmalarının yanı sıra Suriyelilere vatandaşlık verilmesi tartışmasında da Türkmenler öne sürülerek iktidar eleştirisi yapılmıştır. Bu duruma örnek olarak, MHP eski İzmir İl Başkanı Necat Karataş, *"Suriye'deki Türkmen kardeşlerimize vatandaşlık hakları vermiyorsunuz da neden Suriyelilere vatandaşlık vermeyi düşünüyorsunuz?"* sorusunu yöneltmiştir.¹³⁹

MHP'nin Suriyeliler konusunu, iç politika sorunu ve öncelikli olarak güvenlik çerçevesinde ele aldığını gerek seçim beyannamelerinde gerek siyasal söylemlerde gerekse soru önergelerinde görmekteyiz. MHP'nin Cumhur ittifakı öncesi dönemde soru önergeleri incelendiğinde 2015 seçimi öncesinde 12, 2015 seçimi sonrası Cumhur ittifakı öncesinde 9 olmak üzere toplamda 21 soru önergesi incelenmiştir. Sürecin başlangıcındaki soru önergelerine bakıldığında milletvekillerinin çeşitli soru önergelerinde güvenlik ile ilgili sorular yönelttikleri görülmektedir. Bunlara, 24. dönem Kahramanmaraş Milletvekili Mesut Dedeoğlu'nun 7894 sayılı 21 Aralık 2012 tarihli soru önergesi örnektir. Dedeoğlu, Suriyeli mültecilerin bulundukları illerde huzuru bozucu olaylara karıştıkları bilgisinin doğruluğunu teyit etmek istemiş, bu olayların sayısını sorgulamış ve aynı zamanda mülteci sayısını ve kişilerin illere göre dağılım şeklinin nasıl gerçekleştirildiği sorularını yöneltmiştir.¹⁴⁰ Dedeoğlu'nun soru önergesinde Suriyeliler için mülteci kavramını kullandığı dikkat çekmektedir fakat o

¹³⁸Hürriyet, "MHP'den Bayırbucak Açıklaması", 21 Kasım, 2015, (Çevrimiçi) <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/mhpden-bayirbucak-aciklamasi-40016897>, 20 Ağustos 2022.

¹³⁹ Milliyet, "MHP'den Suriyeli Mültecilere Vatandaşlık Eleştirisi", 26 Temmuz, 2016, (Çevrimiçi) <https://www.milliyet.com.tr/yerel-haberler/izmir/mhp-den-suriyeli-multecilere-vatandaslik-elestirisi-11458945>, 20 Ağustos 2022.

¹⁴⁰Mesut Dedeoğlu, "Yazılı Soru Önergesi Detay", TBMM, 21 Aralık 2012, (Çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr/Denetim/Yazili-Soru-Onergesi-Detay/f72877be-fce9-037b-e050-007f01005610>, 20 Ağustos 2022

tarihte Suriyelilerin hukuki statülerindeki belirsizliğin ve tanımlamada muğlaklığın olduğunu söylemek doğru olacaktır.

MHP milletvekillerinin, kentlerdeki düzenin bozulduğunu beyan edip Suriyeliler ile ilgili kentlere özel sorular yönelttikleri görülmektedir. Örnek olarak, Gaziantep Milletvekili Edip Semih Yalçın'ın 2014 yılında Suriyelilerin Gaziantep ilinin aile ve sosyal yapısını bozduğuna ve Suriyelilerin gelmesiyle beraber ilde suç oranlarının arttığına dair 3 soru önergesi bulunmaktadır. Yalçın, 8958 sayılı 15 Ağustos 2014 tarihli soru önergesinde Gaziantep'te meydana gelen olay üzerinden durumu şu sözlerle ifade etmiştir:

“Şehre gelişi güzel yerleşen Suriyeli mülteciler, Gaziantep'in aile yapısını ve sosyal yapısını olumsuz yönde etkilemeye başlamıştır. Mülteci akını nedeniyle Gaziantep'te barınma ve ev kiralari konusunda sorunlar yaşanmaya başlanmıştır (...) Gaziantep'te pek çok konuda kayıt dışılık artmış durumdadır (...) Suriyeli mültecilerin gelmesi ile birlikte asayiş bozulmuş; hırsızlık, gasp, fuhuş ve kaçakçılık ciddi oranda artmıştır. Suriyeli mülteciler Gaziantep halkına ciddi oranda zararlar vermeye başlamıştır. Gaziantep'te yaşanan cinayet aylardır süren Suriyeli gerginliğini açık bir şekilde ortaya koymuştur. Hükümetin aylardır tedbir almadığı Gaziantep'te ev sahibi Hıdır Çalar, Suriyeli kiracı tarafından bıçakla öldürülmüştür. Tüm milletimizi üzen bu olaydan sonra Gaziantep'te çok büyük toplumsal olaylar meydana gelmiştir”¹⁴¹.

Yalçın'ın vermiş olduğu soru önergesinde Suriyelilerin kayıt altına alınması ve barınmalarıyla ilgili soruların yanında asayiş ve tedbirler ile ilgili sorular yöneltildiği görülmektedir. Yazılı metinden ve sorulardan da anlaşıldığı üzere Yalçın, Gaziantep'te yaşanan olayı da örnek vererek ildeki suç oranlarındaki artışın sebebini Suriyeliler olarak görmekte ve Suriyelilerin il içerisinde güvenlik ve ekonomi gibi birçok alanda toplum yapısını değiştirdiğini öne sürmektedir. Ayrıca Yalçın'ın hükümet eleştirisi de yaptığı görülmektedir. Hükümet'in önlem alıp almadığını, hangi önlemleri aldığını veya önlemlerin yeterliliğini sorgulayan Yalçın 'hükümetin aylardır tedbir almadığı Gaziantep' ifadesini kullanmış ve yaşanan olayların bir sebebi olarak hükümetin tedbirsizliğini göstermiştir.

¹⁴¹ Edip Semih Yalçın, “Yazılı Soru Önergesi Detay”, TBMM, 15 Ağustos, 2018, (Çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr/Denetim/Yazili-Soru-Onergesi-Detay/f72877bf-c6ec-037b-e050-007f01005610>, 20 Ağustos 2022.

Soru önergelerine benzer olarak TBMM Genel Kurulu'ndaki konuşmasında Hatay Milletvekili Şefik Çirkin, Türkiye'ye sığınmak amacıyla gelen Suriyelilerin kimliklerindeki belirsizlikten endişe duyduğunu ve Suriyelilerin asayiş sorunlarına neden olduklarını ifade etmiştir. Çirkin, gelenlerin aslında kim olduklarını irdelemiş ve bu belirsizliğin güvenlik sorunu yarattığını dile getirmiştir. Çirkin'in konuşmasına benzer olarak Muğla Milletvekili Mehmet Erdoğan meclis konuşmasında güvenlik açısından Suriyeliler konusunu çeşitli sorularla ele almıştır. Yine aynı dönem soru önergeleri incelendiğinde 3 soru önergesinin sağlıkla ilgili olduğu, dolaylı yoldan ise güvenlik çerçevesinde ele alındığı görülmektedir. Halk sağlığı açısından endişe teşkil eden çocuk felci, kızamık gibi hastalıkların yeniden görülmeye başlaması ve Suriyelilerin salgın hastalıklara neden olabilme durumları milletvekilleri tarafından gündeme alınmıştır.

Daha önce de belirttiğimiz üzere Suriye ve sığınmacılar meselesi genel olarak MHP tarafından iç politika sorunu ve güvenlik çerçevesinde ele alınmıştır. Ancak özellikle seçim dönemlerinde daha da belirginleşen siyasal söylemlerde vatandaşlar üzerinden iktidarın politikasının eleştirildiği görülmektedir. Öncelikli olarak bu söylemlerde öne çıkan boyut ekonomidir. Suriyeliler için yapılan harcamalar dönem dönem MHP gündeminde yer almış ve durum vatandaşların kıyaslanması ve 'ikinci sınıf vatandaş' tanımlanmasının yapılmasına kadar gitmiştir. Örnek olarak, Bahçeli 2014 yılında *"Suriyeli mültecilere 5 milyar dolar harcayıp, sıra öğretmene, çiftçiye, memura gelince çok gören; veren el alan elden üstündür parolasıyla eşe, dosta, hısıma, dünüre ve havuzculara hazineyi peşkeş çeken vicdansızları unutmayacaktır"*¹⁴² ifadesini kullanmıştır. Adana Milletvekili Muharrem Varlı ise, çiftçinin Türkiye'de Suriyeliler kadar değer görmediğini, çiftçiye üvey evlat, vatandaşa ikinci sınıf muamelesi yapıldığını belirterek vatandaş ile Suriyeliler arasında kıyaslama yapmıştır, ayrıca Suriyelilere verilen desteğin çiftçilere tanınmadığını savunmuştur.¹⁴³

¹⁴² Devlet Bahçeli, TBMM Grup Toplantısı, 2 Aralık 2014, (Çevrimiçi) http://www.mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/3629/index.html, 20 Ağustos 2022

¹⁴³ Muharrem Varlı, TBMM Grup Toplantısı, 28 Mayıs 2014, (Çevrimiçi) https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/genel_kurul.cl_getir?pEid=31482, 20 Ağustos 2022

2015 seçimi döneminde siyasal söylemlerin daha da sertleştiği iktidar eleştirisinin daha yoğun yapıldığı görülmektedir. Bahçeli, AK Parti'nin Suriyeliler için geliştirdiği 'mazlum' söylemi üzerinden iktidar eleştirisi yaparak asıl mazlum bırakılanın halk olduğunu ifade etmiştir.

MHP'nin 'Toplumsal Onarım ve Huzurlu Gelecek' başlıklı 2015 seçim beyannamesi incelendiğinde göç ve ilgili kavramlara çeşitli başlıklar altında yer verildiği görülmektedir. 'Göç' kavramı 14, 'sığınmacı' kavramı 7, 'mülteci' kavramı 3, 'Suriye' kelimesi 8, 'Suriyeli' ifadesi 1 ve 'misafir' ifadesi 2 defa kullanılmış, 'göçmen' kavramına ise yer verilmemiştir.

Beyannamede Suriye iç savaşı ve sığınmacılar meselesine Güvenlik ve Savunma Politikası başlığı, Terörle Mücadele alt başlığında sınır güvenliği konusu ile yer verilmiştir. Dış Politika başlığı altında yer alan Huzurun ve İstikrarın Teminatı Bölgesel Lider Türkiye alt başlığında; sınır bölgelerindeki güvenlik, refah ve istikrarın önemli olduğu, Suriye'deki çatışmalardan endişe duyulduğu, Suriye toprak bütünlüğünün korunması ve beraberinde demokratikleşmenin sağlanması gerektiği vurgulanmış ve aynı zamanda kalkınma süreci için MHP olarak üzerine düşen sorumluluğun yerine getirileceği belirtilmiştir. Suriye iç savaşının kalıcı bir uzlaşıyla son bulması gerektiği vurgulanan beyannamede Suriye kaynaklı Türkiye'nin güvenliğini tehdit eden oluşumların da önüne geçileceği aktarılmıştır. Yine aynı beyannamede Suriye'den göç edenlere sığınmacı ifadesi kullanılmış ve parti olarak ayırım yapmaksızın her insana yardım elinin uzatılması gerektiği belirtilmiştir. Fakat bu durumun geçici olduğu düşüncesi ise misafir kavramının kullanılması ile gösterilmiştir. Partinin sığınmacılar konusundaki esas politikası, sığınmacıların sağlıklı bir şekilde vatanlarına kavuşturulmaları olarak belirtilmiştir. Uluslararası niteliğinden dolayı sığınmacılar ve mülteciler sorununun uluslararası ortamda çözüme kavuşturulması gerektiği ve bu konuda parti olarak gerekli diplomatik yolların sağlanacağı vaat edilmiştir.

2015 seçimi sonrası MHP'nin Suriye ve sığınmacılar yaklaşımına bakıldığında yine güvenlik çerçevesinde ancak geri dönüşü sağlayıcı politikaları destekleyici odaklı olduğu görülmektedir. Fırat Kalkanı Harekatı'na MHP hem sınır güvenliğinin

sağlanması gerektiği hem de bölgenin temizlenmesi sonucu geri dönüşlerin sağlanacağı fikriyle destek vermiştir. Tampon bölgenin oluşturulması önerisi seçim dönemi öncesinde başlamış ve sonrasında da MHP gündeminde sıkça yer almıştır. Semih Yalçın, Tampon bölge oluşturma fikrinin Bahçeli tarafından senelerdir söylendiğini ve oluşturulacak bölgenin Suriye ile sınırlı kalmayıp Irak'ı da kapsamı gerektiğini ifade etmiştir. *“Tampon bölgeler, sınırdan sızmaları önleyebileceği gibi Türkiye’den toprak koparmaya odaklanan PKK-PYD’nin bölgede hakimiyet tesisine de son verecektir”*¹⁴⁴ sözleriyle sınır güvenliğinin yanında asıl olanın toprak bütünlüğünü sağlamak olduğunu belirtmektedir. MHP Suriyelilerin geri dönmelerinin ancak bölgede barışın tesis edilmesiyle mümkün olabileceğini sık sık vurgulamış, tampon-güvenli bölgenin gerekliliğini devletin bekası olarak görmüş ve tartışma konusu olarak gündemde tutmuştur. Suriye’de barışın tesis edilmesine dair düzenlenen harekatlara MHP’nin destek verdiği görülmektedir. Bu süreçten itibaren AK Parti ile sıcak ilişkiler kurmaya başlayan MHP’nin iktidar politikalarına daha destekleyici bir tutum sergilenmektedir.

MHP’nin 2. Dönemine geçmeden önce değinilmesi gereken bir diğer önemli konu Suriyelilere tanınan ayrıcalıklar ve beraberinde ‘vatandaşlık’ verilmesi tartışmasıdır. 2016 yılında 3 soru önergesinde Suriyelilere hangi ayrıcalıkların verildiği sorgulanmış ve tanınan ayrıcalıkların vatandaşların aleyhine sonuçlandığı vurgulanmıştır. Genel olarak eğitim ve ekonomi çerçevesinde yapılan açıklamalarda ve soru önergelerde bu yaklaşımları görülmektedir. Ekonomi boyutunda ele alacak olursak 2015 öncesi soru önergelerinde Suriyeli misafirlerin işe alım süreçleri veya işyeri açıp açmadıklarına dair sorular yöneltilirken 2015 sonrasında Suriyelilerin ekonomide yarattıkları haksız rekabet tartışmaları yer almıştır. Adana Milletvekili Mevlüt Karakaya, 20 Ocak 2016 tarihli soru önergesinde Suriyelilerin haksız rekabet ortamını oluşturduklarını şu sözlerle ifade etmiştir.

“Başta Hatay, Adana, Mersin, Gaziantep, Şanlıurfa gibi güney bölgesindeki illerimiz olmak üzere ülkemizin birçok yerine dağılmış bulunan Suriyeli mültecilerden pek çoğu işportacılık yapmakta, sermayesi olanlar ise işletme dükkânı açmaktadırlar. Fırıncılıktan, kahvehane işletmeciliğine, tekstil üretiminden çiftçiliğe kadar birçok

¹⁴⁴ Semih Yalçın, TBMM Yazılı Basın Açıklaması, 25 Eylül 2014, (Çevrimiçi) <https://mhp.org.tr/htmldocs/mhp/3538/mhp/index.html>, 20 Ağustos 2022

alanda faaliyet gösteren söz konusu mültecilerin son olarak kuyumculuk sektörüne de girdiği ortaya çıkmıştır. Kaçak alışverişe konu olan bu faaliyetlerde vergi de ödenmemektedir ki; bu durum yasal yöntemler içinde çalışan ve üreten vergi mükelleflerine karşı haksız rekabet ortamı oluşturmaktadır. Yine mültecilerin neden olduğu bir diğer haksız rekabet ise, istihdam alanında görülmektedir. Milyonlarca işsizimizin olduğu Türkiye’de mültecilerin kaçak olarak çalışması hem vergi kaybına hem de yine haksız rekabete yol açmaktadır”¹⁴⁵.

Son olarak, vatandaşlık konusu, sürecin başından itibaren süregelen tartışmalardan biridir. Suriyelilere vatandaşlık verilir verilmediğine dair tartışmalar milletvekillerinin hem soru önergelerine hem de meclis konuşmalarına yansımıştır. Suriyelilere vatandaşlık verilmesinin hazmedilecek bir durum olmadığını söyleyen Bahçeli, “Suriyelilere vatandaşlık vermekten bahsedenlerin niyetleri, Türk milletinin azim ve iradesini kırmak. Türk vatandaşlığının bir bedeli, bir şanı, bir sorumluluğu olmalıdır”¹⁴⁶ sözleriyle MHP ideolojisinde yer alan milliyetçilik vurgusu ile Suriyeliler ve sığınmacılar konusunda söylem geliştirmiştir.

Başlangıçta, MHP’nin geçici koruma altındaki Suriyeliler konusundaki yaklaşımını ve politikalarını Cumhur ittifakı öncesi ve sonrası olarak iki ayrı dönemde inceleyeceği belirtilmişti. Buraya kadar aktarılan bilgiler MHP’nin ilk dönem olarak adlandırılan Cumhur ittifakı öncesi dönemini içermektedir. Özetlemek gerekirse öncelikli olarak MHP’nin ilk dönemde Suriyelileri misafir olarak gördüğü ve geri dönecekleri düşüncesi hakimdir. 2015 seçim beyannamesinde de yer aldığı üzere MHP Suriyeli sığınmacılar politikası Suriye’deki mevcut durumun düzelmesi halinde, sağlıklı bir şekilde vatanlarına kavuşturulmalarıdır. Suriyelilerin misafir olarak görüldüğü çeşitli söylemlerde dile getirilmiş ve geri dönecekleri vurgusu yapılmıştır. Suriyeliler meselesi MHP tarafından iç politika sorunu, güvenlik çerçevesinde ele alınmaktadır. Sürecin devam etmesi ve 2015 seçimi nedeniyle MHP’nin söylemlerinin daha sert olduğu ve sıklıkla iktidar eleştirisi yaptığı görülmektedir. Asayiş sorunları,

¹⁴⁵ Mevlüt Karakaya, “Yazılı Soru Önergesi Detay”, TBMM, 21 Ocak, 2016, (Çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr/Denetim/Yazili-Soru-Onergesi-Detay/f72877c0-3a42-037b-e050-007f01005610>, 20 Ağustos 2022

¹⁴⁶ “Bahçeli: Suriyelilere vatandaşlık hakkı tanımak hazmedilecek bir durum değil”, Hürriyet Gazetesi, 4 Temmuz 2016, (Çevrimiçi) <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/bahceli-suriyelilere-vatandaslik-hakki-tanimak-hazmedilecek-bir-durum-degil-40130374>, 20 Ağustos 2022

Türkmenler, Suriyelilere vatandaşlık verilmesi ve tampon-güvenli bölge en çok üzerinde durulan konulardır.

3.3.2. Cumhuriyet İttifakı Sonrası MHP'nin Göç Politikası

Bu bölüm, çalışmada MHP'nin ikinci dönemi olarak adlandırıldığı Cumhuriyet ittifakı sonrasını içermektedir ve öncelikli olarak 2018 Genel seçimi ve beraberindeki söylemler ele alınmıştır.

MHP'nin 'Milli Diriliş Kutlu Yükseliş' başlıklı 2018 seçim beyannamesi incelendiğinde göç ve ilgili kavramlara çeşitli başlıklar altında yer verildiği ancak diğer partilerin aksine tek bir özel başlık atfetmediği görülmektedir. Beynamede 'göç' kavramı 5, 'sığınmacı' kavramı 5, 'Suriye' kelimesi 9 kez kullanılırken 'Suriyeli' ve 'misafir' ifadeleri ile 'göçmen' ve 'mülteci' kavramlarının kullanılmadığı görülmektedir.

Öncelikli olarak beyannamenin Dış Politika başlığı, Çok Yönlü ve Çok Boyutlu Dış Politika alt başlığı altında Suriye iç savaşı ve sığınmacılar meselesinin MHP tarafından milli beka meselesi olarak ele alındığı vurgulanmıştır.

“Suriye’de yaşanan iç savaşın ardından, ülkenin barış ve istikrara kavuşması, sosyal ve ekonomik açıdan kalkındırılması, güney hudutlarımızda güvenliğinin temin edilmesi, bölgede terörist yapılanmanın tekrar inşa edilmemesi ve Suriye’de yaşayan Türk varlığının hak ve hürriyetlerinin garanti altına alınması, Partimiz açısından millî beka meselesi olarak kabul edilmektedir. Nitekim tarihî bir zaferle sonuçlanan Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı harekâtlarına partimiz en güçlü şekilde destek vermiştir”¹⁴⁷.

Beynamede sığınmacılar konusu ise 'Güvenlik ve Savunma' başlığı, 'Asayişin Tesisi' alt başlığında yer almaktadır. Sığınmacıların asayiş ve güvenliği tehdit ettiği, yaşanan yüksek ekonomik maliyetin yanında şehirlerde sosyal problemlere yol açtığı vurgulanmış ve bu durumun kadın ve çocuk sığınmacıların sağlıksız ortamlarda hayatlarına devam etmesine neden olduğu, aynı zamanda Türk halkını da olumsuz etkilediği belirtilmiştir. Beynamede kentlerde yaşanan dilencilik, hırsızlık, uyuşturucu kullanımının artması, erken yaşta evlilik gibi

¹⁴⁷Milliyetçi Hareket Partisi, 2015 Seçim Beyannamesi, a.g.e. s.107

sorunların artışından sığınmacıların sorumlu tutulduğu net olarak görülmektedir.¹⁴⁸ Bu problemlerin önüne geçmek için ise sığınmacıların sıkıntılarının giderilmesi ve toplumsal sorunlara neden olan bu yapının hızlıca onarılmasına yönelik politikaların uygulamaya konulması gerektiği önerisi sunulmuştur. Partinin sığınmacılar konusundaki vaatlerine bakıldığında Türkiye'ye yönelik göçlerin kaynağında çözülmesi gerektiği, sığınmacıların göç veren ülkeye sınır olan illerde ikametlerinin sağlanması gerektiği ve böylece şehirlere dağılımların engelleneceği, sığınmacıların temel ihtiyaçlarının ise belirlenen alanlarda, sağlıklı şartlarda temin edileceğinden söz edilirken Türkiye'de yer alan sığınmacıların süratle vatanlarına kavuşturulması gerektiğinin önemi vurgulanmaktadır ve MHP'nin bu yöndeki politikalarının aynen devam edeceği belirtilmiştir.¹⁴⁹

“MHP başta Irak'ın kuzeyindeki gayrimeşru yapılanma girişimi olmak üzere Suriye'deki kanton yapılanmalarına karşı ikazını yapmış, bunlarla yapılacak mücadelede devlete en güçlü desteği vereceğini ilan etmiştir. Türkiye önce Irak'taki gayrimeşru referandumu etkisiz hale getirmiş, Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı Harekâtlarıyla da bu oyun bozulmuş, Türkiye'nin egemenlik haklarını, huzur ve güvenliğini tehdit eden terör yapılanması bertaraf edilmiştir. Türkiye'nin yedi düvele karşı mücadele etmek durumunda kaldığı bu süreçte MHP, başta terörle mücadele olmak üzere dış politikada ve Türkiye hasmı çevrelerin Türkiye'yi ekonomik olarak abluka altına alma girişimleri karşısında devletin ve hükümetin yanında olmuştur”¹⁵⁰.

Parti olarak devlet bekasını tehdit edecek her türlü sorunların çözümünde devletin ve hükümetin yanında bulunduğu seçim beyannamesinde aktarılmıştır. Cumhur ittifakı sonrasında öncelikle devlet bekası gözetildiği vurgulanarak başta sınır ötesi hareketler olmak üzere hükümete destek verildiği vurgulanmaktadır. 2015 seçimlerinde Suriyeliler konusu iktidar eleştirisi açısından önem teşkil etmekte ve sıkça vurgulanmaktaydı. Ancak 2018 sonrasında MHP'nin AK Parti politikalarını destekleyici bir tavır sergilediği fakat partinin asıl politikası olan sağlıklı geri dönüşün sağlanması gerekliliğinden vazgeçmediği ve seçim sürecinde Suriyelilerin geri dönmeleri gerekliliği üzerine konuşmalar yapıldığı görülmektedir.

¹⁴⁸ A.e. s.109

¹⁴⁹ A.e. s.123

¹⁵⁰ A.e. s.116,117.

“Türkiye, Türk milletininindir. Anadolu Türk vatanıdır. Ülkemizdeki Suriyelilerin güvenli ve süratli şekilde asıl yurtlarına sevki acilen planlayıp hayata geçirilmelidir. Sınırımıza diktiğimiz duvarların aşılması, yeni göç akınları millet varlığının geleceğini karartacaktır”¹⁵¹.

Sürecin başından itibaren Suriyelilerin geri dönüşlerinin ancak sağlıklı koşullarla gerçekleştirilebileceğini ifade eden Bahçeli ilk dönemde olduğu gibi tampon-güvenli bölgenin gerekliliği üzerinde durmaktadır. Bahçeli, tampon bölge oluşturulup Suriyeli sığınmacıların gönderilmeleri ve bölgeye yerleştirilmelerini belirtirken amacın aynı zamanda Türkiye’nin güvenliğini sağlamak olduğunu ifade etmektedir.

YUKK yasasının onaylanması ve Suriyelilere geçici koruma altındakiler tanımının yapılmasından önceki süreçte MHP’nin Suriyeliler için mülteci kavramını kullandığı görülmektedir. Ancak sürecin devam etmesi ve yasal statülerin belirginleşmesi sonrasında geçicilik ve misafirlik vurgusunun daha fazla yapıldığı ve mülteci ifadesi yerine sığınmacı ifadesinin kullanıldığı görülmektedir. Örnek olarak 2015 ve 2018 seçim beyannamelerini karşılaştırdığımızda 2015 seçiminde misafir ve mülteci ifadelerine yer verilirken 2018 seçim beyannamesinde bu ifadeler yer verilmemiştir. Cumhur ittifakı sonrasında partinin Suriyelilere yaklaşımının daha görünmez olduğu ve söylemlerin ‘devlet bekası’, ‘sınır güvenliği’ üzerinden yapıldığı görülmektedir.

2019 Yerel seçimlerindeki söylemlere bakıldığında Suriyelilerin yoğun olarak bulunduğu illerden örnek vermek gerekirse Cumhur ittifakı adaylarının arasında Mersin Büyükşehir Belediye Başkan adayı Hamit Tuna’nın söylemi dikkat çekmektedir. Tuna MHP’nin gündeminde pek yer vermediği ‘entegrasyon’ söylemini dile getirmiştir. Suriyelilerin entegre mi edileceği yoksa geri dönüşlerinin mi sağlanacağı, bu boyutta nelerin yapılması gerektiği üzerinde çalıştıklarını söyleyen Tuna yapılan eleştirilere karşı olarak entegrasyona dair çalışmaların maliyetinin Alman vakfı tarafından ödendiğini söylemiştir. Burada entegrasyon her ne kadar söz

¹⁵¹ “Devlet Bahçeli’den İdlib Açıklaması”, 8 Ağustos 2018, (Çevrimiçi)

<https://www.haber7.com/siyaset/haber/2707434-devlet-bahceliden-idlib-aciklamasi>, 20 Ağustos 2022

konusu edilmiş olsa da MHP adayının milliyetçi ideolojisinden hareketle Suriyelileri belediyede çalıştırmadığı veya maliyetin belediye tarafından karşılanmadığı vurgusunu yaptığı görülmektedir.

“Genel politik anlamda ne olacak? Suriyeliler buraya entegre mi edilecek, geri mi dönecek. Bu anlamda proje yaptık. Almanlarla birlikte yaptık bunu. Bize ekonomik anlamda yük olmadı. Belediyelerin ilgili bölümlerinde çalıştılar. Vatandaş bilmiyor, zannediyor ki, başkan Suriyelileri çalıştırıyor. Oysa bizim cebimizden çıkan bir şey yok. Bunun bedelinin tamamını Alman vakfı ödedi. 12 trilyonluk katkı sağladı”¹⁵².

MHP’nin 2019 yılına kadar Suriyeliler ve göç konusunda yapmış olduğu herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Bahçeli’nin Komisyon kurulması talimatıyla parti AR-GE bünyesinde 24 Ekim 2018 tarihinde ‘Sınır Aşan Göçler Komisyonu’ kurulmuştur. Komisyon tarafından, “sınır aşan göçlerin Türkiye üzerindeki tesirinin her yönüyle tespiti, ayrıca çözüm yollarının araştırılıp bulunması”¹⁵³ amacıyla 2019 yılında ‘Sınır Aşan Göçler Komisyonu Raporu’ yayınlanmıştır. Ancak rapor incelendiğinde akademik bir çalışmanın dışına çıkılmadığı, parti olarak bir çözüm yolu bulunmadığı ve herhangi bir politika üretilmediği görülmektedir. Raporda yer almayan en önemli unsur ise bir saha çalışmasının bulunmamasıdır. Parti olarak bir komisyon kurulmakta fakat kitap şeklinde yayınlanan raporunda herhangi bir saha çalışması yer almamaktadır. Ancak yapılan görüşmelerde edinilen bilgilere göre komisyon oluşturulurken sahada aktif olan hocaları çalışmaya dahil etmeyi planladıkları, komisyonda çok değerli hocaların olduğu fakat Covid-19 salgını nedeniyle saha çalışmasının yapılamadığı bilgisi verilmiştir.

MHP’nin göç politikalarını incelerken son olarak yapılan görüşmelere yer verilmiştir. MHP İstanbul İl Yönetim Kurulu Üyesi Eren Can Şah Günay ve MHP İstanbul İl Başkanlığı Türk Dünyası ve Bağlı Kuruluşlardan Sorumlu İl Başkan Yardımcısı Bülent Maşaoğlu ile derinlemesine mülakat yapılmıştır. Eren Bey ile yapılan görüşmede Suriyelilere misafirlik noktasında ellerinden geleni yaptıkları,

¹⁵² “Mersin Adayları Habertürk’te Konuştu”, Habertürk, 14 Ocak 2019, (Çevrimiçi) <https://www.haberturk.com/mersin-adaylari-haberturk-e-konustu-2291869>, 20 Ağustos 2022

¹⁵³ Milliyetçi Halk Partisi, “Sınır Aşan Göçler Komisyonu Raporu”, Ankara, AR-GE Yayınları, 2019, s.4

partide konuyla ilgili bir birimin olmadığı, Suriyeliler konusunda teşkilat olarak özel bir çalışmanın yer almadığı ve konuyla ilgili belediyeler bazlı çalışmaların bulunmadığı bilgisi edinilmiştir.

Çalışmada MHP'nin göç politikaları adına Bülent Maşaoğlu ile yapılan görüşmede daha fazla bilgi edinilmiştir. Maşaoğlu, öncelikli olarak göçü *“dünyada insanların en fazla eziyet çektiği, insana en fazla zulmün yaşattığı bir olay”* olarak tanımlamış ve *“Türkiye’de sağ olsun mazlum milletlere her zaman kucak açtığı için, Suriye başta olmak üzere Afganistan, Özbekistan, Doğu Türkistan’dan ciddi bir göç var”* açıklamasıyla Türkiye’nin Arap Baharı sonrasında Suriyelilerden olmak üzere çeşitli ülkelerden göç alan bir ülke olduğunu ifade etmiştir. Yapılan görüşmede Suriyeliler ve diğer göç edenler için sıklıkla ‘mazlum’ ifadesi kullanılmış ve Türkiye’nin yardım elini uzatarak mazlum milletlerin yanında olduğu vurgusu yapılmıştır.

“Hiç kimse isteyerek veya bilerek kendi vatanını terk edip başka bir memlekette sığınmacı olmak istemez.” ifadesini kullanan Maşaoğlu, Suriyelilerin vatansız konumunda olduklarını ve zor koşullara maruz kaldıklarını söyleyerek parti olarak Suriyelilere çok aşırı tepki verilmesine de karşı olduklarını *“biz parti olarak özellikle Suriyelilere çok fazla tepki gösterilmesine de karşıyız, biz açız onlara paralar veriliyor gibi asparagas yorumlar var. Sadece kampta kalanlara karınlarını doyuracak kadar bir rakam veriliyor. Kamplardaki insanlar genel olarak çalışmak için şehirlere dağılmış durumdalar. Biz bu noktada Suriye karşıtlığına karşıyız”* söyleriyle ifade etmiştir.

MHP’nin milliyetçilik anlayışına değinerek insana insan olarak değer verildiği ve millet olarak mazlumun, mağdurun yanında olunduğu ifade edilmiştir.

“Türk milliyetçiliği, önce insana insan olduğu için değer verir. Bizi dünyadaki diğer milliyetçilerden ayıran en büyük özelliğimiz budur. Biz insana önce insan olduğu için değer veririz. Bir aileden olmak diğer insanlara düşman olmayı gerektirmiyor, o aileden olmak o aileyi sevmeyi gerektiriyor. Biz kendi ailemizi tabii ki de çok seviyoruz, kendi ailemize yapılmış olan bir zulme, harekete tabii ki de müdahale ederiz ama öteki taraftan bizim kendi ailemizi

seviyor olmamız başka insanları sevmiyoruz ya da onların haklarını korumuyoruz manasına gelmez. Şu anda da bizim partimizde Kürt-Türk, Alevi-Çerkez, Sünni-Şii ayrıştırması kesinlikle yapılmaz, öyle bir ayrıştırma yapmıyoruz, yapılmasına da karşıyız. (...) Göçmen konusunda da dediğim gibi en basitinden bir çocuk, çocuğun ırkı olmaz, çocuk çocuktur, masumdur. Bizim millet olarak üstlendiğimiz vazife mazlumun, mağdurun yanında olmaktır.”

Parti olarak atılan her adımda ülke menfaatlerinin düşünülerek harekete geçildiğini ifade eden Maşaoğlu, sürecin başlangıcından bu yana özellikle Cumhur ittifakından sonra söylemlerin değiştiği ifade edildiğinde; partinin süreç içerisindeki politikasının değişmediğini “Cumhur ittifakından önce hangi noktadaysak şu anda da aynı noktayız. Biz Türkiye’nin dış politikası noktasında da göç politikasında da aynı noktadayız, değiştiğimize inanmıyoruz” sözleriyle ifade etmiş ve iktidar eleştirisi boyutunda, ilk başlardaki yanlış süreç yönetiminden dolayı çok ciddi eleştiriler yapıldığı fakat geline aşamada iktidarın da yapabileceği bir şey kalmadığı bilgisini vermiştir. Göç İdaresi’nin kurulmasının ardından süreç yönetiminin değiştiğini vurgulayan Maşaoğlu, Göç İdaresi’ndeki eksiklerin personel eksikliğinden ve iş yoğunluğundan kaynaklandığını ifade etmiştir. Aynı zamanda siyasi söylemlerdeki kırılmayı ‘olayları kabullenme ve realitelerle yüz yüze gelme’ şeklinde de özetlemektedir.

Sürecin başlangıcından bu yana MHP’nin Suriyelilere yaklaşımının ‘sağlıklı geri gönderme’ politikası çerçevesinde olduğu görülmektedir. Yapılan görüşmede de MHP’nin göç politikası sorulduğunda ülkelerindeki durumun düzelmesi halinde geri dönecekleri üzerinde durulmuştur.

“Bizim parti olarak bakış açımız şu: Başımızın üzerinde yerleri var, misafirlerimizdir, kendi ülkelerindeki durum düzeline kadar biz onları misafir etmek ile yükümlüyüz, görevliyiz. Bu insanlar ancak ülkelerindeki durum düzeldikten sonra geri gönderilecektir. Bir Suriyeli şu anda geri gönderilemez, zaten ölümden kaçmışlar, yeniden ölüme göndermenin bir esprisi yok. (...) Genel politikamız bu insanlara ülkelerindeki problem çözüldüğü zaman ülkelerine geri gönderilmeleridir ama o güne kadar da hiçbir tepki gösterilmeden burada bizim misafirperverliğimize yakışır bir biçimde bu insanlara yardımcı olmaktır”.

‘Sağlıklı geri gönderme’ çerçevesinde incelendiğinde bölgenin savaş ortamından arındırılması ve barışın sağlanması, yaşanılabilir bir alan oluşturulması vurgusu partinin bu zamana kadarki söylemlerinde de yer almaktadır. Maşaoğlu, yönetsel açıdan olmasa bile ekonomik açıdan ülkenin eski haline dönmesiyle beraber geri dönüşlerin yaşanacağını düşündüğünü ifade etmiştir. Görüşmede Esad rejimi ile uluslararası bir uzlaş sağlanması halinde geri gönderme politikasından ziyade Esad rejiminin değişmesi halinde geri gönderme politikasının yer aldığı görülmektedir. *“Esad ile görüşülmesine ve aynı masaya oturulmasına biz geçmişte de taraf değildik şu anda da taraf değiliz. Esad’ı masumlaştırmaya çalışmak yapmış olduğu zulümleri, bu kadar insanın kanının akmasını masumlaştırmaya çalışmak çok çok tehlikeli bir olay”* olarak ifade eden Maşaoğlu, Türkiye’deki bazı muhalefet partilerin de Esad’ı masumlaştırmaya çalıştıklarını vurgulamış ve muhalefet partilerin yaklaşımlarını eleştirmiştir.

Partinin yaklaşımı ve politikaları açısından bu bölüme kadar aktardığımız bilgilere paralel olarak görüşmede geri gönderme, vatandaşlık verilmesi, güvenlik ve eğitim konuları üzerinde durulmuştur.

Vatandaşlık tartışması MHP’nin gündeminde yer alan, verilmemesi gerektiği düşünülen bir haktır. Görüşmede de kişilerin geri dönüşlerinin sağlanabilmesi için vatandaşlık verilmemesi gerektiği vurgusu yapılmıştır. Türkiye’de belirli bir düzen kurmuş olan kişilere vatandaşlık verildiğinde gitmeyi tercih etmeyeceklerini belirten Maşaoğlu’na göre bu insanlar, vatandaş olmadıkları zaman mevcut durum düzeldiğinde statüleri gereği mecburen gitmek zorunda kalacaklar.

Görüşmede öncelikli olarak sınır güvenliği açısından sorunun çözülmesi gerektiği üzerinde durulmuştur.

“Bizim Suriye konusundaki en büyük korkumuz orada bir PYD devletinin kurulması. Biz kendi topraklarımızı koruyoruz. (...) Esad’la bizim dost olmamız bu saatten sonra çok zor, kendi halkına zulüm yapan bir liderin liderliği tartışılır ama bir şekilde bu problemlerin Esad’lı veya Esad’sız çözülmesi lazım. Türkiye’nin altında kurulacak bir terör örgütü

oluşumunu engellemek için bunun yapılması lazım, bir şekilde masaya oturulup çözülmesi lazım.”

Güvenlik konusu iç politika sorunu olarak irdelendiğinde ise devletin bu konuda çok hassas davrandığı; en ufak suça dahi karışan kişinin ikametgahının iptal edildiği, IŞİD ile bağlantılı veya herhangi bir temasta bulunmuş kişilerin de yine aynı şekilde ikametgahlarının iptal edildiği fakat geri gönderilemedikleri, denetim altında tutuldukları bilgisi verilmiştir. Maşaoğlu, özellikle asayişteki sorunların çözülmesi için eğitim verilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Suriyeli çocukların, özel eğitim kurumları kurarak ya da Türk çocuklarıyla birlikte fakat özel bir ilgiye tabi tutularak yetiştirilmesi gerektiğini düşünen Maşaoğlu *“Bakın bu insanları eğer güzel yetiştiremezsek ve bu süreç böyle devam ederse 10 yıl sonra Türkiye’de artık bitme noktasına gelmiş olan mafya, çete vb. olaylar yeniden gündeme çıkacak”* diyerek her ihtimalin göz önünde bulundurularak politika üretilmesi gerektiği üzerinde durmuştur. Maşaoğlu’na göre Türkçeyi de öğretmek koşuluyla çocuklara Arapça eğitim verilmelidir ancak müfredat noktasında birebir Suriye’nin müfredatı yerine Türkiye tarafından gerçek tarih denilebilecek bir bilgi sistemi ile yayınlanmış müfredat olmalıdır. Görüşmede eğitim konusu sadece çocuklar üzerinden ele alınmamış ve üniversitenin yanında iş eğitimlerinin de gerekliliği üzerinde durulmuştur.

“Bu insanlara özellikle mesleki konularda belli eğitimler vermeleri gerekiyor. Suriye’ye döndükleri zaman orada hayatlarını idame ettirebilecek meslekleri burada öğrenmeleri gerekiyor, yoksa buradan hiç kimse gitmez. Ama insanlara orada belirli imkanlar sunarsanız döner. Buradaki her insanın durumu kötü değil, bunu da göz ardı etmemek gerekiyor. (...) Bu işin çözümü bu insanlara Türkiye’yi sevdirmek, ama sevdirmek de burada kalmaları için değil onlara Türkiye’nin ne kadar adil, merhametli bir ülke olduğunu anlatmaktır. Özellikle iş ve eğitim noktasında bu insanlara destek olmak zorundayız. Bu insanlar burada üniversiteyi okuyacaklar ki yarın bir gün Suriye’ye döndüklerinde gerekirse orada yönetimde söz sahibi olabilecekler. Ama bu adam Türkiye’de dilencilik yaparsa -yeni yetişenler için söylüyorum- Suriye’de aç kalacak ve mecburen Türkiye’de kalmaya devam edecek”.

Suriyelilerin çeşitli sektörlerde iş hayatına katıldıklarını söyleyen Maşaoğlu, daha önce karşılaşılmayan bir bilgi olarak ayakkabı sektörünün özellikle Suriyeli Türkmenlerin elinde olduğunu ve bu nedenle çok rahat iş bulabildiklerini fakat bir meslek sahibi olmayan Suriyelilerin zor süreçler geçirdiğini söylemiştir.

Genel olarak özetlemek gerekirse MHP'nin göç politikası ve Suriyelilere yaklaşımı, Türkiye'nin misafirliği çerçevesinde mazlum milletlere yardım etmek amacıyla; insani boyutta temel ihtiyaçlarının giderilmesi, toplumsal hizmetlerden mahrum bırakılmaması ancak ülkelerindeki sorunun çözülmesi durumunda geri gönderilmeleri üzerinedir. MHP politikasına göre Suriyelilerin Türkiye'de kaldıkları süre zarfı içerisinde eğitimlerinin aksatılmaması hatta mesleki eğitimlerin verilmesi gerekmektedir. Hem asayişin sağlanması hem de geri gönderilmeleri açısından eğitim önem teşkil etmektedir. Yine aynı şekilde Suriyelilerin geri gönderilmesi açısından vatandaşlık verilmemesi önemlidir.

3.4.İYİ Parti

2018 yılı Genel Seçimleri'nin hemen öncesinde kurulmasından dolayı İYİ Parti'nin göç politikası ve geçici koruma altındaki Suriyelilere yaklaşımı 2018 yılından itibaren incelenecektir. Bu bölümde ilk olarak partinin seçim döneminde yayınlamış olduğu beyanname incelemesi yapılarak parti temsilcilerinin söylemleri ve soru önergelerinde konuyu nasıl ele aldıkları aktarılacaktır.

İYİ Parti'nin 'Milletimizle Sözleşme; Toplumda Birlik, Ekonomide Güven, Yönetimde Liyakat' başlıklı 2018 seçim beyannamesi incelendiğinde göç ve ilgili kavramlara çeşitli başlıklar altında yer verildiği ve Suriye Politikası adı altında bir başlıkta da politikaların açıklandığı görülmektedir. Beyannamede 'göç' kavramı 10, 'Suriye' kelimesi 10, 'Suriyeli' ifadesi 5, 'geçici koruma' ifadesi 3 ve 'misafir' ifadesi 2 kez kullanılırken 'göçmen' ve 'sığınmacı' kavramlarının kullanılmadığı görülmektedir.

Beyannamenin ‘İç Güvenlik’ başlığı altında yer alan ‘Her İnsan Doğduğu Topraklarda Mutludur’ alt başlığında partinin Suriye politikasına yer verilmiştir. Bu bölümde Suriyeliler için misafir vurgusu yapılarak ülkelerine geri dönmelerinin sağlanacağı yeni bir parti politikası olarak vurgulanmıştır.

Beyannamede partinin Suriye politikasına detaylı bir şekilde yer verdiği görülmektedir. ‘Suriye Politikamız’ içeriği ile maddeler halinde parti olarak hedeflenenler açıklanmıştır. Öncelikli olarak Suriye meselesinin Türkiye’de bir iç politika malzemesi haline gelmesine izin verilmeyeceği ifade edilerek önemli bir madde olan ülkenin toprak bütünlüğünün ve Suriye resmi devlet yönetiminin tanınacağı belirtilmiştir. Türkiye olarak başka bir dış gücün etkisi altında kalmadan barışçıl müzakerelerin yürütüleceği, Afrin harekatı sonucunda temizlenmiş alanlara Suriye resmi devlet yönetimi ile uzlaşma sağlanıp uluslararası arenanın da desteği ile kampların kurulmasını sağlayacakları ve kampların maliyetlerinin ise BM ve diğer ilgili kuruluşlardan finanse edileceği ifade edilmiştir. Diğer maddelerde ise Türkiye’de yer alan geçici koruma altındaki Suriyelilerin kontrol altına alınacağı, kayıt dışı faaliyet gösteren kişilerin engelleneceği, Türkiye’de doğan çocukların ailelerine vatandaşlık yerine geçici ikamet izni verileceği vurgulanmış ve yeni geçici koruma ile iltica başvurularına müsaade edilmeyeceği ifade edilmiştir.¹⁵⁴

Seçim döneminde mitinglerde sıklıkla kullanılan ‘Herkes kendi vatanında mutludur’ ilkesinin seçim beyannamesinde de yer aldığı görülmektedir. İYİ Parti olarak bu ilkeden hareketle Türkiye’de bulunan geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin vatanlarına dönmesinin sağlanacağı belirtilirken bu politika için Suriye yönetimi ile iş birliği yapılacağı vurgulanmıştır. İYİ Parti’nin seçim beyannamesindeki politikasını diğer partilerden ayıran en büyük faktör Suriye yönetiminin tanınması ve iş birliğinin sağlanması gerektiği vurgusunun yapılmasıdır. Partinin Suriyeliler konusundaki ana politikasının geri gönderme üzerine olduğu seçim beyannamesinden net olarak anlaşılmaktadır.

¹⁵⁴ İYİ Parti, “2018 Seçim Beyannamesi”, 2018

Parti, diğer muhalefet partilerde olduğu gibi Suriyelilerin Türkiye’de bulunmasını hükümetin yanlış politikaları olarak değerlendirmekte ve çözümün geri gönderme olduğunu iddia etmektedir. Meral Akşener’in Mayıs 2018 tarihinde yapmış olduğu Mersin miting konuşması bu düşünceye bir örnektir:

“Türkiye'nin incisi olan Mersin bugün 200 bin mülteci ile beraber yaşıyor. Hayat standartımız düştü. Bu 200 bin Suriyeli kardeşimi netice itibarıyla sayın Erdoğan'ın yanlış politikaları neticesinde Mersin'de yaşıyor. Buradan size söz veriyorum Cumhurbaşkanı seçildiğimizde, inşallah 2019'un Ramazan ayında Suriyeli kardeşlerimizle Suriye'de iftar açacağız inşallah”¹⁵⁵.

Akşener’in Suriyeliler konusundaki genel söylemlerine bakıldığında toplumsal konular ve iktidarın politikaları etrafında şekillendiğini söylemek mümkündür. Mersin açıklamasında da yanlış politikalar neticesinde şehirde Suriyelilerin yaşadığı belirtilmiştir. Bunun dışında Akşener’in söylemin retoriğinde Suriyelileri ‘mülteci’ ve ‘kardeşlerimiz’ olarak tanımladığı görülmektedir. Ayrıca hayat standartlarının düşmesi ve yerel halkın sorunlar yaşamasında Suriyelileri sorumlu olarak görmektedir.

Partinin yazılı soru önermeleri incelendiğinde geçici koruma altındaki Suriyeliler konusunu sıklıkla gündeme taşıdıkları görülmektedir. Partinin 86 soru önergesinde geçici koruma altındaki Suriyelileri konu edindiği tespit edilmiş ve soru önermeleri incelenmiştir. Soru önermelerinde öncelikle güncel verilerin sorgulandığı ve sağlanan hizmetler noktasında sorular sorulduğu görülmektedir. Güncel verilerin sorgulandığı soru önermelerinde, aynı zamanda Türk vatandaşlığı kazanan Suriyelilere dair veriler de sorgulanmıştır. Eski İYİ Parti İstanbul Milletvekili Ümit Özdağ 25 Şubat 2020 tarihli soru önergesinde Türk vatandaşlığına kabul edilen ve geçici koruma altındaki statüsü ile Türkiye’de bulunan Suriyelilere dair verileri sorgulamıştır. Özdağ, 25 Ağustos 2020 soru önergesinde ise benzer olarak 2011 yılından itibaren Türk vatandaşlığına kabul edilen Suriyeli sayısını sorgulamıştır. Ancak soru önermeleri ilgili birimler tarafından cevaplandırılmamıştır. Benzer bir örnek olarak İYİ Parti Kocaeli Milletvekili Lütfü Türkkan 19 Ağustos 2021 tarihli soru önergesinde her iki statü ile bulunan Suriyelilere ait verileri sormuştur ve soru önergesi İçişleri Bakanı Süleyman

¹⁵⁵ “Akşener Mersin’de Konuştu”, Mersin Kent Haber, Mayıs 2018, <https://www.mersinkent.com/mobil/haber/3677/aksener-mersinde-konustu.html>, 20 Ağustos 2022

Soylu tarafından cevaplanmıştır. Soylu, Türk vatandaşlığının kazanılması veya kaybedilmesi durumlarındaki işlemlerin ‘‘5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu ile Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik’’ kapsamında yürütüldüğünü belirtmiştir.¹⁵⁶ Ancak verilen cevapta herhangi bir veri açıklamasında bulunulmamıştır. Türkkan, 22 Haziran 2022 tarihli soru önergesinde ise Gölcük ilçesinde kayıtlı ve kayıt dışı olarak bulunan Suriyeli ve Afgan göçmenlerin hem güncel verilerini hem de ilçede asayiş problemlerine sebebiyet verdiklerini iddia ederek kayıtlı olmayan Suriyeli ve Afganlar için herhangi bir cezai yaptırımın uygulanıp uygulanmadığını sorgulamıştır. Ayrıca Türkkan, kaçak olarak ülkede bulunan kişilere ev kiralayanlara cezai işlemin olup olmadığını sorgulamıştır.¹⁵⁷ Türkkan’ın soru önergesinin aynı zamanda güvenlik eksenli olduğu da görülmektedir. Partinin hem iç politika hem de dış politika alanında koruma altındaki Suriyeliler konusuna, güvenlik ekseninde yoğunlaştığı söylenebilir. Parti milletvekilleri tarafından, Suriyelilerin özellikle ülke içerisinde asayiş problemleri yarattıkları, düzeni bozdukları, suça karıştıkları öne sürülerek bu konulara dair sorular sorulmuştur. Bu soru önergelerinden biri İstanbul milletvekili Ümit Beyaz’ın 3 Temmuz 2019 tarihinde yayınlanan önergesidir. Beyaz, İstanbul’daki Suriyelileri Arnavutköy kapsamında sorgulayarak Suriyelilerin taciz ve tecavüz suçlarına karışma oranlarını sorgulamış, suça karışanların cezalandırılıp cezalandırılmadığı ve olaylara karışanların sınır dışı edilip edilmediği üzerine sorular sormuştur. Beyaz, soru önergesinde Arnavutköy’de yaşanan 11 yaşındaki çocuğa taciz vakasını ele almış ve Suriyelilerin toplumun sosyolojik ve psikolojik dengesini bozduklarını ve halkın artık patlamaya hazır bir bomba olduğunu ifade etmiştir. Beyaz’ın soru önergesi Süleyman Soylu tarafından cevaplandırılmıştır. Soylu, TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu Mülteci Hakları Alt Komisyonu Göç ve Uyum Raporu’na göre Suriyelilerin suça karışma oranlarının 2014-2017 yılları arasında yıllık ortalama olarak %1,32 olduğunu

¹⁵⁶ Lütfü Türkkan, ‘‘Yazılı Soru Önergesi Detay’’, TBMM, 19 Ağustos, 2021, (Çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr/denetim/YaziliSoruOnergesi/298802> , 1 Kasım 2022

¹⁵⁷ Lütfü Türkkan, ‘‘Yazılı Soru Önergesi Detay’’, TBMM, 22 Haziran, 2022 (Çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr/denetim/YaziliSoruOnergesi/320404> , 1 Kasım 2022

ve karışılan olayların büyük bir kısmının kendi aralarında yaşadıkları anlaşmazlıklardan kaynaklandığını ve ayrıca illegal çıkışlar olduğunu ifade etmiştir.¹⁵⁸

Soru önergelerde yer alan bir diğer konu ekonomi ve bu doğrultuda yürütülen projelerdir. Suriyelilerin istihdamı konusuna soru önergelerde sıklıkla yer verilmiş ve bu kapsamda İŞKUR, Bakanlık ve AB fon destekleri ile yürütülen projeler, projelerden sağlanan dönüşler konu edinilmiştir. Kayseri Milletvekili Dursun Ataş 29 Ocak 2020 tarihli soru önergesinde Bakanlık ve İŞKUR tarafından yürütülen istihdam projelerini ele almış ve TÜİK raporlarına göre işsizlik oranının %13,4 oranında yükseldiğini, 4 milyon 396 bin kişinin işsiz olduğunu, yüksekokul mezunu işsiz sayısının ise 1 milyona dayandığını belirterek *“ülkede bu kadar işsiz varken ve ekonomik krizle mücadele ederken Suriyelilere proje yapılmasının amacı nedir”* ifadelerini kullanmıştır. Ataş, soru önergesinde aynı zamanda ekonomik sıkıntıda olan vatandaşlar için proje çalışmalarının olup olmadığını ve bu sıkıntılardan dolayı yaşanan intihar vakaları için bir projenin gerçekleştirilme durumunu sorgulamıştır.¹⁵⁹ Benzer konudaki bir diğer soru önergesi Denizli milletvekili Yasin Öztürk’e aittir. Öztürk, 18 Aralık 2019 tarihli soru önergesinde KOSGEB tarafından yürütülen ‘Suriyeliler ile Türk vatandaşları için işletmelerin ve girişimciliğin geliştirilmesi projesi’ ele alınarak proje kapsamı, başvuru sayısı, başvuran kişilerden kaçının Suriyeli olduğu ve destekler için ayrılan bütçenin miktarı sorgulanmıştır. Soru önergesinde dikkat çeken bir açıklama ise milletvekilinin Suriyeliler için sağlanan statünün ‘geçici koruma altındakiler’ olmasına rağmen neden böyle bir çalışma yürütüldüğünü sorgulamasıdır. Burada, ‘geçiciliğin’ ‘kalıcılığa’ mı dönüştürülmek istendiği ve KOSGEB tarafından yürütülen bu projenin ortaya çıkışının geçiciliğin kalıcılığa dönüştüğünün kabulü şeklinde bir politikanın sonucunda mı üretildiği sorgulanmıştır. Bu sorgulama İYİ Parti’nin geri gönderme politikası ile paralellik göstermektedir. Öztürk’ün soru önergesi Sanayi ve Teknoloji Bakanı Mustafa Varank tarafından cevaplandırılmıştır. Bakan, bahsi geçen projenin FRIT (Türkiye’deki

¹⁵⁸ Ümit Beyaz, “Yazılı Soru Önergesi Detay”, TBMM, 3 Temmuz, 2019, (Çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr/Denetim/Yazili-Soru-Onergesi-Detay/f72877c0-d8f6-037b-e050-007f01005610>, 1 Kasım 2022

¹⁵⁹ Dursun Ataş, “Yazılı Soru Önergesi Detay”, TBMM, 29 Ocak, 2020, (Çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr/Denetim/Yazili-Soru-Onergesi-Detay/f72877c1-058c-037b-e050-007f01005610>, 1 Kasım 2022.

Mülteciler için Mali Yardım Programı) kapsamında yapıldığını ve tamamının AB fonlarıyla gerçekleştirildiğini ifade etmiştir. Proje, Gaziantep ilini kapsamakta olup KOSGEB, FRIT ve Dünya Bankası tarafından yürütülmektedir. Proje kapsamında başvuranlardan 19'unun desteklenmesine karar verilmiştir ve bu başvuruların 15'i Türk vatandaşı 4'ü ise sahibi veya ortağı geçici koruma altındaki Suriyeliler olan işletmelere aittir. Cevaba göre KOSGEB projenin yalnızca uygulayıcısı konumundadır ve proje kapsamında milli bütçeden herhangi bir harcama yaptığı destek veya hibe mekanizması bulunmamaktadır.¹⁶⁰

Soru önerilerine yansıyan bir diğer konu eğitim ve bu alanda yapılan harcamalardır. Milletvekilleri Suriyeli çocukların kaçının eğitim aldığı, nerelerde ve hangi şartlarda eğitim gördüklerini sorgulamanın yanında Suriyeliler için harcanan eğitim masrafları ve yapılan ihaleleri konu almışlardır. Bunlardan biri Balıkesir milletvekili İsmail Ok'a aittir. Ok, 5 Ağustos 2019 tarihli soru önergesinde edindiği bilgiler neticesinde Suriyeli çocukların Türk eğitim sistemine entegre edilmesi için 141 ihale yapıldığını ve bu doğrultuda 234 milyon harcadığını belirterek bu iddianın doğru olup olmadığını, harcanan miktarın bir fon aracılığıyla mı yoksa Milli Eğitim Bakanlığı bütçesinden mi sağlandığını sorgulamıştır. Soru önergesini Milli Eğitim Bakanı Ziya Selçuk cevaplandırmıştır. Selçuk, AB tarafından yürütülen PIKTES projesi kapsamında 300 Avroluk bir anlaşma yapıldığını, 643.058 Suriyeli çocuğun okullandırıldığını ve projede farklı faaliyet kollarının olduğunu ve ihalelerin ise farklı firmalardan teklifler alınarak yürütüldüğünü ifade etmiştir.¹⁶¹

Son olarak milletvekillerinin soru önergelerinde sıklıkla değindiği konu geri göndermedir. Geri gönderme politikası İYİ Parti'nin gündeminde en çok yer alan konulardan biri olarak yer almaktadır. Milletvekilleri, kaç kişinin geri gönderme merkezleri tarafından gönderildiklerini, gönderilenlerin kaçının resmi kayıtlı olduğunu ve kaçının isteğe bağlı olarak gittiklerini, kaçının ise kayıt dışı olmaları nedeniyle

¹⁶⁰ Yasin Öztürk, "Yazılı Soru Önergesi Detay", TBMM, 18 Aralık, 2019, (Çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr/Denetim/Yazili-Soru-Onergesi-Detay/f72877c0-d88c-037b-e050-007f01005610>, 1 Kasım 2022.

¹⁶¹ İsmail Ok, "Yazılı Soru Önergesi Detay", TBMM, 5 Ağustos, 2019, (Çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr/Denetim/Yazili-Soru-Onergesi-Detay/f72877c1-2211-037b-e050-007f01005610>, 1 Kasım 2022.

gönderildiğini ve aynı zamanda devletin geri göndermeye dair bir politika yürütüp yürütmediğini sorgulamışlardır. Bunlara örnek olarak İsmail Ok'un 5 Ağustos 2019 tarihli soru önergesini gösterebiliriz. Milletvekili soru önergesinde İçişleri Bakanlığına, başta Suriyeliler olmak üzere ülkede bulunan diğer yabancı uyruklu (Afgan, Iraklı vb.) göçmenlerin tamamının geri gönderilmesine dair bir çalışma gerçekleştirilecek mi, gerçekleştirilecekse ne zaman gündeme alınacak diye sormuştur. Soru önergesinin muhatabı Bakan Soylu tarafından ise, geri göndermeye dair bilgilerin Göç İdaresi tarafından yürütüldüğü ve internet sayfasından takip edilebileceğine dair genel bir cevap verilmiştir.¹⁶²

Partinin kuruluşundan itibaren yaptığı çalışmalar incelendiğinde geçici koruma altındaki Suriyelileri konu alan iki çalıştay düzenlendiği görülmektedir. 16 Aralık 2019 tarihinde 'Suriyeli Sığınmacıların Ülkelerine Dönüşü' konulu çalıştay düzenleyen İYİ Parti, Suriyelilerin ülkelerine gönderilmesi için üç aşamadan oluşan geri dönüş planını ortaya koymuştur. Bu plana göre Suriyelilerin ülkelerini dönmesi için 3 aşamayla çalışma yürütülecektir. Planın ilk aşaması hazırlık dönemini kapsamaktadır. Hazırlık döneminde: "Açık Kapı Politikasına son verilecektir. Geçici Koruma statüsünde bulunan Suriyelilere, vatandaşlık verilmeyecektir. Suriye yönetimi ile aracısız resmi görüşmeler daha fazla gecikmeden başlatılacaktır. Geçici Koruma statüsünde bulunan Suriyelilerin sahip olduğu ruhsatsız işyerleri kapatılacak, ruhsatlı olan ticari kuruluşlar ise denetlenecektir. Haksız rekabeti önlemek adına Geçici Koruma Altındaki Yabancı İşletmecileri kapsayacak bir geçici mükellefiyet kanunu çıkartılarak; çalışanlardan sigorta katkı payı alınıp, vergi kesintisi yapılacaktır. Geçici Koruma statüsünde bulunan Suriyelilerin veri tabanında kayıtlı bulunan bilgilerinin doğruluğu teyit edilecek, eğer eksiklikler var ise giderilmesi için gerekli adımlar atılacaktır. Yapılan incelemeler sonucunda Türkiye'de yer alan kayıtsız Suriyeliler tespit edilerek sınır dışı edilecektir. Bayram ziyareti, ticaret veya çeşitli nedenlerle ülkelerine giden Geçici Koruma statüsünde bulunan Suriyelilerin Türkiye'ye dönüşlerine kanunlar çerçevesinde izin verilmeyecektir. Son olarak ise suç işleyen

¹⁶²İsmail Ok, "Yazılı Soru Önergesi Detay", TBMM, 5 Ağustos, 2019, (Çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr/Denetim/Yazili-Soru-Onergesi-Detay/f72877c1-2200-037b-e050-007f01005610>, 1 Kasım 2022.

Geçici Koruma statüsünde bulunan Suriyeliler yasalar çerçevesinde verilen cezaları çektikten sonra yine yasalarımıza göre sınır dışı edilecek ve Türkiye'ye tekrar kabul edilmeyecektir.” Hazırlık döneminde amaç geçici koruma statüsünde bulunan Suriyelileri ve ilgili durumları kontrol altına almaktır.¹⁶³

Çalıştaya göre Geri Dönüş Planı'nın ilk aşaması olan Hazırlık döneminin tamamlanmasının ardından ikinci aşama olan eve dönüş süreci başlatılacaktır. İlk olarak ‘Geri Dönüş Strateji ve Eylem Planı’ İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ve ilgili kurum ve kuruluşlar tarafından hazırlanacaktır. Daha sonra Şam hükümeti ile ortaklaşa kurulan bir komisyon aracılığıyla, Geçici Koruma statüsünde bulunan Suriyelilerin Türkiye'ye göç etmeden önce yaşadıkları bölgelere geri dönmeleri için uygun şartlar oluşturulacaktır. Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 11. maddesi gereği bir Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkartılarak çatışmaların sona erdiği bölgelere Geçici Koruma statüsünde bulunan Suriyelilerin dönüş süreci başlatılacaktır. 2 milyon Suriyeli için 53 milyar Euro büyüklüğündeki yatırım ile güvenli bölgede kurulması planlanan projeden vazgeçilerek projenin faturasının Türk vatandaşına yansıtılmasına engel olunacaktır. Türkiye’de kaydı bulunmayan Suriyeliler için üç aşamalı Sınır dışı Prosedürü hazırlanacaktır. Son olarak Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun 96. maddesi gereğince belediyelerin de geri dönüş sürecinde aktif görev almaları sağlanacak ve belediyelerde görevlendirilecek personelin eğitimi Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından sağlanacaktır.

Planın son aşaması ise geri dönüş sürecinin kalıcı ve sürdürülebilir olması için uygulanılacak adımları içermektedir. Bu dönemde ilk olarak geri dönüş süreci ile ilgilenecek bir birim kurulacağı ifade edilmiştir. Buradaki amaç belediyelere yapılacak başvuruların tek merkezden izlenebilmesi ve gerekebilecek önlemlerin doğru zamanda alınabilmesini sağlamaktır. Daha sonra belediyelere yapılacak başvurular çerçevesinde yolculuk işlemlerinin tarif edileceği bir çalışma başlatılacak, ihtiyaç duyulacak sayıda personel görevlendirilerek, ilgili personellere gerekli eğitimler verilecektir. Son olarak ise İçişleri Bakanlığı talimatı ile engellenen, Suriyelilerin iş

¹⁶³ “İYİ Parti'den Suriyeli Sığınmacıların Ülkelerine Dönüş Çalıştayı”, Habertürk, 16 Aralık, 2019 (Çevrimiçi), <https://www.haberturk.com/iyi-parti-den-suriyeli-siginmacilarin-ulkelerine-donus-calistayi-2550053>, 20 Ağustos 2022

yerlerinin denetlenmesi yeniden başlatılacak ve böylece hem Türk esnafı aleyhine oluşan haksız rekabet ortadan kaldırılacak hem de belediyelerin bu konudaki farklı uygulamalarının önüne geçilecektir.

Çalıştay hedeflerini genel olarak değerlendirildiğinde, geri gönderme politikasını Türkiye içerisindeki denetimleri sıklaştırarak, anlaşmalara uygun olarak ve katı çerçevede uygulamalar yaparak gerçekleştirilmek istenmektedir. Partinin bu noktada diğer partilere göre daha net ve katı bir tavır sergilediğini söylemek mümkün olacaktır.

Parti, ilk çalıştayı yaklaşık 3 sene sonra, 6 Eylül 2022 tarihinde Suriyelileri konu alan ikinci bir çalıştay düzenlemiştir. Çalıştay, Akşener'in konuşmasıyla başlamıştır. Akşener, Suriyelilerin en makul süre içerisinde her durum ve şartta ülkelerine dönmelerini planladıklarını belirtmiş ve bu süre için 3 yılı öngördüklerini belirterek 1 Eylül 2026'da tüm Suriyelileri ülkelerine kavuşturacaklarını ifade etmiştir. Akşener'in bu konuşması 16 Aralık 2019 tarihinde düzenlenen çalıştay konuşmasıyla paralellik göstermekte olup 2018 seçimlerinde yapmış olduğu konuşmaları da anımsatmaktadır.

Parti, 'Göç Doktrini ve Stratejik Eylem Planı' adı altında çalıştay dökümanlarını Milli Güvenlik Politikaları Başkanlığı'nın 'Projelerimiz' alanında iki belge şeklinde paylaşmıştır. Çalıştay çıktıları olarak yayınlanan bu iki belge, 'Suriyeli ve Diğer Ülke Uyruklu Sığınmacılar ve Kaçak Göçmenler' başlığı altında 'Mevcut Durum ve Çıkış Yolu Önerileri' ile 'Strateji Belgesi ve Eylem Planı'dır. Parti, mevcut durum analizinde süreçten bahsederek açık kapı politikasını eleştirmiştir. Sürecin başlangıcından itibaren açık kapı uygulamasının yanlış sonuçlar doğurduğunu ifade eden parti, Türkiye'nin "*dünyanın en yüksek sayıda sığınmacı ve kaçak göçmen barındıran ülkesi*" haline geldiğini iddia etmiştir. Çalışmada güncel verilere yer verilerek göç literatüründe yer alan ve Göç İdaresi Başkanlığı sayfasında bulunan uluslararası koruma, düzensiz göç gibi kavramlar ve veriler üzerinde durulmuştur. Suriyeliler konusuna ek olarak Afganistan ve Pakistan uyruklu kaçak göçmenler de çalışmaya eklenmiş ve veriler üzerinde durularak Eylül 2021 tarihi itibarıyla Türkiye'de yer alan Afgan uyruklu kişilerin sayısının 309.362 olduğu, uluslararası

koruma altında bulunan 130.331 Afgan uyruklu kişilerin ise bu sayıya dahil olup olmadıklarının bilinmediği ifade edilmiştir. Çalıştayda geçici koruma altındaki Suriyeliler konusu, kamu hizmetleri üzerinde baskının artması ve maddi maliyetlere yol açması, ülke içerisindeki asayişin bozulması, özellikle şehirlerde yer alan çarpık kentleşme, nüfus artışı ve gettolaşma, çalışma hayatında artan haksız rekabet, yabancı uyruklu işletmecilerin sayısının giderek artması, kayıt dışı istihdamın yaygınlaşması ve yabancı uyruklu çocuk işçilerin çalıştırılması, yerel halk ile yaşanan sosyo-kültürel farklılıklar, sağlık sorunları ve riskler, son olarak ise terör ve güvenlik çerçevesinde ele alınarak değerlendirilmiştir. Bu genel değerlendirme sonrasında ise ‘çıkış yolu önerileri’ sunulmuştur. Parti çıkış yolu önerilerini, ‘milli göç doktrini’ çerçevesinde ifade etmiştir. Partinin ortaya koyduğu bu doktrin ile yalnızca Türkiye’de yer alan sığınmacı ve kaçak göçmenlerin geri gönderilmesini değil aynı zamanda gelecekte yaşanma ihtimali yüksek olan kitlesel göç dalgalarının da yaşanmasının önüne geçileceği hedeflenmektedir. Parti, doktrini 4 ilke üzerinden tasvir etmiştir. Bu ilkelerden ilki, sınır güvenliğidir. ‘Hudut namustur’ ilkesi çerçevesinde parti olarak sınır güvenliğinde tam kontrol ve denetim sağlanacağı ifade edilerek sınır duvarlarının tamamlanacağı ve gözetleme sistemlerinin geliştirileceği üzerinde durulmuştur. 2.ilke geri dönüştür. Bu ilkeye göre partinin yayınlamış olduğu geri dönüş planı çerçevesinde ülkede yer alan tüm sığınmacılar ve kaçak göçmenler geri gönderilecektir. Burada yer alan geri dönüş planının iki eksenli olarak planlandığı belirtilmiştir. Bunlardan ilki Suriye Arap Cumhuriyeti ile gerçekleştirilen müzakereler sonucu ve işbirliği çerçevesinde geri dönüşlerin yaşanmasıdır. Bu plana göre Suriye’nin yeniden inşası ve yardımlar konusunda AB’nin dahil edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu planın gerçekleştirilememesi halinde ise ikinci plan olarak güvenli bölge ihdası yoluna gidileceği vurgulanmıştır. Ayrıca uluslararası arenada yaptırımı ne olursa olsun Suriyelilerin geri dönüşünün sağlanması gerektiği ve Suriye’nin kuzeyinde yer alan PKK/YPG örgütlenmesinin tasfiyesinin amaçlandığı belirtilmiştir. Doktrinin üçüncü ilkesi önleyici göç ilkesidir. Bu ilkeye göre Türkiye’nin maruz kalma ihtimali olduğu göçlerin engellenmesi amaçlanmıştır. Muhtemel göçleri gerçekleşmeden menşe ülkede durdurmak ve göç dalgasını sınıra gelmeden engellemek hedeflenmiştir. Göçün yaşanacağı menşe ülkede bulunan sorunların araştırılması, çözüm yollarının aranması,

siyasi, ekonomik ve sosyal gibi birçok tedbirleri alınması ve böylece kaynak ülkede göçün engellenmesi veya aza indirgenmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca bu ilkede, ülkeye sınır komşusu olmayan bir bölgeden yaşanan göçlerde güzergah üzerinde bulunan ülkeler ile ikili anlaşmalara gidilerek göçün durdurulmasını veya yönünün değiştirilmesini amaçladıkları ifade edilmiş ve bu durumun gerçekleşemediği durumlarda ise sınır ötesinde güvenli alanlar oluşturarak kitlesel göçleri sınır dışında tutmayı hedeflediklerini belirtmişlerdir. Doktrinin son ilkesi olan dördüncü ilke uluslararası göç mutabakatıdır. Bu ilkede parti olarak kitlesel göçlerin sınır ötesinde engellenmesi gerektiğini hedeflediklerini bu doğrultuda da başta AB olmak üzere hiçbir devlet veya uluslararası örgüt ile sığınmacıların veya göçmenlerin Türkiye’de kalmasına olanak sağlayan hiçbir anlaşma yapılmayacağı vurgulanmıştır. Ayrıca Geri Kabul Anlaşması’nın da tekrar değerlendirileceği ifade edilmiştir. Özetle bu dört ilkeyi değerlendirilirse parti olarak hem ülkede yer alan sığınmacılar ve göçmenlerin geri gönderilmesi hem de muhtemel kitlesel göçlerin önüne geçilmesi hedeflenmiştir. Bu ilkelerin hukuksal açıdan uygulanabilirliğini düşünüldüğünde resmiyette uygulamaya geçileceği noktasında ve uygunluğu açısından tartışmalara yer açacağı görülmektedir.

Çalışmanın sonuç bölümünde, şartlar ve senaryolar her ne olursa olsun partinin ilk hedefinin Türkiye’de bulunan sığınmacıları ve kaçak göçmenleri ülkelerine geri göndermek olduğu ikinci hedefinin ise muhtemel kitlesel göçleri gerçekleşmeden önlemek olduğu ifade edilmiştir. Akşener’in 2053 yılında kayıtlı Suriyeli sığınmacılarının sayısının 53 milyona ulaşacağını ayrıca kaçak göçmen ve vatandaşlık elde edenlerin sayısını da eklediğinde toplamının 50 milyonu aşacağını öngördüğü belirtilmiştir. Çok katmanlı, karışık olan bu sorunun ileride çok farklı sorunlara neden olabileceği vurgusu yapılarak İYİ Parti’nin tüm dengeleri gözeterek ürettiği politikalar sayesinde çözüme kavuşturacağı belirtilmiş ve partinin Türkiye’deki sığınmacıların ve kaçak göçmenlerin geri gönderilmesini konu alan ve bu doğrultuda doktrin yayınlayan ilk ve tek siyasi parti olduğu vurgulanmıştır. Parti’nin çalıştay sonucunda yayınladığı Strateji Belgesi ve Eylem Planı, bir önceki belgenin plan olarak aktarıldığı, genel hatların ve planın yayınlandığı bir belge olarak ortaya çıkmaktadır. Gerçekleştirilen tüm çalışmalara bakıldığında geri gönderme politikaları çerçevesinde konuyu ele alan partinin İYİ Parti olduğu ve çalışmalar yürüttüğü görülmüştür. Geri gönderme

politikası, diğer partilerin de gündeminde yer almaktadır, hatta bu doğrultuda faaliyet gösteren belediyeler de bulunmaktadır ancak politika üreterek senaryolaştıran ve plan olarak deklare eden siyasi parti İYİ Parti'nin olduğu görülmektedir. Partinin yayınlanmış olduğu 2 çalışmaya bakıldığında genel politikanın geri gönderme üzerine olduğu ancak söylem ve politikanın uygulama şeklinin değiştiği görülmektedir. İlk çalıştayda çok daha keskin, yaptırıma dayalı bir geri gönderme politikası gözetilirken ikinci çalıştayda araştırmalara dayalı bir çalışma yürütüldüğü ve uzlaşmacı, anlaşmaları kapsayan bir yaklaşım çerçevesinde geri göndermenin gerçekleştirileceği öngörülmektedir. Partideki bu değişimin sebebi olarak parti içerisinde konu ile ilgilenen ve ilgili birimlerde görev alan kişilerin parti değişikliği yapmasından kaynaklığını söylemek mümkün olacaktır. Parti temsilcilerinin değişikliği ile her ne kadar partinin yaklaşımı ve politikası değişmese de söylemlerdeki keskinlik kırılmış olarak gözlemlenmektedir.

3.4.1.Görüşmeler Çerçevesinde İYİ Parti Politikalarının Değerlendirilmesi

Parti temsilcisi olarak 2 kişiyle görüşme gerçekleştirilmiştir. Bunlardan ilki 2019 yerel seçimleri Fatih Belediye Başkanı Adayı ve İYİ Parti Yabancı Göçlerinden Sorumlu eski Başkan Yardımcısı İlay Aksoy'dur. İlay Aksoy görüşmenin yapıldığı tarihte Yabancı Göçlerinden Sorumlu Başkan Yardımcısı olarak partide görev almaktaydı ancak 6 Mart 2022 tarihi itibarıyla İYİ Parti'den istifa etmiş ve Demokrat Parti'de görev almaya başlamıştır. Aksoy, Demokrat Parti'de Göç ve Sosyal Politikalar Başkanı ve Genel Başkan Yardımcısı olarak görev almaktadır. İYİ Parti'de görev alırken de göç konusunu ele alan ve belediye seçimlerinde özellikle Fatih'te bulunan göçmenler üzerinden açıklamalarda bulunan Aksoy'un söylemleri çerçevesinde o dönemdeki parti politikası değerlendirmeye çalışılmıştır.

Yapılan görüşme çerçevesinde partinin söylemlerinin sert ve katı olduğu, iktidar eleştirisinin sıkça yapıldığı görülmektedir. Aksoy, İYİ Parti olarak başka bir ülkenin, başka bir devletin iç politikasına karışılmaması gerektiğini düşündüklerini ancak iktidarın dış politikasının tam tersi olduğunu vurgulamıştır. Suriye'deki direniş

başka bir ülkenin direnişi bu nedenle ilgili devletin iç meselelerinde taraf tutulmasının doğru olmadığını dile getiren Aksoy taraf tutmanın yanı sıra aktif olarak muhalefet içerisinde yer alınmaması gerektiğini belirtmektedir. Hükümetin yanlış politikaları sonucu ve stratejik olarak Suriyelilerin Türkiye'ye getirildiğini belirten Aksoy, hükümetin Suriyelileri kalıcı hale getirmek adına ciddi kaynak ve çalışmalar yaptığını belirtmektedir. Aksoy'a göre yapılan çalışmalar ile entegrasyon amaçlanmaktadır ancak iki farklı kültüre sahip olan toplumun entegre olması ve Suriyelilerin Türk toplumuna yerleşmesi ciddi sosyolojik problemleri ortaya çıkarmaktadır. Aksoy, 'yağ ve suyun karışımı gibi iki farklı kültürü yan yana getirerek entegrasyona zorlamak doğru değildir ve başarısızlıkla sonuçlanacaktır' ifadelerini kullanarak entegrasyonun başarılı olmayacağını ifade etmiştir.

Ülkenin milli güvenliği için gerçekçi politikalar üretilmesi gerektiğini belirten Aksoy'a göre Geçici Koruma statüsünde bulunan Suriyelilerin geri dönüşünün sağlanması ancak hükümete bağlı olarak gerçekleşebilecektir. Geri gönderme planı için ilk olarak gerekli koşulların sağlanması gerekmektedir. Koşulların sağlanabilmesi ise Esad rejimi ile yürütülecek olan diplomasiye bağlıdır. 'Geçici Suriye Hükümeti insanların güven içerisinde yaşamasını sağlamış olsaydı bu insanlar ülkelerine geri dönerlerdi' diyen Aksoy, tek gerçekçi çözümün Esad rejimi ile diplomatik ilişkiler kurmak olduğunu belirtmiştir. Diplomatik ilişkilerle birlikte yalnızca geri dönmelerini istiyoruz söyleminde bulunmanın doğru olmadığını, Suriyelilerin geri dönüşü için uygun ortamın kurulması gerektiğini belirten Aksoy, Türkiye içerisinde Suriyeliler için yapılan harcamaların daha doğru politikalarla planlanması ve uygulanması gerektiğini belirtmiştir. Aynı zamanda Aksoy'a göre Suriyelilerin işyerleri açması ticari faaliyetlerde bulunan Türk esnafının aleyhine sonuçlanmaktadır, Suriyelilerin ucuz işgücü ile çalışması Türk işçilerin işsiz kalmasına neden olmaktadır. Bölümün başında aktarılan parti milletvekillerinin soru önergeleri incelendiğinde değinilen konular ve yöneltilen sorular, Aksoy'un ifadeleriyle paralellik göstermektedir. Benzer şekilde yürütülen 2 çalıştayda da geri gönderme vurgusu Suriye Arap Cumhuriyeti ile gerçekleştirilen müzakereler ve yapılacak işbirliği çerçevesinde gerçekleşeceği belirtilmiştir.

Parti alışmaları için diğerk görüşme İYİ Parti İstanbul İl Başkanlığı-Uluslararası İlişkiler Başkanı Hasan Uğur ebi ile gerçekleştirilmiştir. ebi'nin İYİ Parti'nin g politikalarına yaklaşımını değerlendirmesini istenildiğinde ve parti olarak neler yaptıkları sorulduğunda Aksoy'a göre daha ılımlı yaklaştığı görülmektedir. ebi, mevcut ekonominin kötü gitmesi durumunda tüm toplumlarda ilk refleksin göçmen karşıtlığı olmasının ve sorunun kaynağı olarak adlandırılmalarının doğal olduğunu ifade etmektedir. Özellikle sağ kökene yakın olanlarda bu refleksin daha yoğun gözlemlendiğini ve parti içerisindeki söylemlerin de bu doğrultuda oluştugunu belirtmiştir. İYİ Parti'nin aslında daha merkezi ve kucaklayıcı olduğunu belirten ebi, söylemlerin daha ılımlıya doğru gittiğini ifade etmiştir. Suriyelilerin sayılarındaki belirsizlik, kayıt dışı çalıştırılma, toplumla uyum ve entegrasyon gibi konular ebi'nin de gündeminde yer alırken bugüne kadar incelenen parti politikalarından farklı olarak Suriyelilerin topluma kazandırılması gerektiğı ve entegre olmaları gerektiğı vurgulamıştır. Türkiye'de doğan, eğitim gören veya burada evlilik gerçekleştiren pek çok kişinin olduğunu belirterek bu kişilerin ülkelerine dönme ihtimallerinin çok düşük olduğunu vurgulamış ve burada da önemli olanın entegrasyon çalışmaları olduğunu belirterek toplumsal olarak Türk halkının zarar görmesinin önüne geçilmesi gerektiğini belirtmiştir. ebi'ye göre Türkçe öğrenmeleri zorunlu olmalıdır, yaşadıkları toplumdan kopuk bir nesil olarak yetişmemeleri ve dışlanmamaları için dil eğitimini zorunlu gören ebi, entegrasyon sürecinin Türkiye'de asimilasyona dnşebileceğı ihtimalinin var olduğunu ifade etmiştir. Entegrasyonu zorunlu olarak gören ebi'ye göre parti olarak bu konuda çalışma öngörülüyor mu, teşkilat olarak çalışma yürütüyor musunuz sorusu yöneltildiğinde aslında Suriyeliler bazında bir çalışma yrtlmediğı sonucuna varılarak genel olarak Türkmenler ve Özbekler'e destek verildiğı ifade edilmiştir.

Sonuç olarak değerlendirildiğinde İlay Aksoy'un genel tutumunun parti söylemleriyle eşleştiğı ancak Hasan ebi'nin söylemlerinin daha merkezi bir tutumla daha ılımlı olduğu, geri göndermenin bir miktara kadar gerçekçi olacağını düşündüğünden entegrasyon çalışmalarının yürütülmesi gerektiğı vurgusu yapılmıştır. ebi, mit zdağ'ın g konusunun sahiplenicisi olmasının ve partiden istifa ederek Zafer Parti'sini kurmasının parti politikasını değiştireceğini ve yaklaşımların

farklılaşacağını düşündüğünü ifade etmiştir. Görüşmenin yapıldığı tarih itibariyle 2. Çalıştay düzenlenmemiştir ve çalıştay çıktısına göre Çebi'nin de dediği gibi söylemlerin kırıldığı ve göç konusuna yaklaşımın daha uzlaşmacı bir yol aldığı ancak yine de geri gönderme politikası çerçevesinde şekillendiği görülmektedir. Ayrıca çalıştay öncesinde İlay Aksoy'un da partiden istifa etmesi ile partideki göç üzerine çalışmalar yürüten önde gelen kişiler ayrılmış oldu. Partinin gelecekteki politikasının nasıl şekilleneceği, Çebi'nin ifade ettiği gibi farklı gelişmelerin gerçekleşip gerçekleşmeyeceği merak uyandırmaktadır. Partideki değişimler ve kırılmalar nedeniyle hedeflenen politikalarda değişimlerin yaşanacağını öngörüldüğünü söylemek mümkün olmakla beraber sonraki süreçlerde yaşanacak muhtemel değişimlerle ilgili çalışmaların yapılmasını gerekli kılmaktadır.

3.5.Halkların Demokrat Partisi (HDP)

HDP Partisi 2015 genel seçimi sonrasında TBMM'ye girmiştir. Bu nedenle partinin göç politikası ve söylemleri 2015 yılından bu yana incelenmiştir.

HDP'nin soru önergeleri incelendiğinde Suriye ve geçici koruma altındakiler konusunu sıklıkla gündemde tuttukları görülmektedir. Parti milletvekilleri tarafından sürecin başlangıcından bu yana¹⁶⁴ 192 soru önergesinin sunulduğu görülmektedir. Bu noktada HDP'i diğer partilerden ayıran göçmen yaklaşımı net olarak karşımıza çıkmaktadır. Parti olarak özellikle Suriyelilerin sorunları gündemde tutulmuş ve verilen haklar, hizmetler sorgulanmıştır.

Önergeleri sınıflandırdığımızda 29 tanesinin dış politika temelli Suriye meselesi ile ilgili olduğu görülmektedir. Dış politika sorunu olarak özellikle Özgür Suriye Ordusu ve iktidarın politikasına yönelik sorular sorulmuştur. Örnek olarak Van Milletvekili Lezgin Botan 'Özgür Suriye Ordusu ile İlgili Çeşitli İddialara İlişkin' başlıklı soru önergesinde "ÖSO gruplarının İdlib'ten Suriye'ye geçtiklerini buradan ise Afrin'e yönelik saldırılara katılacaklarına dair iddiaların olduğunu belirtip Türkiye'ye hangi yollarla geçtiklerini, nerede barındıklarını, masrafları kimin

¹⁶⁴**Bkz.:** İncelenen son soru önergesi tarihi: 07 Nisan 2021'dir.

karşılığını ve tüm bu durumun hangi yasal mevzuatlar çerçevesinde gerçekleştirildiğini” sorgulamıştır.¹⁶⁵ Yine aynı şekilde Adana Milletvekili Meral Danış Beştaş, Ağrı Milletvekili Dilan Taşdemir ve Şanlıurfa Milletvekili Osman Baydemir de ÖSO ile ilgili çeşitli sorular yöneltmişlerdir. Bir diğer dış politika olarak adlandıracağımız konu ise AB ile yapılan Geri Kabul Anlaşması’dır. Parti milletvekilleri hem Geri Kabul Anlaşması’na dair sorular yöneltmişlerdir hem de anlaşma neticesinde oluşan geri kabuller ve Suriyelilerin durumlarını sorgulamışlardır. Örnek olarak HDP Van Milletvekili Bedia Özgökçe Ertan ‘4 Nisan 2016 tarihinden itibaren Yunanistan’dan geri kabul edilen mültecilere ilişkin’ başlıklı soru önergesinde Geri Kabul Anlaşması sonrasında gelen Suriyelilerin durumlarını sorgulamıştır. Özellikle sorularında “AB-Türkiye anlaşması kapsamında Yunanistan’dan yabancıların geri kabulünün hangi kanun kapsamında gerçekleştirildiği, gelen kişi sayısı, bu kişilerin nerelere yerleştirildikleri ve anlaşma çerçevesinde geri gönderme merkezlerine gönderilenlerin sayısı ile bu kişilerin sınır dışı edilme durumlarına dair sorular” sorulmuştur.¹⁶⁶

Soru önergelerini iç politika olarak ele aldığımızda 163 soru önergesinin Türkiye’de bulunan Suriyelilerle ve sağlanan hizmetlerle ilgili olduğu görülmektedir. İç politikada sağlık, eğitim, güvenlik (partiye diğer partilerden ayıran özelliği; güvenliği Suriyelilere karşı alınması gereken bir önlem ya da göçmeni, sığınmacıyı tehdit olarak görmenin dışında onların da güvenliğini dikkate almasıdır), geri gönderme merkezleri ve sınır dışı etme, vatandaşlık verilmesi, Suriyelilerin problemleri ve güncel verilerle ilgili soruların yöneltildiği görülmektedir.

İç politika sorularında sağlık konusunu ele aldığımızda milletvekillerin çeşitli soru önergelerinde Suriyelilere yönelik hangi sağlık hizmetlerinin sağlandığını sorguladıkları görülmektedir. Şanlıurfa Milletvekili Osman Baydemir 23 Aralık 2015 tarihli soru önergesinde genel sağlık politikasının yanı sıra Suriyelilerin bulunduğu

¹⁶⁵Lezbin Botan, “Yazılı Soru Önergesi Detay”, TBMM, 2 Mart, 2018, (Çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr/Denetim/Yazili-Soru-Onergesi-Detay/f72877c0-a05a-037b-e050-007f01005610>, 20 Ağustos 2022.

¹⁶⁶Bedia Gökçe Erten, “Yazılı Soru Önergesi Detay”, TBMM, 31 Mayıs, 2016, (Çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr/Denetim/Yazili-Soru-Onergesi-Detay/f72877c0-413b-037b-e050-007f01005610>, 20 Ağustos 2022.

şehirlerde sağlık hizmetlerinin sağlanma durumunu sormuştur.¹⁶⁷ HDP Şırnak Milletvekili Nuran İmir 3 Şubat 2021 tarihli soru önergesinde Mülteci kadınların sağlık hizmetlerinden faydalanma noktasında sorun yaşadıklarını belirtmiştir yine aynı şekilde HDP İstanbul Milletvekili Züleyha Gülüm de hamile kadınların hizmete erişimindeki sorunlara değinerek hangi sağlık hizmetlerin sağlandığını sorgulamıştır. 168 Sağlık konusunda değinilen bir diğer nokta ise çağımızın salgın hastalığı haline gelen Koronavirüs hastalığının yaygın olarak görüldüğü Covid dönemidir. Mersin Milletvekili Rıdvan Turan 3 Kasım 2020 tarihinde mültecilerin salgından korunması adına alınan tedbirleri sorgulamıştır. Adana Milletvekili Kemal Peköz ise 21 Ocak 2021 tarihinde göçmen, mülteci ve sığınmacıların aşılama durumlarını içeren soru önergesi sunmuştur.¹⁶⁹

Geçici koruma altındaki Suriyelilerin şehirlere dağılımlarıyla beraber özellikle çocukların eğitim sorunları nedeniyle partilerin eğitim konusuna değindikleri görülmektedir. HDP Milletvekilleri 2015 yılı ve sonrasında Suriyeli çocukların eğitim hizmetine erişimi konusunda soru önergeleri sunmuş ve çocuklara hangi şartlarda nasıl eğitim verildiğini sorgulamışlardır.¹⁷⁰ Iğdır Milletvekili Mehmet Emin Adıyaman 9 Ocak 2017 tarihli soru önergesinde okul çağında bulunan Suriyeli çocukların eğitimi konusunda İnsan Hakları İzleme Örgütü’nün (HRW) ‘Geleceğimi Hayal Ettiğimde Hiçbir Şey Göremiyorum: Türkiye’deki Suriyeli Çocukların Eğitime Erişiminin Önündeki Engeller’ başlıkları raporunu örnek göstererek rapora göre 400 binden fazla Suriyeli çocuğun okula gitmediğini belirtmiş ve okul çağında olan çocuk sayısını ve bu çocukların kaçının okula gittiğini sorgulamıştır.¹⁷¹ Dönemin Milli Eğitim Bakanı

¹⁶⁷ Osman Baydemir, “Yazılı Soru Önergesi Detay”, TBMM, 23 Aralık, 2015, (Çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr/Denetim/Yazili-Soru-Onergesi-Detay/f72877c0-34a2-037b-e050-007f01005610>, 20 Ağustos 2022.

¹⁶⁸ Nuran İmir, “Yazılı Soru Önergesi Detay”, TBMM, 3 Şubat, 2021, (Çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr/Denetim/Yazili-Soru-Onergesi-Detay/f72877c1-6f9a-037b-e050-007f01005610>, 20 Ağustos 2022.

¹⁶⁹ Kemal Peköz, “Yazılı Soru Önergesi Detay”, TBMM, 21 Ocak, 2021, (Çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr/Denetim/Yazili-Soru-Onergesi-Detay/f72877c1-a1db-037b-e050-007f01005610>, 20 Ağustos 2022.

¹⁷⁰ Bk. HDP Bitlis Milletvekili Mizgin Irgat, HDP Diyarbakır Milletvekili Sibel Yiğitalp, HDP Iğdır Milletvekili Mehmet Emin Adıyaman, HDP İstanbul Milletvekili Filiz Kerestecioğlu Demir, HDP Mardin Milletvekili Erol Dora

¹⁷¹ Mehmet Emin Adıyaman, “Yazılı Soru Önergesi Detay”, TBMM, Mayıs, 2017, (Çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr/Denetim/Yazili-Soru-Onergesi-Detay/f72877c0-10c1-037b-e050-007f01005610>, 20 Ağustos 2022

İsmet Yılmaz, hem Adıyaman’a hem de konuyla ilgili sorular yönelten diğer milletvekillerine¹⁷² cevap olarak ‘Göç İdaresi Başkanlığı verilerine göre okul çağındaki Suriyeli çocuk sayısının 833.039 olduğunu, toplam okullaştırılan Suriyeli öğrenci sayısının 480.901 olduğunu ve 81.417 Suriyeli öğrencinin kamplarda eğitim aldığını belirtmiştir.’ İstanbul Milletvekili Filiz Kerestecioğlu Demir ise 22 Mayıs 2017 tarihli soru önergesinde Suriyeli çocukların okullarda kötü muameleye maruz kaldıklarını ifade etmiş ve bu gibi durumlarda hangi önlemlerin alındığını, yaşanan olaylarla ilgili hangi işlemlerin yapıldığını sorgulamıştır.¹⁷³ Bakan İsmet Yılmaz ‘hiçbir şekilde ayrımcılığa ve kötü muameleye fırsat verilmediğini’ belirterek soru önergesini cevaplandırmıştır.

Eğitim alanında gündeme getirilen diğer bir önemli konu, Suriye’de Gaziantep Üniversitesi Rektörlüğü’ne bağlı fakültelerin kurulma kararıdır. Öncelikle 2019 yılında gündeme gelen bu konu İYİ Parti ve CHP gündeminde olduğu gibi HDP gündeminde de yer almıştır. Adana Milletvekili Tülay Hatımoğulları Oruç ve Gaziantep Milletvekili Mahmut Toğrul konuyu meclise taşımış ve Hatımoğulları Suriye’nin Halep kentinde Gaziantep Üniversitesi’ne bağlı Tıp Fakültesi ve Meslek Yüksekokulu kurulmasına dair yayımlanan Cumhurbaşkanı Kararı’nı soru önergelerinde ele almıştır.¹⁷⁴

HDP milletvekillerinin soru önergelerinde ele aldıkları bir diğer konu geri gönderme merkezleri ve Suriyelilerin sınır dışı edilmesidir. Milletvekilleri geri gönderme merkezleri kapsamında zorunlu veya gönüllü olarak Suriye’ye dönen kişilerin sayılarına ilişkin verilere ulaşmayı amaçlamışlardır. Geri gönderme merkezlerinde usulsüz işlemlerin yapıldığı ve Suriyelilerin zorla sınır dışı edildiklerine dair iddiaların doğruluğuna dair ve Aydın, Denizli, Hatay gibi illerde bulunan geri gönderme merkezlerinde yaşanan olaylar hakkında soru önergeleri sunmuşlardır.

¹⁷² Bk. 7/10797 – İstanbul Milletvekili Sezgin Tanrıku, 7/10799 - Van Milletvekili Lezgin Botan, 7/10801 Mersin Milletvekili Hüseyin Çakmak, 7/10802 Denizli Milletvekili Melika Basmacı

¹⁷³Filiz Kerestecioğlu, “Yazılı Soru Önergesi Detay”, TBMM, 22 Mayıs, 2017, (Çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr/Denetim/Yazili-Soru-Onergesi-Detay/f72877c0-6ee4-037b-e050-007f01005610>, 20 Ağustos 2022.

¹⁷⁴ Tülay Hatımoğulları, “Yazılı Soru Önergesi Detay”, TBMM, 15 Kasım, 2019, (Çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr/Denetim/Yazili-Soru-Onergesi-Detay/f72877c1-039f-037b-e050-007f01005610>, 20 Ağustos 2022.

Geçici koruma altında bulunan Suriyelilere vatandaşlık verilmesi, kaç kişinin vatandaşlık hakkına sahip olduğu parti milletvekilleri tarafından gündemde tutulmuştur. Bu noktada Mardin Milletvekili Ali Atalan 7 Haziran 2017 tarihli önergesinde AFAD kamplarındaki mültecilerin zamanla Türk vatandaşlığına geçirileceği ve bu bölgede yer alan köylere yerleştirileceklerine dair iddiaların olduğunu ifade etmiştir.¹⁷⁵ İstanbul Milletvekili Ali Kenanoğlu ise 29 Ağustos 2019 tarihli soru önergesinde bazı Suriyelerin hukuki prosedürlere uyulmadan istisnai vatandaşlık statüsü tanındığına dair iddiaların yer aldığını ifade etmiş ve bu durumların doğrulukları sorgulanmıştır.¹⁷⁶ Ancak bu soru önergeleri cevaplandırılmamıştır.

Ekonomi konusunda ele alınan noktalara bakıldığında öncelikle milletvekillerinin Türkiye’de çalışan Suriyelilerin sayılarına ve kayıt dışı çalıştırılma durumlarına odaklandıkları görülmektedir. Kayıt dışı olarak çalıştırılan Suriyelilerin istihdam sorununa neden olduğu düşüncesi diğer partilerde olduğu gibi HDP tarafından da vurgulanmıştır. Özellikle Suriye’ye sınır olan illerde kaçak işçi çalıştırılması nedeniyle istihdam sorununun yaşandığı vurgulanmış ve konuyla ilgili hangi önlemlerin alındığı sorusu ise çeşitli soru önergelerine yansımıştır. Kayıt dışı çalıştırılma durumunda karşımıza çıkan önemli bir nokta Suriyeli çocukların kayıt dışı olarak çalıştırılmasıdır. Bu konudaki denetimlerin varlığı milletvekillerinin gündeminde yer almış ve Türkiye’de çalışan Suriyelilerin verileri sık sık sorgulanmıştır.

İstanbul Milletvekili Ali Kenanoğlu 28 Ağustos 2019 tarihli soru önergesinde Türkiye’de çalışan Suriyeli sayısını sormuş ve dönemin Ticaret Bakanı Ruhsar Pekcan ‘293 Kadın ve 5529 Erkek’ çalışan olduğunu açıklamıştır.

AB’nin sağladığı fonlar, ekonomi alanında tartışılan bir diğer konu olarak yer almaktadır. Mardin Milletvekili Tuma Çelik ‘21 Kasım 2018 tarihinde Suriyeli mülteciler için AB tarafından gönderilen fonlar ile bu fonların kullanım ve denetimine

¹⁷⁵Ali Atalan, “Yazılı Soru Önergesi Detay”, TBMM, 07 Haziran, 2017, (Çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr/Denetim/Yazili-Soru-Onergesi-Detay/f72877c0-a4f4-037b-e050-007f01005610>, 20 Ağustos 2022

¹⁷⁶Ali Kenanoğlu, “Yazılı Soru Önergesi Detay”, TBMM, 29 Ağustos, 2019, (Çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr/Denetim/Yazili-Soru-Onergesi-Detay/f72877c0-f719-037b-e050-007f01005610>, 20 Ağustos 2022

ilişkin' konulu önergesini, Ali Kenanoğlu ise 28 Ağustos 2019 tarihinde 'Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılar için yurtdışından aldığı destek miktarına ilişkin' konulu soru önergesini sunmuştur. Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, Kenanoğlu'nun soru önergesini detaylı bir şekilde cevaplandırmıştır.

HDP milletvekillerinin soru önergelerinde yapacağımız son gruplandırma güvenliktir. HDP milletvekilleri göçmen, mülteci ve Suriyeliler konusunu iç güvenlik olarak çeşitli sorularla ele almışlardır. Bu noktada karşımıza çıkan en önemli unsur milletvekillerinin güvenliği yalnızca Suriyelilere karşı alınması gereken bir önlem ya da göçmeni, sığınmacıyı tehdit olarak görmek yerine onların da güvenliğini ele alan sorular yöneltmeleridir. Suriye sınırında yaşanan problemler, kişilerin ülkeye girişlerinde oluşan güvenlik sorunları, mülteci kamplarında yaşanan sorunlar ve genel olarak Suriyelilerin saldırıya maruz kalmaları ve nefret suçları parti milletvekillerinin gündeminde yer almıştır. Bu noktada Suriyeli çocukların ve kadınların üzerinde durularak onların korunması adına hangi çalışmalar yapıldığı sorgulanmıştır. Diğer bir taraftan ise Suriyelilerin Türkiye'de oluşturduğu güvenlik sorunu da ele alınmıştır. Kocaeli Milletvekili Faruk Gergerlioğlu 21 Ağustos 2019 tarihli soru önergesinde '2011 yılından günümüze kadar Suriyeli göçmenlerin karıştığı suç vakalarına ilişkin' başlıklı önergesinde Suriyelilerin karıştıkları vakaları sorgulamıştır. Sonuç olarak parti milletvekillerinin soru önergelerinde geçici koruma altındaki Suriyelilerin yaşadığı sorunlara daha çok değindiği görülmektedir.

HDP'nin göçmen ve mülteci konusundaki yaklaşımını inceleyebilmek adına ilk olarak parti tüzüğüne bakılması gerekmektedir. Parti'nin genel olarak göç konusunu sıklıkla ele aldığı görülmektedir. Parti tüzüğünde konuya yaklaşımı şu şekildedir:

“Parti, tüm ezilenlerin ve sömürülenlerin; dışlanan ve yok sayılan bütün halkların ve inanç topluluklarının, kadınların, işçilerin, emekçilerin, köylülerin, gençlerin, işsizlerin, emeklilerin, engellilerin, LGBT (Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Trans) bireylerin, göçmenlerin, yaşam alanları tahrip edilenlerin; aydın, yazar, sanatçı ve bilim insanları ile bütün bu kesimlerle birlikte mücadele yürüten güçlerin her türden baskı, sömürü ve ayrımcılığı ortadan kaldırmak ve insan onuruna yaraşır bir yaşam

kurmak üzere bir araya geldiği, demokratik halk iktidarını hedefleyen bir siyasi partidir”¹⁷⁷.

Partinin tüzüğünde yer alan ‘ezilenler’, ‘dışlananlar’ söyleminin göçmenler içinde vurgulandığı görülmektedir. Partinin bu yaklaşımının göç politikasında da etkili olacağı düşüncesinden hareketle öncelikli olarak seçim beyannameleri incelenmiştir. Partinin 2015 seçim çalışmaları araştırılırken seçim materyalleri adı altında 3 ayrı seçim bildirgesi paylaştığı görülmektedir. Bunlardan ilki ‘Büyük İnsanlık Çağırısı’ başlığının verildiği tüm kitleyi hedefleyen genel seçim bildirgesi, ikincisi gençler için gençlik seçim bildirgesi, üçüncüsü ise kadınlara yönelik kadın seçim bildirgesidir. Göç konusuna bu 3 beyannamede de yer verilmiştir ancak konu asıl olarak genel seçim bildirgesinde ele alınmıştır.

Partinin ‘Büyük İnsanlık Çağırısı’ başlıklı 2015 seçim beyannamesi incelendiğinde göç ve ilgili kavramlara çeşitli başlıklar altında yer verildiği görülmektedir. Beyannamede ‘göç’ kavramı 3, ‘göçmen’ 8, ‘Suriye’ kelimesi 1, ‘sığınmacı’ ifadesi 2 kez kullanılırken ‘Suriyeli’, ‘geçici koruma’ ‘misafir’ kavramlarının kullanılmadığı görülmektedir. Bildirgenin ‘Göçmenlere insana yaraşır muamele’ başlığında yaşama ve çalışma hakkının temel insani bir hak olduğu ve bu nedenle de öncelikle coğrafi çekincenin kaldırılması gerektiği belirtilmiştir. Farklı anadil, kimlik veya kültüre sahip olan diğer bireylerle beraber göçmenlere yönelik ayrımcılığın ortadan kalkması gerektiği, göçmenler için öncelikli güvenli alanların yaratılması gerektiği, sığınmacılar için ise insani koridorların açılmasının yanında vize işlemlerinin kolaylaştırılması, ırkçılığa varan göçmen ve sığınmacılara yönelik kin ve nefret söylemlerinin önüne geçileceği ifade edilmiştir. Gençlik bildirgesinde ise göçmenleri dezavantajlı konumda olarak adlandırmaktadır ve LGBTİ, göçmen ve engelli gençliği göz önünde tutacaklarına ve bu gruplar için pozitif ayrımcılık uygulamalarını hayata geçireceklerini dile getirmişlerdir. Son bildirge olan Kadın seçim bildirgesinde ise kadınların sorunlarına değinilmiştir. “İş yerinde aşağılama, yıldırma, cinsel taciz, cinsel saldırı riskleriyle karşı karşıya kalan göçmen ev işçileri

¹⁷⁷ Halkların Demokrat Partisi Tüzüğü, (Çevrimiçi) [Parti Tüzüğü | Halkların Demokratik Partisi \(hdp.org.tr\)](http://hdp.org.tr), 20 Ağustos 2022

korunacak.” Kadınları koruyan politikaların aynı zamanda sosyal ayrıcalıklar şeklinde de uygulanacağına vurgu yapılmıştır. Kadınların sağlık hizmetlerinden ücretsiz yararlanması bu politikalardan bir tanesidir ve parti bu uygulamaların tüm kadınlar için geçerli olacağı ve göçmen kadınların da aynı haklardan yararlanacağını belirtmiştir.¹⁷⁸

Partinin 2018 genel seçim beyannameleri incelendiğinde partinin 2015 seçimlerinden hareketle seçim materyalleri adı altında 4 farklı bildirge yayınladığı görülmektedir. Bunlar; Parlamento seçim bildirgesi, Cumhurbaşkanlığı seçim bildirgesi, kadın seçim bildirgesi ve ekonomi bildirgesidir. Partinin öncelikli olarak ‘Parlamento seçim bildirgesi’ adı altında yayınladığı bildirgede göç olgusunu ele aldığından dolayı çalışmada bu bildirge baz alınmıştır. Bildirgede ‘göç’ kavramı 5, ‘göçmen’ 6, ‘Suriye’ kelimesi 2, ‘mülteci’ ifadesi 14, ‘sığınmacı’ ifadesi 1 kez kullanılırken ‘Suriyeli’ kelimesi hiç kullanılmamıştır. ‘Geçici koruma’ ‘misafir’ tanımlarını ise 1’er kez AK Parti’nin söylemi ve politikası olduğunu vurgulamak için kullanmıştır.

Parti ilgili bildirgede göç konusuna ‘zorla yerinden edilenler ve zorunlu göç’ ile ‘sığınmacılar ve mültecilere eşit ve özgür yaşam’ olmak üzere 2 farklı başlıkta yer vermiştir. Zorla yerinden edilenler ve zorunlu göç başlığı altında bu durumu *‘bir topluma verilecek en büyük zararlardan biri’* olarak tanımlamaktadır. Çalışmanın içeriği nedeniyle asıl ele almamız gereken ‘sığınmacılar ve mültecilere eşit ve özgür yaşam’ başlığında parti, hükümet politikasına eleştirel yaklaşarak seçim beyanlarını dile getirmiştir. İlgili başlıkta hükümet eleştirisi aşağıdaki gibidir:

“Türkiye’de farklı statülerde 4,3 milyon göçmen yaşıyor. AKP, mültecileri “misafir” olarak tanımlamaktadır. Ulusal/uluslararası sorumluluklarını yerine getirmemekte ve mültecilerin haklarını inkâr etmektedir. Geçici Koruma Rejimi uluslararası normlara uygun değildir. AKP’nin mülteci politikaları neticesinde, Türkiye’de mültecilere yönelik nefret söylemi yükselmekte ve linç girişimleri gerçekleşmektedir. AKP’nin AB ile mültecilerin yaşamı üzerinden yaptığı pazarlıklar ise dünya tarihinin kara sayfalarında çoktan yerini almıştır”¹⁷⁹.

¹⁷⁸Halkların Demokrat Partisi, “2015 Kadın Seçim Bildirgesi” s.16

¹⁷⁹Halkların Demokrat Partisi, “2018 Seçim Bildirgesi”, s.21

Partinin hükümet eleştirisini seçim beyanlarıyla desteklediği ve beyanlarını dile getirirken de ulusal ve uluslararası hukuk çerçevesinde ele aldığı görülmektedir. Bu bağlamda oluşturulan parti politikalarının eşit ve özgür bir toplum inşa etmek temelli olduğunu söyleyebiliriz. Parti söylemlerine göre hükümetin yanlış politikası sonucunda mülteciler ırkçı, milliyetçi saldırılara maruz kalmıştır, bu tarz saldırı ve nefret söylemleri ile yasal düzenlemeler gerçekleştirerek bu söylemlerin ve saldırıların önüne geçilmesi hedeflenmektedir. Aynı zamanda kampların da ulusal ve uluslararası kuruluşların denetimine açık tutulacağı, 1951 Cenevre Sözleşmesi'ndeki çekincelerin kaldırılmasının hedeflenmesi, mülteci statüsü için yalnızca Avrupa'dan gelenler kısıtının kaldırılması adına düzenlemelerin yapılacağı bildirilmiştir.

Parti ilgili bildirgede yardım kampanyalarının aslında 'hak konsepti' olduğunu ve ilişkilerin de bu yönde oluşturulacağını ifade etmiştir. Hak konsepti politikası bağlamında başta mülteci kadınların iş ve sosyal hayatta karşılaştıkları bütün sorunları, göçmen işçilerin barınma, sağlık, kayıt dışı olma, iş güvensizliği ve sendikal örgütlenme hakları ile ilgili sorunları ve son olarak mülteci çocukların anadille eğitim alamama sorunlarını çözeceklerini dile getirmişlerdir.

Partinin göç çalışmaları ile ilgili gerçekleştirmiş olduğu en önemli adımlardan biri 'Göçmen ve Mülteci Komisyonu' nu kurmaktır. Parti'nin komisyon aracılığıyla göç ve mülteci konusunu araştırdığı, bu yönde çalışmalar yürüttüğü ve aynı zamanda raporlamalar yaptığı görülmektedir. Bu nedenle Göçmen ve Mülteci Komisyonu sözcülerinin yapmış oldukları yazılı ve sözlü açıklamalar ile yayınlanan raporlar çalışmada önemli bir yer tutmaktadır.

2016 yılında yayınlanan '*Mülteciler, Hakları, Sorunları ve Çözüm Önerileri*' başlıklı '*HDP Araştırma Birimi Yuvarlak Masa Toplantısı Raporu*'nda genel olarak partinin mülteci ve göç politikası aktarılmıştır. İlgili raporda durum değerlendirilmesi yapılarak göç ve mülteci sorunlarına dair değerlendirmeler yapılmış ve çözüm önerilerinde bulunulmuştur. Raporda özellikle uluslararası hukuk çerçevesinde mülteci kavramı ve bu doğrultuda coğrafi çekince, geçici koruma, geri gönderme konuları üzerine durulmuştur. Rapora göre Suriyelilerin 'geçici' ve 'misafir' olarak

adlandırılması, sürecin ve politikaların geçici olmasına neden olmaktadır, bu durum ise insanların düzen kuramamasına ve gelecekleriyle ilgili hayal kuramamalarından dolayı ciddi psikolojik sorunlara neden olmaktadır. ‘Geçici’ kavramı AB statüsüne göre en fazla 3 yıl olduğundan dolayı bu statünün devam ettirilmemesi gerektiğini ve başta sosyal, ekonomik ve kültürel olmak üzere çeşitli alanlarda uyum politikalarının gerçekleştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca bu uyum politikalarında insanların farklı kimlik, kültür vb. özellikleri dikkati alınması ve asimilasyona yol açmaması gerektiği belirtilmiştir.¹⁸⁰

Parti rapor da mülteciler konusundaki hükümet politikalarının yetersiz olduğuna sıkça değinmiş ve hükümet partisini şu sözlerle eleştirmiştir.

“AKP, çıkarıcı siyaset anlayışını mülteciler konusunda da sergilemiştir. Suriyeli mülteciler üzerinden siyasal, toplumsal ve ekonomik hesaplar peşinde koşan AKP, kâh Avrupa’ya karşı koz olarak kullanmak, kâh Kürt sorununda araçsallaştırmak, kâh Alevi yaşam alanlarını taciz etmek, kâh ucuz işgücü olarak emek piyasasında değerlendirmek gibi adımlarla bu insanlara zalimce yaklaşmaktadır. AKP’nin bu konudaki kabul edilemez uygulamaları, Saray’ın darbe hukukunu hayata geçirme sürecinde daha da içinden çıkılmaz bir yere sürüklenmişti¹⁸¹”.

Burada hükümet eleştirisiyle beraber mülteci sorununun içerisinden çıkılmaz bir hal aldığını, aynı zamanda Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün sorunlara çözüm üretme konusunda hem yetersiz olduğu hem de özen göstermediği eleştirisi yapılmış ve diğer bölümlerde de mülteci ve göç konusunda acil çözümler üretilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Keza mültecilerin yaşadıkları sorunlara acil çözümler bulunmazsa ekonomik, sosyolojik gibi pek çok alanda uzun vadeli sorunlara dönüşeceği çıkarımında bulunulmuştur.

Raporda mültecilerin yaşadıkları sorunlara değinilmiş ve sonrasında da çözüm önerilerinde bulunulmuştur. Sorunlardan biri mültecilerin eğitim hakkı konusudur. Bu noktada mülteci çocukların eğitime erişim sorununun yanında anadilde eğitim alınması gerektiği vurgulanmıştır. Bir diğer sorun geri gönderme merkezleridir. Geri

¹⁸⁰ HDP Araştırma Birimi Yuvarlak Masa Toplantısı Raporu, **a.g.e.**, s.11

¹⁸¹ **A.e.**, s.9

gönderme merkezleri ‘mülteci hapishanesi’ ne benzetilerek uygun olmadığı şeklinde eleştirilmiştir, ayrıca raporda mültecilerin geri dönme taleplerinin ve isteklerinin olmadığı vurgulanarak entegrasyon çalışmaları üzerinde durulmuştur.

Entegrasyon raporda ve parti politikasında önemli bir yere sahiptir. Suriyeli sığınmacıların bu süreç içerisinde toplumsal entegrasyonda yaşadıkları zorluklara vurgu yapılarak yanlış politika uygulandığı ve göçmene, mülteciye karşı hukuksal tanımlama sorununun yanında ifade ve söylemlerle sürecin olumsuz yürütüldüğü ifade edilmiştir. Suriye’den gelenler için “misafir” tanımlaması, süreç için “mülteci sorunu” ve “mülteci krizi”, “mülteci dramı” gibi ifadelerle beraber ‘yük’ vb. söylemlerin göç edenleri psikolojik, sosyolojik gibi pek çok açıdan olumsuz etkilemekte, entegrasyonu zorlaştırmakta ve aynı zamanda yerel halkın kin ve nefret söylemlerini artırdığı ifade edilmektedir. Göçmen ve Mülteciler Komisyonu Eş Sözcü Gülşüm Ağaoğlu’nun ‘Mülteciler yaşadıkları ülkenin eşit yurttaşlarıdır’ başlıklı yazılı açıklamasında da bu görüşünü öne sürdüğü görülmektedir. Ağaoğlu, Suriyelilerin ırkçılığa maruz kaldığını ve kötü standartlarda çalışma ortamlarının, düşük ücretlerin onları beklediğini ifade ederek durumun ciddiyetini vurgulamış ve kalıcı çözümlerin üretilmesi gerektiğini savunmuştur.¹⁸²

Raporda ele alınan bir diğer konu ise mültecilerin geri dönme olasılıklarının ve isteklerinin az olacağı yönündeki çıkarımdır. Parti, göç edenlerin büyük bir çoğunluğunun kalıcı olacağı gerçeğini vurgulayarak bir kez daha uzun vadeli ve sürdürülebilir politikalar üretilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Suriyelilere tanınan geçici koruma sürelerinin sonunda, bu kişilere vatandaşlık verilmesi veya kademeli olarak entegrasyon çalışmalarının yürütülmesi gerektiğini, ülkelerine geri dönmek isteyenlere ise destek verilmesi gerektiği vurgulamıştır. Uzun vadeli, sürdürülebilir politikalar olarak ise öncelikle eğitim, sağlık ve istihdamda yerel halk da göz önünde tutularak çözüm odaklı politikalar üretilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

¹⁸² Gülşüm Ağaoğlu, “Mülteciler Yaşadıkları Ülkenin Eşit Yurttaşlarıdır”, 20 Haziran, 2020, (Çevrimiçi) <https://www.hdp.org.tr/tr/multeciler-yasadiklari-ulkenin-esit-yurttaslaridir/14371/>, 20 Ağustos 2022

Partinin raporda belirttiği diğer politikalara genel olarak bakıldığında mülteci haklarını savunan ve onların da bu haklara erişimini sağlayacak çözüm önerileri üretilmesi gerektiği sıklıkla vurgulanmış ve mültecilerle ilgili belirlenen ve uygulanacak tüm politikalarda şeffaflık ilkesinin temel alınacağı belirtilmiştir. Göç edenler için kullanılan terminoloji üzerinde de sıklıkla durulmaktadır, bu noktada da ‘regülerizasyon’ standartlarına kadar tüm alanlarda genel ilkeler oluşturulacağı ve partinin tüm bu gelişmelerde sözcü olması gerektiğinin son derece önemli olduğu ifade edilmiştir. Partinin basın kuruluşları, eğitim merkezleri ve sivil toplum kuruluşları gibi kuruluşlarla uzun vadeli olarak iş birliği içerisinde olması, göç ve mülteciler konusunda akademisyenlerle beraber araştırmalar yapılmasının temel politikalardan biri olduğu ifade edilmiştir. Mülteciler için planlanan her türlü söylem ve eylemlerde Suriyeliler için sınırlı olmayacağı Afganlı, İranlı, Iraklı ve Afrikalı mültecileri de kapsayan geniş çaplı politikaların geliştirileceği ifade edilmiştir. Burada belirtilen politikanın temeli partiye yapılan ‘etnik temelli ayrımcılık’ yaptığı eleştirisine dayanmaktadır. HDP ilgili raporda ‘Mülteci İlişkileri Ekseninde HDP Algısı’ başlığı altında yapılan eleştiriye şu sözlerle aktarmıştır:

“HDP’nin mültecilere olan yaklaşımında etnik temelli bir ayrımcılığın olduğuna dair bir algı söz konusudur. Bu düşünce hem Kürdistan’da yaşayan Suriyeli mülteciler hem de onlara destek vermek üzere faaliyet gösteren bazı sivil toplum örgütü yöneticileri nezdinde paylaşılmaktadır. HDP’nin mülteciliği ağırlıklı olarak Kürt mülteciler üzerinden ele aldığı, Rojava ve Şengal üzerinden gelen mültecilere odaklandığı, mülteciler konusundaki tutumlarında Kürtlerle ilgili olarak pozitif ayrımcılık uyguladığı düşünülmektedir. Aynı şekilde Suriyeli mülteciler arasında da bu algı ve düşüncede olanlar bulunduğu; bu durumun Suriyeliler üzerinde bir kırılganlık ve hayal kırıklığı yarattığı belirtilmektedir. HDP’nin Rojava eksenli olarak yürüttüğü düşünülen mülteci politikasının, Kürt olmayan Suriyeli mülteciler arasında kopuşlar yarattığı, bu kitleyi AKP ile yakınlaşma yönünde etkilediği sahadan gelen bilgiler arasında bulunmaktadır”¹⁸³.

Parti’nin kendisine yöneltilen ‘etnik temelli ayrımcılık’ eleştirisinin parti ile ilişkilerin daha zayıf ve hatta görece az olduğu paydaşlar tarafından ortaya konduğu parti ile çalışma olanağı bulan kişiler veya kurumların böyle bir algıya sahip olmadıkları öne sürülmektedir. Ağaoğlu’nun yayınladığı ‘Göçmenlere yönelik baskıcı politikalara son verin’ başlıklı açıklamasında parti politikalarının eşitlik ve özgürlük

¹⁸³ HDP Araştırma Birimi Yuvarlak Masa Toplantısı Raporu, **a.g.e.**, s.53

ekseninde yürütüldüğü ve ayırım gözetmeksizin haklarını savundukları şu sözlerle ifade edilmiştir:

“Kürtler’e yapılan ırkçı saldırıya, Suriyeliler’e yönelik nefret söylemine, Afgan ya da başka göçmen gruplara yönelik sömürüye ve baskıya aynı derece karşı çıkıyoruz. İnsanların göçe zorlanmasını kabul etmiyoruz. Her insanın yaşadığı coğrafyada insan onuruna yakışır koşullara sahip olması gerektiğini; göç etmek zorunda kaldıysa da temel haklarından mahrum bırakılmayacağını haykırıyoruz¹⁸⁴”.

Genel olarak değerlendirildiğinde partinin göç ve göçmen, mülteci hakları konusunda daha somut politikalar üretme odaklı olduğu, kurmuş olduğu Göç ve Mülteciler Komisyonu aracılığıyla araştırmalar yapıp raporlar sunduğu ve çeşitli açıklamalarda bulunduğu görülmektedir. Göç araştırmaları konusunda ileri gelen araştırmacılardan Prof. Dr. Ahmet İçduygu’ya göre de Suriyeli mülteciler konusunda diğer muhalefet partilere nazaran en somut politika üreten parti HDP’dir.¹⁸⁵

SONUÇ

Savaşlar, dünya tarihinde yaşanan kitlesel göçler için her zaman tetikleyici bir sebep olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde de savaşlar nedeniyle ülkelerini terk etmek zorunda kalan milyonlarca insan bulunmaktadır. Türkiye, Arap Baharının yansımaları olarak görülen Suriye iç savaşı sonucunda son 11 yılda yaklaşık 4 milyon Suriyeliye ev sahipliği yapan bir ülke konumuna gelmiştir. Türkiye’nin son dönemlerde kitlesel göç alan bir ülke olması, siyasi partilerin geçici koruma altındaki Suriyelileri ve göç hareketlerini gündemde tutmalarına ve tartışılan konularının başında yer almasına neden olmuştur. Politika üretme ve karar verme noktasında önemli aktörler olan siyasi partilerin göç yönetimi konusundaki çalışmaları çift yönlü olarak hem yerel halkı hem de geçici koruma altındaki Suriyelileri etkilemektedir. Örnek olarak; sürecin başlangıcında Suriyelilere ‘misafir, mazlum, yardıma ihtiyacı olan, kardeşlerimiz,’ ifadelerinin kullanılması ve günümüzde de geçici olarak adlandırılmaları Suriyelilerin ‘geri dönecekler’ olarak görülmesini ve yerel halkın da

¹⁸⁴Gülsüm Ağaoğlu, ‘Göçmenlere yönelik baskıcı politikalara son verin’, 18 Aralık 2020 (Çevrimiçi) <https://hdp.org.tr/tr/gocmenlere-yonelik-baskici-politikalara-son-verin/14910/>, 20 Ağustos 2022

¹⁸⁵Ahmet İçduygu, ‘Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacılar: ‘Siyasallaşan’ Bir Sürecin Analizi’, Toplum ve Bilim Dergisi, 2017, No:140, s.27-42.

‘öteki’ olarak tanımlamasını sağlamaktadır. Yine aynı şekilde Suriyelilerin de ülkeye aidiyet hissetmemelerine, kimlik kargaşası yaşamasına ve kendilerini sürekli yardım edilen, ihtiyaç sahibi olan kişi olarak görmelerine neden olmaktadır. Bu sorunların temeli ise sürecin beklenenden uzun sürmesi ve karmaşık bir hal almasıdır. Başlangıçta, Suriyelilerin ‘misafir’ olarak adlandırılması ve sürecin kısa süreceğinin düşünülmesi devleti kısa vadeli çözümler üretmeye itmiştir. Ancak sürecin beklenenden uzun olması ve bugüne kadar 11 yılın geçmesi sürdürülebilir göç politikalarının oluşmasını zorunlu kılmaktadır.

Parti politikalarına bakıldığında özellikle son yıllarda göç çalışmalarının arttırıldığı ve partilerin sıklıkla göç konusunu gündeme taşıdıkları görülmektedir. Genel olarak sınıflandırıldığında ise tartışmaların ve yürütülen politikaların ‘geri gönderme’ ve ‘uyum-entegrasyon’ olmak üzere iki bakış açısı çerçevesinde olduğu görülmektedir.

Suriye iç savaşının uzun sürmesi ve dolayısıyla beklenmedik bir göç dalgasının yaşanması toplumda dengelerin değişmesine neden olmuştur. Bu süreçte pek çok Suriyeli geçici barınma merkezlerinden çıkarak şehirlere yerleşmiştir. Şehirlerde artan sosyal ve ekonomik sorunlar ise gün geçtikçe hissedilir olmuş ve bu durumun sorumlusu olarak Suriyeliler görülmüştür. Siyasi partiler de bu noktada ‘geri gönderme’ politikası yürüterek pek çok kanalda ‘Suriyelileri geri göndereceğiz’, ‘evlerine gidecekler’, ‘herkes doğduğu yerde mutludur’ söylemlerinde bulunmuşlardır ve bu çerçevede çalışmalar yürütmüşlerdir. Ancak bu politikanın uygulama temellerinde hukuki bir kısıt ve aynı zamanda belirsizlik bulunmaktadır.

Geri gönderme politikasını öncelikli olarak hukuki çerçevede değerlendirildiğinde, uluslararası anlaşmalar bağlamında Türkiye, Cenevre sözleşmesine taraftır. Türkiye’nin bu sözleşmeye ‘coğrafi kısıtlılık’ getirmiş olması Türkiye’ye yoğun göç hareketinin yaşandığı Suriye, Irak, Afganistan gibi pek çok ülkeden gelen kişilerin Türkiye’de mülteci statüsüne sahip olmalarını mümkün kılmamaktadır. Fakat Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi’ne taraf bir ülke olarak Türkiye’nin, sınırına gelen mülteciyi kabul etme zorunluluğu vardır ve ‘geri

göndermeme' ilkesi başta olmak üzere gelen mültecilerin temel insan haklarını garanti altına alma yükümlülüğü bulunmaktadır.

Cenevre sözleşmesinde yer alan 'geri göndermeme ilkesi' devletlere tam olarak bir yükümlülük atfetmemektir. Anlaşmaya göre ülke sınırlarına sığınan kişiyi geri göndermemenin belirli şartları bulunmaktadır ve bu kişiler ancak bu şartları sağlıyorsa ülkelerine geri gönderilemezler. Bunun yanında belirli şartlar ve kurallar çerçevesinde üçüncü bir güvenli ülkeye gönderilebilirler.

Ulusal mevzuatlara bakıldığında ise 2013 Nisan'da yabancıların Türkiye'ye giriş-çıkışlarını, Türkiye'de bulunma hallerini, koruma talebinde bulunan yabancılara tanınacak hak ve uygulamaların kapsamlarını vb. hizmetleri belirleyen YUKK yasası kabul edilmiş ve yürürlüğe girmiştir. YUKK yasasının 91. maddesine göre kitlesel olarak Türkiye'ye göç eden yabancılara 'geçici koruma' statüsünü tanınmıştır.

Benzer şekilde YUKK yasasında yer alan geçici kavramının süresinde herhangi bir sınırlama bulunmamaktadır. Yönetmeliğin 10. maddesine göre geçici koruma kararının alınması, korumanın başlangıç tarihi ve gerek görüldüğü takdirde bitiş tarihi, sağlanan koruma süresinin uzatılması ya da sona ermesi durumu ve korumanın hangi bölgede geçerli olacağı konuları Bakanlar Kurulu kararına bırakılmıştır. Bu durumda geçici koruma statüsünün askıya alınması, bu statüde bulunan kişilere yeni statüler tanınması, ülkelerine geri gönderilmeleri gibi tüm süreçler Bakanlar Kurulu'na aittir ve tanınan statünün ne kadar süreceği belirsizdir. Buradan hareketle geçici koruma Suriyelilerin geri gönderilmesi konusunda bir açıklığın söz konusu olduğu söylenebilir.

Geri gönderme politikası mecliste grubu bulunan dört parti tarafından dile getirilmiştir. Bunlardan ilki iktidar partisi olan AK Parti'dir. Parti içerisinde aktarılan geri gönderme politikası daha çok ülkelerindeki durumun düzelmesi ve gönüllük esasına göredir. Bu noktada yapılan çalışmalara bakıldığında iktidar partisi olarak 30 ilde Geri Gönderme Merkezleri'nin kurulduğu ve 2023 hedeflerinde de yer aldığı üzere geri gönderme merkezlerinin sayısının arttırılacağı ifade edilmiştir. Buradaki geri göndermenin özellikle kaçak göçmenlik, sınır ihlalleri, kayıtsızlık noktasında geçerli olduğu görülmektedir.

Geçici koruma altındaki Suriyeliler YUKK yasasının tanımladığı Geçici Koruma Kimlik Belgesi kapsamında oluşturulan kimlik kartlarıyla Türkiye’de kayıt altında alınmakta ve kontrol edilmektedirler. Suriyeliler kayıt dışı olmaları, kaydoldukları iller dışında yaşamaları asayiş ve denetimi zorlaştırmaktadır. Kayıt dışı olan bu kişiler geri gönderme merkezlerine gönderilmektedir ve haklarında işlemler gerçekleştirilmektedir. Kayıtlı olan ancak nerede olduğu belli olmayan kişiler için ise belli noktalarda uygulamalar getirilmiştir. Suriyelilerin kayıtlı oldukları ile dönmeleri gerektiği açıklanmış ve 2 ay süre verilmiştir, bu süre daha sonra 4 aya çıkartılmıştır. Valilikler tarafından bu konuyla ilgili gerekli açıklamalar yapılmıştır. Bu konuda İstanbul Valiliği’nin 2019 yılında yayınlamış olduğu bir basın açıklaması bulunmaktadır. Basın açıklamasına göre 12 Temmuz – 25 Ağustos 2019 tarihleri arasında 16.423 kaçak göçmen geri gönderme merkezlerine gönderilmiş, kayıtsız bulunan 4.500 Suriyeli barınma merkezlerine gönderilmiştir ve farklı illerde kaydı bulunan Suriyelilerin o illere dönüşleri sürdürülmektedir. Bu doğrultuda devlet politikalarının daha sıkılaştırıldığını ve kayıt dışılık durumlarında gerekli işlemlerin uygulandığı görülmektedir.

AK Parti, Suriye’de güvenli alanların oluşturulması gerektiği, sadece bu doğrultuda Suriyelilerin ülkelerine geri döneceklerini vurguladığı görülmektedir. İstanbul il Başkanlığı ile yapılan görüşmede de ‘ülkelerinde barış ortamı sağlandığı sürece ülkelere döneceklerini düşünmekteyiz’ yorumu gelmiştir. Ayrıca partinin yayınlamış olduğu 2023 hedefleri doğrultusunda gönüllü geri dönüşler üzerine çalışmalar yürütüleceği vurgulanmıştır.

MHP’nin geri gönderme politikası incelendiğinde Cumhur ittifakı öncesi ve sonrasında da geri gönderme politikasını benimsediği görülmektedir. MHP’nin geri gönderme politikası ‘sağlıklı geri gönderme’ çerçevesinde şekillenmektedir. Suriyelilerin geri dönüşünün ancak sağlıklı koşullarla gerçekleştirilebileceğini ifade eden Bahçeli tampon-güvenli bölgenin gerekliliği üzerinde durmaktadır. Türkiye’nin güvenliği amacıyla Suriyelilerin gönderilmesi gerektiği ve tampon-güvenli bölgeye yerleştirilmeleri gerektiği sıklıkla vurgulanmıştır. MHP, Suriyeliler konusunu daha çok güvenlik çerçevesinde ele almıştır ve toplum için geri gönderilmenin gerçekleşmesi gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca görüşmede, yönetsel açıdan olmasa

bile ekonomik açıdan ülkenin eski haline dönmesiyle beraber geri dönüşlerin yaşanacağı düşünüldüğü ifade edilmiştir.

CHP'nin geri gönderme politikasında ise söylemlerin daha çok ekonomik koşullara dayandırıldığı görülmektedir. CHP'ye göre muhalefetin yanlış dış politikası nedeniyle 4 milyona yakın Suriyeli Türkiye'de bulunmaktadır. Ana muhalefet partisi olarak CHP, özellikle seçim dönemlerinde 'geri gönderme' ile ilgili sert söylemlerde bulunmuştur. Ayrıca seçim dönemlerindeki sert söylemlerin uygulamaya döküldüğü örnekler de görülmektedir. Örneğin Bolu Belediyesi Tanju Özcan, milletvekili olduğu dönemde Suriyelilerin Bolu'ya yerleşmesinden sonra başta asayiş olmak üzere sorunların arttığını dile getirmiş ve Suriyelilerin geri gönderilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Belediye Başkanlığı döneminde ise Özcan, geri dönüşlerin sağlanması için farklı uygulamalar gerçekleştirmiştir. Özcan, ilk olarak belediye bütçesinden yapılan yardımların kesileceğini ve belediye tarafından işyeri açma ruhsatı verilmeyeceğini duyurmuştur. Bu uygulamaların ardından Bolu'da yaşayan Suriyelilerin su faturası ve katı atık vergisi ücretlerine 10 kat zam yapılacağını duyurmuştur. Özcan'ın bu uygulamalarına ilk tepki parti içerisinde gelmiştir. Bu noktada parti içerisinde geri gönderme üzerine politikalarını benimseme ve uygulamada farklılıklar olduğunu söylemek mümkün olacaktır. Ancak sürecin tamamı ele alındığında Suriyelilerin geri dönüşlerinin ancak Suriye'deki toprak bütünlüğünün sağlanması sonucu -bunun ise yeni anayasa ile gözetimli ve herkesin katılım sağladığı bir seçim sonucunda olacağı- gerçekleştirilebileceği vurgulanmış ve sürecin uzunluğundan kaynaklı olarak da geri göndermeden ziyade toplumla uyum üzerine çalışmalar yapılması gerektiği ifade edilmiştir. Yapılan görüşmeler çerçevesinde geri gönderme politikasını uygulayan bir belediye örneği olarak Esenyurt bulunmaktadır. Esenyurt Belediye'si 'gönüllü geri gönderme' projesi gerçekleştirmektedir ve gerçekleştirilen bu geri göndermeler isteğe bağlı olarak ve 5 yıl geri gelmemek kaydıyla uygulanmaktadır. Görüşmede, kentte yoğun göç nüfusunun bulunmasıyla beraber gönüllü geri gönderme politikasının uygulandığını söylenmiş ve aynı zamanda kent yaşamı için uyum çalışmalarının da aşırı önem arz ettiği dile getirerek bu yaklaşımla hizmet verdikleri ifade edilmiştir. Sonuç olarak CHP, belli noktalarda geri

gönderme politikasını benimsemekte ve geri göndermek için Suriye’de barış ortamının sağlanması gerektiğini vurgulamaktadır.

İYİ Parti’nin geri gönderme politikası incelendiğinde, gerek siyasal söylemler gerekse yazılı belgelerle bu politikayı benimsediğini ifade etmekte ve Suriyelilerin geri dönüşlerinin acilen gerçekleşmesi gerektiğini vurgulamaktadır. CHP gibi İYİ Parti’de Türkiye’de 4 milyona yakın Suriyeli’nin bulunmasının sebebinin hükümetin yanlış politikası olarak görmektedir. Parti geri gönderme politikası amacıyla 2019’da ‘Suriyeli Sığınmacıların Ülkelerine Dönüşü’ konulu 3 aşamalı gönderme planını içeren bir çalıştay düzenlemiştir. Bu çalıştayda esas alınan nokta hükümete öneri niteliği taşımasıdır. Çalıştayın genel hedefi geri gönderme politikasını Türkiye içerisindeki denetimleri sıkılaştırarak, anlaşmalara uygun olarak ve katı çerçevede uygulamalar yaparak gerçekleştirmektedir. Çalıştay içeriğine bakıldığında vatandaşlık verilmemesi, çalışma izni verilmemesi, yardımların kesilmesi gibi uygulamalar yaparak ve denetimleri sıkılaştırarak geri dönüşlerin mecburi bir seçenek haline dönüşmesi amaçlanmaktadır. Parti, ilk çalıştaydan yaklaşık 3 sene sonra, 6 Eylül 2022 tarihinde Suriyelileri konu alan ikinci bir çalıştay düzenlemiştir. Çalıştayda geçici koruma altındaki Suriyeliler konusu, kamu hizmetleri üzerinde baskının artması ve maddi maliyetlere yol açması, ülke içerisindeki asayişin bozulması, özellikle şehirlerde yer alan çarpık kentleşme, nüfus artışı ve gettolaşma, çalışma hayatında artan haksız rekabet, yabancı uyruklu işletmecilerin sayısının giderek artması, kayıt dışı istihdamın yaygınlaşması ve yabancı uyruklu çocuk işçilerin çalıştırılması, yerel halk ile yaşanan sosyo-kültürel farklılıklar, sağlık sorunları ve riskler, son olarak ise terör ve güvenlik çerçevesinde ele alınarak değerlendirilmiştir. Bu genel değerlendirme sonrasında ise ‘çıkış yolu önerileri’ sunulmuştur. Parti çıkış yolu önerilerini, ‘milli göç doktrini’ çerçevesinde ifade etmiştir. Partinin ortaya koyduğu bu doktrin ile yalnızca Türkiye’de yer alan sığınmacı ve kaçak göçmenlerin geri gönderilmesini değil aynı zamanda gelecekte yaşanma ihtimali yüksek olan kitlesel göç dalgalarının da yaşanmasının önüne geçileceği hedeflenmektedir.

Partinin yayınlamış olduğu 2 çalıştaya bakıldığında genel politikanın geri gönderme üzerine olduğu ancak söylem ve politikanın uygulama şeklinin değiştiği görülmektedir. İlk çalıştayda çok daha keskin, yaptırıma dayalı bir geri gönderme

politikası gözetilirken ikinci çalıştayda araştırmalara dayalı bir çalışma yürütüldüğü ve uzlaşmacı, anlaşmalara dayalı bir yaklaşım çerçevesinde geri göndermenin gerçekleştirileceği öngörülmektedir. Partideki bu değişimin sebebi olarak parti içerisinde konu ile ilgilenen ve ilgili birimlerde görev alan kişilerin parti değişikliği yapmasından kaynaklığını söylemek mümkün olacaktır. Parti temsilcilerinin değişikliği ile her ne kadar partinin yaklaşımı ve politikası değişmese de söylemlerdeki keskinlik kırılmış olarak gözlemlenmektedir.

HDP politikasına bakıldığında, partinin geri gönderme politikasını benimsemediği, politikanın insan haklarına ve uluslararası hukuka aykırı olduğunu ifade ettiği görülmektedir.

Sonuç olarak, HDP dışındaki dört parti geri gönderme politikasını benimsemekte ve bu doğrultuda çalışmalar sürdürmektedir. İYİ Partinin yaklaşımı diğer partilere göre daha belirgin olmakla beraber genel çalışmalar doğrultusunda Suriyelilerin ülkelerine geri dönüşleri hedeflenmektedir. Ulusal mevzuatta netlik olmamasına karşılık uluslararası anlaşmalar çerçevesinde geri göndermek mümkün gözükmemektedir. Partilerin de uygulamaya koyduğu gibi ancak gönüllü geri dönüşlerin uygulanması halinde Suriyelilerin dönüşü gerçekleşecektir. Fakat sürecin 2011 yılında başladığını ve 11 yıl geçtiğini düşünürsek geri dönüşlerin gerçekleşeceğini söylemek pek mümkün görülmemekte aksine toplum içerisindeki çatışmalara ve uyumsuzluklara engel olmak adına uyum çalışmalarının uygulanması gerekmektedir.

Uyum süreci, yerel halkın farklı bir ifade ile ev sahibinin göçmene uyumu ve göçmenin yerel halka uyumu şeklinde çift yönlü olarak gerçekleşmektedir. Siyasi politika yapıcılarının geliştirdikleri yasal düzenlemeler uyumun ilk çerçevesini oluşturmaktadır. Bu düzenlemeler temel insani haklar olmak üzere sosyal, ekonomik, eğitim, çalışma hakkı, sosyal yardımlar gibi çeşitli alanlardan oluşmaktadır. Tezin genel bağlamında incelediğimizde YUKK yasasının oluşturulması ile uyum sürecinin ilk ayağının gerçekleştirildiğini söyleyebiliriz. Çalışma izinlerinin tanınması, ikamet izinlerinin verilmesi, eğitim çağındaki çocuklara eğitim hakkının tanınması, mesleki

kursların açılması gibi çalışmaların tamamı bu uyum sürecinin bir kıstası olarak karşımıza çıkmaktadır.

AK Parti politikaları incelendiğinde partinin genel olarak uyum politikaları benimsediği ve çalışmalar yürüttüğü görülmektedir. Partinin Bakanlıkların yürüttüğü çalışmaları kendi politikası olarak ithaf etmesinden kaynaklı olarak Bakanlık çalışmalarını parti çalışmaları olarak düşünürsek eğitim, sağlık, ekonomi gibi pek çok alanda uyum çalışmalarının yürütüldüğünü söyleyebiliriz. Uyum çalışmalarında ilk aklımıza gelen alan eğitimidir. Suriyelilerin eğitime dahil edilmesi AK Parti politikalarında olduğu gibi diğer parti politikalarında da yer almaktadır. Suriyeli çocuklar başta barınma merkezlerinde eğitim görüyorlardı ancak şehirlere yerleşimlerle beraber okullarda da eğitim görmeye başladılar. Son verilere göre Suriyeli çocukların %62'si eğitime kavuşturulmuştur ve tüm çocukların okullandırılması hedeflenmektedir. Suriyeli çocukların eğitime entegre edilmesi uyum süreci için oldukça önemlidir, çocukların Türkçe eğitimler görmesi, yine aynı şekilde kurslar ile Türkçe eğitimlerin verilmesi uyum sürecini hızlandıran adımlardır. Sultanbeyli belediyesi ile yapılan görüşmede Türkçe eğitimler verildiği ve uyum süreci için çalışmalar gerçekleştirildiği aktarılmıştır. Mülteciler derneği binasında özellikle çocukların ve gençlerin eğitim gördüğü alanlar bulunmaktadır. Ayrıca AB'nin desteklediği projeler belediye bünyesinde de gerçekleştirilmektedir.

Eğitim alanında gerçekleştirilen bir proje örneği olarak PICTES'i örnek verebiliriz. Bu proje Suriyeli çocukların Türk eğitim sistemine entegrasyonunun desteklenmesi amacıyla oluşturulmuştur. Proje kapsamında 400 bin Suriyeli çocuk Türkçe öğrenmiş ve topluma kazandırılmıştır. Suriyelilerin topluma kazandırılmasının başında dil eğitimi gelmektedir. Eğitimde entegrasyon çalışmalarında Zeytinburnu, Üsküdar belediyesinin aktif çalışmalar yaptığı yine AK Parti Belediyesi olan Gaziantep Büyükşehir Belediyesi'nde de dil eğitimi, spor-resim gibi hobi, mesleki eğitimler verdikleri görülmektedir.

CHP'nin eğitim çalışmalarına bakıldığında öncelikle belediyeler ve yerel yönetimler aracılığıyla bu süreci yürüttükleri görülmektedir. Esenyurt, Küçükçekmece, Avcılar, Beylikdüzü, Şişli Belediyelerinde eğitimler verildiği ve

özellikle çocukların topluma kazandırılması için çalışmalar yürütüldüğü görülmektedir. Küçükçekmece Belediyesi, Uluslararası Göç Örgütü'yle beraber yürüttüğü “Bilgisayar Okur-Yazarlığının Arttırılması ve Destekleyici Bilgiye Erişiminin Sağlanması” projesi kapsamında 192 geçici koruma altındaki Suriyeliye bilgisayar eğitimi vermiştir.

Eğitim çalışmalarında sonra uyum süreci içerisindeki önemli aşamalardan biri de sosyal uyumdur. Yerel halk ile geçici koruma altındaki Suriyeliler arasında oluşabilecek sorunların en aza indirilmesi için sosyal uyum çerçevesinde politikalar üretilmesi gerekmektedir. Bu noktada sosyal uyum kapsamındaki aktörlere bakıldığında STK'ların yanında en etkin rol oynayanların yerel yönetimler olduğu görülmektedir. Yerel yönetimler Suriyeli sığınmacılardan kaynaklanan sorunlardan en çok etkilenen kuruluşlardır. Bu nedenle yerel yönetimlerin bölgedeki güvenliği ve huzuru sağlayabilmesi adına sığınmacılara yönelik projeler üretmesi kaçınılmazdır. Belediyelerin hem yerel halkın ihtiyaçlarını hem de Suriyelilerin ihtiyaçlarını yakından görüyor olmaları doğru noktalarda projeler üretmesine olanak sağlamaktadır. Belediyelerin sosyal uyum çalışmalarına bakıldığında Sultanbeyli Belediyesi ile yapılan görüşme de sosyal uyum için birim kurulduğu ifade edilerek çeşitli etkinlikler çerçevesinde çalışmalar yürüttüklerini dile getirmişlerdir. Belediye, ulusal bayramlar olmak üzere çeşitli özel günlerde etkinlikler düzenlenerek yerel halk ve Suriyelileri bir araya getirmekte ve kaynaşmasına olanak sağlamaktadır. Beylikdüzü belediyesi ile yapılan görüşmede ise özellikle kadın göçmenler üzerine araştırmalar ve çalışmalar yürütüldüğü bilgisi verilmiştir. Belediye, kadınların sosyal hayatta çok geri planda olduklarını, çok fazla dışarı çıkmadıklarını, sosyal aktivitelerde bulunmadıklarını ve çalışma hayatında aktif yer almadıklarını gözlemlediklerini belirtmiş ve bu yönde çalışmalar yaptıklarını ifade etmiştir. Görüşmeye göre belediye, bünyesinde yer alan avukatlar ve sosyologlar eşliğinde göçmen kadınlara taciz, erken doğum, şiddet, evlilik, zorla çalıştırılma gibi konularda eğitimler vermektedir. Ayrıca kadınların sosyal hayata karışması için Halk Eğitim Merkezleri gibi alanlarda dikiş, resim vb. kurs olanakları sunulduğu, bu çalışmaların genel olarak hem Suriyelilerden hem de yerel halktan oluşan sınıflarda karma olarak yapılması sağlandığı ve kadınlar günü, mülteciler günü gibi özel günlerde etkinlikler gerçekleştirildiği ifade edilmiştir.

Sosyal uyum politikalar çerçevesinde aynı zamanda ‘Kente uyum’ çalışmalarının yürütüldüğünü görülmektedir. Belediyelerin kente uyum çalışmaları çerçevesinde yürüttüğü projeler Suriyelilerin topluma kazandırılması noktasında önemlidir. AK Parti belediyesi olan Zeytinburnu’nda ‘Kente Uyum Birimi’ bulunmaktadır. Bu birimin AKDEM içerisinde olduğunu görmekteyiz. Ancak belediye tarafından görüşmenin reddedilmesi nedeniyle çalışma detaylarına ulaşamamıştır.

CHP yönetiminde olan Avcılar Belediyesi ile yapılan görüşmede ise belediye olarak WALD iş birliğinde uyum çalışmalarının yürütüldüğü bilgisi geçilmiştir. Mültecilerin Sosyal ve Kültürel Uyumu Projesi olarak gerçekleştirilen çalışmaya Avcılar Belediyesi’nin yanı sıra pek çok belediye katılmıştır ve günümüzde de çalışmaları devam eden kuruluş ile İstanbul’dan 12 belediyenin çalışmaları bulunmaktadır.

Son olarak geçici koruma altındaki Suriyelerin ekonomik açıdan entegrasyonu ve istihdama kazandırılmasına bakıldığında konunun öncelikle ‘Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik’ çerçevesinde düzenlendiği görülmektedir. Bu yönetmeliğe göre geçici koruma altındakiler çalışma izinleri olmadığı takdirde çalışamazlar ve çalışma izni alabilmeleri için bazı şartlar bulunmaktadır. Ulaşabildiğimiz son verilere göre (2019 yılı) 31.185 geçici koruma altındaki Suriyelinin çalışma izni bulunmaktadır. Çalışma hayatında yer alan Suriyelilerin çoğu ise çok düşük ücretlerle veya kayıt dışı olarak çalışmaktadırlar. CHP Malatya Milletvekili Veli Ağbaba tarafından hazırlanan Göçmen İşçiler Raporu’nda Türkiye’de yaklaşık olarak 1 milyon geçici koruma altındaki Suriyelinin kayıt dışı ve düşük ücretler ile istihdam edildiği, kayıt dışı çalışanların %20’sinin 15 yaş altı Suriyeli çocuklardan oluştuğunu ve kayıt dışı göçmen işgücünün ülkeyi hem ekonomik açıdan hem de çalışanlar açısından etkilediği belirtilmiştir. CHP verilerini doğru olarak kabul edersek çalışma izni alarak çalışanlara oranla kayıt dışı göçmen işçinin oranı 32 kat fazladır. Partinin bu konuda bir çalışması daha bulunmaktadır, bu çalışmaya göre 2017 yılında yapılan bir araştırma sonucu tekstil sektöründe çalışan işçilerin sigortasız çalışma oranları kadınlarda %63, erkeklerde %46’dır. Suriyelilerde ise bu oranın %100’e yakın olduğu belirtilmiştir. Rapora göre tekstil sektöründe

Suriyeliler kayıt dışı ve düşük ücretle çalıştırılmaktadır. İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi'nin hazırladığı rapora göre ise son 5 yılda iş kazaları sonucu hayatını kaybeden göçmenlerin sayısı 5 kat artış göstermiştir.

Geçici koruma altındaki Suriyeliler çalışma hayatına kazanılması çalışmalarında öncelikli olarak denetimler arttırılarak kayıt dışılığın önüne geçilmesi gerekmektedir. Hem çocuk işçi çalıştırılmasının önüne geçilmeli hem de ucuz işçi mantığıyla asgari ücret altı çalışılması engellenmelidir. Böylece toplumda var olan 'Suriyeliler işimizi elimizden alıyor' algısı da kırılmış olacaktır. Belediyeler tarafından yürütülen çalışmaları incelediğimizde belediyelerin kendi bünyelerinde mesleki eğitimler verdiğini, bilgilendirme, iş bulma ve işe yerleştirme gibi faaliyetler yürüttüklerini görmekteyiz. Belediyeler, STK'lar aracılığıyla iş bulma ve yerleştirme çalışmalarını yürüttüklerini ve binlerce Suriyeli istihdama kattıklarını söylemişlerdir. Sultanbeyli Belediyesi, bu çalışmalarını Mülteciler Derneği ile yürütmektedir ve bünyesinde kendi kayıt sistemleri barındırdıkları için ilçedeki Suriyelilerin bütün datalarını tutmaktadırlar ve bu kayıtlar sayesinde iş bulmalarına da olanak sağlamaktadırlar. Ayrıca dernek bünyesinde atölyeler bulunmaktadır ve buralarda kuaförlük, dikiş gibi meslek eğitimleri verilmektedir. Şişli Belediyesi, Avcılar Belediyesi ve Küçükçekmece Belediyesi de pek çok Suriyeliye iş desteği sağladıklarını dile getirmişlerdir.

AK Parti İl Teşkilatı ile yapılan görüşmede de Suriyelerin istihdamı konusunda çalışmalar yürütüldüğü dile getirilmiştir. MHP İl Teşkilatında da aynı şekilde iş bulmak için gelen kişilerin geri gönderilmedikleri belirtilmiştir. MHP özellikle Suriyelilerin Türkiye'de bulundukları süre zarfında eğitim konusunda çalışmaların sürdürülmesi gerektiğini, eğitimlerin aksatılmaması gerektiğini ifade etmiştir. Ancak bunun aslında geri dönüş için önem teşkil ettiğini vurgulamıştır.

İYİ Parti entegrasyon çalışmalarını değerlendirdiğimizde, konunun gündemde tutulduğu, uyum çalışmalarının neden yapıldığı, geçicilik tanımının kalıcılığa mı dönüştüğü gibi sorulardan yola çıkarak soru önergelerinde yer verildiği görülmektedir.

Son olarak HDP politikası incelendiğinde ise uyum ve entegrasyon çalışmalarının parti politikası açısından önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir.

HDP söylemlerinde genel olarak Suriyeli sığınmacıların süreç içerisinde toplumsal entegrasyonda yaşadıkları zorluklara vurgu yapılarak yanlış politika uygulandığı ve göçmene, mülteciye karşı hukuksal tanımlama sorununun yanında ifade ve söylemlerle sürecin olumsuz yürütüldüğü ifade edilmiştir. Partiye göre, Suriye’den gelenler için “misafir” tanımlaması, süreç için “mülteci sorunu” ve “mülteci krizi”, “mülteci dramı” gibi ifadelerle beraber ‘yük’ vb. söylemlerin göç edenleri psikolojik, sosyolojik gibi pek çok açıdan olumsuz etkilemekte, entegrasyonu zorlaştırmakta ve aynı zamanda yerel halkın kin ve nefret söylemlerini artırmaktadır. Göç edenlerin büyük çoğunluğunun kalıcı olacağını düşündüğünden uzun vadeli ve sürdürülebilir politikalar üretilmesi gerektiği sıklıkla vurgulanmıştır. Uzun vadeli, sürdürülebilir politikalar olarak öncelikle eğitim, sağlık ve istihdamda yerel halk da göz önünde tutularak çözüm odaklı politikalar üretilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Partinin bir belediyesi ile görüşme sağlanmadığından dolayı çalışmaları ancak söylemler üzerinden değerlendirilmiştir.

Sonuç olarak geçici koruma altındaki Suriyelilerin entegrasyonu yani topluma uyum süreci kaçınılmaz bir gerçekliktir. Mevcut sorunların çözülmesi, yerel halk ve göç edenler arasında daha fazla çatışma çıkmaması için uyum sürecinin gerçekleşmesi gerekmektedir. Uyum süreci çalışmaları incelendiğinde başta STK’lar önemli bir aktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Gerçekleştirilen çalışmalarda STK’ların varlığı göz ardı edilemeyecek derecedir. Hem ulusal hem de uluslararası kuruluşların geçici koruma altındaki Suriyeliler konusunda pek çok çalışmaları olduğu ve bu çalışmaları da yerel yönetimlerle iş birliğinde gerçekleştirdikleri gözlemlenmiştir. Yerel yönetimler Suriyeli sığınmacılardan kaynaklanan sorunlardan en çok etkilenen kuruluşlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle yerel yönetimlerin bölgedeki güvenliği ve huzuru sağlayabilmesi adına sığınmacılara yönelik projeler üretmesi kaçınılmazdır. Yerel yönetimlerin STK’lar ile projeler yürütmesinin temelinde bütçe ve kaynak yetersizliği yer almaktadır. Belediye Kanunun’da belediyelerin geçici koruma altındaki Suriyelilere hangi çerçeveden yaklaşacağı, hak ve yükümlülükleri net olarak belirtilmemiştir. Aynı zamanda belediyelere bu çalışmalar için ekstra ödenek sağlanmaması kaynak yetersizliği ile karşı karşıya kalınmasına neden olmaktadır. Yapılan görüşmeler çerçevesinde, yerli toplumun sığınmacılara karşı tutumu

belediyelerin proje üretmesini engelleyebildiği aktarılmıştır. Toplumun sığınmacıları dışlaması, ötekileştirmesi toplumsal açıdan daha zorlu bir uyum sürecinin yaşanmasına neden olmaktadır ve bunun sonucu olarak belediyelerin işlevlerini azaltmaktadır. Bu doğrultuda belediyelerin yapmış olduğu çalışmalarda STK iş birliğine gitmeleri oldukça çözüm odaklıdır. Sonuç olarak belediyeler yürüttükleri çalışmaları kendi inisiyatifleri doğrultusunda gerçekleştirmektedirler. Bu noktada Belediye Kanunu'nda düzenleme yapılması ve belediyelere çalışmalar için ödenek sağlanması elzem görülmektedir.

Sonuç olarak, siyasi partilerin göç politikaları konusunda zaman içerisinde daha görünür ve etkin aktörler haline geldikleri görülmektedir. Parti politikaları, hem ulusal gelişmeler hem de parti içi dinamikler doğrultusunda değişim gösterebilmektedir. Özellikle seçim dönemlerinde göç konusunun siyasi söylemlerde daha yoğun yer bulduğu ve geri gönderme odaklı yaklaşımların ön plana çıktığı dikkat çekmektedir. Suriyelilerin hukuki ve toplumsal statülerine ilişkin belirsizliklerin devam etmesi ise hem siyasi söylemleri hem de uygulanan politikaları doğrudan etkilemektedir. Muhalefet partileri konuyu çoğunlukla hükümet politikalarının bir sonucu olarak değerlendirirken, iktidar partisi insani yardım ve koruma yaklaşımını öne çıkarmaktadır.

Uygulama boyutunda incelendiğinde ise göç yönetiminin yalnızca merkezi idare tarafından değil, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve uluslararası kuruluşların katkılarıyla çok aktörlü bir yapı içerisinde yürütüldüğü görülmektedir. Bununla birlikte, siyasi partiler arasında ortak ve sürdürülebilir bir göç politikası geliştirilmesine yönelik iş birliğinin sınırlı kaldığı anlaşılmaktadır. Benzer şekilde, belediyelerin de çoğu zaman birbirlerinden ve bağlı bulundukları siyasi partilerin uygulamalarından bağımsız hareket ettikleri tespit edilmiştir. Bu nedenle göç yönetiminde daha etkin sonuçlar alınabilmesi için siyasi partiler, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları arasında koordinasyonun güçlendirilmesi büyük önem taşımaktadır. Ortak hedefler doğrultusunda geliştirilecek iş birliği mekanizmaları, hem mevcut uygulamaların etkinliğini artıracak hem de toplumsal uyumun sağlanmasına ve göç kaynaklı sorunların azaltılmasına önemli katkılar sunacaktır.

KAYNAKÇA

- Adıyaman, Mehmet E.: “Yazılı Soru Önergesi Detay”, TBMM, Mayıs, 2017, (Çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr/Denetim/Yazili-Soru-Onergesi-Detay/f72877c0-10c1-037b-e050-007f01005610>, 20 Ağustos 2022
- Ağaoğlu, Gülsüm: “Mültecileri Siyaset Malzemesi Yapmaktan Vazgeçin”, 21 Kasım, 2019, (Çevrimiçi) <https://www.hdp.org.tr/multecileri-siyaset-malzemesi-yapmaktan-vazgecin/13742/>, 20 Ağustos 2022.
- Ağaoğlu, Gülsüm: “Mülteciler Yaşadıkları Ülkenin Eşit Yurttaşlarıdır”, 20 Haziran, 2020, (Çevrimiçi) <https://www.hdp.org.tr/tr/multeciler-yasadiklari-ulkenin-esit-yurttaslaridir/14371/>, 20 Ağustos 2022.
- Ağaoğlu, Gülsüm: “Göçmenlere Yönelik Baskıcı Politikalara Son Verin”, 18 Aralık, 2020, (Çevrimiçi) <https://hdp.org.tr/tr/gocmenlere-yonelik-baskici-politikalara-son-verin/14910/>, 20 Ağustos 2022.
- Ağaoğlu, Gülsüm: “1 Mayıs’ta Açlığa Terk Edilen Göçmen Emekçileri Unutmuyoruz!”, 28 Nisan, 2020, (Çevrimiçi) <https://www.hdp.org.tr/tr/1-mayista-acliga-terk-edilen-gocmen-emekcileri-unutmuyoruz/14187/>, 20 Ağustos 2022.
- Akçiçek, Arda: “Türkiye’deki Suriyelilerin Toplumsal ve Ekonomik Uyumu”, **Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırma Merkezi Yayını**, 2014, s.52.
- Akman, Kaan: “Göç Yönetiminde Yerel Yönetimler ve STK İşbirliği”, **Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi**, C.I, No:3, 2018.
- Adalet ve Kalkınma Partisi: “Kardeşlik Sınır Tanımaz”, **Sosyal Politikalar Başkanlığı**, (Çevrimiçi) <https://www.akparti.org.tr/media/272150/kardeslik-sinir-tanimaz.pdf>, 20 Ağustos 2022.
- Adalet ve Kalkınma Partisi: “2015 Seçim Beyannamesi”, 2015.
- Adalet ve Kalkınma Partisi: “2018 Seçim Beyannamesi”, 2018.

- Altay, Engin: “Yazılı Soru Önergesi Detay”, TBMM, 4 Ekim, 2018 (Çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr/Denetim/Yazili-Soru-Onergesi-Detay/f72877c0-b750-037b-e050-007f01005610>, 20 Ağustos 2022.
- Ataş, Dursun: “Yazılı Soru Önergesi Detay”, TBMM, 29 Ocak, 2020, (Çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr/Denetim/Yazili-Soru-Onergesi-Detay/f72877c1-058c-037b-e050-007f01005610>, 1 Kasım 2022.
- Atalan, Ali: “Yazılı Soru Önergesi Detay”, TBMM, 07 Haziran, 2017, (Çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr/Denetim/Yazili-Soru-Onergesi-Detay/f72877c0-a4f4-037b-e050-007f01005610>, 20 Ağustos 2022.
- Avrupa Komisyonu: “Türkiye 2013 Yılı İlerleme Raporu”, 16 Ekim, 2013, (Çevrimiçi) https://www.ab.gov.tr/files/2013%20ilerleme%20raporu/2013_ilerleme_raporu_tr.pdf, 20 Ağustos 2022.
- Bahçeli, Devlet: “TBMM Grup Toplantısı”, 07 Şubat, 2012, (Çevrimiçi) https://www.mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/1754/index.html, 20 Ağustos 2022.
- Bahçeli, Devlet: “TBMM Grup Toplantısı”, 27 Mart, 2012, (Çevrimiçi) https://www.mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/1935/index.html, 20 Ağustos 2022.
- Bahçeli, Devlet: “TBMM Grup Toplantısı”, 26 Kasım, 2013, (Çevrimiçi) https://www.mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/3092/index.html, 20 Ağustos 2022.
- Bahçeli, Devlet: “TBMM Grup Toplantısı”, 2 Aralık, 2014, (Çevrimiçi) http://www.mhp.org.tr/htmldocs/genel_baskan/konusma/3629/index.html, 20 Ağustos 2022.
- Baydemir, Osman: “Yazılı Soru Önergesi Detay”, TBMM, 23 Aralık, 2015, (Çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr/Denetim/Yazili-Soru-Onergesi-Detay/f72877c0-34a2-037b-e050-007f01005610>, 20 Ağustos 2022.
- BBC News: “Davutoğlu: Tampon Bölge Oluşturabiliriz”, BBC News, 29 Kasım, 2011, (Çevrimiçi) https://www.bbc.com/turkce/haberler/2011/11/111129_syria_turkey, 20 Ağustos 2022.

Beyaz, Ümit:	“Yazılı Soru Önergesi Detay”, TBMM, 3 Temmuz, 2019, (Çevrimiçi) https://www.tbmm.gov.tr/Denetim/Yazili-Soru-Onergesi-Detay/f72877c0-d8f6-037b-e050-007f01005610 , 1 Kasım 2022
Bostan, Hakan:	“Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilerin Uyum, Vatandaşlık ve İskân Sorunu”, Göç Araştırmaları Dergisi , C.IX, 2018, s.39-88.
Botan, Lezbin:	“Yazılı Soru Önergesi Detay”, TBMM, 2 Mart, 2018, (Çevrimiçi) https://www.tbmm.gov.tr/Denetim/Yazili-Soru-Onergesi-Detay/f72877c0-a05a-037b-e050-007f01005610 , 20 Ağustos 2022.
Bozbeyoğlu, Eda:	“Mülteciler ve İnsan Hakları”, Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi , C.II, No:1, 2015.
Castles, Stephen, Miller, Mark, J:	Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri , Çev. Bülent Uğur Bal, İstanbul İbrahim Akbulut, 1.bs., İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Kütüphanesi, 2008.
Cumhuriyet Halk Partisi:	“Haftalık Bülten”, Cumhuriyet Halk Partisi Yerel Yönetimler; Belediye Gazetesi , No.16, Eylül 2020.
Cumhuriyet Halk Partisi:	“CHP Grup Toplantısı”, 8 Mayıs, 2018, (Çevrimiçi) https://chp.org.tr/haberler/chp-genel-baskani-kemal-kilicdaroglu-tbmm-chp-grup-toplantisinde-konustu-08-mayis-2018 , 20 Ağustos 2022.
Cumhuriyet Halk Partisi:	“CHP’nin Suriye Politikası: Barışa Açılan Kapı”, 7 Ekim, 2019, (Çevrimiçi) https://chp.org.tr/haberler/chpnin-suriye-politikasi-barisa-acilan-kapi , 20 Ağustos 2022.
Cumhuriyet Halk Partisi:	“Ensar ve Muhacir Söylemi Suriyeli Sığınmacıya Derman Olmuyor, CHP: Bilim Platformu Politika Notları”, CHP Bilim Yönetim ve Kültür Platformu Genel Başkan Yardımcılığı , No:38, Mart 2019.
Cumhuriyet Halk Partisi:	“Sarayın Yanlış Göçmen Politikasının Faturasını Vatandaş Ödüyor”, Bilim Platformu Politika Notları , Mart 2019, (Çevrimiçi) https://chp.org.tr/yayin/sarayin-yanlis-gocmen-poltkasinin-faturasini-vatandas-oduyor , 20 Ağustos 2022.
Cumhuriyet Halk Partisi:	“Suriye’de Barışa Açılan Kapı Teması İle Gerçekleştirilen Uluslararası Suriye Konferansı’nın Ev Sahibi Özeti”, 30 Eylül, 2019, (Çevrimiçi) https://chp.org.tr/haberler/suriyede-barisa-

[acilan-kapi-temasi-ile-gerçekleştirilen-uluslararası-suriye-konferansinin-ev-sahibi-ozeti](#), 20 Ağustos 2022.

- Cumhuriyet Halk Partisi: “Türkiye’deki Suriyeli Göçmenlerin Toplumsal Kabul ve Uyumlarına İlişkin Rapor” **Bilim Yönetim ve Kültür Platformu**, Haziran 2016, (Çevrimiçi) <https://content.chp.org.tr/file/65204.pdf>, 20 Ağustos 2022.
- Cumhuriyet Halk Partisi: “Sınırlar Arasında: İnsanlık Dramından İnsanlık Sınavına”, **CHP Göç ve Göçmen Sorunlarını İnceleme Komisyonu Mülteci Raporu**, 2016.
- Cumhuriyet Halk Partisi: “2015 Seçim Bildirgesi”, 2015.
- Cumhuriyet Halk Partisi: “2018 Seçim Bildirgesi”, 2018.
- Çağırkan, Barış: “Göç, Hibrit Kimlik ve Aidiyet: Yeni Toplumlara, Yeni Kimlikler”, **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, C.V, No:8, 2016.
- Çiçekli, Bülent: **Yabancılar Hukuku**, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2013.
- Davutoğlu, Ahmet: “Zero Problems in a New Era”, 21 Mart, 2013, (Çevrimiçi) http://www.mfa.gov.tr/article-by-h_e_-mr_-ahmet-davutoglu_-minister-of-foreign-affairs-of-the-republic-of-turkey-published-in-foreign-policy-magazin-2.en.mfa, 20 Ağustos 2022.
- Dedoğlu, Mesut: “Yazılı Soru Önergesi Detay”, TBMM, 21 Aralık, 2012, (Çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr/Denetim/Yazili-Soru-Onergesi-Detay/f72877be-fce9-037b-e050-007f01005610>, 20 Ağustos 2022.
- Eker, Kemal: “Türkiye’de Yasa Dışı Göç Sorunu”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, **Dokuz Eylül Üniversitesi**, İzmir, 2008.
- Emini, Filiz, T.: “Sivil Toplum Kuruluşlarının Politika Belirleme Sürecindeki Rolü: TÜSİAD Örneği”, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, No:36, Nisan 2013.
- Erdoğan, Murat M.: **Türkiye’deki Suriyeliler Toplumsal Kabul ve Uyum**, 2. bs., İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2018.

- Ergüvan, Nasih, S. Özturanlı, Beyza: “Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.LXII, No:4, 2013.
- Erten, Bedia G.: “Yazılı Soru Önergesi Detay”, TBMM, 31 Mayıs, 2016, (Çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr/Denetim/Yazili-Soru-Onergesi-Detay/f72877c0-413b-037b-e050-007f01005610>, 20 Ağustos 2022.
- Euronews: “Bolu Belediye Başkanı Tanju Özcan'a tepki: Anayasa'ya aykırı, vicdan ve insanlıkla bağdaşmıyor”, Euronews, 27 Temmuz, 2021 (Çevrimiçi) <https://tr.euronews.com/2021/07/27/bolu-belediye-baskan-tanju-ozcan-a-tepki-anayasa-ya-ayk-r-vicdan-ve-insanl-kla-bagdasm-yor>, 20 Ağustos 2022.
- Göç İdaresi Başkanlığı: “Geçici Koruma”, (Çevrimiçi) <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, 20 Ağustos 2022.
- Göç İdaresi Başkanlığı: “Geçici Korumamız Altındaki Suriyeliler”, (Çevrimiçi) <https://www.goc.gov.tr/gecici-korumamiz-altindaki-suriyeliler>, 20 Ağustos 2022.
- Göksel, Gülay: **Göçmen Entegrasyonu ve Tanınma Teorisi**, İstanbul, Pinhan Yayıncılık, 2019.
- Gürer, Ömer F.: “Yazılı Soru Önergesi Detay”, TBMM, 3 Ekim, 2018, (Çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr/Denetim/Yazili-Soru-Onergesi-Detay/f72877c0-9be9-037b-e050-007f01005610>, 20 Ağustos 2022.
- Habertürk: “İYİ Parti'den Suriyeli Sığınmacıların Ülkelerine Dönüş Çalıştayı”, 16 Aralık, 2019, (Çevrimiçi), <https://www.haberturk.com/iyi-parti-den-suriyeli-siginmacilarin-ulkelerine-donus-calistayi-2550053>, 20 Ağustos 2022.
- Halkların Demokrat Partisi: “Parti Tüzüğü”, (Çevrimiçi) [Parti Tüzüğü | Halkların Demokratik Partisi \(hdp.org.tr\)](https://www.hdp.org.tr/parti-tuzugu), 20 Ağustos 2022.
- Halkların Demokrat Partisi: “Mülteciler, Hakları, Sorunları ve Çözüm Önerileri”, **HDP Araştırma Birimi Yuvarlak Masa Toplantısı Raporu**, Ankara, 2016.
- Halkların Demokrat Partisi: “2015 Kadın Seçim Bildirgesi”, (Çevrimiçi) [Kadin-Bildirgesi.pdf - Google Drive](https://www.hdp.org.tr/kadin-bildirgesi.pdf), 20 Ağustos 2022.

Halkların Demokrat Partisi:	“2018 Seçim Bildirgesi”, (Çevrimiçi) HDP-Genel-Bildirge2018-IC2.pdf - Google Drive , 20 Ağustos 2022.
Hatımoğulları, Tülay:	“Yazılı Soru Önergesi Detay”, TBMM, 15 Kasım, 2019, (Çevrimiçi) https://www.tbmm.gov.tr/Denetim/Yazili-Soru-Onergesi-Detay/f72877c1-039f-037b-e050-007f01005610 , 20 Ağustos 2022.
Hürriyet:	“Erdoğan: Batı, Filistinlilerin Katline Ortak Oluyor”, Hürriyet, 18 Temmuz, 2014 (Çevrimiçi) https://www.hurriyet.com.tr/gundem/erdogan-bati-filistinlilerin-katline-ortak-oluyor-26841789 , 20 Ağustos 2022.
Hürriyet:	“Bahçeli: Suriyelilere Vatandaşlık Hakkı Tanımak Hazmedilecek Bir Durum Değil”, 4 Temmuz, 2016, (Çevrimiçi) https://www.hurriyet.com.tr/gundem/bahceli-suriyelilere-vatandaslik-hakki-tanimak-hazmedilecek-bir-durum-degil-40130374 , 20 Ağustos 2022.
Hürriyet:	“MHP’den Bayırbucak Açıklaması”, 21 Kasım, 2015, (Çevrimiçi) https://www.hurriyet.com.tr/gundem/mhpden-bayirbucak-aciklamasi-40016897 , 20 Ağustos 2022.
Hürriyet:	“Mersin Adayları Habertürk’te Konuştu”, 14 Ocak, 2019, (Çevrimiçi) https://www.haberturk.com/mersin-adaylari-haberturk-e-konustu-2291869 , 20 Ağustos 2022.
Hürriyet:	“Muharrem İnce Suriye Politikasını Açıkladı”, (Çevrimiçi) https://www.hurriyet.com.tr/gundem/muharrem-inceden-suriye-aciklamasi-politikamiz-net-40842836 , 20 Ağustos 2022.
Hürriyet:	“Suriyeli Sığınmacılar Büyüyen Tehdit”, 29 Kasım, 2018, (Çevrimiçi) https://www.hurriyet.com.tr/gundem/suriyeli-siginmacilar-buyuyen-tehdit-41034627 , 20 Ağustos 2022.
İdependent:	“Esenyurt Belediyesi, 54 Suriyeliyi Daha Otobüslerle Memleketlerine Gönderdi: Her şey Gönünüzce Olsun”, 9 Ağustos, 2022, (Çevrimiçi) https://www.indyturk.com/node/540426/haber/esenyurt-belediyesi-54-suriyeliyi-daha-otob%C3%BCslerle-memleketlerine-g%C3%B6nderdi-her-%C5%9Fey , 20 Ağustos 2022.

- İçduygu, Ahmet: “Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar: ‘Siyasallaşan’ Bir Sürecin Analizi”, **Toplum ve Bilim Dergisi**, 2017, No:140, s.27-42.
- İçten, Cuma: “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Tasarısı Genel Kurul Konuşması”, 25 Mart, 2013, (Çevrimiçi) <https://www.youtube.com/watch?v=OYxQt1qjglA>, 20 Ağustos 2022.
- İmir, Nuran: “Yazılı Soru Önergesi Detay”, TBMM, 3 Şubat, 2021, (Çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr/Denetim/Yazili-Soru-Onergesi-Detay/f72877c1-6f9a-037b-e050-007f01005610>, 20 Ağustos 2022.
- İYİ Parti: “2018 Seçim Beyannamesi”, 2018.
- Özdemir, Erol: “Suriyeli Mülteciler Krizinin Türkiye’ye Etkileri”, **ANKASAM/Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi**, C.I, No.3, 2017, s.114-140.
- Karakaya, Mevlüt: “Yazılı Soru Önergesi Detay”, TBMM, 21 Ocak, 2016, (Çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr/Denetim/Yazili-Soru-Onergesi-Detay/f72877c0-3a42-037b-e050-007f01005610>, 20 Ağustos 2022.
- Kenanoğlu, Ali: “Yazılı Soru Önergesi Detay”, TBMM, 4 Ekim, 2019 (Çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr/Denetim/Yazili-Soru-Onergesi-Detay/f72877c0-ef29-037b-e050-007f01005610>, 20 Ağustos 2022.
- Kenanoğlu, Ali: “Yazılı Soru Önergesi Detay”, TBMM, 29 Ağustos, 2019, (Çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr/Denetim/Yazili-Soru-Onergesi-Detay/f72877c0-f719-037b-e050-007f01005610>, 20 Ağustos 2022.
- Kerestecioğlu, Filiz: “Yazılı Soru Önergesi Detay”, TBMM, 22 Mayıs, 2017, (Çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr/Denetim/Yazili-Soru-Onergesi-Detay/f72877c0-6ee4-037b-e050-007f01005610>, 20 Ağustos 2022.
- Kılıçdaroğlu, Kemal: “TBMM Grup Toplantısı”, 19 Şubat, 2019, (Çevrimiçi) <https://chp.org.tr/haberler/chp-genel-baskani-kemal-kilicdaroglu-tbmm-chp-grup-toplantisinde-konustu-19-subat-2019>, 20 Ağustos 2022.
- Kirişçi, Kemal: “Misafirliğin Ötesine Geçerken Türkiye’nin ‘Suriyeli Mülteciler’ Sınavı”, **Uluslararası Stratejik Araştırmalar**

Kurumu & Brookings Enstitüsü, Çev. Sema Karaca, Ankara, 2014.

Küçük, Sedef: “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Tasarısı Genel Kurul Konuşması”, 20 Mart, 2013, (Çevrimiçi) <https://www.youtube.com/watch?v=6IkA4fqkdbY>, 27 Aralık 2020.

Menekşe, Talip: “Türk Uluslararası Koruma Sisteminde Karar Merkezleri”, **Göç Araştırmaları Dergisi**, C:IV, No:2, 2018.

Milliyet: “MHP’den Suriyeli Mültecilere Vatandaşlık Eleştirisi”, 26 Temmuz, 2016, (Çevrimiçi) <https://www.milliyet.com.tr/yerel-haberler/izmir/mhp-den-suriyeli-multecilere-vatandaslik-elestirisi-11458945>, 20 Ağustos 2022.

Milliyet: “Yaşayan Diller ve Lehçeler Dersi”, 5 Kasın, 2012, (Çevrimiçi) <https://www.milliyet.com.tr/egitim/yasayan-diller-ve-lehceler-dersi-1607246>, 20 Ağustos 2022.

Milliyetçi Hareket Partisi: **Sınır Aşan Göçler Komisyonu Raporu**, Ankara, AR-GE Yayınları, 2019.

Milliyetçi Hareket Partisi: “2015 Seçim Beyannamesi”, 2015.

Milliyetçi Hareket Partisi: “2018 Seçim Beyannamesi”, 2018.

NTV: “Tanju Özcan’dan sığınmacılara, 'Artık istenmiyorsunuz, dönün ülkenize' ilanı”, 18 Mayıs, 2022, (Çevrimiçi) https://www.ntv.com.tr/turkiye/tanju-ozcandan-siginmacilara-artik-istenmiyorsunuz-donun-ulkenize-ilani,00_40cMSKE6Uk9BWuqgM9A, 20 Ağustos 2022.

NTV: “Başbakan Davutoğlu: Açık Kapı Politikası Devam Edecek”, NTV, 19 Nisan, 2016, (Çevrimiçi) https://www.ntv.com.tr/turkiye/kapilarimiz-acik-kalacak,Dz1lxuWeHkm_eiQOHur0NQ, 20 Ağustos 2022.

Nurdoğan, Ali, K. Dur, Ali, İ.B., Öztürk, Mustafa: “Türkiye’nin Mülteci Sorunu ve Suriye Krizinin Mülteci Sorununa Etkileri”, **İş ve Hayat**, 2017, s.217-238.

- Ok, İsmail: “Yazılı Soru Önergesi Detay”, TBMM, 5 Ağustos, 2019, (Çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr/Denetim/Yazili-Soru-Onergesi-Detay/f72877c1-2211-037b-e050-007f01005610>, 1 Kasım 2022.
- Ok, İsmail: “Yazılı Soru Önergesi Detay”, TBMM, 5 Ağustos, 2019, (Çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr/Denetim/Yazili-Soru-Onergesi-Detay/f72877c1-2200-037b-e050-007f01005610>, 1 Kasım 2022.
- Özcan, Tanju: “TBMM Genel Kurul Tutanağı”, 24 Temmuz, 2014, (Çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr/Tutanaklar/Tutanak?Id=a9d31ebe-44ae-4eda-9544-0185ceac6ad0>, 20 Ağustos 2022.
- Öztürk, Yasin: “Yazılı Soru Önergesi Detay”, TBMM, 18 Aralık, 2019, (Çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr/Denetim/Yazili-Soru-Onergesi-Detay/f72877c0-d88c-037b-e050-007f01005610>, 1 Kasım 2022.
- Peköz, Kemal: “Yazılı Soru Önergesi Detay”, TBMM, 21 Ocak, 2021, (Çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr/Denetim/Yazili-Soru-Onergesi-Detay/f72877c1-a1db-037b-e050-007f01005610>, 20 Ağustos 2022.
- Sabah: “Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan Zeytinadağı Barış Ödülleri Töreni'nde flaş sözler”, 7 Mayıs, 2018 (Çevrimiçi) <https://www.sabah.com.tr/gundem/2018/05/07/cumhurbaskani-erdogan-istanbulda-canli>, 20 Ağustos 2022.
- Sayın, Hüdayi: “Uluslararası Hukuk ve Türk Hukuku Bakımından Göçmen Kaçakçılığı, İnsan Ticareti, Cinsel Sömürü Suçları ve Bunlarla Mücadelede Uluslararası İşbirliği”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, **İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 2010.
- Sözcü: “Suriyeliler ‘Burası bizim siz gidin’ diyor”, 29 Kasım, 2018, (Çevrimiçi) <https://www.sozcu.com.tr/2018/gundem/suriyeliler-burasi-bizim-siz-gidin-diyor-2766131/>, 20 Ağustos 2022.
- Sputnik News: “Kilis Belediye Başkanı: Suriyeli sığınmacı sayısı kent nüfusunu geçti”, 25 Ağustos, 2015, (Çevrimiçi) <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201508251017318846/>, 20 Ağustos 2022.
- Sputnik News: “3.5 milyon Suriyeliye kalıcı konut verilecek”, 3 Şubat, 2018, (Çevrimiçi) <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201802031032091524-suriyeliler-kalici-konut/>, 20 Ağustos 2022.

- Şahin, Levent, Öztürk, Mustafa: ‘Küreselleşme Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşları ve Türkiye'deki Durumu’, **Journal of Social Policy Conferences**, No:54, 2018, s.3-29.
- Türkkan, Lütfü: “Yazılı Soru Önergesi Detay”, TBMM, 19 Ağustos, 2021, (Çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr/denetim/YaziliSoruOnergesi/298802>, 1 Kasım 2022
- Türkkan, Lütfü: “Yazılı Soru Önergesi Detay”, TBMM, 22 Haziran, 2022 (Çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr/denetim/YaziliSoruOnergesi/320404>, 1 Kasım 2022
- Türkoğlu, Hasan H.: “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Tasarısı Genel Kurul Konuşması”, 20 Mart, 2013, (Çevrimiçi) https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/genel_kurul.cl_getir?pEid=11679, 20 Ağustos 2022.
- T24: “Barış şehri Kilis’te Bir Pankart: Nüfus 93.400, Suriyeli Misafir:130.825”, 24 Ekim, 2017, (Çevrimiçi) <https://t24.com.tr/haber/baris-sehri-kiliste-bir-pankart-nufus-93400-suriyeli-misafir-130825,472720>, 20 Ağustos 2022.
- T24: “BM Eski Genel Sekreteri Ban Ki-moon: Türkiye Büyük İş Yapıyor”, T24, 16 Mayıs, 2018, (Çevrimiçi) <https://t24.com.tr/haber/bm-eski-genel-sekreteri-ban-ki-moon-turkiye-buyuk-is-yapiyor,629406>, 20 Ağustos 2022.
- TBMM: “88’inci Birleşim”, **Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi**, C.:XLVIII, 2013.
- T.C Milli Eğitim Bakanlığı: “2019-2023 Stratejik Plan”, 2019, (Çevrimiçi) http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_11/22154626_Milli_EYitim_BakanlYYY_2019-2023_Stratejik_PlanY.pdf, 20 Ağustos 2022.
- Tokdemir, İsmet: “Yazılı Soru Önergesi Detay”, TBMM, 30 Ocak, 2020, (Çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr/Denetim/Yazili-Soru-Onergesi-Detay/f72877c1-3b99-037b-e050-007f01005610>, 20 Ağustos 2022.
- Uluslararası Göç Örgütü (IOM): “Uluslararası Göç Hukuku: Göç Terimleri Sözlüğü” **Uluslararası Göç Örgütü**, Ed. Bülent Çiçekli, 2009.
- UNHCR: “Global Trends: Forced Displacement in 2019” **UNHRC, The UN Refugee Agency**, 2019.

- UNHCR: “Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme”, **Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Türkiye Temsilciliği**, s.2.
- UNHCR: “Operational Update November 2020: Turkey November 2020”, Kasım 2020, (Çevrimiçi) <https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2020/12/UNHCR-Turkey-Operational-Update-November-FINAL.pdf>, 20 Ağustos 2022.
- Varlı, Muharrem: “TBMM Grup Toplantısı”, 28 Mayıs, 2014, (Çevrimiçi) https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/genel_kurul.cl_getir?pEid=31482, 20 Ağustos 2022.
- Yalçın, Edip S.: “Yazılı Soru Önergesi Detay”, TBMM, 15 Ağustos, 2018, (Çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr/Denetim/Yazili-Soru-Onergesi-Detay/f72877bf-c6ec-037b-e050-007f01005610>, 20 Ağustos 2022.
- Yalçın, Edip S.: “TBMM Yazılı Basın Açıklaması”, 25 Eylül, 2014, (Çevrimiçi) <https://mhp.org.tr/htmldocs/mhp/3538/mhp/index.html>, 20 Ağustos 2022.
- Yeniçağ: “Kilis’te Herkes Oy Kullanabilse Belediye Başkanı Suriyeli Olurdu”, 20 Ağustos, 2017, (Çevrimiçi) <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/kiliste-herkes-oy-kullanabilse-belediye-baskani-suriyeli-olurdu-170957h.htm>, 20 Ağustos 2022.
- Yenişafak: “İçişleri Bakanlığı Sözcüsü Çataklı: Ülkesine geri dönen Suriyeli sayısı 505 bin 190 olmuştur”, Yenişafak, 3 Haziran, 2022 (Çevrimiçi) <https://www.yenisafak.com/gundem/icisleri-bakanligi-sozcusu-catakli-ulkesine-geri-donen-suriyeli-sayisi-505-bin-190-olmustur-3832912>, 20 Ağustos 2022.
- Yıldız, Özkan: “Sivil Toplum Örgütleri, ‘Özerklik’: Kavramsal Bir Açılım”, **Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C.I, No:6, 2007.
- CHP'nin Cumhurbaşkanı Adayı Muharrem İnce: "Kilis'te Kilisli mi Çok Suriyeli mi Çok, Böyle Bir...", 18 Haziran, 2018, (Çevrimiçi) <https://www.haberler.com/chp-nin-cumhurbaskani-adayi-muharrem-ince-kilis-te-10961403-haberi/>, 20 Ağustos 2022.
- “CHP Adayı Muharrem İnce: "Ülkemizde 4 Milyon Suriyeli Var Ama Büyükelçileri Yok Çünkü Esad'la..." (Çevrimiçi)

<https://www.haberler.com/politika/chp-adayi-muharrem-ince-ulkemizde-4-milyon-10946446-haberi/>, 20 Ağustos 2022.

“Devlet Bahçeli’den İdlib Açıklaması”, 8 Ağustos 2018, (Çevrimiçi) <https://www.haber7.com/siyaset/haber/2707434-devlet-bahceliden-idlib-aciklamasi>, 20 Ağustos 2022.

“İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi”, (Çevrimiçi) <https://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/688B1--Insan-Haklari-Evrensel-Beyannamesi.pdf>, 22 Ağustos 2022.

“İşkan Kanunu”, 2006, (Çevrimiçi) <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5543.pdf>, 20 Ağustos 2022.

“Kılıçdaroğlu’ndan Suriyelileri Gönderme Vaadi”, Haber7, (Çevrimiçi) <https://www.haber7.com/partiler/haber/1352539-kilicdaroglundan-suriyelileri-gonderme-vaadi>, 20 Ağustos 2022

“Ortak Değerlendirme: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nda Yapılması Öngörülen Değişikler” 4 Aralık, 2019, (Çevrimiçi) <http://www.multeci.org.tr/haberler/ortak-degerlendirme-yabancilar-ve-uluslararasi-koruma-kanununda-yapilmasi-ongorulen-degisiklikler/>, 20 Ağustos 2022.

“Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu”, (Çevrimiçi) [1.5.6458.pdf \(mevzuat.gov.tr\)](https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf), 20 Ağustos 2022. <https://www.haberler.com/chp-tbmm-grup-toplantisi-11-9342885-haberi/>,